

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ
VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«ЧОРНОМОРСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ»

24 червня 2022 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова:

К.В. Громошенко – д.ю.н., професор, ректор Міжнародного гуманітарного університету.

Перший заступник голови:

О.О. Подобний – д.ю.н., професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики, факультету права та економіки Міжнародного гуманітарного університету.

Заступник голови:

А.І. Стеценко-Баранова – начальник відділу аспірантури Міжнародного гуманітарного університету.

Члени оргкомітету:

Є.І. Стрельцов – д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

О.В. Дишкантюк – к.е.н., доц. декан факультет менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму.

М.І. Зубов – д.філол.н., професор, професор кафедри германських і східних мов та перекладу факультету лінгвістики та перекладу Міжнародного гуманітарного університету.

Н.В. Кравець – декан факультету мистецтва та дизайну Міжнародного гуманітарного університету.

Д.Г. Манько – д.ю.н., доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін факультету права та економіки Міжнародного гуманітарного університету.

В.Г. Штурмінський – д.мед.н., директор факультету стоматології та фармацевції Міжнародного гуманітарного університету.

Ю.В. Шапановська – директор Фахового коледжу Міжнародного гуманітарного університету.

475 **«Чорноморські наукові студії»** : матеріали VIII Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції, м. Одеса, 24 червня 2022 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 392 с.

ISBN 978-966-992-796-5

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників VIII Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції «Чорноморські наукові студії» у м. Одесі 24 червня 2022 року у Міжнародному гуманітарному університеті.

Збірник зібраний та підготовлений до друку відділом аспірантури і науки Міжнародного гуманітарного університету і розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 001.83(063)

© Міжнародний гуманітарний університет, 2022

© Південний регіональний центр

ISBN 978-966-992-796-5

Національної академії правових наук України, 2022

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Поділ державної влади за принципом конституціоналізму Арабаджи Н. Б., Дюпіна А. О.	13
Роль та вплив номоканонів Візантії на становлення сучасної правової системи України Арабаджи Н. Б., Луканцова Т. Л.	16
Актуалізація забутого в пам'яті жінок, потерпілих від насильницьких злочинів Борійчук С. В.	20
Відмежування адміністративної юрисдикції від інших видів судової юрисдикції Борійчук С. В.	23
Становлення системи державного контролю над дотриманням прав людини в Європі Василенко О. С.	26
Стратегія інформаційної безпеки від Microsoft Вяткіна А. Є., Слатвінська В. М.	29
Арбітрабельність спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні Галчанський В. С.	32
Партнерство України та Польщі в освоєнні та використанні космічного простору Гбур З. В., Кошова С. П.	35
Правові аспекти відшкодування моральної шкоди у цивільних правовідносинах Гордуна Є. А.	39
Межі добровільної відмови при вчиненні кримінального правопорушення Дімін Д. А.	43
Проблемні питання застосування аналогії права в процесуальному законодавстві України Єгоров А. Є.	46
Особливості підготовки керівного складу поліції України та Федеративної Республіки Німеччини Завальнюк К. А.	49

Діяльність місцевих органів влади як джерело множинності сучасних підходів до розуміння прав людини Каменчук Т. В.	52
Проблеми зупинення дії актів суб'єктів владних повноважень в касаційному провадженні Кузьмич В. В.	56
Особливості визначення дії договорів страхування в умовах воєнного стану Кузьмиченко Д. С., Марченко О. В.	59
Щодо методики розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування Ліненко С. О.	62
Емоційна компетентність як професійно важлива якість юриста Макруха Є. О.	68
Етапність діяльності слідчого під час здійснення тимчасового доступу до речей та документів Маринич Ю. В.	71
Дослідження звукових слідів як джерел доказів для одержання криміналістичної інформації Мельник І. В.	73
Проблеми формування інструментарію правового забезпечення економіки з метою утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві Міщенко В. С.	76
Місце інституту військового капеланства в світській державі України Олексевич Д. О.	79
Трансформація адміністративних процедур в умовах впровадження цифрових технологій Осадчий А. Ю.	82
Кримінально-правова характеристика виконання обов'язку щодо захисту вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України Парайко М. І.	85
Поняття та механізм імплементації міжнародно-правових норм у кримінальне право України Петриченко О. П.	89

Local self-government's role in providing the organizational and legal prerequisites for the development of research entities: the experience of the baltic states Petryshyna M. O., Petryshyn O. O.	91
Стратегія європейської безпеки Підберезних І. Є.	94
Форми використання дипфейків в інтернеті майбутнього Подобний О. О., Слатвінська В. М.	97
Соціальне партнерство: сутність, значення та форми у контексті ідеології людиноцентризму та розвитку законодавства Рассомахіна О. А.	99
Електронна демократія: прогрес або регрес? Росляк Д. О.	104
Щодо відповідальності за поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України в умовах воєнного стану Рудей В. С.	106
Різновид DoS-атак та DDoS-атак Рябчук А. Р., Слатвінська В. М.	109
Соціальні аспекти діяльності органів поліції під час охорони прав людини в правовій державі Слободян В. Д., Барабаш Г. В.	111
Концесійні проекти в портах України: реалії сьогодні Сурілова А. О.	114
Правове регулювання процедури надання платних послуг закладами вищої освіти Тимчак В. В.	117
Поняття та основні положення попередження злочинності (деякі особливості) Толок О. В.	120
Кредитний договір в умовах воєнного стану Тріленко А. С.	124
SMS-bomber як інструмент кібершахрайства Федченко О. І., Слатвінська В. М.	127
Шляхи реформування інституту конституційної скарги в Україні Чимбру І.	129

Щодо проведення експертиз у кримінальному провадженні Чуйко Є. В.	131
Піратство в Малаккській протоці: його особливості та заходи АСЕАН щодо боротьби з ним Щербак Г. Р.	133

НАПРЯМ 2. МЕНЕДЖМЕНТ. ЕКОНОМІКА. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Організаційно-економічний механізм управління діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу Власюк К. В., Шевчук К. С., Дудник В. Л.	138
Особливості цифрової трансформації регіонального рівня в Україні Горбаньова В. О.	141
Сучасний стан готельного господарства Кіровоградської області Жердівца І. Ю.	144
Інноваційні технології управління розвитком ресторанного бізнесу Марковська А. В., Колесник А. Г., Бодя А. В.	148
Система управління охороною здоров'я Тарарєєва К. Ю.	151
Тенденції розвитку страхового ринку в умовах впровадження Insurtech Томашук Т. В.	153

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

Філософська проблема двійництва у повісті В. Шевчука «Петро Утеклий» Борисенко Н. М.	158
Особливості перекладу інтернаціоналізмів у науково-технічній літературі Вилущак А. В.	162
Образ моря в мариністичному романі Ю. Яновського «Майстер корабля» Віткова Ю. О.	164
Особливості англомовної військової фразеології в англійській мові Вітязь А. В.	166

Специфіка перекладу англomовних статей мережевої енциклопедії «Вікіпедія» українською мовою	
Волянiюк І. Ю., Струк І. В.	169
Фреймовий аналіз концепту брехня в англomовному дипломатичному дискурсі Ради Безпеки ООН	
Гольцева М. І.	171
Дискурс-аналіз як метод моделювання лексико-семантичного поля	
Дашкова К. В.	174
Дискурс бізнес-медіа як об'єкт лінгвістичного дослідження	
Довбня О. Ю.	178
Семіозіс інтернет мемів у політичному дискурсі	
Заботнова М. В.	181
Невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі крізь призму художньої комунікації	
Заваринська М. С.	184
Гейміфікація як мотиваційна стратегія у навчанні іноземної мови у вищій школі	
Капура О. М.	186
Emotions of embarrassment, shame and humiliation in English phraseology	
Koltsova O. S.	190
Стилістично занижена лексика як спосіб представлення гендеру автора (на матеріалі автобіографій Річарда Фейнмана «Та ви жартуєте, містере Фейнман» та Мей Маск «Жінка, яка має план»)	
Кривенко В. М.	193
Кореляція термінів, пов'язаних з явищем лакуарності	
Лі Яньсює	196
Маркування товару як лінгвістичний феномен	
Лук'янова Ю. М.	198
Синтаксичні трансформації на рівні речення в перекладі сучасної англomовної прози українською (на матеріалі роману В. С. Берроуза «Наркота»)	
Ляхович К. М.	202
Роль європейських цінностей в удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови	
Маслова А. В., Гончарова О. А.	205
Мова на передовій	
Нетребенко А. М.	209

Переклад одиниць, що позначають елементи дизайну та декору (на матеріалі романів Дена Брауна)	
Ніколайчук В. С.	212
Контрастивно-перекладацький аналіз ономастичних одиниць в казці Л. Ф. Баума «Чарівник країни ОЗ», її українському перекладі та російській адаптації О. Волкова «Чарівник смарагдового міста»	
Петраускас В. В.	215
Особливості поетичного мовлення сучасного англійськомовного дитячого автора (на матеріалі дитячих поезій Джека Прелуцькі)	
Пікалова А. О.	219
Відтворення термінів у перекладі	
Поліщук Н. О.	222
Постредагування машинного перекладу як вид професійної діяльності сучасного перекладача	
Пругчикова В. В.	224
Синонімія медичної термінології в Україні як проблема сприйняття фахової мови	
Самоброд А. О.	228
Розвиток зв'язного мовлення в першокласника за допомогою технологій критичного мислення	
Сірик О. В.	232
Лексико-граматичні трансформації у перекладі роману Донни Тартт «Щиголь» українською мовою	
Соловій А. І.	235
Антитоталітарний дискурс публіцистики Івана Багряного: лінгвістичний аспект	
Супрун В. М.	238
Поняття терміна в лінгвістичному аспекті	
Тузак В. Ю.	240
Constitutional features of the value picture of the world in modern linguistics	
Khodzhaieva O. O.	243
Методологічні засади системного підходу у порівняльно-історичному мовознавстві	
Царалунга І. Б.	246
Особливості мовної політики в європейських країнах	
Шаповаленко Н. М.	250

НАПРЯМ 4. СТОМАТОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ. МЕДИЦИНА ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

The impact of war on burnout syndrome among medical professionals Botiakov V. V.	253
Ковід-вакцинація дітей: досвід США і ЄС, перспективи України Віраг М. В., Рогач І. М.	257
Emotional insulin resistance (EIR): an important element in the complex treatment of diabetes mellitus to reduce insulin resistance of the liver, muscles, and adipose tissue Goloborodko I. B., Skachko V. G.	259
Аналіз фінансового стану та оцінки ефективності логістики в КНП «Луцька міська клінічна лікарня» Коломоєць А. В.	262
Lethal cases analysis from COVID-19 in Odesa and region for 2020 Lutvynenko T. O.	266
Досягнення у використанні штучного інтелекту в медицині та освіті Мельник В. В., Проняєв Д. В.	268
Медицина – важлива складова громадського здоров'я Мельник Х. В., Нечитайло Л. Я.	270
Аналіз прогностичних факторів перебігу гострого некротичного панкреатиту Михальченко М. Б.	274
ST2 як маркер діагностики серцевої недостатності: переваги перед NT-probnp або доповнення? Молотягін Д. Г.	276
Перспективи використання штучного інтелекту в медичній освіті Проняєв Д. В., Мельник В. В.	279
Особливості реабілітації при ІХС, артеріальній гіпертензії та соматоформних розладах у військовий час Сісецький А. П.	281
Prevention and treatment of thrombocytopenia (ITP): the role and place of natural drugs in the complex treatment of immune and symptomatic thrombocytopenia Skachko V. G., Goloborodko I. B.	285
Модель системи взаємодії закладів охорони здоров'я в межах одного госпітального округу Стовбан М. П.	288

Анатомічний театр в часі, або людина залишає сліди Фомін В. С., Сухоносів Р. О.	292
До питання про колаген кістки Фурман Л. О., Сухоносів Р. О.	294
Клітинний склад периферії вогнища запалення за вторинно хронічного карагінанового запалення на тлі введення глюкозамінілмураміддипептиду Шевченко О. М., Бібіченко В. О., Шевченко О. О.	298
Механізм проведення експертного опитування щодо основних показників оптимізації роботи багатопрофільного медичного закладу Щірина К. В., Михальчук В. М.	300

НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ. ПЕДАГОГІКА. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Категорії часу у багатофігурній композиції Волошко К. М.	305
Професійна комунікативна компетентність майбутніх економістів як предмет наукових досліджень Галушак В. В.	310
Формування мотивації влади керівника закладів освіти на гуманістичних засадах Дрозд В. О.	314
Розвиток ІКТ-компетентності школярів у процесі дистанційного навчання Косохно Д. С.	317
Організація дистанційної освіти у військовий час Кузнецова М. О., Кузнєцова І. К.	321
Ключові тенденції та напрямки розвитку чоловічої моди в ХХІ столітті Лагода О. М., Лінь Яньвень	323
Розвиток сучасної української культури Левченко Т. О.	327
Вивчення спадщини козацького бароко сучасними вченими Лепеха К. Ю., Яковець А. Ю.	330
Козаки Чорноморського війська в Очаківській кампанії 1788 року Ложешик О. С.	333

Використання сервісів Google на уроках української мови в умовах дистанційного навчання	
Малярчук Д. І.	336
Anime in culture	
Marakhovska K. D.	340
Проблематика здобування знань в закладах освіти: втрата мотивації чи неправильна система навчання?	
Мігрін Б. О.	342
Гра у світобаченні мислителів XIX – XX ст.	
Мовчан Н. А.	346
Video blog of a modern teacher of the medical university as a result of the digital revolution in education	
Bellary Nandini	350
Розвиток культурного туризму у просторі креативних індустрій України	
Плецан Х. В.	353
Грим як механізм усвідомлення та здійснення соціокультурної ідентичності	
Проскуракова О. В.	357
Слова «етнічний», «народний», «фольклорний» в характеристиці українського театру початку XX століття	
Рибченко О. Г.	360
Сприйняття східної війни (1853-1856) в іспанській публіцистиці на прикладі тексту Хуана де Кіроги «Іспанський погляд на східне питання» (1855)	
Розлуцька С. Б.	362
Теоретичний аналіз основних актуальних нормативно-правових актів, що регламентують надання соціальних послуг	
Скубиш О. В.	366
Історичні сюжети України в картинному живописі сучасного інтер'єру готелів Кисва	
Смоляр О. В.	371
Інтерпретаційний контент академічної музики: виконавська проблематика	
Стародубцева О. О.	376
Особливості розвитку мовлення рідною мовою у дітей дошкільного віку	
Трушкова Н. А.	379

Використання мультимедійного підручника з іноземної мови професійного спрямування в ЗВО МВС України в умовах воєнного стану	
Хайруліна Н. Ф., Тишакова Л. Т.	381
Значення емоційного інтелекту для майбутніх керівників	
Харченко І. І.	384
Музичне втілення вербального тексту пасхального тропаря у піснеспіві «Христос воскрес» Якова Яциневича	
Чамахуд Д. В.	386
Культурна самоідентифікація євреїв у аксіологічному полі комеморативних практик голокосту в Україні: на прикладі партисипаційних артпроектів меморіального центру «Бабин Яр»	
Шарпило М. Ю.	389

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗА ПРИНЦИПОМ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Арабаджі Н. Б.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет*

Дюїна А. О.

*магістр II курсу, спеціальність Право,
факультет права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Конституціоналізм (від лат. *constitutio* – встановлення, устрій) має такі визначення:

Механізм державної влади, обмежений конституцією; політична система, що спирається на конституцію і конституційні методи управління.

Поняття Конституціоналізм має два аспекти, це:

об'єктивний – сукупність конституційно-правових актів, які регулюють важливі соціальні зв'язки;

суб'єктивний – наявність теорії конституції, прогресивних уявлень про устрій суспільства і держави; сприйняття конституції, інших нормативних актів населенням [1, 7].

Становлення конституціоналізму у світі пов'язане з оформленням конституційного ладу в розвинених країнах Європи й Америки у період боротьби проти феодального абсолютизму (XVII ст.).

Початок конституціоналізму веде від старогрецьких конституцій, які діяли за декілька сторіч до нашої ери, про яких відомо лише з праць Аристотеля. У період принципу Стародавнього Рима з'являються імператорські приписи різних видів, які отримали найменування конституцій. Їх зміст та місце у розвитку правової системи Рима має інтерес перш за все як екскурс в етимологію поняття.

Якщо приблизитися до сучасного уявлення про конституційні акти Велика Хартія Вольностей (Англія, 1215 рік), «Знаряддя управління», Білль про права (Англія, 1689 рік), то в них вже можна роздивитись конституційні ідеї Декларації прав людини і громадянина (1789 р.),

проте, що права людини повинні признаватися «природними, невідчужуваними, священними» [2].

Саме Конституціоналізм – це політико-правова категорія, яка опосередковує місце і роль конституції у правовій системі, суспільстві і державі, що знаходять вияв у її верховенстві та характері впливу на суспільні відносини.

За змістом конституціоналізм – це конституційне будівництво, реалізація конституції та її охорона, гарантування.

За формою конституціоналізм опосередковує конституційний лад, тобто державний і суспільний лад, форми безпосереднього народовладдя, держави тощо.

Нормативно-правові основи конституціоналізму визначаються конституцією як нормативний акт найвищої юридичної сили, Основним Законом держави, що регулює найважливіші суспільні відносини і має власну структуру, особливий порядок прийняття та внесення змін [3].

Наукові основи формує теорія конституціоналізму, що охоплює: досягнення зарубіжної наукової думки, вчення вітчизняних мислителів минулого, сучасні ідеї і концепції конституціоналізму.

Ідеологічні основи конституціоналізму визначає система правових ідей, поглядів, понять, теорій, заснованих на певних наукових і політичних знаннях та уявленнях, яка має за мету вплив на формування і розвиток правової, політичної і моральної культури [5, 6 с.].

Організаційні основи опосередковує конституційний лад (як система суспільних відносин, установлених відповідно до конституції), основними складовими якого є державний і суспільний лад.

Проблема конституційності конституції пов'язана із проблемою конституційності держави. Значення цього поняття розглядається із застосуванням двох підходів.

По перше, це позитивістський підхід за яким конституційною визнається та держава, в якій є конституція як основний закон (закони), що закріплює певний державний лад, структуру і повноваження органів державної влади, наділені реальною практичною дією, і має вищу юридичну силу та змінюється шляхом особливої (ускладненої порівняно із звичайним законодавчим процесом) процедури;

По друге, природно-правовий підхід за яким конституційною визнається держава, в якій забезпечені гарантії прав людини та поділ влади.

Сучасний конституціоналізм пройшов чотири етапи свого розвитку, починаючи з XVIII ст. Останній четвертий етап конституційного розвитку почався на межі 80–90-х років із відмовою більшості соціалістичних і країн, що розвиваються, від колишнього шляху розвитку і вступом на шлях демократичних перетворень суспільства і

держави, широкомасштабного здійснення конституційних реформ, відновлення практично всього конституційного законодавства.

Початок розвитку цієї моделі було покладено зі зламом Берлінської стіни та об'єднанням Східної і Західної Німеччини у одну державу. Далі був вихід з Союзу РСР Прибалтійських країн та припинення існування СРСР як держави і утворення 8 та 11 грудня 1991 року Співдружності Незалежних Держав [6].

Конституціоналізм у сучасній юридичній літературі розглядається в нерозривному зв'язку з обмеженням влади держави як «віра в існування конституційних способів щодо встановлення державних обмежень», «юридичне обмеження держави і повна протилежність свавільному правлінню».

Нові напрямки дослідження конституційного права розглядають конституціоналізм із точки зору антропоцентризму, беручи за основу функціонування держави на фундаменті людського чинника, тобто знань, умінь, навичок суб'єкта публічної влади у процесі реалізації ним своїх повноважень (прав, обов'язків, дискреційні повноваження, заборон та іншого) [7, 8 с.].

Література:

1. Байрачна Л.К., Барабаш Ю.Г. та ін. Конституційне право України: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів. Х.: Право, 2008. 416 с.
2. Бабенко К. А. Проблеми взаємодії гілок державної влади в політико-правовій традиції класичного американського конституціоналізму / Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. К., 2002. Вип. 18. С. 133-139.
3. Бисага Ю.М., Бисага Ю.Ю., Белов Д.М., Решетар І.В. та ін. Конституційне право України: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Ужгород: Ліра, 2007. 370 с.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР *Верховна Рада України*. 1996. № 30.
5. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. К.: Ліра-К, 2012. 575 с.
6. Демків Р.Я. Конституційне право України: курс лекцій. Л. 2012. 331 с.
7. Орзів М.В. Конституція – Основний Закон держави і суспільства. Одеса: Юридична література, 2015. 568 с.

РОЛЬ ТА ВПЛИВ НОМОКАНОНІВ ВІЗАНТІЇ НА СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Арабаджи Н. Б.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет*

Лукацова Т. Л.

*магістр II курсу, спеціальність Право,
факультет права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Становлення правової системи сучасної України є надзвичайно актуальним питанням, оскільки основи церковного права сягають ще часів формування християнства. Так, після прийняття християнства 988 р. правовий лад Київської Русі зазнає деяких змін, оскільки поява візантійських нормативно-правових актів спонукає до оперативного функціонування новоутвореної церковної спільноти. Тобто на території сучасної України, починають діяти нові збірки законів, які можна розділити на три групи:

- канонічна група (та, в якій містяться лише церковні закони);
- громадянська група (та, в якій містяться закони щодо регулювання церковних справ);
- номоканони (та збірка, що містить закони обидвох типів).

Саме розгляду останньої групи приділимо більше уваги.

За часів періоду середньовіччя, «Номоканон» був не тільки джерелом візантійського права, але й законом для болгар й сербів, та містив окремі норми світського церковного права, що безпосередньо вплинули на розвиток Східного слов'янства [1, 27]. Номоканони видавалися синодами, вселенськими соборами або ж окремими єпископами. До їх складу входили правила Апостолів, Отців церкви, постанови Вселенських соборів, численні закони візантійських імператорів, предметом яких були церковні справи. Усі вони носили загальну назву – канони, та слугували позначенням норм, згідно з якими поведінка людей визначалася правильною або ж неправильною.

Щодо території сучасної України, то «Номоканон» був відомий під назвою «Кормчих книг». Він представляв собою юридичну збірку, що містила церковні правила, а також настанови римських і візантійських імператорів про церкву. Сама назва «Кормча книга» походить від старослов'янського слова «кормило», що означає «руль». Саме під

такою назвою він був представлений мирянам як «збірник істинних правил життя церкви, яка є ковчегом, що пливе серед бурхливих хвиль житейського моря» [2]

Чинність «Кормчих книг» була засвідчена Церковним уставом Володимира: «Відкрив грецький Номоканон і побачив у ньому, що не можна церковних судів і спорів князю судити, ні боярам його, ні намісникам його» [3, с. 126].

В працях Г. Розенкампа [4] та П. Нечаєва можна побачити, що грецький Номоканон був завезений на Русь одразу після Великого Хрещення, проведеного князем Володимиром Святославовичем, та став основним джерелом правових норм, що регламентували діяльність Християнської Церкви, що поступово розповсюджувала свою діяльність у Київській державі [5]. Ним послуговувалися Київські митрополити і єпископи, оскільки вони були греками за етнічним походженням, вільно володіли еллінською писемністю та могли використовувати приписи Номоканона для щоденної просвітницької роботи.

Візантійсько-римське церковне законодавство тих часів само по собі мало багато складностей, пов'язаних з відсутністю одного законодавчого документу, за правовими нормами якого мала існувати Церква та регламентувати свої зовнішні і внутрішні відносини. Правові норми церковного права мали певну кількість протиріч та неузгодженостей через надто розгалужену адміністративну систему Церкви. Вселенські собори, зібравши представників та авторитетних діячів Християнської Церкви частково вирішили цю проблему, однак, коли додалися канони великої кількості помістних соборів та праці і положення Отців Церкви, то юридична сила прийнятих правових норм різного авторства перетворилася на джерело суперечностей.

Тому на початку VII ст. у Константинополі на основі «Синтагми» було створено «Номоканон XIV титулів», який був розповсюджений як у Візантійській імперії так і за її кордонами, а його редакції були основним джерелом змісту переважної більшості Кормчих книг Київської Русі.

Сам документ складається із передмови та двох частин. Перша частина має назву «Номоканон» і містить чотирнадцять розділів, які розбиті на глави. Стосовно кожного питання наведено як церковні канони, так і світські закони. Друга частина «Синтагма» складена з власне церковних канонів у хронологічному порядку. Другу редакцію «Номоканона», котра дійшла до нас у декількох ізводах, було скомпоновано у 883 р. Цей текст можна вважати вершиною і завершенням формування канонічного права Візантії, бо жоден із церковних законів після цього не був визнаний як канон [6, с. 46]. На соборі у Константинополі 920 р. «Номоканон у 14 титулах» було

затверджено як загальнообов'язковий для православної церкви [7, с. 138].

Номоканон та Синтагма завжди містяться в одній збірці, тому як історично, в візантійських та руських джерелах, так і в науковій літературі усю збірку називають інколи Номоканоном з XIV титулів, інколи Синтагмою з XIV титулів, хоча для російської традиції більш поширеною є назва Номоканон.

У Кормчих книгах зустрічаються як Номоканони без тлумачень, як, наприклад, у Кормчій найстарішої Єфремівської редакції, так і Номоканони з тлумаченнями кожного трьох юристів, але, звичайно, у більш пізніх списках та редакціях. Джерелом правових норм Кормчих книг стало одне з синодальних визначень – окружне послання Геннадія, патріарха Константинопольського. Після 879 р. одним з джерел церковного права стали рішення зборів єпископів під керівництвом патріарха стосовно питань внутрішнього благоустрою та управління, предметів цивільного та сімейного права та ін. Такі рішення отримували назву синодальних визначень, думок, соборних чи окружних послань (*επιστολή εγκύκλιος*), одним з яких і стало окружне послання патріарха Геннадія, що увійшло у зміст Кормчих і, зокрема, Єфремівської редакції.

Єфремівська Кормча є чи не найстарішою з відомих збірок. Написана в кінці XI – початку XII ст. поєднує в собі низку візантійських джерел. Серед них Номоканон Фотія, окремі частини Родоського морського закону, Землеробського закону імператора Юстиніана, його новел та Еклоги і Прохірону.

Деякі норми Єфремівської Кормчої відбилися у цивільному законодавстві і регулювали певні аспекти світського життя довгий час, чи залишились до сьогодні. До прикладу канони цієї збірки передбачали наявність двох-трьох свідків для підтвердження певного явища, достовірність якого намагались встановити. Така практика пізніше перейшла в цивільного законодавства. Також у збірнику була норма, яка встановлювала суворі правила управління церковним майном. Відповідно до неї заборонялась передача власності над ним державним органам навіть при визнанні її збитковою. Відчуження могло здійснюватися лише для певних категорій населення, таких як землероби або клир. Нові власники також не мали права перепродажу майна протягом 50 років від набуття. У випадку порушення цієї умови воно поверталось у власність єпископа. Ця норма захищала від зловживань церковною власністю.

Серед інших текстів із канонічного права на Русі отримав розповсюдження «Номоканон», збірка грецького походження, що виникла не раніше середини XIV ст., а на Русі стала відомою з початку XV ст. Іноді її розміщували у кінці Великого Требника як певний

додаток до нього. На відміну від оригіналу, це був скорочений звід норм канонічного кодексу, що отримало відображення у самій його назві: «Номоканон, сиріч Законоправильник, маючи Правила, за скорочення, Святих Апостолів, Василя Великого та Святих Соборів» [3, с. 88].

Перше видання цього «Номоканону» («Законоправильнику») було надруковано у Києво-Печерській Лаврі в 1620 р. Невдовзі, 1624 р., вийшло друком друге видання, яке було здійснене З. Копистенським, а згодом, у 1629 р. – і третє, з передмовою тодішнього архімандрита П. Могили. Таке часте видання збірки свідчить про її затребуваність для церковного життя, підтвердженням чого стало перевидання останнього, могилянського видання, у Львові в 1646 р., вже з передмовою місцевого єпископа А. Желіборського.

Таким чином, джерела Кормчих книг Київської Русі іноземного походження у переробленому чи автентичному вигляді зазвичай складають більшу частину змісту збірок Кормчих, особливо їх ранніх редакцій та списків. Переважною кількістю таких джерел є саме візантійські церковні джерела, а вивчення їх наявності, комплектності та обробок у змісті Кормчих Київської Русі дає змогу сучасним дослідникам розкрити підвалини формування правової системи держави починаючи з XI століття і до сьогодення.

Література:

1. Павлов А. Первоначальный славяно-русский номоканон. – Казань. – 1869. – 101 с.

2. Трофанчук Г. І. Канонічне право княжої доби як чинник формування української національної правової системи. Концепція та методологія історії українського права: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу, присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка. Київ, 28квітня 2017року / ред. кол. І.С. Гриценко, М.І.Мірошниченко, П.П.Захарченко, І.А.Мацелюх, А.В.Крижевський. К.: «ДС День Печати», 2017. 220 с.

3. Мацелюх І. Джерела церковного права за доби українського Середньовіччя: монографія. К.: Талком, 2015. 290с.

4. Нечаев П. Практическое руководство для священнослужителей. Изд. 7. С.-Петербург: Типография И.Н. Скороходова, 1900. 594 с.

5. Розенкамф Г. Обзорение Кормчей книги в историческом виде. М.: Универ. тип., 1829. 854 с

6. Бенешевич В. Н. Синагога в 50 титулах и другие юридические сборники Иоанна Схоластика. – СПб., 1914. – 362 с.

7. Troianos S. Byzantine Canon Law to 1100 // The History of Byzantine and Eastern Canon Law to 1500. Ed. by W. Hartmann and K. Pennington.– Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2012. – P. 115–169.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗАБУТОГО В ПАМ'ЯТІ ЖІНОК, ПОТЕРПІЛИХ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Борійчук С. В.

студентка факультету прокуратури

Науковий керівник: Мусієнко О. Л.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Дотримання прав жінок є актуальною проблемою в Україні та в усьому світі, яскравим прикладом чого є прийняття на міжнародному рівні документів, в яких наголошується на необхідності ліквідації нерівності між чоловіками та жінками у суспільстві. Вивчення особистості жінки-потерпілої є необхідною передумовою ефективності її допиту, у зв'язку з чим розроблені окремі положення щодо поняття, функцій та методів криміналістичного вивчення потерпілої. Насильство відносно жінок визначається як свавільний акт, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичну, статеву чи психологічну шкоду або страждання жінкам, а також загрозу вчинення таких актів, примусове обмеження їх свободи або особистого життя [1, с. 53].

Те, як представники правоохоронних органів працюють жертвами насильницьких злочинів, багато в чому залежить від можливості взаємодії з постраждалою безпосередньо після злочину. Працівник правоохоронних органів, як правило, перший, хто має можливість спілкуватись із жертвою. З цієї причини вони знаходяться в унікальному становищі, щоб допомогти жертвам впоратися з безпосередньою травмою злочину та допомогти відновити їхнє відчуття безпеки та контролю над своїм життям.

Обставини злочину та місце злочину визначають співробітники, які в першу чергу реагують. Кожен злочин і місце злочину різні вимагає від представників органів публічної влади визначити пріоритетність виконання завдань у кожній ситуації. Як правило, повинно виконуватись багато завдань, включаючи оцінку медичних потреб, визначення фактів і обставин, консультування іншого персоналу, а також збір і поширення інформації.

Варто пам'ятати, що затримання підозрюваного є першочерговим обов'язком правоохоронних органів і що виконання цього завдання допомагає не лише підозрюваним, які є нинішніми жертвами, але й

потенційним жертвам. Іноді, якщо цього вимагає ситуація, служби першої допомоги змушені відкласти приїзд до постраждалих. Наприклад, якщо злочин триває, або якщо збирання доказів або розслідування злочину надзвичайно чутливі до часу, працівники першої допомоги можуть бути не в змозі негайно спрямувати свою увагу на жертв. Однак, як тільки будуть вирішені найбільш нагальні та нагальні завдання, офіцери зосередять свою увагу на постраждалих та їхніх потребах.

На цьому етапі дуже важливим є те, як працівники правоохоронних органів реагують на постраждалих, пояснюють обов'язки органів та як працюють з потерпілими. Правильно підходячи до жертв, працівники завойовують їхню довіру та співпрацю. Тоді жертви можуть більш охоче надавати детальну інформацію про злочин слідчим і прокурорам, що, у свою чергу, призведе до притягнення до кримінальної відповідальності більшої кількості злочинців.

Правоохоронним органам слід допомогти жертвам, розуміючи три основні потреби, які вони мають після вчинення злочину: потреба почуватися в безпеці; потреба висловлювати свої емоції; і потреба знати «що буде далі» після їх віктимізації.

Обов'язковим елементом діяльності слідчого при провадженні у справах про насильницькі злочини, вчинені стосовно жінок, є ретельне вивчення їх особистості, яке є не самоціллю, а частиною процесу розслідування як пізнавальної діяльності, в ході якої збирається інформація, яка необхідна для розкриття злочину і встановлення в повному обсязі обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі (ст. 64 КПК України) і виконання завдань кримінального судочинства (ст. 2 КПК України).

Складність розслідування насильницьких злочинів також полягає у великій кількості чинників, які формують сприйняття потерпілою обставин події та впливають на якість, об'єктивність їх сприйняття та запам'ятовування. Вони не лише обумовлюють певні перекопчення (протиріччя) у початковій інформації про злочин, що міститься в усних чи письмових повідомленнях потерпілих, але й впливають на оцінку слідчим поведінки потерпілих у передкримінальній, кримінальній та післякримінальній ситуаціях. Врахування слідчим можливих психічних станів у потерпілих-жінок та чинників, які впливають на їх формування, сприяє прогнозуванню тактики допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів на будь-якому етапі розслідування.

У зв'язку з цим докладно розглядається зміст етапів формування показань потерпілих:

- 1) сприйняття інформації про подію, її зберігання і запам'ятання;

2) відтворення і передача інформації до звернення у правоохоронні органи;

3) відтворення показань під час першого допиту;

4) відтворення показань при повторних свідченнях [2, с. 13].

Жертви повинні висвітлити свої емоції та розповісти свою історію після травми злочину. Їм потрібно, щоб їхні почуття були прийняті, а їхня історія була почута неосудним слухачем. Крім страху, у них може бути почуття самозвинувачення, гніву, сорому, смутку або заперечення. Їхня найбільш поширена відповідь: «Я не вірю, що це сталося зі мною». Емоційний дистрес може виникати, здавалося б, особливим чином, наприклад, сміх. Іноді жертви відчувають гнів від раптової, непередбачуваної та неконтрольованої загрози їхній безпеці чи життю. Ця лють може бути спрямована навіть на людей, які намагаються їм допомогти, можливо, навіть на правоохоронців, які раніше не прибули на місце злочину

Жертви також часто занепокоєні своєю роллю в розслідуванні злочину та в судовому розгляді. Вони також можуть бути стурбовані такими питаннями, як увага ЗМІ або оплата за медичне обслуговування або пошкодження майна.

Отже, бездіяльність поліції часто є основною причиною насильства, проблеми, пов'язані із розслідуванням злочинів, де жінки стали жертвами насильства можуть бути вирішені через удосконалення процесуальних основ проведення допитів потерпілих і врахуванні соціально і психологічно обумовлених особистісних рис потерпілих-жінок від насильницьких злочинів при розробці тактики їх допиту. Статус потерпілих у кримінальному провадженні все ще вимагає уваги законодавців як в Україні, так і в усьому світі. Права потерпілих мають бути посилені та ширше визнані, зокрема шляхом встановлення або посилення заходів для їх захисту, допомоги та поваги. Зокрема, питання прав людини та юридичні питання, що стосуються кримінального права, є вирішальними аспектами будь-якого дослідження становища та прав потерпілих від злочинів, як і заходи щодо допомоги, підтримки та моніторингу потерпілих, які необхідно встановити та впроваджено в усіх країнах.

Література:

1. Матюшкова Т.П. Деякі питання криміналістичного вивчення особи потерпілої в методиці розслідування насильницьких злочинів. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Вип. 20. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2002. С. 52-55.

2. Матюшкова Т. П. Тактика допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2006. 20 с.

3. Basic Guidelines on Approaching Victims of Crime. Office for Victims of Crime. URL: https://www.ncjrs.gov/ovc_archives/reports/firstrep/bgavoc.html (дата звернення: 17.11.2021)

ВІДМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ВІД ІНШИХ ВИДІВ СУДОВОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Борійчук С. В.

студентка факультету прокуратури,

*Науковий керівник: **Белікова М. І.***

кандидат юридичних наук,

асистентка кафедри адміністративного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

На сьогоднішній день в Україні гостро постає питання належності того чи іншого юридичного спору до відання конкретного суду, оскільки така неоднозначність породжує порушення прав людини, а саме: права на справедливий і своєчасний судовий розгляд справи із всебічним, повним та об'єктивним встановленням усіх фактичних обставин. У зв'язку з ухваленням Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) в новій редакції від 15 грудня 2017 року на практиці почастішали випадки відмови судів у відкритті провадження, що пов'язується із належністю даного спору до компетенції іншого суду. Проблема відмежування адміністративної юрисдикції від інших видів судової юрисдикції також полягає у тому, що деколи однорідні юридичні спори розглядаються різними судами. Відповідно до глави 2 КАС України адміністративна юрисдикція поділяється на предметну (ст. 19-21), інстанційну (ст. 22-24) та територіальну (ст. 25-30). [1] Зазвичай при розмежуванні інстанційної та територіальної юрисдикції питань не виникає, натомість наявні проблеми розмежування предметної юрисдикції, які зумовлені неузгодженістю критеріїв її здійснення, впливають на рівень довіри суспільства до системи правосуддя України в цілому. Отже, відсутність чітких критеріїв розмежування судових юрисдикцій як у процесуальному законодавстві, так і на рівні наукових

поглядів учених, призводить до колізії адміністративної юрисдикції з іншими видами юрисдикції у сфері судової компетенції.

Наукова дискусія, яка точиться з приводу визначення змісту та структури адміністративного процесу, сприяє виникненню різноманітних теоретичних підходів щодо поняття «адміністративна юрисдикція». Під юрисдикцією адміністративного суду слід розуміти правовий інститут, що містить сукупність юридичних ознак (властивостей) адміністративної справи, на основі яких закон визначає суд, що має право та зобов'язаний розглянути таку адміністративну справу й вирішити її по суті [2, с. 26]. У п. 1 ч. 1 ст. 4 КАС України надано визначення, відповідно до якого адміністративна справа – це переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір. Відповідно до п. 2 ч. 1 цієї ж статті публічно-правовий спір – це спір, у якому хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи. Із огляду на дане законодавчо закріплене визначення поняття «публічно-правового спору» можна стверджувати, що в кожному спорі, який розглядається адміністративним судом, однією зі сторін має бути суб'єкт владних повноважень. Проте, наявність суб'єкта владних повноважень не є однозначною підставою для віднесення спору саме до адміністративної юрисдикції. Головною причиною цього є те, що законодавець у редакції КАС України від 2017 року зазначив, що основоположним критерієм визначення юрисдикції адміністративних судів є предметна юрисдикція (ст. 19 КАС України).

Можна зробити висновок, що відповідно до чинного законодавства критерієм відмежування адміністративної юрисдикції від інших видів юрисдикції буде не коло осіб, які мають право звертатися до суду, а коло осіб, які мають бути обов'язковою стороною у спорі. У межах адміністративної юрисдикції такою стороною має бути суб'єкт владних повноважень, необхідною ознакою якого є здійснення ним публічно-владних управлінських функцій. Слід зазначити, що дані функції суб'єкт повинен виконувати саме у тих правовідносинах, у яких виник спір, оскільки у протилежному випадку спір набуває приватноправового характеру. У приватноправових спорах предмет відрізняється від

предмету публічно-правових спорів, тому що найчастіше особа зацікавлена в отриманні певного матеріального чи нематеріального блага, а не в оскарженні рішення, дії чи бездіяльності суб'єктів публічних правовідносин, які порушують права, свободи та інтереси інших осіб. Спір приватноправового характеру не виходить за межі приватного інтересу його сторін.

Окремо увагу необхідно приділити аналізу практиці ВП ВС. Відповідно до позицій головним підходом при визначенні юрисдикції є предмет спору, тільки після цього визначається суб'єкт. Якщо в законі визначено, в межах якої юрисдикції має розглядатися спір, то це застосовується першочергово, лише потім – всі інші критерії. Наприклад, закон прямо визначає, що, спори, які випливають із публічної служби, розглядаються відповідно до адміністративного судочинства. Щодо спорів, які стосуються управління юридичною особою, В. Князев наголошує про справу 667/1/16 та серії постанов щодо припинення повноважень керівника юридичної особи.

Оскільки предметом адміністративної юрисдикції досить часто є підзаконні правові акти, постає питання про складність відмежування даного виду юрисдикції від конституційної. Насамперед, критерієм оцінки правомірності цих актів є Конституція України так само, як і для низки підзаконних актів, на які поширюється юрисдикція Конституційного Суду. Тому слід мати на увазі, що предмет перегляду в обох даних видах юрисдикції може збігатися. Таку межу дуже важко визначити. Це може призвести до дублювання компетенції адміністративних судів та Конституційного Суду, а отже, – до різних результатів перегляду правових актів [3, с. 203]. Дана проблема потребує вирішення на законодавчому рівні.

Отже, із упевненістю можна сказати, що на даний момент в Україні відсутня єдина методика визначення критеріїв розмежування юрисдикцій судів, що у свою чергу призводить до існування розбіжностей в підході до визначення критеріїв відмежування адміністративної юрисдикції від інших видів юрисдикції. Головною проблемою при такому відмежуванні є застосування різнопланових ознак, неузгоджених між собою, у визначенні критеріїв розмежування [4, с. 199]. Унаслідок такого застосування один і той самий юридичний спір формально може бути розглянутий судами різних юрисдикцій. Тому наразі українське процесуальне законодавство щодо розмежування юрисдикцій потребує вдосконалення. Проблему відмежування адміністративної юрисдикції від інших видів юрисдикції теоретично можна було б вирішити шляхом визначення системи чітких, однозначних і зрозумілих критеріїв.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 30.11.2021).
2. Гордєєв В.В. Актуальні питання визначення предметної підсудності адміністративних справ. *Вісн. Вищої ради юстиції*. 2011. № 3 (7). С. 25-41.
3. Вербіцька М.В., Семенюк В.О., Межі адміністративної юрисдикції: спірні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 3/2020, С. 200-203.
4. Сідей Ярослав. Розмежування адміністративної юрисдикції з іншими видами юрисдикції у сфері судової компетенції. *Підприємництво, господарство і право* (2018). С. 196-200.

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ НАД ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПІ

Василенко О. С.

*студентка III курсу факультету міжнародних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Розвиток прав людини тісно пов'язаний з доктриною «природних прав», яка ґрунтується на твердженні, що будь-який закон, що порушує природні права, є недійсним. При цьому природне право – це право, яке кожна особа може раціонально усвідомити як невід'ємне на підставі розуміння себе як людської істоти. Природне право встановлює ті межі, в яких має діяти людина відповідно до своєї природи і сутності.

Воно виникло ще за часів Римської імперії. Раціоналізували й доповнили концепцію природного права філософи-стоїки, зокрема Цицерон. Уніс свій вклад у розвиток доктрини і Арістотель, розділивши право на природне та позитивне.

На основі вчень Арістотеля та принципів християнства сформулював свою теорію природного права Фома Аквінський. Він підкреслював, що позитивне право може лише доповнювати природне і ні в якому разі не звужувати його.

Певні принципи захисту прав людини були вперше регламентовані на національному, а не на міжнародному рівні. Приміром, у Великій хартії вільностей (*Magna Charta Libertatum*), яку підписав у 1215 р. в

Англії король Іоан Безземельний внаслідок угоди з повсталими проти нього англійськими баронами, обмежувалася влада монарха над людиною. У вказаному акті, до прикладу, був зафіксований принцип недоторканності особи: «Жодна вільна людина не буде заарештована або ув'язнена, позбавлена володіння або будь-яким іншим способом знедолена... інакше як за законним вироком рівних їй і за законами країни» [1, с. 292]. Проте цей акт ще не містив сформованої концепції прав людини, що була б основоположним правовим началом взаємовідносин між індивідами.

Джон Локк у своїй праці «Два трактати про державу» визначав, що першочерговими за походженням та змістом є саме права людини, а не держави. Він висловив ідею, що право повинно захищати права людини від порушень їх державною владою.

Певні гарантії прав людини можна простежити і у окремих правових джерелах Української козацької держави XVII–XVIII століть. Хоча на теренах українських земель протягом вказаного періоду тривали перманентні національно-визвольні змагання, тому розвиток вітчизняної правової думки та практики зосереджувався, насамперед, на необхідності державного будівництва, проте проблематика прав людини все ж таки знаходила своє відображення [1, с. 294].

Так, зокрема, на увагу заслуговує Конституція Пилипа Орлика від 5 квітня 1710 року. Хоч документ і не набув юридичної сили, та все ж свідчить про високий рівень правової культури тогочасного українського суспільства.

У преамбулі та тексті Конституції 1710 р. використовуються терміни «Військо Запорізьке та народ вільний малоросійський при правах та вольностях», «вільний козацький народ», «вільний народ», «права та вольності» або «давні права та вольності», з чого можна зробити висновок, що автор розглядає наявність прав та свобод кожного з представників народу як основну та невід'ємну їх характеристику [1, с. 295].

Окрім цього, у тексті документу згадуються українські традиції виборчих прав, які, як відомо, ґрунтувалися на принципах загальних та вільних виборів.

Також у розділі VII Конституції 1710 р. наголошено: «Якщо б хтось із генеральних осіб, полковників, генеральних радників, значного товариства чи інших військових урядників, особливо з черні, образив гетьманську честь чи в чомусь іншому провинився, то Ясновельможний гетьман не має права сам покарати їх, а повинен буде подати до генерального військового суду кримінальну чи некримінальну справу. І яким би лицемірним чи облудним не здавався вирок, кожен, хто винен, повинен прийняти його». Тобто гарантується право кожного на судовий

розгляд справи, як кримінальної, так і не кримінальної, та встановлюється заборона Ясновельможному гетьману самостійно, у позасудовому порядку, визначати покарання [3, с. 72].

Отож, можемо вважати, що практика закріплення окремих прав людини у європейських конституційних актах у XII–XVIII століттях відповідала рівню розвитку теоретико-правової концепції природних прав людини.

Однією з найраніших спроб кодифікувати міжнародні норми у сфері прав людини були акти, що встановлювали заборону рабства. Це, зокрема Міжнародна угода про боротьбу з торгівлею білими рабами 1904 року, що контролювала незаконне переміщення людей, та Конвенція про рабство 1926 року, спрямована на боротьбу із залишками рабства в Африці.

Окрім цього, до спроб кодифікації прав людини можемо віднести деякі акти гуманітарного права. У контексті розвитку права прав людини варто згадати Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років. Після Другої світової війни вони були доповнені Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 року та Додатковими протоколами 1977 року [2].

Саме за часів Ліги Націй зародилися одні з найважливіших принципів прав людини, зокрема заборона рабства. Організація ініціювала захист прав меншин в ряді європейських країн за допомогою прийняття міжнародних договорів. Ці договори були першими спробами захистити окремі групи людей на міжнародному рівні.

Однак загальної системи захисту прав і свобод людини все ще не існувало. А заяви про те, що в інших державах порушуються права людини, могли розцінюватися як посягання на суверенітет та втручання у внутрішні справи.

Та Друга світова війна показала, що права людини потребують всебічного захисту – не лише внутрішньодержавного, а й міжнародного. Не дарма в преамбулі Статуту ООН висловлюється готовність народів знову утвердити віру в права людини, у цінність та гідність людської особистості, у рівноправ'я чоловіків та жінок, у рівність прав великих та малих націй. А серед цілей організації міститься здійснення міжнародного співробітництва «в заохоченні та розвитку поваги до прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії» [4].

Спроби забезпечити належний захист прав людини мали місце не лише на глобальному, а й на регіональному рівні. Створення Ради Європи 5 травня 1949 року вивело захист прав і свобод людини на новий рівень, оскільки ця організація сформувала європейську систему захисту прав і свобод людини. Основним документом у даній сфері є Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року. Прийняття цього акту було досить революційною подією на той час, оскільки він передбачав не лише закріплення переліку прав та свобод людини, а й створення спеціалізованих органів, що б контролювали його дотримання.

Таким чином, бачимо, що у післявоєнну епоху прийшло усвідомлення необхідності закріплення та захисту прав і свобод людини.

Отже, перші паростки принципів захисту прав людини та й саме поняття прав людини з'явилися у далекому минулому. На початку механізми захисту цих прав сформувалися все ж таки на національному рівні, але з розвитком міждержавних відносин права людини набули більш глобального та регіонального характеру. Особливий поштовх для усвідомлення важливості існування гарантій охорони прав людей дали дві світові війни. Вони дали зрозуміти світовій спільноті, що найвищою соціальною цінністю є все ж таки людина, її життя, здоров'я, честь та гідність, права та свободи.

Література:

1. Медвідь А. Б. Історичні передумови конституційного закріплення прав людини в XIII–XVIII століттях: європейська та вітчизняна європейська теорія і практика. 2016. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». С. 292-296.

2. Муравйов В. І. Вступ до права Європейського Союзу: підручник. Київ. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2017. 303 с.

3. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини. Міністерство юстиції України. 1998. С. 72.

4. Зубарева А. Є. Міжнародно-правовий статус Комітету ООН з прав людини: дис. ... к.ю.н.: 12.00.11. Одеса. 2015. 211 с.

СТРАТЕГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ВІД MICROSOFT

Вяткіна А. Є.

*студентки III курсу, спеціальність «Правоохоронна діяльність»
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Слатвінська В. М.

*викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Корпорація Microsoft є найбільшим у світі виробником програмного забезпечення – її програмні продукти поширені по всьому світу. Зокрема, Microsoft виробляє і постачає такі основні програмні засоби:

- операційні системи для робочих станцій (користувальницьких персональних комп'ютерів) – молодші версії операційних систем Windows 2000, Windows XP, Windows Vista, Windows 7 і наступних;
- операційні системи для мережевих серверів (веб-серверів, серверів баз даних, файл-серверів і ін.) – Старші версії операційних систем Windows 2000, Windows XP і наступних;
- операційні системи для міні-комп'ютерів (PDA) – сімейства Windows CE, Windows Pocket PC, Windows Phone;
- спеціалізовані функціональні сервери: сервери реляційних баз даних (Microsoft SQL Server), веб-сервери (Internet Information Server), системи побудови сховищ даних (Analysis Services) та деяких інших;
- засоби розробки додатків;
- користувацькі програмні продукти для платформи Windows: веб-браузери, поштові клієнти, програми верстки у форматі HTML, офісні додатки, мультимедійні додатки та інші.

Також корпорацією Microsoft була придбана компанія, що займається поставками систем управління підприємствами (систем класу ERP – Enterprise Resource Planning).

В силу того, що програмними продуктами Microsoft користується більшість користувачів персональних комп'ютерів (як приватних, так і в комерційних і урядових організаціях), а на основі серверних програмних платформ Microsoft функціонує більшість інформаційних систем, що забезпечують обробку, зберігання та передачу інформації (в тому числі і в мережі Інтернет), організаційна робота цієї корпорації у сфері інформаційної безпеки має глобальне значення.

Внутрішня організаційна робота у сфері інформаційної безпеки продуктів корпорації Microsoft включає в себе [1, с. 65]:

- проведення спеціальних тренінгів та додаткового навчання розробників програмного забезпечення спеціальним методам, що забезпечує надійність і безпеку виробленого програмного забезпечення (включаючи впровадження і використання для розробки власних продуктів методології Життєвого циклу безпечної розробки);
- організацію спеціального Центру вирішення питань безпеки (Microsoft Security Response Center, MSRC), основними завданнями якого є постійний збір інформації та пошук нових вразливостей, вжиття заходів до усунення виявлених вразливостей, координація роботи розробників та недопущення появи раніше виявлених вразливостей в нових продуктах в майбутньому.

В організаційній структурі Microsoft крім MSRC існує ще один підрозділ, що спеціалізується на вирішенні питань безпеки – Центр захисту від шкідливих програм (Microsoft Malware Protection Center). Він включає в себе кілька лабораторій, розташованих по всьому світу, і

займається дослідженням шкідливих програм, забезпечує методичну підтримку розробки різних засобів захисту (таких, як Windows Live OneCare, Windows Defender, Malicious Software Removal Tool), а також бере участь у процедурах реагування на виникнення нових загроз безпеці.

Основними напрямками зовнішньої організаційної роботи корпорації Microsoft у сфері інформаційної безпеки є:

- систематичне інформування користувачів операційних систем Windows (а також інших програмних продуктів) про виявлені вразливості та поширення інформації про те, як ці уразливості можуть бути ними усунені;

- реалізація програми попереджувальних захисних дій – Microsoft Active Protections Program;

- підтримка навчання користувачів програмних продуктів (в основному адміністраторів серверних платформ);

- розробка та підтримка методології Життєвого циклу безпечної розробки – Microsoft Security Development Lifecycle;

- партнерська програма Microsoft Security Partners – Партнери Microsoft в сфері безпеки;

- Government Security Program – Програма забезпечення безпеки урядів;

- організація конференцій з різних аспектів використання програмних продуктів Microsoft;

- організація спеціального фонду для боротьби з хакерами;

- організація централізованої сертифікації своїх продуктів у державних органах;

- проведення власної конференції з безпеки.

Отже, лише комплексно-синергійний підхід дає результативний рівень забезпечення інформаційної безпеки.

Література:

1. Управління інформаційною безпекою: конспект лекцій [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спец. 125 «Кібербезпека» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: С. О. Носок, О. М. Фаль, В. М. Ткач. – Електронні текстові дані (1 файл: 1114 Кбайт). – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 258 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/43377>

АРБІТРАБЕЛЬНІСТЬ СПОРІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Галчанський В. С.

*магістрант кафедри економічного права та економічного судочинства
Науковий керівник: **Резнікова В. В.**
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри економічного права та економічного судочинства
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Останнім часом все більше набирають популярності альтернативні способи вирішення спорів через певний ряд причин, зокрема гнучкості. Разом з тим, в Україні швидкими темпами розвивається сфера Інформаційних технологій, що в свою чергу спровокує ще більше популярність спорів з питань інтелектуальної власності (далі – ІВ). Як правило, зазначені спори є предметом розгляду в українських судах, але достатньо прогресивним та економічно вигідним з точки зору бізнесу вбачається розв’язання таких спорів через альтернативні способи – медіацію або міжнародний комерційних арбітраж.

Розглядаючи питання вирішення спорів у сфері ІВ саме міжнародним комерційним арбітражем, то варто зазначити, що законодавство України передбачає можливість передачі таких спорів на розгляд до арбітражу. Однак, в Україні спори щодо ІВ хоча й визнаються арбітрабельність, але за певними винятками та обмеженнями, так само як і інші види спорів, коли у сторін є можливість на свій розсуд розпоряджатися своїми правами.

Арбітрабельність спорів щодо інтелектуальної власності є одним із найбільш суперечливих питань арбітражів з ІВ. «Арбітрабельність», або як зазначають деякі вчені «об’єктивна арбітрабельність» [1], встановлює чи можна розглядати те чи інше питання в арбітражі, чи це питання є предметом розгляду національними судами або іншої інституцією, згідно із законодавством. Дане питання, визначається законом, яке регулює арбітражну угоду або законом тої юрисдикції, де рішення буде виконане.

У випадку, якщо питання дійсності арбітражної угоди регулюється українським законодавством, то слід звернутися перш за все до Господарського процесуального кодексу України [2] (далі – ГПК України). Положення саме цього нормативного акту, а саме статті 20 та 22 визначають, які саме спори щодо ІВ є арбітражні, а які ні.

Категорії спорів з питань ІВ, які є арбітрабельними в Україні. У відповідності із частиною 1 статті 22 та частиною 2 статті 20 ГПК України наступні категорії справи щодо прав ІВ підлягають розгляду в арбітражі:

1) щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

3) щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії.

Категорії спорів з питань ІВ, які не є арбітрабельними в Україні. Так, відповідно до пунктів 1 та 2 частини 2 статті 22 та пунктів 2, 3 та 6 частини 2 статті 20 ГПК України, спорами, які не можуть бути переданими на вирішення міжнародного комерційного арбітражу є:

1) про визнання недійсними актів, спорів про державну реєстрацію або облік прав ІВ;

2) щодо реєстрації, обліку прав ІВ, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) про визнання торговельної марки добре відомою;

4) спори, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

Крім того, в Україні діє Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (далі – МКАС при ТПП України) – інституційний арбітраж, який сторони можуть обрати для розгляду свого спору щодо питань ІВ. Чи є арбітрабельними спори щодо прав ІВ в МКАС при ТПП України, слід проаналізувати наступні документи.

Відповідно до пункту 2 Положення про Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (додаток № 1 до Закону «Про міжнародний комерційний арбітраж» [3]) і пункту 1.1 Регламенту Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України [4], крім зовнішньоекономічних

спорів торгового характеру, МКАС при ТПП України може розглядати зовнішньоекономічні спори, що виникають у сфері науково-технічного обміну, а також обміну іншими результатами творчої діяльності.

Виходить, що предметом розгляду є спори, що виникають у зв'язку з захистом прав інтелектуальної власності в зовнішньоекономічній діяльності. До таких спорів можна віднести: спори про відновлення порушених авторських прав, укладання і виконання ліцензійних договорів, порушення майнових прав власника свідоцтва або власника патенту, винагороду автору, виплату компенсації, а також інші.

Таким чином, в Україні як і в більшості держав цивільно-правової юрисдикції є арбітрабельними, за винятком певних обмежень, які встановлюється законодавством та мають публічно-правовий характер, наприклад, питання реєстрації прав ІВ. Важливо зазначити, що сторонам договору потрібно правильно та чітко скласти арбітражну угоду, в якій буде передбачено який саме спір підлягає розгляду міжнародним комерційним арбітражем, враховуючи приписи чинного законодавства.

Література:

1. М. А. Сміт, М. Кусте, Т. Коханий, Р. Джарвіс, М. Кочупілай, Б. Леон, Ж. С. Рассер, М. Сакамото, А. Шонесі, Дж. Відділення, «Арбітраж щодо порушення патентів та питань дійсності у всьому світі», Гарвардський юридичний журнал & Технологія (Вип. 1, 19, Ні. 2, с. 305).

2. Господарський процесуальний кодекс України, редакція від 07.05.2022, підстава – 2079-ІХ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

3. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4002-ХІІ // Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>.

4. Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торговопромислової палаті України. Затверджений рішенням Президії Торговопромислової палати України від 14 квітня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0018571-07>.

5. Захарченко Т.Р. Арбітраж у сфері інтелектуальної власності: [Про розгляд Міжнародним комерційним арбітражним судом спорів у сфері інтелектуальної власності]. Діловий вісник. 2002. № 8 (99). С. 19.

6. Турчак І.О., Гураль І.С. Діяльність міжнародного комерційного арбітражу у сфері охорони прав інтелектуальної власності в зовнішньоекономічній діяльності. Науково-інформаційний вісник. 2010. № 4. С. 28–32.

ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В ОСВОЄННІ ТА ВИКОРИСТАННІ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Гбур З. В.

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри управління охороною здоров'я
та публічного адміністрування*

Кошова С. П.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри управління охороною здоров'я
та публічного адміністрування
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

Світова космічна діяльність це процес, який динамічно розвивається та знаходить свій прояв у сталому розвитку цивілізації на Землі.

В провідних державах світу космічна діяльність належить до вищого пріоритету розвитку, що включає в свою структуру взаємопов'язані між собою складові. Теперішній етап розвитку космічної діяльності характерний появою нових викликів для осмислення та інституційного проектування. Причина цього полягає в зростанні та нових форматах залученості приватного сектору, проблемах перспективного використання навколосемних ресурсів, інституційному оформленні галузевих та національних інтересів. Відповіддю стає, в тому числі поява нових феноменів типу «Новий космос» – New Space.

До перспективних космічних ринків відносять, зокрема, космічні транспортні та інформаційні системи, космічний туризм, космічне виробництво, генерацію електроенергії в космосі. Всі проекти та програми, що реалізуються, як державні так і приватні, можна віднести до однієї з трьох порівняно незалежних груп з точки зору ціннісного віднесення отриманих результатів: якість життя (Quality of Life), стійкий розвиток та безпека (Sustainable Development), дослідження та освоєння космосу (Space Exploration).

Кількісний розвиток космічних ринків в останнє десятиліття призвів до якісної зміни структури ринків в системі відносин учасників, що полягає в комплексній зміні інституційної системи з точки зору відносин та стимулів [3, с. 64]. Вітчизняна космічна галузь останніми роками пріоритетним вектором свого розвитку визначила міжнародну співпрацю з Європейським космічним агентством та NASA. На даний час Україна взаємодіє з 30 країнами світу, уклала міжнародні угоди з 28

державами та приймає участь у 12 міжнародних космічних організаціях. Оскільки саме міжнародне співробітництво в сфері освоєння космосу приведе Україну до реалізації майбутніх програм та проєктів.

Становлення польського космічного досвіду починається з XV століття, з відомого діяча того часу Коперника. Його робота «Про обертання небесних сфер» ретельно описує геліоцентричну теорію нашої планетарної системи. В XVI-XVII століттях Іоганнес Гевелій (математик та астроном) та Казимір Семенович (інженер, конструктор ракет) посприяли подальшому розвитку Польщі в астрономії. В 1970-х роках Польща почала використовувати супутникові знімки в практичному застосуванні. Але, не дивлячись на запуск громадянина Польщі в космос в 1978 році, вона залишалась малозначним гравцем на міжнародній космічній арені перед тим, як стати державою-членом Європейського космічного агентства (ЄКА) в 1994 році [4].

Європейське космічне агентство (ЄКА) – це основний регулятор на космічному ринку Європи, місія якого полягає в управлінні розвитком європейської космічної галузі та гарантуванні того, що державні інвестиції забезпечуватимуть соціально-економічний ефект та національну безпеку. Стратегічна мета ЄКА ґрунтується на мирному освоєнні та використанні космічного простору всіма державами [5].

Пізніше в 2002 році, нова редакція угоди з Європейським космічним агентством дозволила Польщі приймати участь у наукових програмах ЄКА: польське обладнання використовувалось практично в кожній флагманській дослідницькій місії ЄКА (Cassini-Huygens, Integral, Mars Express, Rosetta, Venus Express и Herschel). За останні три десятиліття Польща сформувала свій власний космічний сектор, що вдосконалює та обслуговує пріоритетні досягнення. [4].

На даний час Польща є важливим партнером України. Одним із завдань, яке стоїть перед Державним космічним агентством України є вивчення досвіду Польщі, оскільки ця країна також перебувала у соціалістичній системі. Після її розпаду поляки багато чого досягли, і Україна зацікавлена їх досвідом вступу та участі в ЄКА, а також можливостями країни. Зокрема, Польща показуватиме Україні шлях до ЄКА, в процесі якого долучатиметься вітчизняний виробничий і науковий потенціал до реалізації тих проєктів, які можуть бути цікаві як Польщі, так і Україні.

Співпраця України та Польщі бере свій початок в квітні 2015 року, коли було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним космічним агентством України та Польським космічним агентством у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях. Метою підписання даного документу є забезпечення

співробітництва між українськими та польськими підприємствами, установами в сфері космічної діяльності [1].

В листопаді 2015 року Кабінетом Міністрів України було підписано Розпорядження № 1207 «Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері дослідження та використання космічного простору в мирних цілях». В 2016 році було підписано угоду між Польською групою озброєнь та Державним космічним агентством України, якою передбачалась співпраця в сфері розробки технологій оптичного та радарного обладнання для штучних супутників, що застосовуються для спостереження, а також розробки технологій виводу космічних апаратів на навколосезну орбіту. Наземні інструменти, які є в Україні і в Польщі, можна спільно використовувати в наукових цілях. Наприклад, йдеться про спостереження за космічним простором. Зараз в космосі є багато космічного сміття, і всі хочуть розуміти, як це сміття рухається і куди воно може впасти. В цьому напрямі в Польщі та Україні є значний відповідний досвід. Але основне, що в Україні є засоби, які дають змогу реалізувати цю програму. По цьому питанню є певні спільні точки дотику для того, щоб і надалі рухатися в напрямі реалізації. Але найбільш амбіційним завданням в рамках даної співпраці є створення нової європейської ракети-носія легкого класу, яка користується попитом на світовому ринку пускових послуг [1].

В рамках співпраці України з Польським космічним агентством POLSA перспективним напрямом партнерства є спільне створення супутників дистанційного зондування Землі, що дозволять контролювати екологічну ситуацію – ліси, ріки, і навіть ситуацію з незаконним перетином кордону біженцями, що сприятиме укріпленню безпеки держави. Саме поєднання досвіду та потенціалу України та можливостей та знань Польщі в космічній галузі має серйозний конкурентний ринковий потенціал.

В 2017 році відповідно до двостороннього співробітництва між Польським космічним агентством POLSA та Державним космічним агентством України відбулась робоча зустріч [1]. В ході даної зустрічі були обговорені певні проблемні питання щодо розвитку космічних технологій, які планується розв'язати шляхом вдосконалення державно-приватного партнерства та забезпечення інвестиційної привабливості космічної діяльності. В 2018 році делегація Польського космічного агентства POLSA відвідала ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М. К. Янгеля». На даній зустрічі було обговорено питання щодо потенційних шляхів співпраці між Україною та Польщею в сфері створення ракетно-космічної техніки [1].

В березні 2022 року у Львові відбулась зустріч представників Львівської ОДА з заступником голови Польського космічного агентства, в результаті якої Державне космічне агентство України планує створити координаційний центр спільних проєктів. Зазначено, що спільно з українськими представниками планується зробити усе, аби космічне агентство України увійшло до Європейського космічного агентства. Це, беззаперечно, дає значні перспективи для фахівців космічної галузі. Планується сформувати екосистему за напрямками Жешув – Львів та Варшава – Київ. Зокрема, для Львівщини це означає нові робочі місця, створення потенційних ракетоносіїв, які будуть виносити супутники в космос [2].

Україна працює з Польським космічним агентством в декількох сферах. Однією з таких є технології орбітальних систем. Польське космічне агентство також допомагає організовувати спільні виставки на міжнародних виставкових заходах. Так було, наприклад, зі створенням спільного стенду POLSA-SSAU під час ярмарку космічного та оборонного сектору FIDAE у Чилі. Серед ще одного напрямку співпраці, які на даний час існують між Україною та Польщею є технології запуску та супутникове спостереження Землі.

Розвиток космічних технологій є одним з найефективніших засобів стимулювання розвитку високотехнологічних галузей національної економіки, вирішальним чинником її конкурентоспроможності та вдосконалення сектору національної безпеки держави. Важливим також є і те, що для вітчизняної сторони провадження космічної діяльності є вагомим чинником зміцнення міжнародного співробітництва, інструментом національної інтеграції до європейських структур та засобом набуття Україною статусу регіонального лідера. Космічні дослідження є одним з двигунів розвитку економіки. Їх результати сприяють покращенню якості життя на Землі. Продовжуючи освоєння космосу, людство буде здійснювати нові відкриття, розширювати свої знання та зможе відповісти на низку фундаментальних наукових питань.

Завдання проведення космічних досліджень та використання космічного простору з мирною ціллю – сприятливе підґрунтя для плідної міжнародної співпраці України та Польщі.

Література:

1. Державне космічне агентство України (2022). URL: <https://www.nkau.gov.ua/>.
2. Львівська обласна державна адміністрація (2022). URL: <https://loda.gov.ua/news?id=66132>
3. Нямецук Г. В. Особливості трансформації економічного потенціалу підприємств космічної галузі України при здійсненні

міжнародного науково-технічного співробітництва. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2011. № 10/2. С. 63–70.

4. European Space Policy Institute (2022). URL: <https://espi.or.at/publications/espi-public-reports>

5. The European Space Agency (2022). URL: <https://www.esa.int/>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Гордуна Є. А.

студент II курсу юридичного факультету

Науковий керівник: Процьків Н. М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри приватного права

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

На даний час в умовах інтеграції України до правової, а також економічної та гуманітарної системи Європи, розвитку ринкових правовідносин та встановлення верховенства права важливого значення набувають окремі інститути цивільних правовідносин. Це зумовлює появу та розвиток нових понять у цивільному матеріальному та процесуальному праві. Разом з тим питання захисту прав та свобод людини було та є важливим для демократичної правової держави у будь-який час. Зокрема преамбула Загальної Декларації прав людини закріплює людську гідність як основу свободи та справедливості, що властива кожному члену суспільства. Саме тому, на нашу думку, інститут відшкодування моральної (немайнової) шкоди є одним з найактуальніших способів захисту абсолютних прав, що формують основу цивільних правовідносин.

Загальні проблеми відшкодування, критерії оцінювання моральної шкоди досліджувались представниками різних галузей юридичних наук, зокрема значний внесок зробили такі вчені, як А.М. Эрделевский, О.С. Онищенко, В.Д. Примак, О.І. Сліпченко, М.П. Ткач, С.І. Шимон, М.С. Шумило та інші.

Право на відшкодування моральної шкоди належить до прав, гарантованих Конституцією України. [1, с. 62] У статті 23 ЦК України зазначено, що моральна шкода полягає насамперед у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або

іншим ушкодженням здоров'я, душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів, душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна, приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Для застосування даного механізму цивільно-правової відповідальності необхідна наявність чотирьох умов: протиправне діяння правопорушника, шкода потерпілому, причинно-наслідковий зв'язок між діянням та шкодою, а також вина правопорушника. Проте ЦК містить ряд винятків, за яких шкода підлягає відшкодуванню незалежно від вини суб'єкта: якщо шкоду завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, якщо шкоду завдано незаконним притягненням до кримінальної відповідальності тощо. Відшкодуванню також підлягає шкода, завдана правомірним діянням, зокрема у стані крайньої необхідності [2, с. 107].

Варто зазначити, що однією з основоположних засад інституту цивільно-правової відповідальності є принцип повного відшкодування завданої шкоди. Проте особливість моральної шкоди полягає у відсутності еквіваленту між нематеріальними втратами потерпілого та можливою матеріальною компенсацією. У той же час аналіз практики Європейського суду з прав людини дозволяє зробити висновок, що вирішальне значення для обґрунтування розміру компенсації мають принципи розумності, добросовісності та справедливості.

Як санкція, відшкодування моральної шкоди виконує дві функції – компенсаційну та превентивну. Метою компенсаційної функції є максимальне усунення наслідків порушеного цивільного права шляхом звернення стягнення на власне майно боржника або добровільне передання ним кредитором належної йому майнової компенсації. Як превентивний засіб такий рід майнового стягнення спонукає до належного виконання своїх обов'язків як цього самого боржника, так і загалом всіх суб'єктів цивільного права [3, с. 177].

Досі залишається актуальною проблема визначення критеріїв відшкодування моральної шкоди. С. І. Шимон вважає доцільним віднести до переліку такі показники: характер страждань, тяжкість ушкодження здоров'я, вид душевних страждань, глибина страждань, тривалість наслідків та ступінь вини заподіювача шкоди [4, с. 20-21].

Власне доведення факту завдання моральної шкоди у цивільно-правовому спорі вимагає застосування усіх процесуальних можливостей для формування доказової бази позивача. Фактичні дані, що мають значення для правильного вирішення справи можуть встановлюватись

поясненнями сторін та третіх осіб, показаннями свідків, речовими та письмовими доказами, а також висновками експертів [5, с. 32].

Цікавою є ситуація, коли через відсутність орієнтирів для точного визначення розміру компенсації за завдану моральну шкоду суд інколи виходить з розміру матеріальної шкоди, яка підлягає відшкодуванню, якщо таку вимогу також заявлено у позові. Проте встановлення такої пропорційності суперечить частині 4 статті 23 ЦК України, відповідно до якої моральна шкода компенсується незалежно від матеріальних збитків, що підлягають компенсації і не пов'язана з розміром такої компенсації.

Найактуальнішим способом відшкодування моральної шкоди є грошова форма. Компенсація може проводитись як у національній валюті – гривні, так і іноземній валюті відповідно до ст. 10 Закону України «Про іноземне інвестування». Також законодавець закріплює можливість відшкодування іншим майном. В.П. Палюк, посилаючись на практику ЄСПЛ, зазначає, що до способів відшкодування також варто віднести «справедливу сатисфакцію». Сутність даного поняття полягає в тому, що саме визнання діяння правопорушенням і є належною компенсацією [6, с. 93]. Щодо відшкодування шкоди шляхом публічного вибачення, то відповідно до п. 26 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи», суд не вправі зобов'язувати відповідача вибачатися перед позивачем у тій чи іншій формі, оскільки примусове вибачення як спосіб судового захисту гідності, честі чи ділової репутації за поширення недостовірної інформації не передбачено у статтях 16, 277 ЦК.

М.М. Шуило, розглядаючи таку ознаку правової природи рішень Верховного Суду, як квазіпрецедентність, зазначив, що такий спеціальний правовий інструмент ВС дозволяє застосовувати принципи верховенства права та справедливості зокрема і у спорах щодо відшкодування моральної шкоди. 21 квітня 2021 року у справі № 2-3897/101 КЦС ВС вирішив питання про стягнення моральної шкоди у сімейному спорі. У зазначеній постанові ВС звертає увагу на те, що поданий у СК України перелік підстав відшкодування моральної шкоди (статті 49, 50, 157, 158, 159, 162 СК України), зазначений не з метою виключити можливість відшкодування моральної шкоди з інших підстав, а як такі, в яких сам факт завдання моральної шкоди вже констатовано законом [7, с. 81].

У Верховній Раді України зареєстровано Проект Закону № 3929 від 23.07.2020 «Про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди)». Проект закону закріплює основні поняття та принципи, організаційні та правові засади визначення розміру

відшкодування втрат немайнового характеру. Зокрема, розділ III законопроекту містить вимоги до фахівців (експертів) з визначення розміру моральної шкоди, регламентує їх професійну підготовку, підвищення кваліфікації, права та обов'язки таких фахівців (експертів) та підстави притягнення до відповідальності, порядок ведення відповідних реєстрів тощо. Також даний законопроект визначає порядок укладення договору про надання послуг з визначення розміру моральної шкоди. На нашу думку, така новела у законодавстві дозволить значно вдосконалити інститут відшкодування моральної шкоди та спростить процедуру обґрунтування розміру компенсації у цивільно-правових спорах [8].

Отже, на основі вищесказаного можна зробити висновок, що право на відшкодування моральної шкоди гарантоване Конституцією України, ЦК України та міжнародними актами. Цивільне законодавство закріплює базові критерії для реалізації даного механізму, порядок та способи застосування даного роду майнового стягнення. Кількість судової практики з цього питання зростає, що дозволяє удосконалювати систему критеріїв для визначення розміру компенсації та загалом сприяє розвитку даного інституту цивільних правовідносин.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.05.2022).
2. Онищенко О. С. Особливості відшкодування моральної шкоди в деліктних зобов'язаннях. Судова апеляція, 2015. № 2. С. 102-108.
3. Примак В. Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності. Часопис Київського університету права, 2013. № 3. С. 175-179.
4. Шимон С. І. Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика. За заг. ред. М.К. Галянтича. К.: Юрінком Інтер, 2013. С. 11-25.
5. Колінько Ц. Проблеми доведення моральної шкоди за законодавством України. Підприємництво, господарство і право, 2020. № 8. С. 30-34.
6. Паліюк В. П. Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика. За заг. ред. М. К. Галянтича. К.: Юрінком Інтер, 2013. С. 89– 97.
7. Шумило М. М. Квазірегуляторна роль правових висновків Верховного Суду на прикладі справи про відшкодування моральної

шкоди у сімейному спорі. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки, 2021. Т. 7. С. 79-86.

8. Про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди): Проект Закону України від 27.07.2020. № 2035-IX URL:<https://zakon.rada.gov.ua/go/2035-IX>_(дата звернення: 20.05.2022).

МЕЖІ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ ПРИ ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Дімін Д. А.

студент II курсу магістратури

факультету права та економіки

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Можливість реалізації добровільної відмови обмежена певними суб'єктивними та об'єктивними рамками.

Розглянемо спочатку суб'єктивні ознаки. По-перше, в повному обсязі особи можуть добровільно відмовитися від злочину у розумінні ст. 17 КК, лише ті, хто має усі ознаки суб'єкта злочину [1]. Звичайно, припинити розпочату суспільно небезпечну діяльність за власним бажанням можуть і особи, які не досягли віку кримінальної відповідальності, і неосудні, але їх відмова не тягне таких наслідків, як добровільна відмова суб'єкта злочину. При відмові осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності, та неосудних, не можна говорити про звільнення від кримінальної відповідальності, оскільки обов'язки бути залученими до неї у таких суб'єктів не виникає. Отже, їхня відмова не має такого правового значення, як добровільна відмова.

На окрему увагу заслуговує питання про можливість вчинення приготування та замаху з непрямым наміром. Тут є дві протилежні точки зору. Одні автори визнають таку можливість, інші – заперечують її. Деякі вчені прямо говорять про цю можливість, а іноді для такого висновку потрібно зробити додатковий аналіз. Так, автори підручника з кримінального права виключають приготування до злочину і замах на злочин тільки в необережних злочинах. Тим самим вони визнають приготування та замах у злочинах як з прямим, так і з непрямым умислом. Правильне вирішення цієї проблеми дає Г.В. Тимейко: «Неможливо уявити, щоб особа, що діє з непрямым умислом, передбачала неминучість заподіяння своїми діями злочинного

результату і, не бажаючи настання останнього, все ж таки здійснила ці дії. Якщо винний справді не бажає настання злочинного результату, він не чинитиме тієї дії, яка з неминучістю тягне цей результат» [6, с. 216]. Таким чином, можна зробити висновок, що добровільна відмова неможлива в необережних злочинах, злочинах з непрямим умислом, і значно ускладнена в злочинах з раптово виниклим прямим умислом.

Тепер перейдемо до об'єктивних ознак, що обмежують добровільну відмову. Одним з них є спосіб законодавчого конструювання складів злочинів. З цього погляду розрізняють матеріальні, формальні та усічені склади злочинів. Виділення окремої категорії усічених складів визнається не всіма вченими. З цим погодитися не можна, оскільки ці склади мають специфічні відмітні ознаки – для визнання закінченого злочину тут не потрібно наявності «...ні суспільно небезпечних наслідків, ні доведення до кінця дії, здатної викликати зазначені наслідки, ні вчинення самої цієї дії» [3, с. 848].

Можливість добровільної відмови залежить від конструкції складу злочину. У літературі це докладно було досліджено К.А. Панько. Можливість добровільної відмови допускається майже завжди при скоєнні злочинів із матеріальними складами, оскільки у таких злочинах мислимі, зазвичай, стадії приготування до злочину і замаху на злочин. У злочинах з формальними складами здебільшого можливі стадії приготування та незакінченого замаху. Але серед цієї групи злочинів виділяють і такі, до яких не можна ні готуватися, ні вчиняти замах на них [4].

Отже, добровільно відмовитись від таких злочинів не можна. Злочини з усіченими складами мають ще більш обмежені можливості для добровільної відмови. Тут можлива лише одна стадія – готування до злочину, та й то далеко не завжди. Докладніше розглядати це питання недоцільно, тому що для всіх злочинів за будь-якого способу законодавчого їх конструювання однаково застосовний наступний принцип: з об'єктивної точки зору можливість добровільної відмови зберігається завжди з моменту початку скоєння злочину і до його закінчення, і випадки неможливості здійснення добровільної відмови для деяких складів злочинів визначаються особливостями цих складів. Таким чином, докладний аналіз залежності добровільної відмови від конструкції складу злочину буде зведений до класифікації всіх складів за ознакою можливості готуватися до цих злочинів або робити замах на них [5, с. 767].

Більше уваги заслуговує питання про особливості добровільної відмови на стадіях приготування до злочину та замаху на злочин.

Приготуванням до злочину за КК визнається пошук або пристосування засобів або знарядь, пошук співучасників або змову на скоєння злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для скоєння

злочину. На цій стадії добровільна відмова може бути здійснена як у вигляді активних дій, так і у формі бездіяльності. Найчастіше тут добровільна відмова виявляється у простому помірному початку безпосереднього виконання задуманої дії. Під час підготовчих дій особами можуть створюватися або пристосовуватися зброя та засоби скоєння злочину, виконуватись інші дії, спрямовані на створення умов для скоєння злочину. Для визнання в їх поведінці всіх ознак добровільної відмови закон не вимагає, щоб вони знищили або переробили знаряддя та засоби скоєння злочину. Не потрібно також відновлювати змінені для скоєння злочину умови. Якщо ці дії власними силами містять окремий склад злочину, то особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності. Однак наявність таких дій щодо відновлення первинного стану речей сама по собі може свідчити про добровільну відмову. Іноді досить складно встановити, з яких причин злочин не скоєно. Природно, що суб'єкт у разі виявлення його діяльності правоохоронними органами на стадії приготування дуже часто вдаватиметься до заяв про те, що він за своєю волею не довів злочин до кінця. Правоохоронні органи зобов'язані або аргументовано спростувати такі заяви, або врахувати їх при вирішенні питання про притягнення до кримінальної відповідальності. При цьому всі сумніви щодо доведеності провини особи необхідно тлумачити на її користь [2, с. 592].

Слід зазначити, що злочинну діяльність, припинену на стадії готування до злочину, досить важко виявити. У цей час об'єкт кримінально-правового захисту ще не піддається безпосередньому впливу, зміни у зовнішньому світі, пов'язані з початком злочину, ще незначні, тому правоохоронні органи та просто оточуючі можуть не помітити будь-які зміни. Не знаючи про загрозу, суспільство і держава в особі своїх органів не можуть вжити належних заходів щодо запобігання злочину. Але регулятивні механізми, передбачені інститутом добровільної відмови, не залежать від ступеня відкритості для інших підготовчих дій. Вплив правових норм на свідомість і поведінку людини в цій ситуації досить значне. На цій стадії у особи ще немає серйозних підстав для хвилювання, оскільки вона знає про складність виявлення її діяльності, проте, позитивні установки на добровільну відмову вже починають діяти. Суб'єкт замислюється про можливе притягнення до кримінальної відповідальності, і це поступово придушує його бажання продовжувати злочин.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/2341-14>.

2. Курс кримінального права. Загальна частина. Том 1: Вчення про злочин / заг ред. Н.Ф. Кузнецової. Київ, 1999. 592 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / заг. ред. С. С. Яценко. Київ, 2005. 848 с.
4. Панько К.А. Добровільна відмова від злочину за кримінальним правом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов, 1972. 16 с.
5. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія / О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова. Миколаїв, 2016. 768 с.
6. Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г. В. Тимейко, П. Т. Некипелов. Ростов. 1977. 216 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ ПРАВА В ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Єгоров А. Є.

*аспірант I курсу кафедри теорії держави і права,
конституційного права та державного управління
юридичного факультету*

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Одними із найбільш відомих та характерних ознак англосаксонської правової системи є широке використання судових прецедентів та правових доктрин у якості джерела права. При цьому, враховуючи доволі розповсюджене порівняно із іншими законами використання судових прецедентів, цілком природнім є поширення застосування аналогії права і закону, а також правових звичаїв. Україна при проведенні судової реформи у 2017 році та прийнятті в новій редакції процесуальних кодексів також закріпила можливість застосування аналогії права в адміністративному, цивільному та господарському процесуальному праві. Щоправда, наразі не можна говорити про широке поширення даної практики в судовій системі України.

Першочергово слід визначити стан нормативного закріплення використання аналогії права в процесуальному законодавстві. Так, відповідно до ч. 6 ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України [1, ст. 7] у разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія

права). Варто зазначити, що подібні законодавчі норми закріплені і у ч. 9 ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України [2, ст. 10], а також у ч. 10 ст. 11 Господарського процесуального кодексу України [3, ст. 11]. Єдиним винятком є обмеження аналогії права в адміністративному процесуальному законодавстві – так, згідно тієї ж ч. 6 ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України аналогія закону та аналогія права не застосовується для визначення підстав, меж повноважень та способу дій органів державної влади та місцевого самоврядування.

Отже, як вбачається з аналізу вищенаведених норм, застосування аналогії права в національному судочинстві України теоретично є можливим, однак є ряд перешкод щодо такого застосування. Першою і найбільшою з таких перешкод є часте змішування аналогії права із аналогією закону, хоча між ними є ряд важливих відмінностей. Більше того, якщо повернутися до наведених вище норм, саме неможливість застосування аналогії закону і є головною передумовою для застосування судом аналогії права. Отже, фактично аналогія закону і аналогія права є взаємодоповнюючими поняттями і саме відсутність закону, який регулює подібні відносини, є підставою для застосування аналогії права. Проте такий випадок на практиці трапляється нечасто, оскільки здебільшого застосовуються закони, які є максимально наближеними до законів, що регулюють відповідні відносини, або подібна судова практика.

Другою обставиною, яка перешкоджає широкому застосуванню аналогії права є відсутність її законодавчо закріпленого визначення і тлумачення даного поняття, незважаючи на, по суті, теоретичний характер даного явища. Визначення поняття «аналогія права» відсутнє у вищенаведених процесуальних кодексах, закріплені лише умови її застосування – за відсутності закону, що регулює подібні відносини. В той же час, відсутність чіткого визначення аналогії права як раз і перешкоджає її застосування через відсутності чіткого розуміння сутності даного поняття. Якщо проаналізувати норми чинного законодавства, то «аналогією права» можна вважати сукупність загальних та конституційних принципів права, яка застосовується національними судами України виключно за відсутності можливості застосувати аналогію закону. При цьому, цікавою обставиною є віднесення конституційних принципів до аналогії права, а не аналогії закону – так, Кодекс адміністративного судочинства України передбачає застосування у якості аналогії права «конституційних принципів», а згідно ст.8 Конституції України [4, ст.8] Конституція України має найвищу юридичну силу, тоді як закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй.

На думку автора, є ще одна важлива обставина, яка прямо не розкривається законодавчо, однак є важливою умовою для застосування аналогії права – це не лише відсутність закону, який регулює подібні правовідносини, а й неможливість застосування до конкретних правовідносин норм законів, які регулюють подібні правовідносини. Це можна пояснити тим, що кожний судовий випадок є унікальним за своєю суттю і нерідко навіть у разі наявності законів, які регулюють подібні правовідносини, їх застосування є недоречним до даного конкретного випадку. У такому разі застосування аналогії права, особливо у якості конституційних норм, є цілком логічним, що відповідно підтверджується нормами ст.8 Конституції України, згідно якої конституційні норми є нормами прямої дії.

Отже, на думку автора, умовою застосування аналогії права в процесуальному законодавстві є одночасне додержання наступних критеріїв:

- Відсутність закону, який регулює дані відносини;
- Відсутність закону, який регулює подібні правовідносини;
- Відсутність можливості застосувати закон, який регулює подібні правовідносини, до даних конкретних правовідносин.

Відповідно, при одночасному додержанні усіх цих умов застосування аналогії права є цілком обґрунтованим. Разом з цим, слід окремо зазначити, що застосування аналогії права є фактично неможливим у кримінальному процесуальному законодавстві через здебільшого застосування чітко регламентованих примусових засобів реагування.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР (в редакції від 01.01.2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>;
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747-IV (в редакції від 18.05.2022 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>;
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV (в редакції від 06.04.2022 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>;
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року № 1798-ХІІ (в редакції від 07.05.2022 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНОГО СКЛАДУ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ

Завальнюк К. А.

*курсант III курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції*

Науковий керівник: Великий Ю. М.

*викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Актуальність. Управління органами та підрозділами Національної поліції України (далі – НПУ) вимагає якісної підготовки керівного складу, який би мав досвід практичної роботи, володів психологією управління, добре орієнтувався в політичних, економічних, соціальних, науково-технічних питаннях. До керівників цієї категорії повинні приділятися підвищені вимоги, для вирішення нестандартних та складних управлінських завдань. Для реалізації цих завдань кадрова політика НПУ повинна мати послідовний і цілеспрямований характер, логічним результатом якої повинно бути інтеграція у Європейській простір.

Європейські країни вже давно подолали стадію розвитку в політичному, соціально-економічному розумінні й накопичили значний досвід стандартів підготовки поліцейських кадрів, їх правового, соціального захисту, формування корпоративної культури, мотивування до удосконалення професійних якостей [6, 8, 9].

Мета статті – здійснити аналіз та узагальнити особливості підготовки керівного складу НПУ та Федеративної Республіки Німеччини.

Виклад основного матеріалу. З 1950-х років в Західній Європі почала бурхливо розвиватися наука управління в поліцейських підрозділах, яка взяла на озброєння теорії, розроблені в загальносуспільних сферах науки і практики (А. Планте, Франція, (1953). Найбільш консервативної думки в цьому плані дотримується Німеччина, де поступово склалася ґрунтовна трирівнева система професійної підготовки кадрів, шляхом поступового зміцнення знань, умінь, навичок у міру просування по службі, необхідності реагування на мінливі умови службової діяльності, яка в даний час вважається однією з найефективніших у світі. Для Німеччини високий рівень освіти – запорука успіху в майбутньому [2, 4, 8, 9].

Специфіка підготовки старшого керівного складу поліції цієї країни полягає в її цілеспрямованій орієнтації на вимоги практики, в обов'язки

якого входить керівництво складними і відповідальними напрямками діяльності поліції [3].

Головними умовами та особливостями висунення кандидатів на керівну поліцейську посаду, проходження ними навчання в Німеччині є: наявність професійного досвіду (стажу) роботи в поліції; отримання відомчої (спеціальної) освіти; відсутність протекціонізму; справедливого ставлення до кожного поліцейського під час навчання. Кількість співробітників, що приймаються на навчання в школу поліції, суворо відповідає кількості керівних вакантних посад, що звільнюються в поліцейській системі Німеччини [2, 3, 8, 9].

Термін навчання у Вищій школі розрахований на два роки. Особливістю навчання в Вищій школі є формування управлінських компетентностей, з урахуванням міжнародних стандартів та сучасних вимог до правоохоронної діяльності. В школі надають пріоритет активним методам навчання. У навчальних програмах з підготовки фахівців для поліцейських служб велике місце належить напрацюванню навичок і вмінь роботи з науково-технічними засобами, котрі надзвичайно широко застосовуються в роботі поліції. Для ознайомлення з останніми досягненнями в поліцейській діяльності випускається багато звітів на рік, регулярно проводяться семінари та зустрічі, у тому числі і міжнародні. Після закінчення навчання за основним курсом майбутні управлінці складають іспити та захищають кваліфікаційну роботу на ступінь магістра [2, 5, 8, 9].

Незважаючи на те, що поліцейська освіта в Німеччині є вузько профільною, випускник Вищої школи повинен мати: розвинуте абстрактне мислення і стратегічне бачення проблеми; вміти розбиратися, оцінювати і узагальнювати все те, що підготовлено фахівцями в окремих галузях поліцейської діяльності, сприймати нові ідеї і розвивати їх; бути здатним робити те, чого не можуть робити підлеглі; володіти методами ефективної комунікації; цивілізовано досягати необхідного результату. Більше того, школа проводить ретельний аналіз просування по службі всіх своїх випускників [2].

Зовсім інші підходи і принципи до підготовки керівних поліцейських кадрів застосовуються в Україні. Законом України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) визначено (ст. 72) наступні види професійного навчання поліцейських: первинна професійна підготовка, навчання у вищих навчальних закладах із специфічними умовами (далі – ЗВО), післядипломна освіта (спеціалізація, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування) та службова підготовка [1].

Із зазначених видів навчання перед призначенням на керівну посаду, у тому числі на вищу керівну посаду, ніж займана, поліцейські повинні проходити підвищення кваліфікації. Згідно Закону, поліцейські зобов'язані проходити у ЗВО підвищення кваліфікації не рідше одного

разу на три роки (п. 3 ст. 75), за відповідними програмами, погодженими МВС України (п. 6 ст. 75). Закон дозволяє (п. 2 ст. 75) здійснювати навчання безпосередньо в підрозділах поліції, у тому числі на договірних умовах.

Підзаконні акти, що приймаються уповноваженими нормотворчими суб'єктами на основі і на виконання Законів, не повинні суперечити їм. Разом з цим, наказом МВС України від 24.12.2015 № 1625 встановлено, що підвищення кваліфікації проводиться із поліцейськими, зарахованих до кадрового резерву (п. 3); поліцейські направляються на навчання за потребою, але не рідше одного разу на 3 роки (п. 2), а також перед призначенням на керівну посаду. Через ці колізії, існує практика направлення на післядипломну освіту упродовж звітного періоду декілька разів одного поліцейського. З причини направлення на цей вид навчання щойно закінчивших ЗВО, поліцейських зі стажем роботи в займаних посадах менше 3 років; поліцейських-жінок, які мають дітей віком до 5 років; осіб, які навчаються на заочних факультетах в ЗВО; або тих, які на час проведення навчання знаходяться на лікарняному, в чергових відпустках та відрядженні. Направлення декілька разів працівників на навчання за звітний період призводить до нецільового використання коштів державного замовлення на цей вид освіти [7].

Висновок. На нашу думку якість проведення довгострокового (2 тижні) і короткострокового (2-3 доби) підвищення кваліфікації знижується з причини проведення лекційної форми занять, відсутності практики ведення службових зошитів. Слід зазначити, що тематика навчальних курсів не встигає за законодавчими змінами, не задовольняє в повному обсязі освітні потреби поліцейських, в програмі навчання відсутній поточний контроль знань слухачів.

Корисним для ЗВО є позитивний досвід використання в освітньому процесі активних методів навчання, відтворення на практичних заняттях ситуацій, що виникають у поліцейській діяльності, поступове навчання та підготовка поліцейських кадрів.

Література:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2.07.2015. Відомості Верховної Ради України від 09.10.2015. № 40-4, стор. 1970, стаття 75.

2. Кузьменко І. Г. Підготовка управлінських кадрів поліції на прикладі західноєвропейського досвіду. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»: *збірник наукових статей*. Чернівці. 2018. № 2. С. 33 – 44.

3. Кьяромонте К. Подготовка полицейских кадров. Проблемы и пути развития в общеевропейском масштабе: материалы международной научно-практической конференции. М., 2000. С. 9.

4. Коненко С. Я. Реорганізація системи МВС України на сучасному етапі державотворення: (із досвіду реорганізації поліції Німеччини). К. : Знання України, 2006. 44 с.

5. Василенко И. А. Административно-государственное управление в странах Запада: США, Великобритания, Франция, Германия: Учеб. Пособие. Изд. 2-е, перераб. и доп. М.: Логос, 2000. 200 с.

6. Харчук Н.Р. Структура навчальних закладів по підготовці поліцейських кадрів у Баварії. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10241/13442>.

7. Великий Ю.М. Юридичні колізії в законодавчому та нормативно-правовому акті, які впливають на професійний рівень поліцейських. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: *Науковий журнал*. 2021. № 2 (111), 344 с., стор. 103-108.

8. Эйзерман П. Д. Законодательно-правовое обеспечение профессионального обучения полиции./ Подготовка полицейских кадров. Проблемы и пути развития в общеевропейском масштабе: Материалы Международной научно-практической конференции. М., 2000. С. 33.

9. Ісаєва І. Використання досвіду професійної підготовки персоналу федеральної поліції Німеччини в Україні як педагогічна проблеми. Педагогічний дискурс, випуск 21, 2016. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/0peddysk_2016_21_11.pdf.

ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЯК ДЖЕРЕЛО МНОЖИННОСТІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Каменчук Т. В.

аспірантка кафедри теорії і філософії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Права людини та правовий плюралізм – поняття, що розвиваються. Діалог між науковцями з прав людини та тими, хто цікавиться правовим плюралізмом, уже привів до широкого спектру плідних ідей.

Осягнення природи права пов'язане з тим, у який спосіб воно практикується. А практика зумовлена тим, як право розвивається, і зрозуміла у світлі його загальних цілей. Це так, оскільки право – сфера

практичного розуму. Воно є соціальною практикою та має історичну текстуру [1, с. 175].

Розуміння поняття «право» більшою мірою пов'язане з тим, що для його реалізації необхідні позитивні дії з боку держави або правомочність людини на участь у діяльності окремих політичних і економічних структур (право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної чи моральної шкоди; гарантування кожному знати свої права і обов'язки; право на безпечне довкілля; право на освіту; право на охорону здоров'я тощо) [2, с. 96]. Безумовно, множинність підходів до поняття прав людини перш за все залежить від культурних, геополітичних та економічних змін у світі, однак саме місцеві процеси є складовими глобальних норм прав людини. У цьому сенсі взаємодію між даними соціальними полями, будь то конкретні місця чи велика кількість учасників, які впливають на визначення, інтерпретацію та надання сенсу прав людини, найкраще можна позначити терміном глокалізація [3, с. 218].

Соціальне життя не будується лише на основі норм офіційного права та юридичної доктрини (на «правових приписах»), а розвивається переважно поза прямим зв'язком з ними – фактичні правові відносини передують діяльності законодавців по фіксації норм права [4, с. 24]. На різних рівнях сприйняття та інтерпретації сутності прав людини відбувається різне їх правове регулювання. Класичними рівнями правового регулювання в сучасності прав людини завжди виступали національний, наднаціональний (Європейський Союз) та міжнародний рівні, однак історичні нариси свідчать, що основним рівнем регулювання завжди виступав муніципальний рівень, цьому сприяли безліч факторів, серед яких важливо виділити часту відсутність інструментів управління великою територією.

Муніципальний рівень сприйняття та регулювання прав людини – це четвертий рівень, який часто ігнорують, особливо це помітно у пострадянському просторі. Так, однією із важливих подій у зв'язку з взаємодією між правами людини та правовим плюралізмом є зростання міст. Ці міста можна розуміти як місцеві органи влади, які чітко базують свою політику на міжнародному праві прав людини.

Місто тут стає скороченням місцевого самоврядування, що, у свою чергу, означає найнижчий рівень державного управління в певній державі [5]. Це, звісно, включає крихітні села та райони, а також метрополії з економікою, більшою, ніж у деяких націй – загальним знаменником є той факт, що це рівень влади, найближчий до громадян, з певним ступенем формальної влади, що стосується державних завдань. Способи, якими місцеві органи влади здійснюють вплив на утвердження прав людини, настільки ж різноманітні і варіюються від підписання

декларацій і договорів до створення окремих офісів і рад з прав людини та до розробки повноцінної місцевої політики з прав людини.

Ці заходи призводять до плюралізації прав людини як у самих містах, так і в усьому світі різними способами. Існує окреме поняття вернакуляризації, яке у звичному розумінні означає розвиток мовної ідеології та політики, заснований на ідеї відновлення функцій місцевої мови, однак у світлі прав людини виступає як спосіб, за допомогою якого суб'єкти адаптують ідеї, форми та механізми прав людини до соціально-культурного контексту різних місцевостей, щоб отримати вигоду від своєї функції соціальної справедливості, зменшуючи при цьому чужорідну природу прав людини (як це, до прикладу, сталося з деякими ісламськими країнами після утвердження Загальної декларації прав людини, коли останні, обґрунтовуючи свою позицію культурно-моральними підходами до розуміння прав людини, на протигагу цій декларації прийняли у 1990 році Каїрську декларацію про права людини в ісламі).

Культурний релятивізм виступає основною висхідною ідеєю при впровадженні та розвитку процесу вернакуляризації прав людини, оскільки відносність сприйняття як поняття прав людини, так і меж їх застосування породжує інформаційну прірву між різними суспільними групами (своєрідними умовними комунами). Різний рівень моралі та цінностей, які вона захищає, обумовлює відмінні ідейні позиції членів суспільної групи, що у свою чергу виступає каталізатором збагачення розуміння фактичної природи прав людини крізь призму подекуди найдивовижніших для нас факторів. У цьому процесі вирішальне значення мають поліглоти, які знають як міжнародні норми, дискурси та інституції, так і місцеві реалії.

Зміни, які здійснюються місцевою владою у сфері прав людини на місцях, сприяють плюралізації розуміння фактичної природи прав людини – як закону чи морального натхнення. Це можна пояснити тісним зв'язком між міжнародним правом прав людини та природним правом і мораллю в цілому [6, с. 178]. Багато органів місцевого самоврядування, які вирішили займатися питаннями прав людини, роблять це через моральну, дискурсивну привабливість цієї концепції та ухиляються від ідеї, що право прав людини також стосується юридичних обов'язків, яку необхідно підтримувати по відношенню до всіх присутніх у цій місцевість.

Сьогодні, на жаль, муніципалітет часто розглядає права людини як необов'язкове джерело натхнення для прийняття рішень, тоді як громадянське суспільство намагалося посилити розуміння прав людини як закону. Ще однією особливістю процесу плюралізації прав людини на четвертому рівні (муніципальному) є те, що міста роблять дуже різний

акцент на певних наборах прав або договорах про права людини. Відтак, Чикаго – одне з багатьох у світі міст, дружніх до дітей, Нью-Йорк входить до числа тих, хто втілює Жіночу конвенцію в місцеві постанови.

Такий підхід муніципалітету до формування атмосфери забезпечення реалізації, захисту та охорони прав людини обумовлений успішними децентралізаційними процесами, які основною метою бачать забезпечення економічних благ населення регіону, що у свою чергу стає перешкодою однорідного впровадження різних категорій прав людини. Це також стає зрозумілим у процесі формування місцевого порядку денного з прав людини, коли вважають за необхідне зосереджуватись на таких питаннях як, наприклад, конфіденційність, освіта з прав людини, права дитини та людей з обмеженими можливостями, але ігнорують проблему прав мігрантів без документів. Вибір, який роблять місцеві органи влади, визначаючи пріоритети певних прав, як правило, обумовлений інтересами суспільної групи, яку вони представляють, однак складність виникає на етапі визначення пріоритетних напрямків формування місцевої політики прав людини.

Отже, обмежений інструментарій, подекуди стає серйозною перешкодою до розвитку інституту муніципального права прав людини та розвитку їх плюралізму. Саме залучення місцевих органів влади до прав людини часто призводить до масового створення нових прав або конкретних змін у нормативному змісті існуючих. Органи місцевого самоврядування беруть активну участь у розвитку певних інтерпретацій поняття прав людини і з них до міжнародних процесів було привнесено безліч ідей удосконалення прав людини, множинність тлумачень поняття у зв'язку із різними юридичними факторами та множинність підходів до того, як забезпечити реалізацію цих прав.

Література:

1. Тружильо І. Права людини, мир та поняття права. Історія незавершеної правової революції. *Філософія права і загальна теорія права*, 2019. № 1. С. 175-200.

2. Конституційне право України: підручник / за ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. 544 с.

3. Oomen, V. Human Rights Cities: the Politics of Bringing Human Rights Home to the Local Level. In *Mobilising International Law for 'Global Justice*, Cambridge: Cambridge University Press, 2018. P. 208–232.

4. Кобан О.Г. «Живе право» Є. Ерліха як відправна точка розвитку сучасного правового плюралізму. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2019. № 2. С. 21-24.

5. UN. Role of local government in the promotion and protection of human rights – Final report of the Human Rights Council Advisory Committee. Geneva: Human Rights Council, 2015. URL:

https://digitallibrary.un.org/record/848739/files/A_HRC_30_49-EN.pdf
(дата звернення: 26.05.2022).

6. Ishay, M. R. The History of Human Rights: from Ancient Times to the Globalization Era. Berkeley & Los Angeles: University of California Press. 2004. 450 p.

ПРОБЛЕМИ ЗУПИНЕННЯ ДІЇ АКТІВ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В КАСАЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кузьмич В. В.

аспірант кафедри адміністративного та фінансового права

Науковий керівник: Янюк Н. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Аналіз судової практики свідчить про те, що одним із найбільш вживаних заходів забезпечення позову в межах адміністративного судочинства є зупинення дії індивідуального акта або нормативно-правового акта. Це пояснюється тим, що завдяки застосуванню вказаного заходу забезпечення позову адміністративні суди не допускають або негайно припиняють порушення прав, свобод та інтересів осіб, що виникло чи може виникнути у зв'язку із виконанням/дотриманням оспорюваного акта суб'єкта владних повноважень.

Оскільки існують дискусії щодо питання, чи може Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду, переглядаючи судові рішення місцевих та апеляційних адміністративних судів, у касаційному порядку застосувати визначений п. 1 ч. 1 ст. 151 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) захід забезпечення позову та зупинити дію оспорюваного індивідуального акта або нормативно-правового акта, виникає потреба у подальшому науковому дослідженні і обґрунтуванні.

Частиною 2 ст. 150 КАС України встановлено, що «забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи» [2]. Аналіз положень згаданої правової норми у комплексі із правовими приписами КАС України, які регулюють порядок розгляду адміністративної справи судами першої, апеляційної та касаційної інстанції, дає підстави для висновку, що зупиняти дію актів суб'єктів владних повноважень може суд першої (позовне провадження

та розгляд справи по суті), апеляційної (апеляційне провадження та апеляційний розгляд) та касаційної інстанції (касаційне провадження та касаційний розгляд).

Проте, ч. 3 ст. 150 КАС України встановлено, що «ухвалу про забезпечення позову постановляє суд першої інстанції, а якщо розпочато апеляційне провадження, то таку ухвалу може постановити суд апеляційної інстанції» [2]. Вивчення змісту вказаного правового припису дає обґрунтовані підстави констатувати, що суб'єктами розгляду питання щодо забезпечення позову шляхом зупинення дії індивідуального акта або нормативно-правового акта є виключно суд першої інстанції та суд апеляційної інстанції.

Отже, з однієї сторони КАС України дозволяє зупинити дію актів суб'єктів владних повноважень на будь-якій стадії розгляду справи (ч. 2 ст. 150 КАС України), що дає підстави стверджувати про можливість забезпечення позову як на стадіях розгляду справи в суді першої інстанції, так і на стадіях перегляду справи в суді апеляційної чи касаційної інстанції. Однак, з іншої сторони – законодавець імперативно встановлює, що суб'єктами постановлення ухвали про забезпечення позову є суд першої та апеляційної інстанції (ч. 3 ст. 150 КАС України), що унеможливує вжиття заходів забезпечення позову судом касаційної інстанції та позбавляє можливості застосування заходів забезпечення позову на будь-якій стадії розгляду адміністративної справи. З наведеного доходимо обґрунтованого висновку, що правові положення ч. 2 та ч. 3 ст. 150 КАС України вступають у конфлікт між собою, що має негативний вплив на ефективність судового захисту прав, свобод та інтересів осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Варто зауважити, що Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) та Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) так само як і КАС України містять нормативний припис, що «забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи» [5; 1], однак на відміну від КАС України ні в ЦПК України ні в ГПК України немає правового положення, яке б надавало право вживати заходи забезпечення позову лише суду першої та апеляційної інстанції та тим самим забороняло б це робити суду касаційної інстанції.

Цікаво, що на відміну від Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, який майже ніколи не вживає заходи забезпечення позову як суд касаційної інстанції, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду займає зовсім іншу правову позицію та досить часто користується відсутністю нормативних обмежень для суду касаційної інстанції в частині вжиття заходів забезпечення позову. Зокрема, прикладами вжиття Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду заходів забезпечення позову під час перегляду судових

рішень у касаційному порядку є справи № 917/1391/17 (забезпечено позов шляхом заборони Головному управлінню Держгеокадастру у Полтавській області вчиняти дії щодо підготовки та проведення аукціону з продажу права оренди земельної ділянки) [3], № 920/744/17 (забезпечено позов шляхом заборони Товариству з обмеженою відповідальністю «Добробут-12» та будь-яким іншим особам вчиняти будь-які дії щодо користування земельною ділянкою) [4] тощо.

Враховуючи схожість нормативних положень КАС України, ЦПК України та ГПК України в частині вжиття заходів забезпечення позову, вважаємо, що припис КАС України, який позбавляє суд касаційної інстанції права забезпечувати позов, зокрема шляхом зупинення дії актів суб'єктів владних повноважень, є законодавчою прогалиною, яка потребує усунення.

На обґрунтування вищенаведеної наукової позиції також вважаємо за потрібне звернути увагу на приписи ч. 1 ст. 375 КАС України, якими закріплено, що «суд касаційної інстанції за заявою учасника справи або за своєю ініціативою може зупинити виконання оскаржуваного судового рішення або зупинити його дію (якщо рішення не передбачає примусового виконання) до закінчення його перегляду в касаційному порядку» [2]. Отже, якщо Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду зупинить виконання (дію) оскаржуваного судового рішення, то відповідне судове рішення не набирає законної сили до моменту закінчення розгляду справи судом касаційної інстанції. З наведеного напрошується логічний висновок, що якщо суд касаційної інстанції зупиняє виконання (дію) рішення суддів попередніх інстанцій про визнання протиправним та скасування індивідуального акта і щодо такого акта не було вжито визначеного п. 1 ч. 1 ст. 151 КАС України заходу забезпечення позову, то відповідний індивідуальний акт зберігає свою юридичну силу та підлягає обов'язковому виконанню суб'єктом, на якого поширюється його дія. За таких умов можуть виникати випадки реального виконання оспорюваного індивідуального акта за період розгляду справи судом касаційної інстанції, що фактично унеможливить реалізацію завдання адміністративного судочинства.

З метою запобігання виникнення вищенаведеної ситуації, за якої втрачається ефективність судової форми захисту прав, свобод та інтересів осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень та забезпечення нормативного регулювання інституту забезпечення позову із врахуванням специфіки адміністративного судочинства, пропонуємо внести зміни до адміністративного процесуального закону шляхом виключення ч. 3 ст. 150 КАС України.

Отже, на підставі проведеного дослідження доходимо висновку, що положення КАС України, які регулюють питання щодо можливості зупинення дії актів суб'єктів владних повноважень під час перегляду

судових рішень в касаційному порядку, є колізійними та такими, що ускладнюють механізм реалізації завдання адміністративного судочинства, а відтак потребують доопрацювання шляхом внесення в КАС України відповідних змін.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6, Ст. 56

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37, Ст. 446.

3. Ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 01.03.2018 року. Справа № 917/1391/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72531747> (дата звернення: 16.05.2022).

4. Ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 12.09.2018 року. Справа № 920/744/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76755389> (дата звернення: 16.05.2022).

5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, № 42, Ст. 492.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ДІЇ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кузьмиченко Д. С.

*студентка III курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Марченко О. В.

*кандидат юридичних наук,
професор кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

24 лютого 2022 року Указом Президента України «Про введення воєнного стану» № 64/2022 на території України введено воєнний стан [1]. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в

Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень[2].

Починаючи із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, для кожного українця розпочався новий складний етап життя. Масові бойові дії на значній частині території України спричинили численні руйнування та знищення майна. А тому проблематика захисту майнових прав і особистих інтересів за допомогою страхування є вкрай актуальною. Разом з тим, війна внесла значні корективи у сферу страхування. З огляду на вище зазначене, метою роботи є висвітлення особливостей визначення дії договорів страхування в умовах воєнного стану.

Запровадження воєнного стану передбачає обмеження конституційних права і свобод людини і громадянина, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб. Однак він не впливає на чинність будь-яких правовичнів, у тому числі договорів страхування – всі права й обов'язки сторін залишаються чинними. Слід зазначити, що зазначена обставина не є підставою для відмови у виплатах страхової компанії, але належить до форс-мажорних обставин. Торгово-промислова палата України опублікувала загальний офіційний лист щодо засвідчення форс-мажорних обставин у зв'язку із військовою агресією Російської Федерації проти України від 28 лютого 2022 року [3].

Слід зазначити, що не дивлячись на обставини непереборного характеру, страхова компанія не може відмовитись від виконання зобов'язань, посилаючись на воєнний стан. Дана підстава надає можливість лише відстрочити виконання такого обов'язку до закінчення дії форс-мажорних обставин та не понести відповідальності за таке прострочення.

Слід зазначити, що загальний перелік підстав для відмови страховика у здійсненні страхових виплат або страхового відшкодування, який не є вичерпним, зазначений у ч. 1 ст. 991 ЦК України та ч. 1 ст. 26 Законі України «Про страхування» [4, 5]. Договором можуть бути передбачені і інші підстави для відмови здійснити страхову виплату, якщо це не суперечить закону. Тому на практиці страховики можуть включати

додаткові підстави для відмови у здійсненні страхової виплати, зокрема, пов'язані з війною.

Важливо зазначити, що руйнування, отримані в зоні бойових дій чи на непідконтрольній уряду території, згідно договорів страхування не підлягають страхуванню. Натомість через відсутність конкретного переліку територій, на яких тривають бойові дії та їх нелокалізований характер питання дії договорів страхування на тих чи інших теренах може бути предметом спору зі страховиками.

З початку російського вторгнення більшість українських страхових компаній підтвердили чинність договорів та своїх зобов'язань, але це не виключає можливість виникнення спорів між страховиками та страхувальником, які також можуть скласти достатній пласт судової практики.

Підводячи підсумки, зауважимо, що воєнний стан не є підставою для відмови страхової компанії у виплаті. Проте, як правило, страховики відмовляються виконувати зобов'язання за договором через невизначеність зон бойових дій і неконтрольованих урядом територій. А кількість пошкодженого та знищеного майна призведе до значної кількості спорів. Звідси виникає потреба у завчасному врегулюванні договірних відносин у досудовому порядку шляхом комунікації.

Література:

1. Про введення воєнного стану: Указ Президента України № 64\2022 від 24. 02. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12. 05. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Торгово-промислова палата України: лист № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 р. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621eba543cda9382669631.pdf>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>
5. Про страхування: Закон України № 85/96-ВР від 07.03.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>

ЩОДО МЕТОДИКИ РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ліненко С. О.
аспірантка II курсу
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

Термін «методика» походить від грецького «methodike» та в перекладі означає «сукупність методів», «те ж, що і методологія» [12, с. 524]. Показово, що в сучасній словниковій літературі методика вважається сукупністю методів, прийомів, випробуваних та вивчених для доцільного виконання певної роботи, здійснення будь-якої діяльності [11], фіксованою сукупністю прийомів практичної діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату [3].

Між тим, розшукова робота є самостійним та досить складним напрямом діяльності окремих правоохоронних органів (слідчих, оперативних підрозділів), яка потребує відповідної організації та здійснення низки різних за спрямуванням заходів. У той же час, багатогранною є і діяльність щодо встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування. Її значимість підтверджується тим, що незмога установити місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, виключає можливість проведення досудового розслідування та судового розгляду, притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності [2, с. 25]. А тому одним із ключових аспектів ефективного розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, є чітке визначення методів, прийомів, переліку та змісту заходів, спрямуванням яких є безпосереднє встановлення місцеперебування таких осіб.

Значимо, що діяльність щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, можна охарактеризувати з декількох позицій: нормативно-правового забезпечення; особливостей спільної діяльності окремих підрозділів, які беруть участь чи яких може бути задіяно у процесі розшуку; інформаційно-пошукового й інформаційно-аналітичного забезпечення; суб'єктів, які здійснюють розшук; змісту розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, тощо.

Так, відповідно до положень ст. 281 Кримінального процесуального кодексу України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами

України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного [1].

Разом із тим, відмітимо, що згідно вимог Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, у день прийняття такого процесуального рішення слідчий (дознавач) доповідає про оголошення розшуку підозрюваного керівникові органу досудового розслідування (дознавця) для погодження та подальшого направлення керівникові територіального органу, підрозділу поліції або міжрегіонального територіального органу Національної поліції України або його територіального (відокремленого) підрозділу, який здійснює оперативне супроводження кримінального провадження або матеріали діяльності якого стали підставою для початку кримінального провадження, для організації розшуку підозрюваного [7].

Відповідно до положень ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України, оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дознавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [1].

Таким чином, здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам, перелік яких передбачено положеннями ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України. Про це слідчий вказує у постанові про оголошення розшуку. При цьому, доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом. Разом із тим, під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Однак співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному

провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [1, ст. 41].

Видається, здебільшого, в практичній діяльності розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, здійснюють: 1) оперативні підрозділи органів Національної поліції України – розшукують осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом [8, п. 7 ст. 23]; 2) оперативні підрозділи Служби безпеки України – розшукують осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України [10, п. 3 ст. 24]; 3) оперативні підрозділи органів Державного бюро розслідувань – розшукують осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань [5, п. 5 ч. 1 ст. 6]; 4) оперативні підрозділи органів Бюро економічної безпеки України – розшукують осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності [4, п. 4 ч. 1 ст. 8]; 5) оперативні підрозділи органів Державної прикордонної служби України – розшукують у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду – виїзду осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань [6, п. 8 ст. 19].

Відмітимо, що ефективність розшукової роботи залежить від комплексу методів, прийомів, переліку та змісту проведених заходів, спрямуванням яких є безпосереднє встановлення місцеперебування осіб, оголошених у розшук. При цьому, Закон України «Про оперативну розшукову діяльність» надає достатньо широкі можливості оперативним підрозділам щодо здійснення розшуку таких осіб [9].

Слід вказати, що після отримання відповідного доручення про розшук особи, яка переховується від органів досудового розслідування, усі заходи оперативні підрозділи планують та проводять самостійно. При цьому, для виконання завдання щодо розшуку, оперативні підрозділи вживають комплекс заходів, передбачених чинним законодавством, яких спрямовано на отримання додаткової інформації щодо осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, їх зв'язки, знайомства та можливі місця їх перебування та переховування. Разом із тим, однією з важливих засад оперативно-розшукової діяльності є принцип конспірації, оскільки без дотримання конспірації розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, є

неефективним. Вбачається, у всіх випадках здійснення заходів щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, має бути забезпечено конспірацію заходів, яких вживають.

Важливим заходом, спрямуванням якого є безпосереднє встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, є опитування осіб, що можуть володіти інформацією. Відзначимо, що відповідно до положень п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативним підрозділам у процесі розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, надано право опитувати будь-яких осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу. Видається, вказаний захід сприяє оперативним підрозділам в отриманні необхідної інформації, яка в сукупності з іншими відомостями може бути корисною в аналітичному, пошуковому процесі та безпосередньо в організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування [9].

Ефективним заходом встановлення місцеперебування особи, яка переховується від органів досудового розслідування, є також допити осіб, що можуть володіти такою інформацією, та інші слідчі (розшукові) дії. Відповідно до положень п. 3 ч. 2 ст. 40 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий органу досудового розслідування уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [1]. Право проводити обшук з метою встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб надає ст. 234 Кримінального процесуального кодексу України – обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1].

Дієвим заходом у здійсненні розшуку особи, яка переховується від органів досудового розслідування, є проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій (у разі вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину). Із цією метою можуть бути проведені, наприклад, такі негласні слідчі (розшукові) дії як огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 Кримінального процесуального кодексу України), зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 Кримінального процесуального кодексу України), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 Кримінального процесуального кодексу України) [1] тощо. Зазначимо, що якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена в

розшук, то вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи [1, ч. 4 ст. 249].

Іще одним заходом, спрямуванням якого є безпосереднє встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, є використання оперативними підрозділами в розшуковій роботі можливостей гласних та негласних штатних та позаштатних працівників, конфіденційне співробітництво [1, ст. 275; 9, п. 13 ч. 1 ст. 8].

Досить ефективним заходом розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, є використання контент-аналізу відкритих джерел інформації, які не потребують спеціальних судових дозволів, та мають відкритий доступ. Для організації проведення заходів зі встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, важливе значення має отримання інформації про розшукувану особу з глобальної мережі Інтернет, зокрема, соціальних мереж, ознайомлення з якими може допомогти отримати значний масив інформації щодо конкретного місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування.

Важливим заходом встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, є автоматизовані інформаційні системи, яких спеціально створено для використання в оперативно-розшуковій діяльності [9, п. 18 ч. 1 ст. 8]. Що стосується безпосередньо встановлення місцеперебування осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, то вказані автоматизовані інформаційні системи надають можливість отримати інформацію стосовно конкретної особи та її зв'язків, зокрема, злочинних, минулі судимості розшукуваної особи, місця відбування покарання, наявність іншої оперативної інформації, яка дає змогу встановити її місцеперебування.

Не можна не вказати, що організація розшукової роботи покладається на керівників оперативних підрозділів. При цьому, після зупинення досудового розслідування в разі переховування підозрюваного від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності оперативний підрозділ щомісяця письмово інформує слідчого (дізнавача) про заходи, ужиті для встановлення його місцезнаходження. У разі необхідності керівникові органу досудового розслідування (дізнання), а також слідчому (дізнавачу) надається можливість ознайомлення з матеріалами оперативно-розшукової справи (з додержанням режиму секретності) [7].

Видається, в сучасних умовах та у контексті оновлених нормативних приписів досить гостро постає питання удосконалення методики розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування.

Адже, як свідчить практика, теоретичні та нормативно-правові положення, що стосуються питання розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, на теперішній час є досить громіздкими та такими, що мають свою специфіку, а тому потребують додаткового наукового дослідження.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.
2. Лисенко В.В., Лисенко О.В. Розшук осіб за дорученням слідчого, прокурора. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 25–36.
3. *Новая философская энциклопедия: в 4 томах. Под редакцией В.С. Стёпина*. 2-е изд., испр. и допол. Москва: Мысль, 2010. Т. 1–4. 2816 с.
4. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 25. Ст. 1151.
5. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 6. Ст. 295.
6. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 17. Ст. 740.
7. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 р. № 575. *Офіційний вісник України*. 2017. № 67. Ст. 2019.
8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
9. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
10. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229– XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
11. Словарь бизнес терминов. URL: <http://sbiblio.com/biblio/content.aspx?dictid=172&wordid=1270468>
12. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка. Под ред. А.Н. Чудинова. Санкт-Петербург: Изд. книгопродавца В.И. Губинского, 1910. 989 с.

ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВА ЯКІСТЬ ЮРИСТА

Макруха Є. О.

курсант

*Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції*

Науковий керівник: Шинкаренко І. О.

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри гуманітарних
дисциплін та психології поліцейської діяльності*

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Поняття «професійна компетентність» – це поняття, яке сьогодні найчастіше використовується для характеристики професіоналізму фахівця. Однак зусилля спеціаліста, особливо того, чия професія належить до типу професій «людина – людина», часто не приносять успіху через те, що людина не управляє своїми емоціями та не розуміє, не враховує емоції інших людей. Тобто у спеціаліста не сформована, не розвинута емоційна компетентність, основою якої є емоційний інтелект. Особливого значення набуває проблема професіоналізму й умов його формування та розвитку у підготовці спеціалістів – працівників поліції. Останні посідають у соціумі особливе місце, оскільки повинні не тільки стояти на сторожі закону, але й, маючи великі владні повноваження, не допускати негативного психологічного впливу «агресивного» соціального середовища на власну особистість і власну професійну діяльність. Такий вплив здійснюється зазвичай через емоційну сферу людини. Таким чином, однією з особливостей професійної діяльності працівників поліції є те, що ця діяльність здійснюється в агресивному соціальному середовищі, тобто за умов різних соціальних конфліктів.

Поліцейська діяльність є складною та багатоаспектною, її зміст заключається у кожній конкретній ситуації, що складають окремі дії поліцейського, націлені на досягнення бажаних правових результатів. Ціла низка таких дій є комунікативними діями, які спрямовані на спілкування працівника поліції з іншими учасниками і суб'єктами юридичної справи у процесі її вирішення. Для поліцейських спілкування є основним інструментом під час виконання ними професійних завдань, основним засобом реалізації всіх інших сторін професійної діяльності (пізнавально-пошукової, реконструктивної, організаційної, посвідчувальної та ін.) [1].

Поняття «компетентність» означає обізнаність, авторитетність, кваліфікованість, ерудованість особистості в певній області трудової діяльності, що дозволяє успішно вирішувати функціональні завдання, які становлять сутність цієї діяльності. Працівники поліції вирішують різноманітні комунікативні завдання, спілкуються з різними категоріями населення за різних обставин та умов. Типовими комунікативними завданнями персоналу правоохоронних органів Л. І. Мороз називає наступні: отримання достовірної інформації у процесі спілкування з особами, що перебувають у стані стресу (потерпілі, свідки), свідомо чи несвідомо її перекручують чи приховують (свідки, підозрювані); адекватної передачі інформації громадянам, колегам, керівництву; управління поведінкою інших учасників взаємодії за допомогою використання різних методів правомірною психологічного впливу та інших [2]. За даними С. О. Ларіонова, 63 % професійних ситуацій поліцейського – це ситуації, пов'язані із комунікативними процесами [3]. Оскільки комунікація є основною складовою професійної діяльності працівників правоохоронної системи, формування то розвиток комунікативної компетентності поліцейських є важливим і актуальним завданням їх професійно-психологічної підготовки. У свою чергу, комунікативна компетентність є складним утворенням, що включає в себе поряд з іншими складовими емоційну компетентність особистості.

Оскільки емоції пов'язані з процесом мислення, то певні емоції можуть підвищувати продуктивність процесу мислення і спрямовувати увагу на конкретні завдання, на правильність приймання рішень і їх реалізацію, забезпечуючи високу якість та ефективність виконання професійної діяльності. Часто здійснення правоохоронцями професійної діяльності потребує вміння управляти не тільки власними емоціями, а й контролювати й управляти емоційними станами інших людей (управління натовпом під час масових заходів, попередження та припинення паніки, рятування та звільнення заручників, ведення переговорів і т. ін.).

Проведення профілактичної роботи з різними категоріями населення також передбачає наявність у працівників правоохоронних органів здатності розуміти емоції, почуття й емоційні стани інших людей і вміння управляти їхніми емоціями, тобто вимагає сформованості емоційної компетентності працівників.

Все вищевказане свідчить про те, що емоційний фактор слід розглядати як одну зі складових частин емоційної, а отже, і професійної компетентності працівника поліції. Крім того, усвідомлення власних емоцій, управління ними, вміння ставити себе на місце іншого і розуміти його почуття, проявляти дружнє ставлення до людей під час роботи з

ними – це основа кращого розуміння світу, засіб самопізнання, саморозвитку, успішної самореалізації, успішного професійного росту.

Тому одним із педагогічних завдань, що стоять перед сучасними закладами вищої освіти МВС України, є формування і розвиток у курсантів уміння раціонально поводитися і раціонально спілкуватися в різних конфліктних ситуаціях. Це, у свою чергу, вимагає формування і розвитку у майбутніх працівників поліції емоційної сталості.

Важливої якості особистості юриста треба розпочинати у вищих навчальних закладах юридичного профілю. Це потребує, по-перше, проведення досліджень щодо оцінки наявного рівня та особливостей емоційної компетентності студентів та курсантів, по-друге, розробку спеціалізованих програм психологічного тренінгу щодо розвитку емоційної компетентності майбутніх юристів. Такі дослідження в Україні тільки розпочинаються.

Отже, емоційна компетентність є однією з професійно-важливих якостей, розвиток якої дозволить працівникам поліції підвищити ефективність всіх сторін професійної діяльності, сприятиме актуалізації адаптивних здібностей, забезпеченню особистої безпеки, ефективній міжособистісній взаємодії, профілактиці професійної деформації та емоційного вигорання поліцейського, збереженню його професійного здоров'я та професійного довголіття, професійній самореалізації в цілому.

Література:

1. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів: навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Жданової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр.справ. Харків, 2014. 516 с.
2. Мороз Л. І. Теоретичні засади та організація психологічного тренінгу в органах внутрішніх справ: монографія. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2005. 228 с.
3. Ларіонов С. О. Ситуаційний аналіз професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ. Вісник Національного університету оборони України. 2014. № 3 (40). С. 242–247.

ЕТАПНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ ТА ДОКУМЕНТІВ

Маринич Ю. В.

*аспірант відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інститут держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

До орбіти кримінального судочинства залучається значне коло органів, посадовців, фізичних та юридичних осіб. Вони здійснюють кримінально-процесуальну діяльність, виступають носіями прав і обов'язків і тому можуть бути названі суб'єктами кримінального процесу (провадження). Кожен суб'єкт кримінального провадження займає встановлене законом процесуальне становище, має певне коло процесуальних прав і відповідних юридичних обов'язків, та реалізуючи їх, здійснюючи ті або інші процесуальні дії, бере активну участь в кримінально-процесуальній діяльності [1, с. 13-14].

Одним із таких суб'єктів кримінально-процесуальних відносин є слідчий. Попереднє кримінально-процесуальне законодавство не містило конкретного визначення поняття слідчого, не описувало його суть та правову природу. Відповідно ж до чинного законодавства, слідчим є службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень (п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України). Як вказує С.В. Добровольський, зазначена дефініція містить у собі вказівку на наступні ознаки поняття «слідчого»: по-перше, це службова особа; по-друге, ця зазначена службова особа відноситься до чітко визначеного відомства; по-третє, основним завданням особи слідчого є здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень в межах своєї компетенції. Таким чином, слідчий – це службова особа, уповноважена в межах компетенції, передбаченої кримінально-процесуальним законодавством, здійснювати досудове розслідування у кримінальному провадженні [2, с. 100].

Діяльність слідчого при здійсненні тимчасового доступу до речей та документів є багатоетапною та складною. Низка етапів та складність у

їх здійсненні обумовлена характером аналізованого заходу забезпечення кримінального провадження. Тимчасовий доступ до речей та документів є заходом забезпечення кримінального провадження, який певною мірою обмежує права та свободи особи. Законодавцем створено ряд обмежень та стримувань у діяльності слідчого задля забезпечення прав та свобод особи, щодо якої здійснюється вищевказаний захід забезпечення.

Існують різні погляди на етапність діяльності слідчого при отриманні дозволу на здійснення тимчасового доступу до речей та документів.

Вперше, поділ процесу здійснення тимчасового доступу до речей та документів виконав А. В. Чуб у своєму дисертаційному дослідженні. Як зазначає автор, процедуру забезпечення тимчасового доступу до речей та документів можна розділити на три етапи: підготовчий, погоджувальний та виконавчий [3, с. 81].

Децю інше бачення має І.П. Зіньковський. За його переконанням, діяльність слідчого полягає в наступному: 1) збирання, перевірка та оцінка доказів для визначення наявності мети, підстав та умов обрання, зміни, скасування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) складання мотивованого клопотання, його погодження у випадках, передбачених законом, у разі відмови у погодженні з законом, у разі відмови у погодженні – звернення до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні, та звернення з клопотанням до суду; 3) обґрунтування клопотання у судовому засіданні [4, с. 64].

Загалом, ми погоджуємось із баченням авторів, але вважаємо, що діяльність слідчого при процедурі тимчасового доступу до речей та документів є багатоетапнішою та складнішою. На наше переконання, етапи здійснення тимчасового доступу до речей та документів слідчим полягають у наступному: етап підготовки до формування клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів; етап безпосереднього формування клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів; етап підтримання поданого клопотання під час його розгляду слідчим суддею; етап виконання ухвали слідчого судді.

Література:

1. Кіпер О.О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Кіпер Олег Олександрович. – Одеса, 2017. – 228 с.

2. Добровольський С. В. Окремі проблеми правового положення слідчого за кримінальним процесуальним кодексом України / С.В. Добровольський // Юрист України. – 2012. – № 4. – С. 97-103.

3. Чуб А. В. Тимчасовий доступ до речей та документів як захід забезпечення кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. / А. В. Чуб. – Київ, 2017. – 221 с.

4. Зіньковський І.П. Повноваження слідчого при обранні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження: дис. ... доктора філософії: 12.00.09 / І. П. Зіньковський. – Київ, 2020. – 300 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВУКОВИХ СЛІДІВ ЯК ДЖЕРЕЛ ДОКАЗІВ ДЛЯ ОДЕРЖАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Мельник І. В.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Грекова Л. Ю.

завідувач навчально-наукової криміналістичної лабораторії,

асистент кафедри кримінального права і процесу

юридичного факультету

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Судова акустика спрямована на пояснення та вивчення системи методологічних та теоретичних концепцій щодо слідів звуку, а також їх збирання та використання в подальшому як доказ у кримінальному та цивільному судочинстві. Звук являє собою новітнє джерело доказової інформації, що полягає в специфічній методиці його виявлення, фіксації і подання у ході доказування. При цьому до джерел слідів звуку відносять людей, живих організмів, неживих об'єктів та їх системи, різні явища природи. А якщо взяти до уваги ще й властивості звукових слідів, то до них відносять такі показники як динамічність, розсіюваність та подільність[1, с. 199].

За допомогою звукової мови, що записана на магнітному носії, можна ідентифікувати людину та розв'язати багато прогностичних питань [2, с. 203]. Наприклад, після встановлення наявності у розмовляючого емоційної напруженості -таку інформацію подають у вигляді кількісних характеристик спектрального складу мови. Криміналістична комплексна фонетична експертиза за участю психолінгвіста може за фонограмою встановити соціологічний портрет криміналістичного правопорушника. Тому можна з впевненістю зазначити, що до загальних

завдань судово-акустичного дослідження відносять: ідентифікацію людини за слідами її звукової мови (голосу); обстеження звукового середовища; вивчення технічних засобів фіксації та матеріальних носіїв слідів звуку (фонограм) [3]. Салтевський М.В. відносив до завдань також встановлення виду, моделі та ідентифікації джерела звуків неорганічного походження (предмети, засоби вчинення злочину, машини, транспортні засоби та ін.); дешифрування за джерелами звуку звукове середовище, наприклад, місця катастрофи, вчинення правопорушення, виробничого процесу, робочого місця диспетчера тощо; встановлення наявних змін в фонограмах записів (стирання, монтаж, перезапис, накладення запису на запис) і причини їх утворення і т.д. [4]. Під час вчинення кримінального правопорушення правопорушник та інші суб'єкти приводять у взаємодію засоби вчинення кримінального правопорушення і таким чином породжують звуки, які в сукупності створюють звукове середовище. Сприймаючи це середовище, особа моделює матеріальну обстановку і відтворює уявний образ слідової «картини» місця події, тобто, які предмети звучали на місці події, скільки їх було, як розташовувалися.

П. 1.2. Інструкції «Про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженої Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 визначає перелік судових експертиз[5]. До підвидів криміналістичної експертизи згідно зазначеної Інструкції відносять, зокрема, експертизу відеозвукозапису та лінгвістичну експертизу мовлення, які по своїй сутті є фоноскопичною експертизою і яку Р.С. Белкін виділяв, як складника відеофоноскопичної експертизи. [9, с. 98]. Тобто виділяв її окремо, як підвид криміналістичних експертиз. Фоноскопична експертиза включала в себе два основних напрями: 1. вивчення голосу; 2. вивчення мови (мовлення).

Експертиза відеозапису включає в себе такі завдання як: встановлення технічних умов, технології отримання відеозвукозапису та ототожнення особи за фізичними властивостями голосу.

Завданням лінгвістичної експертизи усного мовлення полягає у дослідженні продукту мовленнєвої діяльності людини, який фіксується у фонограмі [10, с. 492].

Таким чином, дві окремі експертизи, використовуючи однакові сліди-відображення на матеріальних носіях вирішують одні й ті ж питання, досліджуючи одне явище – усне мовлення людини – з різних сторін.

У своїй сукупності фоноскопія як складова криміналістичної експертизи вирішує низку ідентифікаційних та діагностичних завдань, якими являються: ідентифікація диктора за параметрами усної мови; ідентифікація апаратури, за допомогою якої здійснено запис; встановлення наявності ознак монтування, оригінальності слідів звуку,

чи проводився запис відео-, фонограми безперервно, та чи відповідає зміст відеозображення запису звуку [6]. Фіксація таких слідів відбувається за рахунок того, що звуковий слід взаємодіє з технічним пристроєм і під час здійснення аналізу експерти контролюють, щоб записана фонограма у файлі мала найменшу компресію та кодування, оскільки так забезпечується висока якість запису.

Окрім цього, для сприйняття на слух необхідно використовувати органолептичний метод, метод порівняння, а також застосовувати спеціальні комп'ютерні програми автоматичної ідентифікації сигналу. Особливим методом аналізу звукозапису є спектрографічний метод, під час здійснення якого рекомендується використання спеціальної апаратури для запису (відеокамери, диктофону, телефонної лінії, радіозв'язку, тощо [7]). Технічні умови запису під час, наприклад, експериментального відібрання зразків голосу людини, потребують дотримання багатьох деталей: відстань між мікрофоном і диктором має бути 50–70 см, час проведення процедури (не менше 10 хв.), важливими також є: відсутність фонових шумів, завад у вигляді мовлення інших осіб; високий ступінь розбірливості мовлення; відповідність форми усного мовлення; відсутність вольового спотворення мовлення; максимальний збіг емоційного стану та спорідненість мовленнєвої ситуації [5].

Тому як ми бачимо, матеріали відео-, звукозапису долучають до матеріалів провадження саме через те, що вони є найбільш об'єктивним джерелом доказів, які мають суттєве значення для розслідування правопорушень.

Отже, сучасний етап досліджень фонографічної експертизи вирішує питання щодо встановлення джерела звуку, ототожнення аудіо– та відеопрстроїв і дешифрування нерозбірливої або іншої звукової інформації [8]. Окрім того, дотримуючись вищевказаних рекомендацій фіксації звукових слідів щодо особи, стосовно якої ініціюється питання ідентифікації за зразками голосу, можна значно простіше встановити особу правопорушника.

Література:

1. Шеремет А. П., Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Шеремет– [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. – ISBN 978-966-364-822-4.

2. Особенности проведения экспертизы аутентичности цифровых сигналограмм, полученных оперативным путем / [О. В. Рыбальский, С. А. Близни– ков, А. В. Мыслинский, О. В. Брягин] // Захист інформації. – К.: КМУЦА, 2005. - № 1. – С. 57–62.

3. Біленчук П. Д., Салтевський М. В. Судова акустика. Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Акустика судова](https://vue.gov.ua/Акустика%20судова) (дата звернення: 7.06.2021).

4. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2-х ч. Ч. 1. – Х.: КонСУМ, Основа, 1999. – 416 с.

5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 Дата оновлення 13.03.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

6. Салтевский М. В., Жариков Ю. Ф. Предмет, содержание и задачи криминалистической акустики // Криминалистика и судебная экспертиза. 1988. Вып. 37. С. 118-124.

7. Бегов Д. Д. Сучасний стан та перспективи розвитку ідентифікації особи за усним мовленням // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ при НАВС України. 2001. № 4. С. 17–20.

8. Бегов Д. Д. Судово-акустична експертиза та її місце у системі судових експертиз // Вісник академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2000. № 6. С. 13-18.

9. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике. Москва: Юрид. лит., 1988. 304 с.

10. Словник української мови: в 11 томах. / під кер. І.Білодіда. Київ: «Наукова думка». Т. 10, 1979. 660 с.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ З МЕТОЮ УТВЕРДЖЕННЯ ІДЕОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Мищенко В. С.

кандидат юридичних наук,

науковий співробітник відділу проблем модернізації

господарського права та законодавства

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень

імені В. К. Мамутова Національної академії наук України»

м. Київ, Україна

Проблема соціальної справедливості у сучасній науковій літературі розглядається, у двох аспектах. По-перше, використання прикметника «соціальний» вказує на те, що йдеться про щось суспільне. По-друге,

Йдеться про «соціальне питання» – певні труднощі у суспільстві, безробіття, незахищеність у разі хвороби чи старості, недостатня освіта, голод тощо, які стосуються мешканців зростаючих міст та значної частини сільського населення [1, с. 126]. На сучасному етапі розвитку суспільства соціальна справедливість окреслює нинішній рівень відносини між людьми, суспільством та державою.

Соціальна справедливість також розглядається як узагальнена моральна оцінка суспільних відносин, і один з основних загальнолюдських соціальних ідеалів, конкретне розуміння і зміст якого змінювалося протягом історії, і сьогодні немає єдиного розуміння його змісту. При визначенні соціальної справедливості найчастіше її співвідносять із соціальною рівністю, і в цьому контексті соціальна справедливість розуміється як міра рівності і нерівності в розподілі матеріальних і духовних благ у суспільстві, статусів і влади, а також у життєвому положенні різних суспільних груп [2, с. 106].

В економічному законодавстві України принцип соціальної справедливості можна зустріти у Господарському Кодексі України. Зокрема, у ч.7 ст. 10 зазначено, що бюджетна політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу. Податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів. Окрім цього, відповідно до ст. 17 Господарського Кодексу України система оподаткування в Україні, податки і збори встановлюються виключно законами України. Система оподаткування будується за принципами економічної доцільності, соціальної справедливості, поєднання інтересів суспільства, держави, територіальних громад, суб'єктів господарювання та громадян [3].

Проблеми соціальної справедливості набули втілення в Конституції України. Зокрема, варто звернути увагу на різний рівень матеріального забезпечення простих людей у порівнянні з можновладцями, що не дає можливості реалізувати положення статті 48 Конституції України про право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї. Розмір мінімальної зарплати у співвідношенні із високими тарифами на газ та електроенергію, вартість житла, ціни на товари, лікування та інші потреби й послуги є однією з причин значного розшарування у суспільстві. З огляду на це, призначення високих зарплат для

працівників державних структур, є неприпустимим з точки зору соціальної справедливості, моралі та права. Ця ситуація також протирічить положенням ст. 24 Конституції України, що проголошує рівність конституційних прав та свобод громадян незалежно від їх майнового стану та ст. 38 Конституції України, яка зазначає, що права і свободи людини та громадянина не можуть бути обмеженими [4]. Таким чином, численні приклади соціальної несправедливості, які наразі мають місце в українському суспільстві є реальністю сьогодення, проте вирішення цього питання, на нашу думку, має бути у площині утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві на засадах правового регулювання економіки

Конституційний Суд України у своєму рішенні зазначив, що Україна як соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє суспільне багатство згідно з принципом соціальної справедливості та піклується про зміцнення громадянської злагоди у суспільстві. Основними завданнями соціальної держави є створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності і відповідальності кожної особи за свої дії, надання соціальної допомоги тим громадянам, які з незалежних від них обставин не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї. При цьому Суд роз'яснює, що право на соціальний захист треба розуміти як намагання держави при визначенні законом про Державний бюджет України доходів і видатків та прийнятті законів, інших нормативно-правових актів, які можуть вплинути на доходну і видаткову частини бюджету, дотримуватися рівномірного співвідношення між ними та її обов'язок на засадах справедливого, неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами враховувати загальносуспільні потреби, необхідність забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя [5].

Проте, незважаючи на формальне відтворення принципу соціальної справедливості на рівні Конституції України та окремих законів України, можна констатувати, що дотепер зазначений принцип не став рушійним фактором перетворення всієї системи економічного законодавства, спрямовуючи його розвиток на покращення умов життєдіяльності людини.

Справедливість часто пов'язують з проблемою перерозподілу. Коли постає питання про визначення долі у розподілі від соціальної справедливості виникають очікування розподілу порівно чи розподілу за потребами. Проте варто зазначити, що ресурси, які мають бути розподілені спочатку повинні бути зароблені та взаємно обміні. При цьому, варто розуміти, що перед тим, як «розділяти пиріг» треба його «спекти». Проте питання соціальної справедливості не піднімає питання первинного початку, а розглядає більш пізні стадії розвитку, які важливі

для розподілу. Проти розподілу як первинного зразка виступає також те, що інстанція, яка вважається відповідальною за соціальну справедливість – держава, здатна лише на вторинні та субсидіарні дії [1, с. 126].

Механізми реалізації принципу соціальної справедливості порізному бачать прихильники різних політичних доктрин. В той же час сучасні економічні відносини характеризуються стрімким розвитком, що неминуче призведе до перерозподілу суспільних благ. Зазначене ще більше актуалізує питання забезпечення соціальної справедливості, що вимагатиме істотних змін у правовому регулюванні. Вищевказане вимагає напрацювання нового концептуально-методологічного підходу до формування інструментарію правового забезпечення економіки з метою утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві.

Література:

1. Хеффе Отфрид Справедливость: Философское введение / Пер. с нем. О. В. Кильдюшова под ред. Т. А. Дмитриева, М.: Праксис, 2007, 192 с.
2. Гриненко А.М. Соціальна справедливість як ключовий принцип у реалізації соціальної політики держави. Наукові праці. Випуск 99. Том 112, С. 104-107.
3. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Конституційний Суд України. Рішення № 3-рп/2012 від 25.01.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#Text>

МІСЦЕ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА В СВІТСЬКІЙ ДЕРЖАВІ УКРАЇНА

Олексевич Д. О.

студент II курсу

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Україна – безумовно світська держава. Про це свідчить стаття 35 Конституції, де закріплено свободу віросповідання. Також

проголошується, що церква та релігійні організації відокремлені від держави. Проте, чи суперечить цим положенням, наприклад, наявність в державних школах предмету «християнська етика», або впровадження інституту військового капеланства?

Становлення військового капеланства в Україні. Офіційною датою створення служби військового духовенства в Збройних Силах України вважається 14 грудня 2016 року, коли було підписано Наказ Міністерства оборони України № 685 від „Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України», який визначив структуру, основні завдання та порядок діяльності структурних підрозділів Міністерства оборони України, Збройних Сил України з питань організації діяльності служби військового духовенства (капеланської служби), [2] – слова підполковника Олексія Терещука, що працює з військовими капеланами Центру морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. В 2021 році було прийнято Закон України «Про Службу військового капеланства», який в 5 статті визначає основні принципи діяльності Служби: дотримання конституційного права військовослужбовців і працівників на свободу світогляду та віросповідання; рівність представників усіх віросповідань, які проходять службу у Збройних Силах України, Національній гвардії України, в інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях та в Державній прикордонній службі України, у задоволенні їхніх релігійних потреб; толерантне ставлення військових капеланів до представників інших релігійних організацій; неприпустимість нав'язування релігійних чи інших переконань; добровільність участі військовослужбовців, працівників та членів їх сімей у богослужіннях, релігійних обрядах; [3]. Також, стаття 4 Закону [3] визначає завдання Служби, яке полягає в задоволенні релігійних потреб військових.

Вплив церкви на державу чи реалізація релігійних потреб? В цьому розділі я б хотів проаналізувати, що таке релігійні потреби з точки зору діяльності держави. Перш за все потрібно зазначити, що людина має розгалужену систему потреб. До неї входять: їжа, вода, безпека, житло, вільний простір, освіта, культура. Деякі з потреб є духовними, тобто такими, що спрямовані на досягнення внутрішнього спокою, балансу, самореалізації та відчуття цього світу крізь призму внутрішніх думок, почуттів, переконань. Наша держава бере на себе деякий відсоток обов'язку на забезпечення потреб людини. Також в 1 статті Конституції вказано, що Україна є соціальною державою. Держава бере на себе обов'язок реалізувати людські потреби в освіті (більшість шкіл та університетів є державними), безпеці (умовні «армія» та «поліція»), фінансує всілякі культурні програми. Чим в даному випадку потреби релігійні принципово

відрізняються від, наприклад, культурних? Реалізація і тих і тих може відбуватись із допомогою держави.

Доцільність інституту військового капеланства. Ні в кого, думаю, не буде сумнівів, що культурні потреби є в кожній людині. Тоді як людині атеїстичних та нігілістичних поглядів іноді важко зрозуміти наявність релігійних потреб. За інформацією соціологічного дослідження, спільно проведеного компанією «Active group» та аналітичним центром «Клуб експертів» і презентованого на прес-конференції в агентстві «Інтерфакс-Україна» [4], в Україні 67% людей вважають себе віруючими, а 10% з них є членами релігійних громад. Проте не варто думати, що релігійні потреби це тільки про віру в бога та про конфесійну приналежність. Якщо розглядати релігію як підґрунтя для створення моральних установ (як індивідуальних, так і масових), то буквально кожна людина має деякі потреби, які співвідносяться із відчуттям себе у світі, з людьми, з рефлексією про свої вчинки, цінності та цілі. То чим же займається капеланська військова Служба? В першу чергу варто зазначити, що наявність військових капеланів відповідає стандартам НАТО, на які наші збройні сили мають намір орієнтуватись. Капелан багато розмовляє із військовим про цінності, про його особисте життя, вмє правильно слухати та реалізовувати потребу військового в сублімації емоцій. Психіка військового знаходиться в постійному тотальному стресі, в таких умовах капелан допомагає тримати внутрішній баланс, не падати духом, пам'ятати, заради чого людина тут – на війні. Також діяльність капеланів може запобігти розвитку посттравматичного стресового розладу, який є величезною проблемою для будь-кого, хто приймає або приймав участь у бойових діях [5].

Висновок. Держава бере на себе деякий обов'язок в реалізації людських потреб. Такими потребами є також, в широкому сенсі, духовні, а точніше, моральні, релігійні потреби, а також необхідність моральної цілісності та саморозуміння. Діяльність військової капеланської Служби не порушує статті Конституції у питаннях свободи думки та віросповідання, відбувається відповідно до законодавства. Служба підпорядковується безпосередньо керівникам військових формувань [3, ч. 3 ст. 4], а в своїй суті вона не є церквою або релігійною організацією. Фактична потреба військових у капеланах вбачається. Тому, наявність інституту військового капеланства не порушує Конституцію та правові засади держави а також є доцільним та корисним інститутом.

Література:

1. Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4272>

2. Офіційний фейсбук профіль Генерального штабу ЗСУ <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/1154142448088344>

3. Закон України «Про Службу військового капеланства»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#n35>

4. <https://ua.interfax.com.ua/news/press-conference/753386.html>

5. Отець Андрій Зелінський – військовий капелан
https://tvoemisto.tv/exclusive/dopomagaiemo_ztsilyty_diysnist_zranenu_viy_noyu_kapelan_ugkts_pro_novyuu_zakon_i_misiyu_125723.html

ТРАНСФОРМАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Осадчий А. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Формування категорії «адміністративні процедури», її узгодження з іншими поняттями та категоріями науки адміністративного права є неможливим без врахування тих тектонічних змін, які відбуваються не тільки у публічному адмініструванні, а й у людській діяльності в цілому через геометричне зростання внаслідок впровадження цифрових технологій (цифровізації) можливостей з накопичення, обробки, використання інформації.

Трансформація внаслідок цифровізації процедурної форми публічного адміністрування забезпечує суттєве спрощення та пришвидшення конкретних адміністративних процедур, насамперед через забезпечення отримання необхідної суб'єкту публічної адміністрації для вирішення певного питання інформації та створення можливостей реалізації прав та обов'язків суб'єктів у процедурних правовідносинах у електронній формі через інформаційно-комунікаційні системи. Для цього на даний час створено відповідну законодавчу базу.

Так, цифровізація дозволяє кардинально спростити встановлення фактичних обставин, необхідних для прийняття адміністративного акту шляхом оперативного отримання інформації про них у вигляді електронних даних, яким наданий офіційний статус, що презумптує достовірність відповідної інформації та зумовлює відсутність необхідності її додаткової перевірки. Збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення таких даних та надання відповідної інформації заінтересованим особам здійснюється через такі

інформаційно-комунікаційні системи, як публічні електронні реєстри. Правові засади створення та функціонування зазначених реєстрів врегульовано Законом України «Про публічні електронні реєстри» [1].

Презумпція достовірності інформації з публічних електронних реєстрів закріплена ч. 2 ст. 19 цього Закону. Така інформація вважається достовірною і, зокрема, може використовуватися державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами при здійсненні ними повноважень, визначених законом. Офіційність інформації з публічних електронних реєстрів, що презумпує її достовірність, передбачає також обов'язок використання таких даних під час виконання публічно-владних функцій, зокрема й суб'єктами публічної адміністрації. Ч. 1 та 2 ст. 25 Закону України «Про публічні електронні реєстри» містить пряму заборону під час надання адміністративних, соціальних та інших публічних послуг встановлювати вимоги до подання інформації та/або документів, що її містять, якщо така інформація визнана реєстровою інформацією, крім випадків підтвердження ідентифікації суб'єкта звернення. Суб'єкти надання зазначених послуг отримують інформацію та/або документи на підставі зазначених суб'єктом звернення відомостей у заяві шляхом доступу до реєстрової інформації реєстрів. Обов'язковість використання інформації, що міститься у відповідних інформаційно-телекомунікаційних системах передбачена також і низкою інших законодавчих актів.

Можливість використання суб'єктами публічної адміністрації інформації з публічних електронних реєстрів забезпечується як через безпосередній доступ до таких реєстрів, так і через електронну (технічну та інформаційну) взаємодію між публічними електронними реєстрами. Така взаємодія здійснюється безперервно в режимі «електронний запит – електронна відповідь», взаємного пошуку та перегляду наявних даних, формування спільних масивів даних, документів та форм, автоматичного протоколювання всіх кроків та операцій тощо. Порядок електронної взаємодії публічних електронних реєстрів визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 357 «Деякі питання організації електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів» [2].

Результатом цифровізації виступає також і можливість електронної комунікації між суб'єктами задля вступу, зміни та припинення процедурних відносин, що пов'язано з необхідністю використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають особу – електронною ідентифікацією. Ідентифікація, зокрема, проводиться за електронним підписом, який прирівняний до власноручного, та електронною печаткою: простими, удосконаленими та кваліфікованими. Надання окремо або в сукупності різноманітних послуг, що пов'язані з обслуговуванням електронних

підписів та печаток, а також правові засади здійснення електронної ідентифікації врегульовано Законом України «Про електронні довірчі послуги» [3]. Електронна ідентифікація може проводитися також і іншими засобами, зокрема з використанням системи BankID Національного банку України. Система BankID Національного банку України, що врегульовано Положенням про Систему BankID Національного банку України, яке затверджено Постановою Правління Національного банку України від 17.03.2020 р. № 32 [4].

Окремо слід відзначити, що цифровізація призводить не тільки до спрощення багатьох адміністративних процедур, але і взагалі до можливості отримання необхідної інформації та вирішення відповідного питання невідкладно під час звернення зацікавленої особи, без участі інших суб'єктів (внаслідок відсутності потреби звертатися до них для встановлення певних обставин) або навіть у автоматичному режимі – за допомогою програмних засобів інформаційно-комунікаційних систем, без втручання людини.

Вочевидь, при вирішенні таких питань процедурна форма фактично вже не відіграє упорядковуючу роль, а отже і перестає виступати гарантією формування належного змісту відповідної правової форми публічного адміністрування. Отже, задля уникнення надмірного формалізму і необґрунтованих зволікань в таких випадках відсутня й сама необхідність у відповідній адміністративній процедурі.

При цьому, перелік питань, що повинні вирішуватися невідкладно, у тому числі й в автоматичному режимі, повинен бути чітко унормований. Це з одного боку убезпечуватиме від необґрунтованого нехтування процедурною формою, а з іншого – виключатиме непотрібну формалізацію під час вирішення суб'єктами публічної адміністрації питань, що можуть вирішуватися невідкладно, внаслідок виконання вимог щодо стадійності процедури, оформлення проміжних процедурних рішень тощо.

Згадана можливість «депроцедурізації» окремих правовідносин публічного адміністрування під впливом цифровізації жодним чином не означає відмову від його процедурної форми, недооцінка та нехтування якою призводитиме до неналежної реалізації суб'єктами публічної адміністрації своїх функцій, порушення прав невідкладних суб'єктів у правовідносинах публічного адміністрування.

Література:

1. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. Дата оновлення: 18.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text> (дата звернення: 18.05.2022 р.).

2. Деякі питання організації електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 357. Дата оновлення: 08.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2018-п#Text> (дата звернення: 18.05.2022 р.).

3. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. Дата оновлення: 01.01.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 18.05.2022 р.).

4. Про затвердження Положення про Систему BankID Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 17.03.2020 р. № 32. Дата оновлення: 01.05.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0032500-20#Text> (дата звернення: 18.05.2022 р.).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ, НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

Парайко М. І.

студент юридичного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Довготривала агресія проти України в умовах сьогодення створила широкий спектр актуальних кримінально-правових проблем, які законодавець за досить невеликий проміжок часу намагається вирішити через прийняття відповідних нормативно-правових актів. Так, відповідно, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану» від 15.03.2022 № 2124-IX, у Розділі VIII Кримінального кодексу України була закріплена стаття 43-1, в якій регламентовано «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України».

Відповідно до ч. 1 ст. 43-1 КК України: «не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої

країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, котрі заборонені міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ [1].

З огляду на зазначену дефініцію, та, беручи до уваги положення, що закріплені у ч. 2 ст. 43-1 КК України, варто, насамперед, звернути увагу саме на право особи на захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, незважаючи на можливості уникнення зіткнення, заподіяння шкоди або звернення за допомогою до інших осіб чи органів державної влади, ЗСУ. В той же час у ч. 4 ст. 43-1 КК згадується уже про обов'язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Тому, за нашим переконанням, цілком логічним видається запитання стосовно того, чи дані дії є правом чи обов'язком особи?

Звісно, на перший погляд, відповідь не очевидна, проте, якщо детальніше проаналізувати чинне законодавство, усе стає зрозумілим. Зокрема, якщо брати до уваги статтю ст. 65 Конституції України, що визначає захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, то конкретизується обов'язок громадян України, який офіційно може бути реалізований через службу в Збройних Силах України або ж в територіальній обороні. Якщо ж громадянин не перебуває на службі у відповідних підрозділах і самостійно знищує агресора то, мабуть, варто вести мову про його право, як і у випадку виникнення бажання захищати Україну іноземцем чи особою без громадянства.

Окрім зазначеного, варто також відмітити, що запропонована редакція статті містить вичерпний перелік умов, котрих має дотримуватись особа, здійснюючи діяння, спрямовані на відсіч та стримування збройної агресії Росії чи іншої країни. Відповідно:

1. Захист може здійснюватися будь-якими особами, для яких це може бути як правом, так і обов'язком, він реалізується у формі діяння (дія або бездіяльність). Наприклад, вказівка в ч. 3 ст. 43-1 КК України на застосування зброї, бойових припасів або вибухових речовин вже свідчить про вчинення саме дій при захисті Вітчизни.

2. Вчиняється в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту. Перше поняття закріплене в ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», зазначається: «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення

загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2]. Друге – збройний конфлікт, викладене у Законі України «Про національну безпеку України», під яким слід розуміти збройне зіткнення між державами або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні» [4].

3. Дії або бездіяльність особи повинні бути спрямовані на відсіч та стримування збройної агресії РФ або агресії іншої країни. Відсіч визначається як «рішучий опір кому-небудь; відбивати напад» [5], а стримувати означає «уповільнювати рух, перешкоджати здійсненню чого-небудь».

4. Шкода життю або здоров'ю має заподіюватись виключно особі, котра здійснює агресію або шкоду правоохоронюваним інтересам. Дозволено завдавати альтернативні наслідки: тілесні ушкодження або смерть військовослужбовцю, найманцю чи іншій особі, яка здійснює озброєну агресію проти України, завдавати шкоду різним об'єктам кримінально-правової охорони. Проте, забороняється застосовувати насильство до представників країни-агресора, котрі входять до складу збройних сил та надають їм допомогу, але участі безпосередньої у воєнних діях не беруть. Відповідно, до таких осіб можуть належати: медичний і духовний персонал, військові кореспонденти); особи, які знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права; цивільних осіб (п. 39, 45, 59 глави 2 розділу I Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України) [3].

5. Важливим є те, що такі дії не мають містити ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Мова йде про те, що заборонено катувати представників країни-агресора, умисно заподіювати сильний фізичний біль або фізичні чи моральні страждання шляхом нанесення побоїв, катування з метою примусити їх вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від них відомості чи визнання, або з метою покарати представників країни-агресора за скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється. Окрім цього, особи, котрі виявили бажання захищати Україну повинні чітко дотримуватись Міжнародних правил ведення війни, що забороняють використовувати такі засоби, як: розривні кулі та кулі, що легко розвертаються або сплющуються в тілі людини; отрути, отруйні та сильнодіючі отруйні речовини; біологічну токсичну зброю; зброю, дія якої полягає у завданні ураження осколками, що не виявляються в людському тілі рентгенівськими променями; міни, призначені для вибуху від присутності чи безпосереднього впливу

людини, які виводять з ладу, калічать, вбивають кількох людей; ... .» (Закріплено у п. 2 глави 3 розділу I Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у ЗСУ) [3].

Виділяють й інші правила законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, й, відповідно, яких мають дотримуватися наші захисники. До них відносяться: заборона вбивства або завдання поранення цивільним особам; віддавати наказ «нікого не залишати в живих»; брати заручників; використовувати не за призначенням розпізнавальні емблеми Червоного Хреста, міжнародні розпізнавальні знаки цивільної оборони та розпізнавальні знаки культурних цінностей, міжнародний спеціальний знак особливо небезпечних об'єктів, білий прапор парламентаря, вдаватися до нападів невибіркового характеру; здійснювати терор щодо цивільного населення; використовувати голод серед цивільного населення з метою досягнення воєнних цілей; знищувати, вивозити або приводити в несправність об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення; нападати на медичні формування та санітарно-транспортні засоби, які мають належні відмітні позначки і сигнали, хоча відсутність емблем не означає відсутність захисту, що надається таким об'єктам, але ускладнює ідентифікацію таких об'єктів; здійснювати вогневу ураження населених пунктів, портів, осель, храмів та госпіталів (за умови, коли вони не використовуються у воєнних цілях);... та ін.» (п. 1 глави 3 розділу I Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України) [3].

Підводячи підсумок цього короткого аналізу, можна констатувати, що закріплення в КК України цієї статті має позитивне значення, адже виключає кримінальну відповідальність для тих осіб, які відповідно до своїх повноважень, переконань, бажань беруть участь в обороні України, здійснюють відсіч та стримування збройної агресії РФ в межах кордонів нашої держави. Проте, слід зазначити, що особи, котрі захищають Україну повинні чітко дотримуватись норм чинного законодавства, Міжнародних правил ведення війни, а також інших правил, законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2124-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#top> .
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> .

3. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.

4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

5. Відсіч: тлумачення із словника української мови / slovnyk.ua. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd>.

ПОНЯТТЯ ТА МЕХАНІЗМ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ У КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Петриченко О. П.

аспірант кафедри кримінального права

*Науковий керівник: **Савченко А. В.***

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінального права

Національної академії Міністерства внутрішніх справ України

м. Київ, Україна

У сучасних умовах протидія міжнародній злочинності вимагає не лише об'єднання зусиль держав, але й ефективне впровадження норм міжнародного кримінального права в національне законодавство. У зв'язку з цим особливого значення набуває така форма впливу міжнародного права на національне, як імплементація.

В той же час нині немає одностайності у доктрині міжнародного права щодо її розуміння, що потребує додаткового аналізу та наукового обґрунтування проблем імплементації міжнародних кримінально-правових норм в кримінальне законодавство України.

Насамперед, слід зазначити, що термін «імплементація» (лат. *Impleo* – «наповнюю», «виконую») – здійснення, виконання державою міжнародних правових норм, перетворення норм міжнародного права на норми внутрішньодержавного права [1, с. 462].

Попри різні доктринальні підходи до визначення поняття «імплементація» найбільш точним пропонуємо вважати визначення національно-правової імплементації як процесу, що припускає реалізацію норм міжнародного кримінального права на території держави у сфері дії внутрішньодержавного права за його допомогою і відповідно до визначеної процедури, забезпеченої організаційно-правовою діяльністю органів держави, спрямованою на фактичне виконання прийнятих державою міжнародних зобов'язань [2, с. 7].

Говорячи про імплементацію норм міжнародного права саме до кримінального законодавства України, необхідно відмітити деяку специфіку вказаного процесу.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності визнає вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Крім того, в частинах 1 та 5 ст. 3 КК України зазначено, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить КК України, який ґрунтується на Конституції України та загальноєвропейських принципах і нормах міжнародного права; закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Тобто, визнання певних діянь особи злочинними можливе лише на підставі внутрішнього правового акта, а не положень міжнародних договорів. І в тому разі, якщо міжнародно-правові норми, врегульовуючи певне правовідношення, потребують визначення кримінальної санкції конкретною державою, то такі норми не є нормами прямої дії. Вони повинні бути імплементовані в кримінальне законодавство України шляхом прийняття Верховною Радою України відповідного закону, яким би певне діяння визнавалось злочином та встановлювалось відповідне покарання за його вчинення.

Доволі яскравим прикладом покладання на державу зобов'язань запровадити в національне законодавство положення міжнародно-правового акту є Конвенція про запобігання тероризму 2006 [3]. Так, в статтях 5-7 Конвенції вказується, що кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення в національному законодавстві положень про те, що вчинене незаконно та умисно публічне підбурювання до здійснення терористичного злочину (залучення до тероризму, навчання тероризму – авт.) яке визначено в пункті 1, є злочином.

При цьому не повинна переслідуватися мета дослівного відтворення формулювань того чи іншого міжнародно-правового припису. Перш за все, необхідно виходити зі змісту і призначення тієї міжнародно-правової норми, яка підлягає імплементації і не допускати її викривлення.

Положення угод встановлюють лише мінімальні стандарти, яких держави повинні дотримуватися з інтересів узгодженості. Держави-учасниці можуть перевищувати ці стандарти, оскільки кожна держава зберігає за собою право не обмежуватися ними [4, с.6].

На підставі викладеного, під імплементацією норм міжнародного права в кримінальне законодавство України, на нашу думку, треба розуміти запровадження норм міжнародного права до правової системи України відповідно до взятих Україною на себе міжнародних

зобов'язань у сфері кримінально-правових відносин, що здійснюється як без внесення змін до національного законодавства, так і, за необхідності, із внесенням таких змін.

Література:

1. Задорожній О. В. Імплементція норм міжнародного права / Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. К.: Знання України, 2004 – Т. 1. – 760с.

2. Батир В.А. Імплементція норм міжнародного гуманітарного права / В.А. Батир. Мінск.: Гендальф, 2000. С. 7 / К.: Вища школа, 1980. – 319 с.

3. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму (ратифіковано з заявами і застереженнями Законом України № 54-V від 31 липня 2006 р.) / База даних «Законодавство України». ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712 (дата звернення: 27.04.2022).

4. Зелінська Н. А. Міжнародно-правовий механізм інтернаціоналізації кримінального права. / Актуальні проблеми політики. Зб. Наукових праць. – Випуск 37. – Одеса.: Фенікс, 2009. – С. 3 – 9.

LOCAL SELF-GOVERNMENT'S ROLE IN PROVIDING THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF RESEARCH ENTITIES: THE EXPERIENCE OF THE BALTIC STATES

Petryshyna M. O.

*Ph.D. in Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of State Building
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine*

Petryshyn O. O.

*Ph.D. in Law, Senior Researcher,
Academic Secretary of the Scientific Research
Scientific Research Institute of State Building and Local Government of
National Academy of Law Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine*

The problems connected with creating proper conditions by bodies and officials of local self-government for organizational and legal support of innovative activity and organization of innovation-oriented management of

territories to address issues of local importance and at the regional level remain topical. After all, according to the world experts' forecasts in economic and military spheres, territorial recovery in the post-war period in Ukraine may last for 2-3 years and occur quite intensively in some regions.

Several undertakings in the field of comprehensive reforms of local self-government in the direction of decentralization of power, gradual expansion of powers of its bodies and officials, and transformation of the state-legal model of control over local self-government were initiated and implemented in Ukraine in the last decade. The mentioned complex of organizational-legal measures aimed to transform local self-government into a functioning mechanism of people's power, capable of solving both everyday issues of community activities, forecasting and planning its development, and implementing the existing innovation potential.

From this perspective, foreign experience demonstrates a conscious choice favoring independent and autonomous local self-government. The latter includes community initiative, a willingness to change, accountability, increasing the level of competence of local self-government bodies and officials, etc. Ideal from the scientific point of view is a model that provides for joint vertical movement: «bottom-up» initiative, stemming from the current objective needs and opportunities, and assessment of development prospects, duly supported «top-down» in legal and financial terms. In addition, given the current situation in the state and individual regions, the issue of interaction between scientific entities, institutions of higher education, and other stakeholders with local self-government aimed at solving both the pressing problems of restoring the infrastructure necessary for the life of the community and the use and/or laying of the foundation of innovation potential seems relevant [1, p. 168].

The completion of reforms and further development is suspended during wartime. At the same time, we support the point of view of the Kharkiv mayor on the necessity to implement comprehensive reconstruction programs of infrastructure as early as today.

Thus, the experience of the Baltic States in general, and Latvia in particular, is relevant and of interest to Ukraine for a number of reasons: 1) Latvia and several other countries of the region were among the first to restore independence and to distance themselves from the Soviet Union, declaring the establishment of Euro-integration and Euro-Atlantic course; 2) the states have several common features (unitary form of political and territorial structure, democratic political regime, republican, although somewhat different, form of government, similar models of administrative-territorial division, etc.); 3) The Republic of Latvia as early as the 1990s went through familiar discourses such as «Latvia (now Ukraine) as a bridge between East and West,» discussions on state neutrality, and so on; 4) by 2004,

Latvia had already introduced the most crucial and key reforms of local self-government, continued after the state's accession to the European Union; 5) After the annexation of Crimea by the Russian Federation in March 2014, Ukraine became a priority security partner for Latvia in the region, which deepened cooperation between the countries [2, p. 159].

More importantly, there have been many successful local self-government reforms in Latvia: new laws on local self-government and local elections have been drafted; administrative-territorial reorganization has been implemented; mechanisms of local budget replenishment and local information (statistical) systems have been improved; a system of institutions for local self-government staff training and professional development has been created; the modalities of interaction between local self-government and the central executive authorities have been rethought.

The process of local self-government reform in Lithuania has also been challenging and rather lengthy. Hence, the latter comprises four stages: 1) 1990 – 1997 – the implementation of the administrative-territorial reform (creation of a decentralized system and its gradual simplification, redistribution of powers); 2) 1997 – 2005 – the initiation of discussions on the development of regional policy and addressing the issue of administrative oversight over the activities of local self-government; 3) 2005 – 2010 – the provision of the preliminary process for the enactment of the above laws (development of regional policies implemented by the district state administrations); 4) began in 2010 and provided for liquidation of district administrations and establishment of regional development councils (key stage of economically oriented sustainable development of regions) [3, p. 196].

To summarize, it is worth saying that the majority of issues on the agenda today concerning the completion of the decentralization reform in Ukraine, namely the issue of decentralization and reform of administrative-territorial structure (redistribution of powers), distribution (in part), and financing of delegated powers by the state, providing new funding sources (financial autonomy), administrative oversight (fixing the mechanism and accountability of the supervisor), have already been solved to some extent in the Baltic states.

Understandably, Ukraine needs support primarily in armament matters, which will contribute to protecting airspace, borders, civilian population, and vital infrastructure. At the same time, a successful solution to the above problems can facilitate the completion of the local self-government reform, the creation of appropriate legal and organizational conditions for the development of innovative infrastructure, especially given the existing innovative potential, technical capabilities, as well as financial support from Ukraine's partners.

References:

1. Петришина, М. О. Проблеми правового регулювання формування та розвитку спроможного місцевого самоврядування в Україні в умовах розбудови економіки індустрії 4.0. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні: *монографія* / за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021, 200 с., С. 163 – 176.
2. Петришин, О. О. Реформа місцевого самоврядування: досвід Латвії. (2020). *Інформація і право. № 2 (33)/2020*. С. 158 – 169.
3. Петришин, О. О. Розвиток місцевого самоврядування в Литовській Республіці в постокупаційний період: досвід для України. (2020). *Юридичний вісник, 2020/2*. С. 195 – 206.

СТРАТЕГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Підберезних І. Є.

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Миколаїв, Україна

Однією з основних функцій держави, покладених на неї Конституцією, є гарантування безпеки своїх громадян та захист національних *інтересів*. Держави-члени Європейського Союзу (ЄС) сформулювали низку політичних та стратегічних законодавчих матеріалів, спрямованих на визначення політики безпеки ЄС, які сприяють ефективному створенню та функціонуванню системи національної безпеки. Ключовим директивним та стратегічним документом у цій галузі є Європейська стратегія безпеки, яка визначає основні цінності, інтереси, підходи та цілі держав-членів ЄС у забезпеченні своєї безпеки. Основним принципом є невід'ємність безпеки, тобто національна безпека ЄС не може бути відокремлена від безпеки в євроатлантичному регіоні та від глобальної безпеки.

У Стратегічному документі визначено ключові виклики в сфері безпеки, які *стоять* перед Європою у XXI столітті: тероризм, поширення зброї масового знищення, регіональні конфлікти, неспроможність держави та організована злочинність. У документі

досліджуються стратегічні цілі ЄС у вирішенні цих проблем та наслідки для політики, що випливають із цього. Стратегія закликає використати весь спектр інструментів ЄС для вирішення сучасних проблем безпеки. Це включає військовий та громадянський потенціал для врегулювання криз, а також дипломатичну діяльність, торгівлю та діяльність у галузі розвитку. У документі вперше було встановлено принципи та поставлено чіткі цілі для просування інтересів безпеки ЄС на основі європейських основних цінностей. Наголошується на необхідності багатостороннього та глобального підходу до безпеки в Європі та в усьому світі.

Національна безпека, у свою чергу, пов'язана із відповідними національними цінностями. На цьому фоні вона визначає три спільні цілі. Новим загрозам необхідно протидіяти на ранньому етапі та з використанням усього набору інструментів, доступних ЄС. Пріоритет віддається своєчасним діям та усуненню причин конфліктів там, де вони відбуваються. Стратегія безпеки визначає бажання Європейського Союзу діяти у глобальному масштабі. ЄС відданий глобальному порядку, що базується на ефективній багатосторонності та міжнародному праві. У документі особливо наголошується на необхідності ЄС вжити превентивних заходів для запобігання ескалації конфліктів. Його відданість Статуту Організації Об'єднаних Націй наголошує на можливості застосування військової сили лише в крайньому випадку та відповідно до статуту. Документ підтверджує, що головна відповідальність за мир та безпеку лежить на Раді Безпеки ООН. Крім того, у Стратегії наголошується на важливості контролю над озброєннями для глобальної безпеки, а також значення стратегічного партнерства між ЄС та НАТО для врегулювання криз.

Сполучені Штати відіграли вирішальну роль у європейській інтеграції та європейській безпеці, зокрема через НАТО. Закінчення холодної війни залишило Сполучені Штати у домінуючому становищі військового актора. Партнерство між Європейським Союзом та Сполученими Штатами має центральне значення у вирішенні безлічі складних глобальних проблем. Європа та Сполучені Штати є рушійною силою глобального економічного процвітання. Відносини безпеки між Європою та США розглядаються комплексно у рамках Партнерства в галузі безпеки між ЄС та США, на різних рівнях. США є ключовим партнером ЄС. Щорічно проходить Саміт США-ЄС з метою подальшого розвитку трансатлантичного співтовариства безпеки. Стратегії безпеки США та ЄС дуже схожі з погляду спільних цілей, цінностей та заявлених загроз. Коли справа доходить до наближення до цих загроз, все ще спостерігається суттєва різниця. Між Європейською безпековою стратегією та Стратегією національної безпеки США є ключові

відмінності. Зважаючи на те, що Стратегія національної безпеки США підкреслює поняття «превентивної дії», одностороннього підходу до міжнародної безпеки; Європейська безпекова стратегія зобов'язує ЄС дотримуватися багатостороннього підходу до викликів безпеки, втіленого в міжнародному праві та Статуті ООН. І Європейська безпекова стратегія та Стратегія національної безпеки США дотримуються «всеосяжної концепції безпеки», пропонуючи боротися з поширеними загрозами безпеці за допомогою розробленого інструментарію. Європейська стратегія безпеки пропонує альтернативний підхід до унілатералізму, чи до багатосторонності.. Проте в даний час він є орієнтиром для оцінки реакції Європи на міжнародну безпеку, а не описує явно новий підхід.

Відповідно до Європейської стратегії безпеки Європейський Союз прагне активно переслідувати свої стратегічні цілі. Безпекові виклики, які впливають або підривають архітектуру *безпеки* Європи, мають глобальний характер. Європа повинна мати можливість вирішувати та діяти глобально в цьому відношенні, і глобальна супутникова розвідка може зробити цінний внесок. Стратегія кібербезпеки визначає головну мету забезпечення високого рівня безпеки для державного та приватного секторів, для громадян щодо надання або використання основних послуг та цифрових послуг. Стратегія кібербезпеки вирішує деякі основні питання, які можна знайти в подібних документах, підготовлених іншими членами-країнами ЄС, зокрема підвищення стійкості до кіберризиків та рівня захисту інформації в державному, військовому та приватному секторах, а також просування передової практики, щоб допомогти громадянам краще захищати свою інформацію.

Європейський Союз має потенціал зробити великий внесок як у боротьбу з погрозами, так і у допомогу реалізації можливості. Активний та дієздатний Європейський Союз має вплив у глобальному масштабі, що сприяє створенню ефективної багатосторонньої системи та веде до більш справедливого, безпечного та єдиного світу. Стратегія внутрішньої безпеки ЄС стає дедалі складнішою та розвивається з часом. Великі геополітичні зрушення кидають виклик здатності Європи просувати своє бачення та захищати свої інтереси.

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ДІПФЕЙКІВ В ІНТЕРНЕТІ МАЙБУТНЬОГО

Подобний О. О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Слатвінська В. М.

*викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Діпфейк – це аудіо та відеозаписи, створені або змінені таким чином, що вони помилково сприймаються як автентичні записи реальної мови або дій індивідуума [1, с. 96].

Діпфейки можуть бути використані для дезінформування зловмисниками (зокрема, при виготовленні підроблених документів тощо).

Дезінформація (далі – «Д») – це відомості, що розраховані на введення особи в оману; в оперативно-розшуковій діяльності (далі – ОРД) – різновид поведінкового акту суб'єктів, які безпосередньо здійснюють ОРД, або сторони, що їм протидіють. Д. полягає у: 1) свідомому розповсюдженні неправдивих або таких, що втратили актуальність, відомостей, з метою а) спрямування дій сторони, яка протидіє, у потрібному напрямі; б) перевірки факту та напрямів витoku інформації; в) імітування діяльності певного об'єкту відповідно до неправдивих даних; 2) здійснення спеціальних заходів, спрямованих на приховування від досліджуваної особи (сторонніх осіб) інформації, яка захищається, осіб чи об'єктів та введення їх в оману щодо справжніх рішень і завдань ОРД; Д. у кримінальному провадженні є введення в стан ілюзії (омани) конкретних осіб, запідозрених у підготовці, організації чи вчиненні злочину, і спонукання їх до певної поведінки з метою з'ясування і доказування їхньої причетності до такого злочину. Завдання з виявлення, перевірки і викриття осіб, які можуть бути причетними до задуманих, підготовлених чи вчинених злочинів, реалізують за допомогою залучення осіб, що перевіряються, у спеціальні організаційні та імітаційні ситуації, які відповідають планам слідства. У результаті створюються умови для вільного виявлення фізичного і психічного реагування, яке контролюється і фіксується правоохоронними органами.

Як правило, такі завдання вирішуються за допомогою тактичних операцій, до складу яких можуть включатися такі негласні слідчі (розшукові дії) як аудіо-, відео контроль особи (ст. 260 КПК), зняття інформації з електронних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК) тощо. У розслідуванні злочинів нерідко спостерігаються випадки кримінальної Д. з боку причетних до злочинної діяльності осіб у вигляді дачі неправдивих показів, спрямування підозри на невинуватих осіб, інсценування певних подій тощо з метою уникнення викриття у вчиненні злочину та ухилення від кримінальної відповідальності. У криміналістиці розробляються методи і прийоми виявлення кримінальної Д. [див.: 2].

Іншим прикладом застосуванням дипфейків є кібершахрайства, отримання криптовалют. Натомість норми Декларації про майбутнє інтернету (далі – Декларація) спрямовані на скорочення незаконного і шкідливого контенту і діяльності в мережі, захист споживачів, зокрема вразливих споживачів, від шахрайства в Інтернеті та іншої не добросовісної практики в Інтернеті [3].

Ні підроблені відео, ні дезінформація як такі не є новим явищем – новим є все більша простота їх створення, підвищення їхньої якості та можливості їх розповсюдження [4, с. 33]. Глибокі підробки являють собою значний ризик для автентичності та безпеки сучасних інформаційних засобів. Вони можуть використовуватися як інструменти політичної пропаганди, поширення дезінформації, шахрайства з ідентифікацією особистості та шантажу. Небезпека дипфейків в тому, що технологія може бути використана для того, щоб змусити людей повірити в те, що щось є реальним, коли це не так. Ця технологія є дуже ефективною, але якщо її використовувати під час соціальної інженерії, то це одне, а якщо в процесі навчання (зокрема при проведенні практичних занять з криміналістичної техніки) – це інше.

Етикет у сфері високих інформаційних технологій не будується швидко, але технічний прогрес, який спостерігаємо, і Декларація потребують перегляду ставлення до способів використання технологій, що базуються на алгоритмах машинного навчання і штучного інтелекту.

Література:

1. Денисов С. Ф., Філей Ю. В. Порнографічні фейки: проблеми протидії. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. № 2(12). 2020. С. 94-102.
2. Подобний О.О., Тіщенко В.В. Дезінформація. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 20 Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. В.

Ю. Шепітько (голова) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. цн.-т ім. Ярослава Мудрого. 2018. С. 158.

3. Declaration for the Future of Internet 2022. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/declaration-future-internet>

4. Вальорска М.А. Діпфейк та дезінформація: практ. посіб. / Агнешка М. Вальорска ; пер. з нім. В. Олійника. Київ: Академія української преси; Центр Вільної Преси, 2020. 36 с.

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ФОРМИ У КОНТЕКСТІ ІДЕОЛОГІЇ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ ТА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА

Рассомахіна О. А.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права юридичного факультету

ПВНЗ «Європейський університет»

м. Київ, Україна

Актуальність правового регулювання відносин у сфері соціального партнерства існує завжди, адже поки існують трудові правовідносини щодо використання найманої праці та в умовах об'єктивної протилежності інтересів власників засобів виробництва (роботодавців) та власників робочої сили (найманих працівників), існуватиме потреба у постійному періодичному узгодженні інтересів сторони роботодавця та інтересів сторони працівників, у постійному пошуку шляхів удосконалення механізму правового регулювання відносин у сфері праці, а у разі потреби ще й пошуку шляхів та механізмів вирішення трудових конфліктів. Основи правового регулювання даних суспільних відносин закладені у Кодексі законів про працю України, зокрема у Главах XVI та XVI-А. А їх спеціальне правове регулювання спочатку здійснювалося колишнім Законом України «Про організації роботодавців» від 24 травня 2001 року, в якому містилося визначення такої категорії, як соціальне партнерство. Останній втратив чинність у 2012 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22 червня 2012 року [5], ст.ст. 5, 6, 12, 13, 19, 20, 28, 29 якого визначають особливості участі сторони роботодавця у соціальному діалозі. На сучасному етапі розвитку трудового законодавства, крім згаданого

закону, регулювання даного кола суспільних відносин здійснюється також Законом України «Про соціальний діалог» від 23 грудня 2010 року [4], який впровадив нову категорію соціальний діалог та закріпив її визначення, розширив значення даного терміна за сферами охоплення даного процесу, визначив коло законодавства у даній сфері, принципи, рівні, сторони, форми та органи соціального діалогу в Україні. Аналіз визначення терміна соціальний діалог дає можливість розглядати його, як синонім терміна соціальне партнерство. Важливими для даної сфери є також Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 року [2], Закон України «Про колективні договори та угоди» від 01 липня 1993 року [1], Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03 березня 1998 року [3], які зазнали численних змін та доповнень до цього часу, а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Вище зазначене свідчить, що розвиток спеціального законодавства у сфері соціального діалогу і партнерства не втрачає своєї актуальності й сьогодні, як і актуальність та важливість даної сфери суспільних відносин в цілому, так і означена проблема, яка підлягає дослідженню у даній публікації. Не менш важливим є акцентування уваги на необхідності все більшого й активного впровадження у практику суспільних відносин основних складових принципу людиноцентризму, який, на наш погляд, є однаковою мірою важливим, як для публічної, так і для приватної сфер суспільних правовідносин, зокрема трудових. Засади гуманності, людяності, етичності, моральності та порядності мають повною мірою увійти до сфери тристоронніх правовідносин соціального партнерства: «державна – роботодавець – працівник», що обумовлює й великий науковий інтерес до означеної проблематики.

Цілями даної роботи є дослідити основні історичні та об'єктивні передумови розвитку інституту соціального партнерства, дослідити основні науково-теоретичні конструкції стосовно сутності, значення та форм соціального партнерства, а також виявити проблеми у сучасному законодавстві у даній сфері та визначити можливі шляхи його вдосконалення.

У процесі дослідження було проаналізовано трудове законодавство, яке визначає порядок організації та ведення соціального діалогу в Україні, а також проаналізовано наявні на сьогодні положення правової доктрини з даної проблематики [6, 7, 8, 9].

Історичні передумови становлення інституту соціального партнерства пов'язані із результатами індустріальних революцій або промисловими революціями в окремих країнах світу (II половина XVIII – XIX століття), що обумовило масову появу виробництв, широке

використання найманої праці, появу ринку праці та необхідність розвитку законодавства у сфері праці, яке б враховувало інтереси такої верстви населення, як наймані працівники, та узгоджувало їх з інтересами роботодавців. Перші етапи розвитку ринкової економіки характеризуються стихійним характером формування правил, які діють на ринку найманої праці, боротьба найманих працівників за свої трудові та соціальні права була зведена до боротьби за встановлення нормальної тривалості робочого часу та гідної оплати праці працівників, а також запровадження для них часу відпочинку. І в умовах поступового формування законодавства про працю, яке б закріплювало основні права осіб у сфері праці, передбачало б їх соціальний захист, відбувається також і становлення інституту соціального партнерства та відповідного законодавства. Активний початок цього процесу припадає на кінець XIX – початок XX століття, коли в окремих країнах світу створюються перші професійні союзи найманих працівників, приймаються перші закони про професійні спілки, розгортається активний робітничий та профспілковий рух, створюються перші об'єднання роботодавців (наприклад, Лицарі праці у США, різноманітні ради робітників у Великобританії, Франції, Німеччині; Міжнародна організація роботодавців тощо). Даний етап характеризує також створення спеціалізованих міжнародних організацій у даній сфері (наприклад, створення МОП у 1919 році) та прийняття окремими країнами на початку XX століття законодавства про колективні договори та угоди, про соціальне партнерство, зокрема Данія та Швейцарія вносять спеціальні зміни до Цивільних уложень, спеціальні закони з цих питань приймають Німеччина, Франція, Великобританія, Нідерланди, Фінляндія, Норвегія, США. З утвердженням системи капіталістичних відносин держави почали підтримувати нейтралітет та діалог між роботодавцями та найманими працівниками. Наступний етап розвитку інституту соціального партнерства активно розпочався після Другої світової війни, поштовхом до якого стало поступове утвердження ідеї соціальної держави у державотворчій практиці багатьох країн світу, а також прийняття МОП Декларації про цілі та завдання МОП від 10 травня 1944 року та Конвенції № 98 «Про застосування принципів права на організацію та на ведення колективних переговорів» від 01 липня 1949 року. Надалі відповідне законодавство лише продовжує формуватися та вдосконалюватися.

За своєю суттю соціально партнерство є суспільними відносинами щодо здійснення спільної діяльності усіма суб'єктами трудових правовідносин, спрямованою на узгодження інтересів кожної зі сторін та розв'язання проблем у сфері трудових правовідносин та праці. Основне призначення даної системи суспільних відносин – це формування

партнерських відносин у сфері праці та вдосконалення правил їх регулювання, що здійснюється з метою забезпечення соціального миру у суспільстві та країні, підвищення рівня та якості життя населення та найманих працівників, забезпечення стабільності економіки. Соціальне партнерство є важливим чинником формування громадянського суспільства, забезпечує існування балансу інтересів між усіма учасниками соціально-трудових відносин, є проявом втілення моделі соціальної, демократичної та правової держави у певному суспільстві, альтернативою диктатурі у сфері соціально-трудових відносин. Сучасній практиці соціально-трудових відносин відомі різноманітні форми соціального партнерства, основними з яких є: 1) участь найманих працівників у процесі управління підприємством, установою, організацією та спільному опрацюванні та розв'язанні питань соціально-трудової та економічної політики підприємства, установи, організації; 2) участь найманих працівників у розподілу прибутку і доходів відповідно до умов колективного договору підприємства, установи, організації; 3) участь представників сторін соціально-трудових відносин у роботі органів соціального діалогу; 4) спільні консультації сторін соціального партнерства, соціально-трудових відносин та колективних переговорів; 5) інститут колективних переговорів та укладання колективних договорів та угод; 6) обмін інформацією між сторонами соціально-трудових відносин та колективних переговорів; 7) контроль за виконанням спільних домовленостей з боку сторін соціально-трудових відносин та колективних переговорів; 8) спільне розв'язання трудових спорів і конфліктів, запобігання їм, та впровадження примирних та арбітражних процедур у сфері соціально-трудових відносин. Загалом такі форми можуть бути різноманітними та зводяться до встановлення діалогу між стороною роботодавців та стороною найманих працівників.

Сьогодні законодавство у сфері соціального діалогу та партнерських соціально-трудових відносин постійно розвивається та вдосконалюється. Основними напрямками, які досі потребують уваги законодавця, є запровадження спеціального регулювання на різних рівнях таких форм соціального партнерства, як спільні консультації сторін соціального партнерства, соціально-трудових відносин та колективних переговорів та обмін інформацією між сторонами соціально-трудових відносин та колективних переговорів. Актуальними також є питання вдосконалення норм щодо адміністративної відповідальності суб'єктів соціального діалогу та забезпечення його взаємоузгодження в цілому [9, с. 81, с. 191].

Висновки. Функціонування ефективного механізму соціального діалогу і партнерства неможливо без створення стабільного, ефективного та адекватного законодавства, яке регулює усі важливі

аспекти соціального діалогу. Сьогодні законодавство у даній сфері потребує удосконалення за певними напрямками, зокрема, йому не вистачає визначення терміна «соціальне партнерство», як дещо вужчого за своїм змістом, ніж термін соціальний діалог, або навіть окремого розділу у законі стосовно цього, необхідним є запровадження спеціального регулювання на різних рівнях окремих форм соціального партнерства, потребують удосконалення норми про адміністративну відповідальність суб'єктів соціального діалогу, існує потреба у взаємоузгодженні даного масиву законодавства в цілому. Необхідними є подальші наукові розробки окремих категорій механізму функціонування соціального партнерства, його правового та інституційного блоку.

Література:

1. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 р. № 3356-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>.
2. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#top>.
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 р. № 137/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80#top>.
4. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23.12.2010 р. № 2862-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#top>.
5. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22.06.2012 р. № 5026-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5026-17#top>.
6. Гладка О.В. Передумови реалізації адміністративно-правової доктрини людиноцентризму. LEX PORTUS. 2017. № 1 (3). С. 64-73.
7. Коляда М. Співвідношення понять «соціальне партнерство» і «соціальний діалог» у трудовому праві: теорія і практика. Публічне право. 2013. № 4 (12). С. 291-296.
8. Танцюра О.С. Окремі питання реалізації основних принципів людиноцентризму в процесі здійснення державної правової політики у сфері приватноправового регулювання. Юридичний вісник. 2017. № 3 (44). С. 98-102.
9. Яцишин В.В. Принципи соціального діалогу у сфері праці. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/bJqc43g>.

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ: ПРОГРЕС АБО РЕГРЕС?

Росляк Д. О.

студент II курсу спеціальності 081 «Право»

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Трансформація траєкторій соціального простору, оптимізація впливу демографічного фактору на суспільні відносини ґрунтуються, в тому числі, на технологіях цифрової комунікації. Технологічні можливості та потенціал розвитку сучасного інформаційного суспільства, багато в чому змінюють організацію політичної комунікації. Діджиталізація забезпечує неможливий до цього часу доступ до інформації й розширює можливості здійснення народовладдя. Інтернет технології відкривають нове вікно у країну можливостей, вони забезпечують особливий рівень розвитку традиційних демократичних інститутів. Сьогодні, обмеження, або ускладнення доступу до мережевих ресурсів, втрата можливостей забезпечення рівного доступу до електронної демократії, є однією з визначальних характеристик порушення та занепаду демократичних стандартів.

Саме у зазначеному форматі, питання традиційних форм організації демократичних процесів, суттєво програють новітнім. Класичне сприйняття демократії стає неефективним для суспільств, які активно розвиваються у світі глобальних постіндустріальних відносин заснованих на інформаційно-комунікаційних технологіях. Зазначені процеси обумовлюють матеріалізацію такого феномена, як «електронна демократія», яка зумовлює транспарентність державної влади, зміцнення ефективності політико-правового керівництва та оптимізує форми активного залучення громадян, щодо прийняття політичнозначущих рішень із використанням технологічних алгоритмів права.

Для сучасного, розвинутого та розвинутого суспільства, «електронна демократія» стає перспективною формою взаємодії населення й влади, заснованою на використанні інформаційно-технологічно-комунікаційних процесів, які забезпечують сталий розвиток в умовах сучасного світу. І це не є характерною особливістю якихось окремих, супер-високо розвинених держав – це відбувається практично в усіх країнах світу. Зрозуміло, таких країнах, які обрали в якості пріоритету всебічне й надсучасне забезпечення реалізації, охорони та втілення у життя, прав і свобод своїх громадян, створення для них всіх необхідних умов для плідного розвитку та існування.

З цього приводу, О. О. Джураєва зазначає, що «державна знижується в статусі, множиться у формі місцевих і регіональних урядів і в

результаті настає ера локалізації політики, коли політика не в змозі охопити весь соціальний простір і з її допомогою можна вирішувати лише окремі проблеми. Єдиним ефективним засобом пристосування влади до найінтенсивніших соціальних процесів є її інтеграція з засобами масової інформації, оскільки в епоху постмодерну комунікація в політиці стає самою політикою» [1, с. 17].

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується різким збільшенням обсягів споживаної інформації, підвищенням її ролі у всіх сферах буття людини. Здатність сприймати, обробляти, зберігати та використовувати інформацію стає важливою умовою розвитку сучасного суспільства і держави [3, с. 34].

Сучасне інформаційне суспільство – інформаційне або постіндустріальне суспільство – така фаза («хвиля») у розвитку цивілізації, коли головними продуктами виробництва стають не речі й енергія, а інформація і знання. У сучасному розумінні «інформаційне суспільство» – це передусім гуманітарна категорія, що описує якісні суспільні трансформації, зміщення акцентів із виробничої до невиробничої сфер, зміну характеру інформаційних потоків, групових та індивідуальних ідентичностей [2, с. 22].

Поширення електронної комунікації привело до того, що Інтернет як засіб масової комунікації дозволив «політичній системі інтегруватися в систему більш складного порядку, утворити політичний комунікативний простір». Інтернет як інструмент політичної комунікації виступив «основною життєздатності політичної системи, технологічним засобом включення суб'єктів політичної діяльності в суспільно-політичне середовище».

Враховуючи наведені положення, розбудова інноваційної різоми державного управління створює засади підвищення якості механізмів транслявання державних послуг населенню і зворотну реакцію, впровадження механізму транспарентності у функціонуванні державних органів (передусім виконавчої гілки влади), зміцнення довіри до влади в цілому, враховуючи нову модель комунікацій політично-адміністративно-управлінських структур з громадянським суспільством, стають передумовами формування прямого та зворотного взаємозв'язку з громадянами. Такий зв'язок надає змогу повноцінно розуміти результати дій управлінців, враховувати результати запровадження адміністративних рішень та, в тому числі, їх здатність відповідати потребам технологічно розвинутого суспільства.

Тим не менш, досягнення цілей цифровізації народовладдя безпосередньо залежить не тільки від рівня її підтримки з боку суспільства, особливо зв'язку з населенням, скільки від обсягу виконання побажань громадян, їх безпосереднього втілення у життя їх

прав і свобод, а також, наявності технічних можливостей здійснення зазначених процесів у цифровому форматі.

Зазначені положення безапеляційно підтверджують, що діджиталізація процедур організації та здійснення демократичних процедур є безумовним позитивним та прогресивним явищем, яке не тільки підкреслює загальний напрям створення належних засад функціонування народовладдя, але й створюють умови їх транспарентності.

Література:

1. Джураєва О. О. Функції сучасної держави: дис... канд. юрид. наук ; спец.: 12.00.01 / О. О. Джураєва. Одеса, 2006. 190 с.
2. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д.В. Дубов, О.А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. К.: НІСД. 2010. 64 с.
3. Новікова Н. А. Українська держава в інформаційному просторі // Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції: монограф. / [Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю.М. Оборотова. О.: Фенікс, 2012. С. 330-342.

ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО НАПРАВЛЕННЯ, ПЕРЕМІЩЕННЯ ЗБРОЇ, ОЗБРОЄННЯ ТА БОЙОВИХ ПРИПАСІВ В УКРАЇНУ, РУХ, ПЕРЕМІЩЕННЯ АБО РОЗМІЩЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рудей В. С.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу дослідження
проблем взаємодії держави та громадянського суспільства
Національна академія правових наук України
м. Київ, Україна*

Внесеними законом від 24 березня 2022 року № 2160-IX [1] змінами до Кримінального кодексу України [2] встановлено покарання для осіб, які здійснюють незаконне розповсюдження інформації про направлення, переміщення міжнародної військової допомоги в Україну, а також інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань країни.

Введення кримінальної відповідальності за подібні діяння в умовах воєнного стану є цілком логічним, однак видається, що за розповсюдження інформації про переміщення міжнародної військової допомоги, а також інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших військових формувань України покарання має бути максимально жорстким.

Разом з цим санкція ч. 1 ст. 114-2 КК України передбачає позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, ч. 2 ст. 114-2 – позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років, ч. 3 ст. 114-2 – позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років.

Воєнний стан вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності (ст. 1 закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3]. Тому будь-яке розповсюдження інформації про рух або розташування Збройних Сил України, військових формувань в умовах воєнного стану може спричинити тяжкі наслідки, завдати шкоди військовому потенціалу України, її інфраструктурним об'єктам та призвести до загибелі людей.

З урахуванням цього видається доцільним віднести злочин, передбачений ст. 114-2 КК України, до категорії особливо тяжких.

В той же час викликає сумнів доцільність встановлення покарання за діяння, що вказані в ст. 114-2 КК України, в умовах надзвичайного стану.

Відповідно до ст. 1 закону «Про правовий режим надзвичайного стану» [4] надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях під час виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства. Надзвичайний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу. Крім того, надзвичайний стан допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Відповідальність за діяння, передбачені ст. 114-2 КК України, в умовах надзвичайного стану позбавлена сенсу з урахуванням того, що

під час цього особливого правового режиму відсутня збройна агресія чи загроза нападу, небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Враховуючи викладене, пропонуємо ст. 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного стану» викласти в такій редакції:

«1. Поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України, якщо така інформація не розміщувалася (не поширювалася) у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів, вчинене в умовах воєнного стану,

– карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років.

2. Поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України або іншими уповноваженими державними органами, вчинене в умовах воєнного стану,

– карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до чотирнадцяти років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або з корисливих мотивів, або з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, за відсутності ознак державної зради або шпигунства,

– караються позбавленням волі на строк від чотирнадцяти до п'ятнадцяти років».

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших

утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24 березня 2022 р. № 2160-IX. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-%D0%86%D0%A5#Text> (дата звернення: 25.05.2022).

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.05.2022).

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.05.2022).

4. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 25.05.2022).

РІЗНОВИД DOS-АТАК ТА DDOS-АТАК

Рябчук А. Р.

*студентки III курсу факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Слатвінська В. М.

*викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Найбільш поширеними способами здійснення кібератак П. Нойман вважає сніфер пакетів та IP-спуфінг, DoS і DDoS атаки, парольні атаки, атаки на рівні додатків типу логічних бомб і троянських коней, вірусні атаки й так звані ін'єкції [1, с. 47]. Що таке DoS-атака? DoS означає відмову в обслуговуванні (Denial of Service). Зловмисник нападає з метою викликати перевантаження підсистеми, в якій працює сервіс, що атакується. Вплив здійснюється з одного сервера і націлений на певний домен або віртуальну машину.

Особливості DoS-атак:

– Одиночний характер – потік трафіку запускається з однієї-єдиної підмережі.

– Висока помітність – спроби «покласти» сайт помітні за вмістом лог-файлу.

– Простота придушення – атаки легко блокуються за допомогою брандмауера.

Останнє також часто покладається на мережеве обладнання, наприклад маршрутизатор, в якому встановлено полегшений варіант Linux або подібне програмне забезпечення. Такий тип атак давно не становить особливої небезпеки, але впливає на вартість обслуговування (вимагає встановлення спеціалізованих програм).

Що таке DDoS-атака? DDoS означає розподілений відмова в обслуговуванні (Distributed Denial of Service). Реалізується атака трохи інакше, ніж DoS – принципова відмінність полягає у застосуванні відразу кількох хостів. Складність захисту від цього виду нападу залежить від кількості машин, з яких здійснюється надсилання трафіку.

Особливості DDoS-атак:

* Багатопотоковий характер – такий підхід спрощує завдання блокування сайту, тому що швидко відсіяти всі атакуючі IP-адреси практично нереально.

* Висока скритність – грамотна побудова атаки дозволяє замаскувати її початок під природний трафік і поступово «забивати» веб-ресурс порожніми запитами.

* Складність придушення – проблема полягає у визначенні моменту, коли атака почалася [1, с. 51].

Ручне дослідження лог-файлів тут нічого не дає, відрізнити хости, що атакують, від «нормальних» практично неможливо. Ситуація посилюється тим, що джерелом у 9 випадках з 10 виявляються «звичайні сайти», заражені вірусом або зламані вручну. Поступово вони утворюють єдину мережу, яку називають ботнетом, і збільшують потужність атаки.

Головні відмінності та цілі атак:

Найбільш поширена причина, чому хтось вирішує «покласти» веб-ресурс, полягає у здривстві. Система схожа із зараженням локальних комп'ютерів вірусами-здривниками, при активації яких з власника починають вимагати викуп за повернення працездатності Windows. Те саме відбувається з сайтом – хакер надсилає власнику email із вимогами.

Трапляються й інші причини:

* Несумлінна конкуренція – «колеги» намагаються зайняти нішу шляхом видалення інших гравців ринку.

* Розвага – молоді програмісти запускають атаки заради хвастощів перед друзями, знайомими, колегами.

* Неприязнь особистого, політичного характеру – мотивом стає незгода з політикою уряду, певної організації.

Також можливі проблеми, що виходять від незадоволених співробітників, які звільнилися або ще продовжують працювати, але вже готові пакостити своєму роботодавцю.

Натомість спільною ознакою DoS і DDoS атак – змушення серверу стресувати й відсутність погодженості щодо початку стрес-тестування.

Література:

1. Бурячок, В. Л. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В. О. Хорошко, С. В. Толюпа]; за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В. Б. Толубка. К.: ДУТ, 2015.– 288 с.

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ

Слободян В. Д.

студентка

*Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Барабаш Г. В.

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

*Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Вплив різноманітних соціальних, політичних, правових, економічних та інших чинників сучасності на рівень охорони та стан захищеності людини у правовій державі зумовлює потребу у реформації та модернізації завдань і форм діяльності фактично всіх державних правоохоронних та правозахисних інституцій, в тому числі й органів Національної поліції України, задля концентрації зусиль з метою забезпечення і підтримання безпечного середовища існування як основи соціально-правового захисту населення України, а також побудови ефективної системи охорони прав людини в умовах викликів сучасного суспільства та постійного загострення соціальної ситуації, зокрема, у зв'язку з війною на території нашої держави.

Постійне збільшення кількості соціальних ризиків в нашій державі, а також соціальна нестабільність вимагають від органів Національної поліції комплексного реагування, опанування її працівниками сучасних

видів взаємодії з соціумом, впровадження інноваційних форм та заходів діяльності, які передбачають залучення громадянського суспільства до системи гарантування прав людини в правовій державі.

Значимо, що стратегічний вектор діяльності органів Національної поліції України зафіксований в низці нормативно-правових актів, серед яких основними є Конституція України [1] та Закон «Про Національну поліцію» [2].

Як стверджують науковці С. Ссімов та М. Гурковський, «діяльність органів поліції із охорони прав і свобод людини пронизує цілісний комплекс покладених на неї завдань, зумовлюючи і конкретизуючи їх, а всі завдання загалом виступають як похідні від головного завдання – захисту прав і свобод людини та суспільства» [3, с. 173].

Дійсно, аналізуючи положення Закон України «Про Національну поліцію» [2], можна побачити, що головною метою роботи її органів є, зокрема, забезпечення прав і свобод людини та захист інтересів суспільства і держави.

Слід зауважити, що вся діяльність органів Національної поліції має передбачати тісну взаємодію з суспільством, в першу чергу, у векторі надання послуг із допомоги громадянам, які через різні соціальні, економічних або психологічні причини чи складні життєві обставини її потребують.

Виходячи з існування розгалуженої системи органів поліції, можна стверджувати, що форми її діяльності є зовнішнім виявом сукупності однорідних дій різних її структурних елементів та окремих працівників, що забезпечує реалізацію конкретних професійних завдань задля підтримання суспільного порядку як основи охорони прав усіх верств населення.

Аналіз Закону України «Про Національну поліцію» дає підстави вважати, що найбільш загальною формою діяльності органів та підрозділів поліції є поліцейський захід, що визначається як «дія або комплекс дій превентивного характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень» [2]. Одними з найпоширеніших поліцейських заходів є заходи примусу для охорони прав і свобод людини.

Говорячи про принципово нові форми соціальної взаємодії органів Національної поліції з населенням, слід виходити із сучасних стратегічних завдань цього органу, що виражаються у максимальному посиленні взаємозв'язків з населенням, залученні громади до активної участі у створенні та охороні безпечного соціального середовища існування. Так, наприклад, нині в діяльності органів Національної поліції заохочуються нові напрями протидії соціальним ризикам та

небезпекам, переважна більшість з яких передбачає тісну взаємодію та співробітництво працівників поліції із установами і осередками соціальної сфери, а також надання населенню поліцейських послуг фактично на межі із соціальним супроводом та соціальною допомогою.

Тобто, по суті, у роботі поліції все частіше знаходять свій вияв такі форми діяльності як поліцейські послуги, які, аналогічно соціальним послугам, спрямовані на потреби суспільства. Попри це, слушною є думка науковців про те, що «високого рівня розвитку форм роботи Національної поліції у сфері забезпечення прав людини можливо досягти лише за умови ефективної взаємодії органів поліції та інститутів громадянського суспільства» [3, с. 173].

Суттєвою перешкодою на цьому шляху може стати низький загальний рівень правової культури населення, а також поширеність корупційних явищ. Тому неабиякої актуальності в сучасних реаліях набувають такі форми потенційного підвищення правової культури населення як просвітницькі лекції, бесіди, вебінари, правові консультації, зустрічі поліцейських із громадою тощо. Вважаємо, що за такої взаємодії працівники поліції мають опановувати та реалізовувати у своїй діяльності інноваційні форми взаємодії з суспільством, цим самим збільшуючи та підтримуючи позитивний імідж органів Національної поліції серед населення. Переконані, що досягнення цієї глобальної мети можливе лише у випадку докорінної зміни підходу до всієї організаційно-правової моделі взаємодії органів Національної поліції з населенням.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 27-IX від 03 вер. 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст.160.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2015, № 40-41, ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

3. Гурковський М.П., Єсімов С. С. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення прав людини та громадянина України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 171-186.

КОНЦЕСІЙНІ ПРОЕКТИ В ПОРТАХ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ СЬОГОДНІ

Сурілова А. О.

*асистентка кафедри морського права
Національний університет «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна*

Останні три роки є періодом глобальної кризи, що перш за все пов'язано з пандемією COVID-19. Санітарні обмеження та повсюдні локдауни негативно вплинули на морські перевезення. Наприклад, у країнах Європи в 2020 році рух круїзних лайнерів скоротився на 85,8%, пасажирських суден – на 39% [1, с. 5]. Загальний ріст морської торгівлі скоротився на 3,8% [2, с. 14]. Переживши перший удар, морська галузь пристосувалась до нових реалій, відновивши темп наприкінці року. Зараз їй прогнозується ріст в 2,4% на період 2022-2026 [2, с. 14].

Однак 24 лютого 2022 року змусило забути й про це. До початку нового російського вторгнення на територію України ми мали великі сподівання на розвиток концесійних проектів у портах Миколаєва та Херсона. Концесійні договори були підписані українською стороною в тому самому «ковідному» 2020 році. Наступними роками планувалося передати в концесію й інші порти на території України, наприклад, у м. Чорноморськ, Бердянськ, Одеса, Ізмаїл.

Варто вказати, що концесія є поширеною формою партнерства між державою та приватними суб'єктами. Під нею мається на увазі оплатна строкова передача органом влади майнових прав виконавцю (концесіонеру) під його відповідальність. Разом з цим, до виконавця переходять фінансові ризики з реалізації проекту.

Нині від російської навали потерпають майже всі порти України. На заміну нашим, продовольство приймає румунський порт Констанца [3]. Морська торгівля в Україні фактично зупинилася, внаслідок чого щомісяця збитки складають 1,5 млрд. дол. [3]. Російські ракети бомбардують портову інфраструктуру й потрапляють в торгові судна. Невійськові судна інших держав не можуть вийти в Середземне море [4].

Окрему загрозу представляють морські міни, розставлені по всій українській акваторії Чорного моря з метою блокади та знищення морської торгівлі. Такий крок країни-терориста загрожує продовольчій безпеці в усьому світі, особливо – країнам Близького Сходу і Африки, які є основними імпортерами агропродукції з України [4]. Порти Чорного моря експортують 30% пшениці та 75% соняшникової олії в світі [4]. Внаслідок цього зростає потреба у пошуку нових шляхів

постачання товарів та вантажів. Водночас, збитки від російських обстрілів продовжують зростати. Всього за місяць війни портової інфраструктурі було завдано шкоди на 622 млн. дол. [5].

Відомо, що Морська доктрина до 2035 року ставить пріоритетом застосування концесій як сприятливого інструменту для покращення інвестиційного клімату в портовій галузі України [6]. У 2022 році Україна планувала передати в концесію три термінали порту м. Чорноморськ, Одеський порт, порти в м. Бердянськ та м. Ізмаїл. Остаточного переходу в концесію очікували порти Ольвія та Херсон. Це мало відбутися в рамках національної програми по розбудові морського сектору економіки. Крім цього, в другому кварталі 2022 року планувалося підписання угоди між експортером агрокультур – компанією «Кернел», – та АМПУ, про залучення інвестицій у порт м. Чорноморськ загальною сумою 100 млн. дол. [7]

Варто відмітити позитивну динаміку зростання показників роботи портів до початку російського вторгнення. Наприклад, у січні 2022 року вантажообіг збільшився на 50% від попереднього звітного періоду [8]. Лідером в цьому списку став порт Ольвія, який був першим переданий в концесію [8]. Він встановив абсолютний власний рекорд, забезпечений перевезенням сільськогосподарської продукції та будівельних матеріалів.

Серед інших позитивних зрушень можна відзначити розвиток консультацій стосовно поромної переправи в порту Чорноморськ. Цей проект представляє інтерес з точки зору сполучення України з іншими державами, у чому можуть бути зацікавлені Румунія, Болгарія, Туреччина. Проводилися консультації з представниками останньої. В рамках переговорів було ухвалено рішення про запровадження зони вільної торгівлі, що в подальшому могло сприяти реалізації концесійних проектів у порту Чорноморська [9].

До початку російського вторгнення було чітке усвідомлення шляхів оптимізації законодавства та того, яких заходів слід вжити для ефективного втілення концесійних проектів. Перш за все, йшла мова про вжиття заходів щодо створення привабливих умов для інвесторів, зменшення бюрократичного тиску, збільшення прозорості судочинства, посилення захисту права власності, зменшення податкового тиску. Наразі головним завданням є пошук альтернативних шляхів постачання та ведення морської торгівлі, збереження портової інфраструктури та суднового парку, дипломатична та комерційна робота з укладення нових контрактів та отримання гарантів на відбудову портів України після активних бойових дій. Прихід/відхід суден залишається неможливим внаслідок російської військової агресії та блокади української акваторії Чорного моря, мінування торгових морських шляхів. Країна-терорист

робить все можливе, щоб нанести максимальну шкоду економіці України, яку забезпечують морські вантажні перевезення. Також гостро стоїть питання очищення акваторії Чорного моря від наслідків російської агресії. Паралельно з матеріальною шкодою ведеться підрахунок збитків, завданих росіянами навколишньому середовищу та природним ресурсам.

На жаль, концесійні проекти зараз вимушено поставлені на паузу. Але це є тимчасовим явищем. Україна не сумнівається в остаточній перемозі над агресором і поступовому відновленню морської торгівлі та портової інфраструктури. Крім цього, особливі умови, в яких опинилася Україна внаслідок російського вторгнення, можуть дати додатковий поштовх для іноземних інвестицій в розвиток портової інфраструктури, оскільки в інтересах інвесторів допомогти державі-переможцю якнайшвидше налагодити імпорт та реалізувати свій економічний потенціал у морських портах.

Література:

1. Impact of COVID-19 on the maritime sector in the EU. Lisboa, Portugal: EMSA, 2021. 18 p.

2. UNCTAD/RMT/2021. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2021_en_0.pdf (дата звернення: 18.05.2022)

3. Україна домовляється з Румунією про експорт своєї агропродукції через порт Констанци. Європейська Правда. 31.03.2022. <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/03/31/7136965/> URL: (дата звернення: 18.05.2022)

4. США: Росія блокує в Чорному морі понад 90 суден із продовольством. 30.03.2022. <https://mind.ua/news/20238814-ssha-rosiya-blokue-v-chornomu-mori-ponad-90-suden-iz-prodovolstvom> URL: (дата звернення: 18.05.2022)

5. Озвучены текущие потери транспортной инфраструктуры Украины из-за войны. Центр транспортных стратегий. 25.03.2022. https://cfts.org.ua/news/2022/03/25/ozvucheny_tekuschie_poteri_transportnoy_infrastruktury_ukrainy_iz_za_voyny_69699 URL: (дата звернення: 18.05.2022)

6. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF#Text> URL: (дата звернення: 18.05.2022)

7. «Кернел» та АМПУ інвестують у порт Чорноморська понад 100 млн доларів. 16.02.2022. <https://www.railinsider.com.ua/kernel-ta-ampu-investuyut-u-port-chornomorska-ponad-100-mln-dolariv/> URL: (дата звернення: 18.05.2022)

8. Вантажообіг морських портів за січень зріс на майже 50%. Економічна Правда. 06.02.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/6/682122/> (дата звернення: 18.05.2022)

9. Угода про ЗВТ з Туреччиною: річкові портовики мають радіти. Українформ. 15.02.2022. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3403898-ugoda-pro-zvt-z-tureccinou-rickovi-portoviki-maut-raditi.html> URL: (дата звернення: 18.05.2022)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Тимчак В. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Платні послуги, що надаються ЗВО – найбільш розповсюджений спосіб оприбуткування навчально-наукових організацій. Правове регулювання даного питання є комплексним, адже забезпечується нормами Закону України «Про освіту» 2145-VIII від 05.09.2017 р., законом України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р. та іншими актами законодавства.

Досліджуючи зазначену проблематику, О. Котенко відзначає, що ЗВО надають платні освітні послуги виключно за відповідним договором. Правова природа договору, водночас, найбільш семантична із Главою 63 Цивільного кодексу України, що визначає загальні положення відносно надання послуг [1].

Водночас, І. Голоденко вважає, що процес надання платних освітніх послуг не містить цивільно-правових ознак, а, отже, повинен трактуватися у правовому полі Закону України «Про захист прав споживачів». Частково, це означатиме набуття викладачем ролі послугонадавача та опцію студента відшкодувати моральну / матеріальну шкоду у визначених законом випадках [2].

Відповідно до ПКМУ № 796 від 27.08.2010 р., встановлюється право ЗВО на стягнення грошових сум у якості плати за навчання. Крім того, нормативним документом передбачено формування економічно обґрунтованої навчальної вартості на гласних, відкритих умовах. Кошти,

отримані ЗВО від надання оплачуваної навчально-освітньої діяльності, зараховуючись на рухунки у Держказначействі України, використовуються освітньою установою відповідно до законодавчих вимог, правил внутрішнього розпорядку та внутрішніх кошторисних планів. ЗВО повинні визначати перелік оплачуваних освітніх послуг самостійно – із урахуванням власних матеріально-технічних, кадрових, інфраструктурних можливостей. Автономія ЗВО, де-факто, передбачає відповідальність керівництва щодо встановлення, економічної ґрунтовності та якісних характеристик надаваних навчально-наукових послуг [3].

В свою чергу, відповідно до ст. 30 Закону України «Про освіту», освітні заклади (включно із їх засновниками), за умови отримання публічних коштів зобов'язані надавати фінансово-кошторисні звіти у публічному порядку (онлайн інформація на веб-сайті). Повинен зазначатися факт надходження відповідної грошової суми та її використання за призначенням. Це також стосується «освітніх робіт» та товарно-послугової діяльності в освітньо-науковій сфері [4].

При цьому, за Законом України «Про вищу освіту», плата за навчання можлива виключно у національній валюті – гривні, із опціональною можливістю врахування інфляційно-збиткових показників за попередні 365 днів. Зазначеним нормативним актом передбачено можливість розподіленої (часткової), одноразової, помісячної, посеместрової, щорічної оплати послуг ЗВО [5].

Окрім цього, ПКМУ № 735 від 19.08.2020 р. встановлено типову договірну форму, що укладається між ЗВО та потенційними здобувачем освіти (його представником) [6].

За загальним правилом, порядок надання оплачуваних освітніх послуг ЗВО, та, відповідно, визначення вартості останніх, належить до компетенції МОН, Мінекономіки, Мінфіну тощо.

Принциповим моментом надання платних освітніх послуг в Україні, на думку Д. Дерев'янка, має бути відповідність обсягів, якості наданої навчально-наукової інформації способам та розмірам оплати за останню [7].

Перепрофілювання з метою покращення механізмів освітньо-оплатного регулювання, водночас, відбулися із виданням Наказу МОН, Мінекономіки та Мінфіну № 736/902/758 від 23.07.2010 р., яким більш детально визначався порядок надання оплачуваних освітньо-навчальних послуг ЗВО. Нормативно-правовим актом, крім того, регламентувалась можливість диференціації платних навчальних послуг залежно від акредитаційного рівня, ліцензованих обсягів щодо конкретних спеціальностей, попитово-пропозиційного співвідношення відносно окремих освітніх програм / рівнів на освітньо-послуговому ринку тощо. Окрім того, Документ фактично встановив концепт неприпустимості порушення контрактних зобов'язань здобувачем освітніх послуг (у разі

наявності такого – кошти залишаються у віданні ЗВО із опцією виконання поставлених установчих завдань) [8].

Повідомленням МОН від 03.03.2020 р., в той же час, встановлено презумпцію відповідності навчання за контрактом фактичним витратам ЗВО із посиланням на ПКМУ № 191 від 03.03.2020 р. «Деякі питання індикативної собівартості» [9]. Відзначимо, що Постанова на часі не функціонує на підставі ПКМУ № 251 від 11.03.2021 р., що зупиняє дію деяких нормотворчих директив Кабінету Міністрів України на строк до 31.12.2022 р.

Отже, маємо говорити про розгалужений понятійно-категоріальний та нормативно-правовий апарати щодо регулювання надання платних освітніх послуг ЗВО. Науковці (О. Котенко, І. Голоденко) дискутують щодо цивільно-правової або ж офіційно-споживчої природи зазначеного договору. В той же час, правове регулювання даного питання носить переважно декларативний характер: Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту» та Наказ № 736/902/758 презюмують захист ЗВО від гіпотетичних порушень контрактного зобов'язання замовником, проте не встановлюють нормативів захисту щодо невиконання контрактних умов виконавцем. Одночасно зауважимо, що законодавець виокремлює певний перелік зобов'язань і перед ЗВО: так, ПКМУ № 735 декларує типову форму освітньо-наукового оплачуваного договору, а ПКМУ № 191 – обов'язок граничної індикації вартості навчання ЗВО.

Література:

1. Котенко, О. Правове регулювання договору про надання оплатних освітніх послуг у сфері вищої освіти: Прикарпатський юридичний вісник, 2021. – № 2 (37). С. 44-48.

2. Голоденко, І. Договір про надання освітніх послуг у цивільному праві України: Актуальні проблеми приватного права, Одеса, 2017. С. 88-94.

3. ПКМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» № 796 від 27.08.2010 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-п#Text>

4. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

6. ПКМУ «Про затвердження Типової форми договору про навчання у закладі вищої освіти» № 735 від 19.08.2020 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2020-п#п6>

7. Дерев'яно, Д. Щодо визначення понять «надання освітніх послуг» та «надання послуг у сфері освіти»: Вісник Запорізького юридичного ін-ту Дніпропетровського ДУВС, 2011. – № 4 (57). – С. 92-109.

8. Наказ МОН, Мінекономіки та Мінфіну «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» № 736/902/758 від 23.07.2010 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1196-10#Text>

9. ПКМУ «Деякі питання запровадження індикативної собівартості» № 191 від 03.03.2020 р. // Відомості Верховної Ради // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-п#Text>

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ (ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ)

Толок О. В.

*студента II курсу магістратури
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Злочинність є складне соціальне явище, яке обумовлюється комплексом причин і умов, що функціонують на різних рівнях, різних сферах суспільного життя. У цей комплекс входять і загальносоціальні чинники, діючі лише на рівні суспільства загалом, і саме ситуаційні обставини, які складаються як у окремих соціальних групах, та між окремими людьми. Тому і попередження злочинності як специфічна область соціального управління має багаторівневий характер (наприклад, усунення або нейтралізація причин і умов злочинності в цілому, окремих видів та груп злочинів, злочинності у певних регіонах або серед певного контингенту населення).

Соціальна цінність попередження злочинності визначається низкою істотних причин. По-перше, воно являє собою найбільш дієвий шлях боротьби зі злочинністю, оскільки забезпечує виявлення та усунення (нейтралізацію, блокування) її коріння, витоків. По-друге, значною мірою це попередження самої можливості скоєння злочинів. По-третє,

арсенал засобів попередження злочинності дозволяє перервати задуману або вже розпочату злочинну діяльність, не допускаючи настання шкідливих наслідків зазіхань на суспільні відносини. По-четверте, попередження злочинності дає можливість вирішувати завдання боротьби з нею найбільш гуманними способами, без включення на повну силу складного механізму кримінальної юстиції і без застосування такої форми державного примусу, як кримінальне покарання. Попередження злочинності здійснюється в процесі вирішення як загальних завдань соціального розвитку, так і спеціалізованих завдань. Воно має «дерево цілей», їх ієрархію, конкретизовану в територіальному розрізі, у часі і стосовно кожної ланки системи, та не зводиться лише до діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, включає широке коло заходів, що діють на причини та умови злочинності. У кримінологічній літературі проблемам попередження злочинності зазвичай приділяється багато уваги.

Насамперед, слід зазначити, що ряд кримінологів вказують на сумнівність правомірності вживання терміну «попередження злочинності». Так, В.І. Шакун зауважує, що вживання терміну «попередження» слід визнати недостатньо точним, адже попередити можна лише те, що ще не виникло [8, с. 256]. Інші вчені, погоджуючись з тим, що даний термін не безперечний, проте не вважають за доцільне відмовлятися від його вживання і замінювати його іншим поняттям є доцільним. О.М. Костенко, зазначає, що термін «попередження злочинності» не є безперечним хоча б тому, що не можна попередити вже існуюче, а злочинність – це те, що вже є. З цього погляду термін, безумовно, уразливий, але він увійшов у науковий обіг, і навряд чи має сенс «революційно» ламати усталений поняттєвий апарат [4]. Аналогічного погляду дотримується В.С. Батиргаєєва, погоджуючись з тим, що неможливо попередити те, що вже існує, а злочинність, безумовно, об'єктивно існує, проте вважають недоцільним відмовлятися від даного поняття і кардинально змінювати загальноприйнятую наукову термінологію [2].

Дійсно, попередження злочинності передбачає відповідний вплив з боку суспільства і держави на причини та умови злочинності та на особу злочинця. Даний вплив полягає в тому, що по-перше, в суспільстві створюється таке становище, при якому починає діяти механізм, що перешкоджає виникненню та функціонуванню причин і умов, що ведуть до скоєння злочинів, тобто нейтралізує та послаблює негативну дію криміногенних факторів. По-друге, цей вплив полягає у постійній роботі правоохоронних та інших державних органів, спрямованих на виявлення та усунення причин та умов злочинності та інших правопорушень, а також на особистість злочинця, оскільки криміногенна дія негативних

явищ суспільного життя здійснюється через формування та реалізацію в поведінкових актах негативних соціальних та соціально-психологічних особливостей особистості – антисоціальних поглядів, звичок, спонукань, характерологічних якостей тощо [1, с. 114-120]. Проти розуміння попередження злочинності як впливу на її причини та умови висловилися автори монографії «Кримінологічна профілактика: Теорія, досвід, проблеми», заперечення яких зводяться до того, що «вплив на причини та умови злочинності – найбільш значна частина попередження злочинності як за обсягом, так і за результатами» [6], і далі «...зводити попередження злочинності до впливу тільки на її причини та умови – значить видавати частину (хоч і дуже важливу та переважну) за ціле» [5].

Таким чином, попередження злочинності можна визначити як сукупність різноманітних видів діяльності та заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ і процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення скоєння злочинів на різних стадіях злочинної поведінки.

Профілактика, запобігання та припинення – складові частини спеціально-кримінологічної діяльності з попередження злочинності, що характеризуються власними цілями і змістом роботи. Так, під профілактикою М.Є. Громова розуміє сукупність спеціальних за характером, змістом, часом, сферою застосування та цілям заходів, що здійснюються державними органами, громадськими організаціями та громадянами за завчасним виявленням та усуненням об'єктивних і суб'єктивних причин і умов, що сприяють скоєнню злочинів. У свою чергу, виявлення осіб, які виявили умисел на скоєння злочину або здійснюють підготовку до його скоєння, з метою недопущення реалізації цих намірів у злочинні дії, а припинення – різновид оперативного попередження злочинів на стадії замаху [3]. Таким чином, профілактика, запобігання і припинення злочинів виступають в якості необхідних, але самостійних, складових частин попередження злочинності.

На сучасному етапі інтенсивних політичних та економічних процесів, що відбуваються в українському суспільстві, проблема попередження злочинності набуває першорядного значення. Проте сьогодні треба зазначити, що можливості впливу держави загалом та правоохоронних органів, зокрема, на причини та умови, що сприяють скоєнню злочинів. Якщо за радянських часів завданням попередження злочинності вважалася – в історичній перспективі – повна її ліквідація шляхом усіякого ослаблення та обмеження злочинних проявів, то в даний час повністю усвідомлюється нереальність завдання ліквідації злочинності як соціального явища. Наприклад, Л.В. Франк пише, що реальне усунення найбільш значущих причин злочинності на сучасному

етапі не під силу суспільству, оскільки вони криються у всіх сферах суспільних відносин і пов'язані з соціальними протиріччями, які поки що залишаються нерозв'язними [7].

Дійсно, старі і нові суперечності, що загострилися у всіх сферах суспільного життя, сприяють збереженню і навіть посиленню дії криміногенних факторів. Крім цього слід мати на увазі, що причини злочинів і умови, що сприяють їх скоєнню, можуть породжуватися не тільки такими протиріччями, які обумовлені нерозвиненістю економічних відносин і громадянського суспільства, але і прогресивними з точки зору забезпечення прав і свобод громадян змінами у суспільному житті. Так, наприклад, свобода підприємництва і приватної власності створюють сприятливі умови для шахрайських дій, розвиток комп'ютерних технологій одночасно спонукає до вчинення комп'ютерних злочинів, а розвиток копіювальної техніки і вільний доступ до неї значно полегшив завдання фальшивомонетникам. Розвиток суспільних відносин дозволяє вдосконалювати правове забезпечення суспільного та державного життя, створювати та ефективно використовувати принципово нові політичні, організаційні та економічні важелі впливу на прояви злочинності. Крім того, слід пам'ятати і про процес постійного вдосконалення технічних засобів протидії злочинним проявам. Таким у цілому бачиться діалектичний механізм функціонування запобігання злочинності.

Література:

1. Богатирьов І.Г. Злочинність в Україні: її ціна та соціальні наслідки. Публічне право. 2017. № 4. С. 114-120.
2. Батиргареева В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2002. 273 с.
3. Громова М.Є. Сучасна кримінологія: Огляд теорії «реінтегративного сорому» Дж. Брейтуейта. Часопис Академії адвокатури України. 2015. Т. 8. № 4. С. 78-80.
4. Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу. Київ, 2008. 352 с.
5. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні. Харків, 2008. 446 с.
6. Побегайло Э. Ф. Криминалогическая характеристика и предупреждение насильственной преступности. Криминалогический взгляд. 2007. № 3 С. 103–110.
7. Франк Л. В. Потерпевший от преступления и проблемы советской виктимологии. Душанбе, 1977. 237 с.
8. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність. Київ, 1996. 256 с.

КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тріленко А. С.

студентка міжнародно-правового факультету

Науковий керівник: Колісникова Г. В.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права № 2*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, життя зупинилось, почався зовсім інший, невідомий кожному з нас етап пристосування до сучасних реалій. І якщо хтось скаже, що у цій ситуації наша країна ослабне та не зможе йти далі в призмі цивільно – правових відносин, то він/вона глибоко помиляється. Україна в змозі адаптуватися про що нам свідчить достатня кількість виданих нормативно-правих актів з галузі цивільного права протягом цього проміжку часу. Проте, на жаль, не в кожному регіоні держави він може достатньо реалізуватись, але в інших – все більше набирає обертів, це зокрема стосується змін до положень кредитного договору.

Мета дослідження доповіді полягає у виявленні ефективній дієвості кредитного договору в сучасних реаліях та з'ясуванні змін, які були внесені до нього.

Насамперед, кредитний договір являє собою договір, за умовами якого банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, які погодили між собою сторони, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти [1].

Взагалі, кредитний договір користувався значною популярністю серед фізичних та юридичних осіб, але постає питання чи в умовах війни надаються кредити, якщо так, то що є новелою у даній обстановці?

На це питання нам відповідь Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2120-IX. У нормативно-правовому акті містяться положення про зміну правил роботи банків та небанківських фінансових установ, зокрема тих, що стосуються кредитування. Метою таких змін є полегшення ситуації для позичальників на час війни та післявоєнного відновлення економіки [2]. Якщо проаналізувати зміст Закону № 2120-IX, то можна зробити висновок, що кредити надаються, окрім довгострокових.

Але як діяти фізичним та юридичним особам, якщо кредит був наданий до початку вторгнення країни-агресора на територію України, та яким чином погашати заборгованість, яка виникла? У цій ситуації переважає таке рішення – кредитні канікули. Кредитні канікули – це тимчасова відстрочка від сплати платежів за кредитом, яка надається кредитором позичальнику з власної ініціативи, зі збереженням зобов'язань щодо їх погашення в майбутньому, тобто банк відтерміновує на певний період сплату позичальниками основної суми кредиту та/або відсотків за користування таким кредитом. Таке відтермінування є правом, а не обов'язком, банків та інших фінансових установ, а тому можливість їх оформлення, умови надання та строки визначаються кожним банком окремо за взаємною домовленістю з позичальником. Але у зв'язку з нинішньою ситуацією в країні кредитні канікули запроваджені деякими банками автоматично, без попереднього звернення.

Держава надає певні гарантії у сфері кредитування в умовах воєнного стану, окрім вищенаведеного Закону № 2120-IX, яким були внесені зміни до Цивільного кодексу України та Закону України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-19, затверджено також постанову правління НБУ «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» від 25.02.2022 № 23 [3].

Розглянувши кожен з нормативно-правових актів можна зробити висновок, що:

1. Позичальник у разі прострочення виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит звільняється від відповідальності перед кредитодавцем, тобто до нього як до боржника не можуть застосовуватись будь-які санкції за невиконання умов кредитного договору, тобто йдеться мова про відповідальність, яка зазначена у ст. 625 Цивільного кодексу України;

2. Якщо позичальником прострочено внесення щомісячних обов'язкових платежів за кредитним договором, він звільняється від обов'язку сплати кредитодавцю неустойки (штрафу, пені) та інших платежів, сплата яких передбачена договором за прострочення виконання зобов'язань за таким договором;

3. Щодо споживчих кредитів – забороняється збільшення процентної ставки за користування кредитом у разі невиконання зобов'язань за договором.

Проте це положення не застосовується, якщо у кредитному договорі визначено змінювану процентну ставку. У такому разі банк самостійно з визначеною у кредитному договорі періодичністю має право збільшувати та зобов'язаний зменшувати процентну ставку відповідно до умов і в порядку, встановлених кредитним договором [1].

4. Всі штрафи, пені та інші платежі, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит, нараховані з 24.02.2022 року за прострочення виконання зобов'язань за кредитним договором, підлягають списанню.

Зазначені умови чинні в період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у 30-денний строк після дня його припинення або скасування [2].

Доцільно зазначити, що зміни не передбачають скасування відсотків за користування кредитними коштами, оскільки таке нарахування є правомірним з боку кредитора.

Згідно із листом Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7 війна є форс-мажорною обставиною, але для підтвердження неможливості виконання своїх зобов'язань за кредитним договором саме у зв'язку із військовою агресією, слід отримати відповідний індивідуальний сертифікат про дію форс-мажору, коли це стане можливим [4]. Проте така обставина в майбутньому не звільняє позичальника від виконання ним свого зобов'язання за кредитним договором. У свою чергу держава лише надає фізичним та юридичним особам певні гарантії з цього приводу на деякий проміжок часу, а тому відтермінуючи сплату боргу, це аж ніяк не означає його прощення.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-15
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru#Stru>

2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX від 15.03.2022
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

3. Постанова правління НБУ «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» від 25.02.2022 № 23
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#Text>

4. Лист Торгово – промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7
<https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>

SMS-BOMBER ЯК ІНСТРУМЕНТ КІБЕРШАХРАЙСТВА

Федченко О. І.

*студентки III курсу, спеціальність «Правоохоронна діяльність»
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет*

Слатвінська В. М.

*викладач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
факультету права та економіки
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

SMS-Bomber (Sms флудер) – програмне забезпечення, призначене для масової розсилки (спаму) SMS-повідомлень на заданий номер мобільного телефону. Отримання повідомлень від SMS-Bomber-а не є небезпечним і не говорить про те, що той чи інший ваш аккаунт був зламаний. Тим не менш, часто SMS-Bomber використовують для психологічної атаки або відволікання уваги жертви при здійсненні злому соціальних та інших сервісів, крадіжки грошей з кредитної картки, перевипуску SIM-картки [1].

Один з методів ідентифікації зловмисників, які використовують SMS-Bomber, полягає у встановленні тих SMS-центрів, які бомбер безпосередньо використовує для відправки SMS-повідомлень. Їх не так багато, вони працюють офіційно і передають інформацію про своїх користувачів (логи доступу, реєстраційні дані, платіжні реквізити) за запитом правоохоронних органів, а частково і адвокатів.

SMS-бомбер – це програма або сервіс, призначений для масової розсилки повідомлень на заданий номер. Фактично користувач несподівано отримує тонну вхідних. Багато компаній надсилають SMS з кодом підтвердження, який абонент, зрозуміло, не запитував.

Зазвичай така послуга подається під виглядом розіграшу. Однак користувачі застосовують бомбер і в більш підступних цілях. Наприклад, житель мікрорайону неправильно поставив машину, після чого в будинковий чат прилітає ідея заспамити горе-паркувальника. Кому і навіщо це треба? Головним чином, так розсилають рекламу, спам. Але можуть також бути і хуліганські витівки.

Експерти з кібербезпеки зафіксували новий спосіб обману, за допомогою якого шахраї отримують позики в МФО на свої карти, використовуючи персональні дані жертв.

Як працює схема

- Шахраї беруть телефон жертви та її паспортні дані зі зливої бази персональних даних;

- номер телефону намагаються зареєструвати на 30 – 40 різних ресурсах, по кілька разів на кожному. Реєстрація не проходить, але на телефон жертви протягом 10 – 15 хвилин падає близько двохсот СМС з кодами про реєстрацію;

- паралельно з різними ресурсами шахраї намагаються зареєструватися за допомогою номера жертви на сайтах мікрофінансових організацій, які підтримують підтвердження аккаунта за допомогою коду з СМС;

- потім зловмисники зв'язуються з жертвою в месенджерах Telegram або WhatsApp, входять в довіру і вмовляють надіслати скріншот екрану з вхідними СМС нібито для того, щоб допомогти розібратися в ситуації (перевірочні коди відображаються в передперегляді СМС).

Далі вони за допомогою цієї інформації та паспортних даних оформляють мікрокредит. «Ця схема працює краще за інших, тому що зловмисник не просить показати йому коди з СМС, він просить надіслати скріншот екрану з СМС, так що стопор в голові» не можна пересилати коди з СМС «погано спрацьовує».

Що можна зробити? Якщо це одноразовий випадок, то можна просто вимкнути звук на телефоні і перечекати «бомбардування». Якщо такі атаки неодноразові, то можна звернутися до оператора мобільного зв'язку і встановити антиспам або заблокувати конкретний номер або ж повідомлення з коротких номерів.

SMS Bomber – штука шкідлива, якщо хтось заради жарту [2], наприклад, або з помсти почав атакувати ваш номер, то найближчим часом він вам впливатиме на нерви. На час можна відключити звук на телефоні або зовсім перевести його в авіарежим. Це звичайно так собі рішення, так як повідомлення все одно прийдуть. Але через якийсь час все заспокоїться.

Як варіант, можна заблокувати всі номери, з яких приходять спамні повідомлення або дзвінки. Доведеться це робити вручну, додаючи кожен номер. І туди можуть потрапити потрібні.

Найпростіше атаку перечекати, але якщо хтось вирішив наполегливо вас «дістати», то можна скористатися послугою «Антиспам», пропонованою операторами.

Література:

1. СМС-бомбардувальник і методи його розшуку 2020. URL: <https://www.securitylab.ru/blog/company/CABIS/348406.php>

2. SMS Bomber – prank with your friends by flooding SMS 2020 URL: <https://www.securitynewspaper.com/2020/07/19/sms-bomber-prank-with-your-friends-by-flooding-sms/>

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В УКРАЇНІ

Чимбру І.

здобувач вищої освіти

Інститут післядипломної освіти

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Якщо не застосувати фундаментальний підхід до реформування інституту, а саме модель конституційної скарги в Україні, автору дослідження, бачаться наступні шляхи та інструменти вирішення проблем щодо ефективного застосування інституту конституційної скарги, як засобу захисту прав та відновлення порушених прав і свобод:

а) Внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України» та інших актів щодо визначення та деталізації терміну «незворотних наслідків, що можуть настати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення». Слід визнати, що ця проблематика має більш фундаментальний та теоретичний характер та потребує широкої наукової дискусії та консенсусу. А також потребує більш детального визначення терміну «виняткові випадки», а можливо і вивчити можливість прибрати цей термін та застосовувати забезпечувальний наказ у необхідних випадках.

б) Внесення змін до ст. 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» з метою уточнення та деталізації змісту конституційної скарги, саме пунктів 5 та 6 ст. ч. 2 ст. 55.

в) Вирішення проблематики інституту перегляду судових рішень за виключними обставинами. Ця проблематика також є фундаментальною та взаємопов'язана з іншими правовими інститутами, має інтердисциплінарний юридичний характер, та потребує широкого обговорення. Вона потребує внесення змін до КАСУ, ЦПКУ та ГПКУ. Одним з елементів вирішення проблеми був би законодавчо встановлений певний строк ретроспективного перегляду судових рішень.

г) Проблему відшкодування матеріальної та моральної шкоди внаслідок визнання закону або його положення неконституційним вирішило б прийняття окремого закону, який регулював би порядок відшкодування.

г) Проблематику опосередкованого конституційного контролю вирішило б внесення змін до законодавства України та надання судам

загальної юрисдикції повноважень щодо прямого звернення до КСУ щодо конституційності/ неконституційності закону або його положення.

д) Також шляхом законодавчих змін потрібно вирішити проблему, яка виникає в результаті тлумачення судами загальної юрисдикції закону або положення при розв'язанні судової справи, при чому одночасно сам закон або положення є конституційним. Одним з шляхів є надання КСУ повноважень повернути справу на повторний розгляд, або надати такій справі статус підпадання під перегляд за виключними обставинами, за умови звичайно, що сам інститут перегляду за виключними обставинами буде реформовано.

е) Внесення змін до Закону України «Про Конституційний Суд України» в частині збільшення мінімальної кількості суддів в Сенаті, яка може приймати рішення щодо конституційності/ неконституційності закону або положення за конституційною скаргою. Є плюси і мінуси саме такої пропозиції. Серед мінусів – таке рішення може виявитись достатньо складним, адже може потребувати переформатування кількості суддів в Сенаті і, як наслідок, кількості суддів Великої Палати. Як альтернативне рішення, може бути застосований досвід багатьох європейських країн та віднести вирішення справ за конституційними скаргами до прерогативи Суду в повному складі.

Якщо ж застосувати більш фундаментальний підхід, то задля ефективного застосування інституту конституційної скарги в Україні потрібна більш глибока реформа цього інституту, а саме запровадження повної моделі скарги. Така модель надала б вичерпне охоплення об'єктів конституційного оскарження особами, чії права та свободи були потенційно порушені, вирішила б юрисдикційні судові прогалини та відповідала б вимогам ефективності цього інституту згідно ст. 13 та 35 «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод».

Література:

1. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя. Курс лекцій. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 270 с.

2. Петришин О. В. та ін., Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні: Монографія, Київ: Атіка–Н, 2010. 107 с.

3. Євтошук Ю. Роль конституційного судочинства у захисті фундаментальних прав особи у випадках законодавчих прогалин. Вісник Конституційного Суду України. № 1/2019, с. 138-146.

ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Чуйко Є. В.

ORCID: 0000-0001-9791-8309

ад'юнкт

*Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

Наразі проблемним питанням у кримінальному провадженні є реалізація права сторони захисту самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ст. 243 КПК України) [1]. Це пов'язано з тим, що залишається неврегульованою низка питань щодо підготовки стороною захисту об'єктів для експертного дослідження та необхідних для цього матеріалів.

За оцінками адвокатського середовища на практиці надані захисникам права щодо використання спеціальних знань майже ніколи не забезпечуються [2, с. 17; 3]. Це пов'язується з тим, що адвокат за чинним кримінальним процесуальним законодавством не має фактичної можливості самостійно вилучити об'єкт експертного дослідження, відібрати відповідні зразки, отримати від певних осіб необхідні відомості, провести експериментальні дії тощо. Для реального забезпечення рівності сторін пропонується наділити сторону захисту такими ж повноваженнями під час досудового розслідування, як і сторону обвинувачення. Йдеться про надання адвокату права здійснення процесуальних дій та відповідного оформлення процедури отримання ним доказів, аналогічного з оформленням проведення слідчих (розшукових) дій. Зокрема, пропонується надати право адвокатам самостійно виявляти, вилучати та оглядати предмети і документи, отримувати відомості від осіб, проводити необхідні експериментальні дії. Передбачається процесуальне оформлення таких дій відповідними протоколами, які повинні підписуватися адвокатом і всіма учасниками при посвідченні печаткою адвоката [4, с. 148-151].

Але аналіз викладених в літературі пропозицій щодо усунення «декларативності» права сторони захисту самостійного залучення експертів призводить до логічного висновку про створення кількох суб'єктів досудового розслідування, на що слушно звертає увагу В.В. Бажанюк [5, с. 141-142]. У зв'язку з цим виникає питання, а наскільки правомірним є таке вирішення проблеми забезпечення рівності сторін, зокрема у проведенні експертиз, і взагалі у кримінальному провадженні?

Потрібно звернути увагу, що згідно ч. 3. ст. 93 КПК України сторона захисту може здійснювати збирання доказів наступними шляхами:

- витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок;

- ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань;

- а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

В цьому переліку прав щодо збирання доказів важливо звернути увагу на те, що сторона захисту не наділена правом самостійного проведення слідчих (розшукових) дій, вона може лише ініціювати їх проведення. З урахуванням цього надання статтею 243 КПК України стороні захисту права самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи (у тому числі обов'язкової) виглядає явно суперечливим. Зазначимо, що тут виникає питання щодо доцільності надання ще й права самостійного залучення експерта (при відсутності повноважень на проведення слідчо-розшукових дій, необхідних для належної підготовки експертного дослідження). Адже намагання усунення «декларативності» права сторони захисту самостійного залучення експерта для проведення експертизи шляхом надання їй права здійснення фактично слідчих (розшукових) дій обумовлює необхідність перегляду низки принципово важливих положень КПК України.

На наш погляд, буквально тлумачення рівності сторін у збиранні і поданні до суду доказів неминуче веде до визначення (визнання) у досудовому розслідуванні кількох уповноважених суб'єктів (не слід забувати й про потерпілого та його представника, які мають право подавати докази та ініціювати проведення слідчо-розшукових дій). Видається, що це призведе до негативних наслідків – розбалансування досудового розслідування і неможливості ефективного вирішення завдань кримінального провадження. Вирішення проблеми бачиться у наділенні сторони захисту таким об'ємом прав у питаннях залучення експерта, які потрібні для виконання функції надання правової допомоги клієнтові (підозрюваному) шляхом здійснення адвокатського контролю за проведенням експертизи. З огляду на це видається доволі слушною пропозиція В.В. Бажанюка, яка полягає у зобов'язанні дізнавача, слідчого, прокурора (органу досудового розслідування) при призначенні експертизи ознайомлювати сторону захисту з відповідною постановою (дорученням), роз'яснювати право подавати пропозиції (клопотання) щодо об'єктів дослідження, формулювання питань експертові,

визначення експертної установи та ін. Після отримання висновку експерта орган досудового розслідування також зобов'язується ознайомити з ним і сторону захисту [5, с. 143]. Логічним є й збереження права сторони захисту ініціювати проведення експертизи шляхом подання відповідного клопотання слідчому, прокурору, слідчому судді.

Таким чином можна зробити висновок, що визначення обсягу прав сторони захисту щодо проведення експертизи повинно базуватися на врахуванні її функції – надання правової допомоги підозрюваному (обвинуваченому), здійснення адвокатського контролю за збиранням доказів шляхом проведення експертизи.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 15.04.2022).

2. Зейкан Я.П. Про недопустимі докази. – Харків: Фактор, 2019. 128 с.

3. Несінов Олег. Використання недоліків у висновках експертів на користь сторони захисту. URL: <https://iadvocate.com.ua/> (дата звернення 15.04.2022).

4. Щербаківський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. – Харків: В деле, 2015. – 560 с.

5. Бажанюк В.В. Про змагальність сторін в проведенні судової експертизи//Правовий часопис Донбасу, № 1(78), 2022. С. 139-145.

ПІРАТСТВО В МАЛАККСЬКІЙ ПРОТОЦІ: ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАХОДИ АСЕАН ЩОДО БОРОТЬБИ З НИМ

Щербак Г. Р.

аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Науковий керівник: Мазаракі Н. А.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Історія виникнення піратства в Південно-Східній Азії та Малаккській протоці зокрема має досить довгу історію. Акваторія Малайського архіпелагу з давніх часів була важливим «мостом», який сполучав по

морю Китайську імперію з індійськими державами, а також згодом з країнами Європи та арабського світу, та, по якій як наслідок проходив один із найважливіших торгових шляхів. А тому зародження піратства в цьому місці було досить закономірним явищем. Місцеві пірати, подібно до берберських піратів в Північній Африці, підтримувалися та фінансувалися місцевими індуїстськими князівствами, а згодом, з приходом ісламу до регіону, і мусульманськими султанатами. До XIX століття цілі місцеві спільноти жили за рахунок піратських набігів, були озброєні місцевою владою і сприяли розвитку комерційних складів, створених у стратегічних секторах, у центрі Малайської протоки (Малакка, Джохор, архіпелаг Ріау). З приходом Португалії, Великої Британії, Нідерландів та інших європейських держав у Південно-Східну Азію місцеве піратство змогло ще більше розростися завдяки тому, що через цю територію почала текти прибуткова торгівля спеціями. Після того як територія Малайського архіпелагу остаточно опинилася під колоніальним впливом Велика Британія та Нідерланди, які володіли більшою частиною Малайського архіпелагу, шляхом спільного патрулювання місцевих акваторій змогли значно скоротити чисельність рейдів та нападів місцевих піратів [4].

В наш час Малаккська та Сінгапурська протоки мають виняткове та стратегічне значення для міжнародної торгівлі, оскільки щороку приблизно 120 тисяч різних торгових суден проходять через них, що становить майже третину від потоку всієї міжнародної морської торгівлі [5, с. 141].

З того часу, як нафта була виявлена в районі Перської затоки у другій половині XX століття, морський шлях звідти до Східної Азії, що проходить через Малаккську протоку, був найважливішим проходом для світової торгівлі між Сходом та Заходом. Через популярність та зручність Малаккської протоки вона стала важливою зупинкою для транспортування нафти та нафтових продуктів. Наприклад, 70-80 % нафти, які імпортують КНР та Японія проходить саме через Малаккську або Сінгапурську протоку [5, с.141]. Подорожуючи між островом Суматрою і Малайським півостровом, нафтові танкери перевозять свій дорогоцінний вантаж на нафтопереробні заводи в Сінгапурі для переробки та подальшого транспортування до держав Далекого Сходу [3]. З цього часу розчинається сучасний етап піратства в регіоні.

Таким чином можна сказати, що першою причиною існування піратства в регіоні є проходження маршруту транспортування нафти. Іншою причиною піратських рейдів можна об'єднати під назвою «соціально-економічні та екологічні чинники». Отже, виходячи з цих причин піратів, що діють в Малаккській протоці, заведено поділяти на дві групи: опортуністичні морські розбійники, залучені до невеликих

атак; та складні організовані піратські банди, відповідальні за великі рейди [6].

Якщо з другою групою ситуація є зрозумілою (Малаккська протока є одним з маршрутів нафтових танкерів), то перша група складається з відчайдушних рибалок, які втратили своє основне джерело прибутку через забруднення моря або надмірний вилов риби. Вони вдаються до дрібномасштабних нападів на інші рибальські судна, яхти або будь-які інші судна малого та середнього розміру, включаючи торгові судна, що проходять через води поблизу їхніх поселень. Під час таких нападів пірати беруть все, що знайдуть на борту [6].

Крім того, в деяких випадках винуватцями нападів є військовослужбовці, військово-морські патрулі або морська поліція. Зловмисникам, які займаються охороною, такі атаки легше здійснити, якщо човен випадково спіймали на незаконному промислі у водах під їхньою юрисдикцією [6].

Яким же чином займається питанням піратства Асоціація держав Південно-Східної Азії (далі – АСЕАН)? Однією з головних тем, яка обговорюється в рамках цієї організації є морська безпека. Серед органів АСЕАН існують три важливі форуми, на яких обговорюються та вирішуються питання морської безпеки, а саме: Морський форум АСЕАН (AMF), Міжсесійна зустріч регіонального форуму АСЕАН (ARF-ISM) з питань морської безпеки та Робоча група експертів з морської безпеки (MSEWG) [1, с. 15]. Питання морської безпеки та боротьби з піратством були висвітлені в таких документах, прийнятих в рамках АСЕАН: Декларація АСЕАН про запобігання транснаціональній злочинності та контроль над нею 1997 року, Ханойська декларація 1998 року, Балійська згода II 2003 року, План дій Безпекової спільноти АСЕАН і В'єтнянська програма дій на 2004–2010 роки та План політичної безпеки АСЕАН [1, с. 16]. Також важливе місце займає Заява Регіонального форуму АСЕАН про співпрацю у боротьбі з піратством та іншими загрозами безпеці 2003 року, в якій серед іншого учасники погодилися на поглиблення співпраці у сфері обміну інформацією стосовно випадків піратства та збройних нападів, вдосконалення національного законодавства, надання технічної допомоги іншим учасникам, спільні заходи з підготовки військового персоналу до протидії піратству тощо [2].

Єдиним спільним заходом держав-членів АСЕАН з протидії піратству є Координований патруль Малаккської протоки (MALSINDO) – ініціатива Малайзії, Індонезії та Сінгапуру зі спільного патрулювання Малаккської протоки, яка була створена у 2006 році. Ця ініціатива складається з двох складових частин: Патрулю Малаккської протоки та плану «Eyes in the sky», який передбачає патрулювання протоки за

допомогою авіації [3]. Недоліком цієї ініціативи є те, що навіть під час переслідування по гарячих слідах патрулям однієї держави забороняється входити в територіальні води іншої держави.

Говорячи ж загалом про ефективність згаданих вище зусиль держав-членів АСЕАН як на національному, так і на регіональному рівні, то можна сказати, що вони не принесли значних або вагомих результатів. За статистикою Міжнародного морського бюро з початком спалахом хвилі піратства в кінці 1980-х років і до 2006 року акваторії Малаккської та Сінгапурської проток були найнебезпечнішими для торгових суден: в середньому 1/3 піратських рейдів приходилася на цей регіон [6]. Свого роду переломним моментом стала ініціатива «MALSINDO», який дозволив скоротити число рейдів. Однак з 2008 року і понині піратство в цьому регіоні все ще залишається значною проблемою. За кількістю випадків піратських нападів регіон стабільно займає друге або третє місце у світі [1, с. 18].

З метою покращення ситуації в регіоні державам-членам АСЕАН, окрім поглиблення військового співробітництва та патрулювання, також варто звернути увагу на непрямі фактори виникнення піратства – соціально-економічні та екологічні чинники, оскільки переважна частина нападів вчиняється не організованою злочинністю, а звичайними рибачками, які зазнали значної фінансової шкоди від надмірного промислового вилову в регіоні та забруднення морського середовища. Превентивне реагування та покращення екологічної та економічної ситуації могло б сприяти скороченню випадків піратства в акваторії Малаккської протоки.

Література:

1. Amri A. Combating maritime piracy in Southeast Asia from international and regional legal perspectives: challenges and prospects. *Southeast Asia Rising! Proceedings of the 5th International Conference on Southeast Asia*. 2013. P. 1-19. URL: <https://ro.uow.edu.au/lhapapers/1057/> (date of access: 05.05.2022).

2. ARF Statement on Cooperation Against Piracy and Other Threats to Security. *Association of Southeast Asian Nations*. URL: <https://asean.org/arf-statement-on-cooperation-against-piracy-and-other-threats-to-security/> (date of access: 07.05.2022).

3. Fighting piracy on the ASEAN seas. *AsiaGlobal Online*. URL: <https://www.asiaglobalonline.hku.hk/fighting-piracy-asean-seas-southeast-asia> (date of access: 05.05.2022).

4. Frecon E. The Resurgence of Sea Piracy in Southeast Asia. Bangkok: IRASEC, 2008. 131 p. URL: <https://books.openedition.org/irasec/476#tocfrom2n1> (date of access 05.05.2022)

5. Mauludi R. Z. ASEAN Maritime Security Cooperation to Combat Piracy within Malacca Strait: A Constructivist Perspective and Extra-Regional Actor's Interests. *Jurnal Sentris KSMPMI*. 2019. Vol. 1, no. 1. P. 139-149. URL:

<https://journal.unpar.ac.id/index.php/Sentris/article/view/4173> (date of access: 07.05.2022).

6. The roots of piracy in Southeast Asia. *Nautilus Institute*. URL: <https://nautilus.org/apsnet/the-roots-of-piracy-in-southeast-asia/> (date of access: 05.05.2022).

**НАПРЯМ 2. МЕНЕДЖМЕНТ. ЕКОНОМІКА.
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ**

Власюк К. В.

*аспірантка II курсу, спеціальності 073 «Менеджмент»,
факультет менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

Шевчук К. С.

*студентка IV курсу, спеціальності 073 «Менеджмент»,
факультет менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

Дудник В. Л.

*студентка IV курсу, спеціальності 073 «Менеджмент»,
факультет менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

На сьогоднішній день трансформаційні процеси у готельно-ресторанному бізнесі, викликані роками пандемії спричиненої COVID-19 та ринковими перетвореннями, загострили кризовий стан управління даною галуззю.

Готельно-ресторанний бізнес вимагає синхронного та збалансованого розвитку економічних відносин, як у власній структурі, так і з зовнішнім середовищем для підвищення конкурентоспроможності, впровадження інноваційно-інвестиційної політики, вдосконалення організаційно-економічного механізму та модифікації усіх функцій управління та регулювання.

Важливим моментом є той факт, що готельно-ресторанний бізнес, як суб'єкт ринкової економіки, самостійно здійснює пошук джерел фінансування та високоефективних технологій, здатних забезпечити конкурентоспроможність продукції та послуг, проводить аналіз ринків та встановлення зв'язків з постачальниками [1]. Для успішного здійснення своєї діяльності готельно-ресторанний бізнес повинен

адаптуватись до сучасних умов господарювання і успішно продовжувати функціонувати навіть в умовах кризи.

Функціонування та розвиток готельно-ресторанного бізнесу передбачає організацію управління на основі єдиного організаційно-економічного механізму, спрямованого на прискорення бізнес-процесів. Дія такого механізму забезпечує підвищення стабільності роботи підприємства, можливість отримувати постійний дохід при цьому успішно конкурувати з іншими підприємствами ресторанного бізнесу, а також суттєво прискорювати темпи власного розвитку [2].

Важливим компонентом організаційно-економічного механізму управління готельно-ресторанним бізнесом у сучасних умовах є розроблення та використання перспективних стратегічних змін для всіх видів діяльності. Така стратегія повинна бути спрямована на вибір концепції управління бізнесом, методи якої дозволяють науково обґрунтувати концептуальні моделі розвитку на найближчу та подальшу перспективу.

Економічна складова організаційно-економічного механізму управління розвитком готельно-ресторанного бізнесу є складною структурою, яка виступає сукупністю управляючих економічних впливів, спрямованих на відповідні процеси та сприяє узгодженню економічних інтересів при досягненні поставлених цілей. Це відбувається шляхом фінансово-економічного забезпечення та організаційних форм його відновлення, економічного самоврядування, розвитку, державного економічного регулювання, систем стандартизації та контролю, що впливають на процес розвитку [3].

Економічна складова організаційно-економічного механізму управління розвитком готельно-ресторанного бізнесу формується на основі стохастичних та детермінованих взаємопов'язаних явищ. При цьому вона обумовлена їх тимчасовою послідовністю та поділяється на відкриті і закриті механізми [4].

Відкриті механізми представлені найчастіше механізмами збалансованості національної та світової економіки, фінансовими механізмами держави та великих виробничих організацій, ринковими механізмами ціноутворення. Кінцевим результатом дії такого механізму є вдосконалений або якісно новий стан досліджуваного явища. Закриті механізми характеризуються відтворенням базових економічних явищ у нових чи змінених умовах та коливанням цінової кон'юнктури різних видів продукції та послуг на ринку [2].

Організаційна складова представлена інституційними утвореннями на різних рівнях управління, галузевими та територіальними формуваннями, окремими підприємствами та їх структурними підрозділами. Організаційна складова управління розвитком готельно-ресторанного

бізнесу будується на основі організаційно-інформаційного механізму, економічної свободи діяльності, механізму забезпечення конкурентоспроможності, що дає можливість діяти на користь споживачів, працівників, власників та держави відповідно до ринкової кон'юнктури. Якщо в такій системі хоча б один з елементів виявиться малоефективним, то його недосконалість буде відчувати вся система управління. Даний факт представляє доцільність та зумовлює необхідність постійного контролю відповідності один одному складових механізму управління з метою своєчасного коригування впливу на них [5].

В основі організаційно-економічного механізму лежить процес, що має як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. Об'єктивний характер процесу передбачає його протікання за певними економічними законами без втручання суб'єкта управління. Суб'єктивний процес обумовлений цілеспрямованим впливом суб'єкта на об'єктивний процес [3].

Враховуючи усе вищевикладене можна підсумувати, що організаційно-економічний механізм управління розвитком готельно-ресторанного бізнесу є складною структурою, що включає сукупність відповідних систем управлінського впливу суб'єкта управління на процес соціально-економічного функціонування та розвитку готельно-ресторанного бізнесу, що забезпечує узгоджену та взаємозалежну дію всіх її елементів, яка застосовується на різних рівнях управління з метою забезпечення його стратегічної гнучкості.

Література:

1. Батченко Л. В., Гончар Л. О., Беляк А. О. Формування механізму фінансової стійкості підприємств сфери гостинності: організаційно-економічний аналіз // Підприємництво і торгівля. 2020. №. 27. С. 13-20.
2. Дослідження та оптимізація економічних процесів в готельно-ресторанному бізнесі: кол. монографія / За ред. Н.В. Якименко-Терещенко, Є.М. Строкова. Харків: НТУ «ХПІ», 2019. 100 с.
3. Домбик О. М. Економічна суть діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу // Торгівля, комерція, підприємництво. 2013. №. 15. С. 64-66.
4. Денисенко М. П. Економіка підприємства: пошук шляхів розвитку. Київ: МАУП, 2012. 80 с.
5. Пилипенко С. М., Банера Н. П. Облікове забезпечення управління діяльністю підприємств сфери послуг як складова їх організаційно-економічного механізму // Авторський колектив. 2019. 96 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ В УКРАЇНІ

Горбаньова В. О.

*аспірантка спеціальності 073 «Менеджмент»
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Цифрова трансформація – це впровадження сучасних технологій у бізнес-процеси підприємства та управління регіонами. Цей підхід передбачає не лише встановлення сучасного обладнання або програмного забезпечення, але і фундаментальні зміни в підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікаціях. Як наслідок підвищуються продуктивність кожного співробітника і рівень задоволеності клієнтів, а компанія здобуває репутацію прогресивної і сучасної організації.

Цифровізація процесів актуальна не тільки на рівні окремих підприємств: цілі галузі та регіони обирають для себе цей шлях розвитку як єдину можливість відповідати умовам навколишнього світу, що стрімко змінюються. Завдяки цьому цифрова трансформація промисловості, роздрібною торгівлі, державного сектора та інших сфер вже сьогодні змінює життя кожної людини і кожної компанії.

Цифрова трансформація – пріоритет українського уряду. Перенесення державних послуг в онлайн та диджиталізацію процесів передбачено в Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС, Державною стратегією регіонального розвитку, Економічною стратегією та планами міністерств. Усі системні зусилля обіцяють значно полегшити комунікацію між громадянами, державою та бізнесом.

Ключова роль у цифровізації регіонів належить Міністерству цифрової трансформації України <https://thedigital.gov.ua/>.

Основними функціями є розвиток базової цифрової інфраструктури: інтернет, центри надання адміністративних послуг, paperless (підписання та зберігання електронних документів), цифрові послуги, впровадження галузевих цифрових проектів у медицині, освіті, інфраструктурі, економіці. Це спрощення управління за допомогою електронного документообігу, аналітики, великих даних, дашбордів, оцифрування реєстрів тощо.

Базова цифрова інфраструктура є фундаментом, який закладається зараз, щоб швидше показувати прогрес цифрової трансформації у всіх галузях. Адже без хорошого доступу до інтернету, без матеріально-

технічної бази, без цифрових послуг та належного рівня цифрової грамотності держава не зможе говорити про великі стрибки у розвитку.

Стратегія регіонального розвитку значну увагу приділяє саме питанням цифрової трансформації. Нині створюються регіональні стратегії, приймаються регіональні програми цифровізації.

У співпраці з європейською Програмою U-LEAD Україною опрацьовується інструмент, який дозволить усі ці стратегії зробити інтерактивними та розмістити їх на одному ресурсі. Стратегія цифрової трансформації спрямовано реалізацію національних чи загальнодержавних проектів цифрової трансформації.

Запорука стійкої цифровізації – синхронізація зусиль на всіх рівнях: на рівні громад, місцевої та центральної влади.

Що потрібно зробити, щоби українські громади стали цифровими? Перша – людський фактор, тобто навчання необхідних спеціалістів. Для пошуку цифрових лідерів у громадах Міністерство розвитку громад та територій України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій та цифровізації співпрацює із громадською організацією «Lift: Digital». Це відкриває можливості для проектних менеджерів, менеджерів з комунікацій, менеджерів розвитку, аналітиків, графічних дизайнерів, мережевих адміністраторів та інших фахівців.

Друга проблема – забюрократизована комунікація між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування. Відповідно, її вирішення полягає у спрощенні процесів або взагалі у відмові від тих із них, які виявляться необов'язковими. За підтримки Програми U-LEAD з Європою зараз Міністерство цифрової трансформації досліджує потреби в цифровізації в 125 громадах. Це допоможе краще зрозуміти стан справ на місцях.

І третя важлива річ – це комунікація успішних кейсів.

Проектний офіс «Digital Cherkasy» розробляє стратегію цифрової трансформації області, концепції цифрової грамотності області та міста, а також до низки пілотних проектів, таких як підключення безкоштовного швидкісного Wi-Fi у лікарнях, впровадження телемедицини, віртуальні тури найбільш популярними туристичними місцями спільно з Google. Окремо – проекти з цифрової трансформації екологічного спрямування, наприклад моніторинг якості повітря. У навчальному напрямку завдяки цифровим технологіям реалізується проект безпечної школи для дітей із особливими потребами. На фінальному етапі узгоджено концепт проекту «Smart вулиці».

На закінчення не можна не згадати про роль цифровізації громад через проект «Дія». <https://diia.gov.ua/>

Це додаток «Дія», яким користуються кілька десятків мільйонів українців, портал державних послуг «Дія», національна освітня

платформа «Дія.Цифрова освіта», проект «Дія.Сіті» як перша віртуальна бізнес-країна та проект «Дія.Бізнес», спрямований на розвиток підприємництва В рамках «Дія.бізнес» вже працює багато центрів підтримки підприємців у різних містах України.

Для успішної цифрової трансформації на місцях необхідно звернути особливу увагу на:

- Наявність цифрової стратегії – важливість розуміння потреб користувачів та орієнтування на попит;

- Доступ до технологічної інфраструктури – відкриті портали даних, безкоштовний доступ до них;

- Розвинену цифрову культуру, навички та потенціал у працівників та громадян;

- Розумне управління даними. Збір, управління та використання даних громадою у різних процедурах – ключові моменти цифровізації. Один із варіантів управління даними – «кооперативи даних». Це нова форма співпраці, в якій учасники діляться своїми даними та інформаційними можливостями для створення колективного впливу.

- Співпраця та формування спільноти, планування та виконання планів, що формує фундамент для інновацій, процвітання та зростання. Цифрова трансформація відкриває нові шляхи співпраці – планування бюджету за участю всіх зацікавлених сторін, електронну участь, електронне голосування та багато інших можливих форм співпраці.

В громадах обов'язково мають бути цифрові амбасадори – люди, які промодуляватимуть цифрову трансформацію. Це можуть бути якісь локальні блогери, журналісти, неурядова організація чи, може, навіть місцевий бізнесмен.

- Надання послуг з думками про користувача – робота на користь громадян, полегшення доступу до цифрових послуг, популяризуються серед населення.

Цифрова трансформація – не так абстрактна вимога часу, як конкретна можливість скоротити відстань між людьми та державою. Успішність та терміни впровадження цифровізації залежать одночасно від багатьох факторів. Але найважливішими серед них є вивчення технічних можливостей та запитів у громадах, стратегічне планування, цифрова освіта та наявність професійних цифрових лідерів на місцях, мотивація до освіти та розвитку через якісну комунікацію історій успіху.

Література:

1. Український інститут майбутнього. УКРАЇНА 2030Е – КРАЇНА З РОЗВИНУТОЮ ЦИФРОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

2. Офіційний веб-сайт Державних послуг онлайн «Дія» <https://diia.gov.ua/>,

3. Офіційний веб-сайт «Міністерство та Комітет цифрової трансформації України». <https://thedigital.gov.ua/>

4. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України <https://www.kmu.gov.ua/news/cifrova-transformaciya-regioniv-yaki-poslugi-otrimali-ukrayinci-za-rik>

5. Цифрова трансформація економіки та проблеми кібербезпеки. Ю. Когут, 2021, 368 с. <https://www.yakaboo.ua/ua/cifrova-transformacija-ekonomiki-ta-problemi-kiberbezpeki.html#tab-attributes>

СУЧАСНИЙ СТАН ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Жердієва І. Ю.

*магістрантка кафедри природничих наук, хімії,
географії та методик їхнього викладання*

Науковий керівник: Зарубіна А. В

*кандидат географічних наук, доцент,
старший викладач кафедри природничих наук,
хімії, географії та методик їхнього викладання*

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Стан розвитку готельного господарства як України, так і будь-якої області залежить від низки чинників. Серед них: соціально-економічні, споживчі, природні тощо. Здебільшого готельні підприємства будуються під туристичні та рекреаційні інтереси. Важливим для розвитку індустрії гостинності є розвиток туристичної галузі в області загалом.

Основними проблемами розвитку туристичної галузі Кіровоградської області є:

- нестача пізнаваної та відомої туристичної атракції, яка б заохочувала приїзд і перебування в області;
- недостатня промоція області та подій, які проводяться в місті;
- орієнтованість туроператорів на виїзний туризм;
- незначний набір туристично-рекреаційних послуг та видів дозвілля;
- відсутність чіткої концепції розвитку туризму (історія, відпочинок, туристична привабливість);

- відсутність закладів хостельного типу та недостатня кількість готелей;
- відсутність інформації про можливості області;
- недостатньо розвинене транспорте сполучення залізницею та відсутність функціонування аеропорту;
- недостатня ініціативність підприємців туристичної сфери;
- відсутність маркетингової стратегії щодо просування туристичного продукту на внутрішній та зовнішній ринки туристичних послуг та відсутність фінансування цього напрямку на міському рівні;
- недостатня популяризація туристичного потенціалу міста Кропивницького як в Україні, так і за її межами [4, с. 7].

Такий стан туристичної галузі області та низький потік туристів призвели до значного скорочення кількості колективних засобів розміщення. За даними Національної туристичної організації України у Кіровоградській області в 2019 році функцінувало 37 колективних засобів розміщення. Проте карантинні обмеження витримали не всі заклади і у 2020 році їх кількість скоротилася до 20. У загальному потенціалі підприємств готельного господарства в 2019 р. налічувалось 2377 місць, у 2020 році – 1223 [5, с. 108].

Здійснивши аналіз готельної сфери області за базовими параметрами (Табл. 1), можна виділити певні особливості. Перш за все варто зазначити, що переважна більшість готелів не мають категорії, що може ускладнювати вибір відпочиваючим. В той же час, немає готелів категорії 5*, найвище значення «зіркової» категорії – 4* має готель «АpartUA Кропивницький» в місті Кропивницький. Наявні два тризіркові готелі у Кропивницькому – «Gosudar» та «Reikartz Кропивницький». Немає також жодного закладу, що входив би до однієї зі світових готельних мереж. Лише один готель належить до національної готельної мережі «Reikartz» – це готель «Reikartz Кропивницький», який знаходиться в обласному центрі. Негативним моментом є повна відсутність в області засобів розміщення типу хостел. Їх наявність сприяла б збільшенню туристів з невеликим бюджетом.

Готелі в Кіровоградській області розташовані вкрай нерівномірно. Значна їх частина знаходиться в обласному центрі – Кропивницькому. Інші готелі сконцентровані в східній частині області та поблизу Кременчуцького водосховища.

Таблиця 1

**Характеристика основних готельних комплексів
Кіровоградської області**

Назва	Категорія	Місце розташування	Кількість номерів
Гостинний двір «Дворцовий»	н/д	м. Кропивницький	8
Готель «Аерополь»	н/д	м. Кропивницький	17
Готель «ApartUA Кропивницький»	****	м. Кропивницький	26
Готель «Avatar»	н/д	м. Олександрія	6
Готель «Druzhba»	н/д	м. Олександрія	28
Готель «Elisavetgrad»	н/д	м. Кропивницький	25
Готель «Garden»	н/д	м. Кропивницький	16
Готель «Gosudar»	***	м. Кропивницький	6
Готель «Коропа»	н/д	м. Кропивницький	8
Готель «Maetok Country Club»	н/д	смт. Петрово	5
Готель «Reikartz Кропивницький»	***	м. Кропивницький	63
Готель «Shengen»	н/д	м. Кропивницький	28
Готель «Solar»	н/д	м. Кропивницький	10
Готель «Дім Пишевича»	н/д	м. Олександрія	1
Готель «Зірка»	н/д	м. Кропивницький	23
Готель «Каталонія»	н/д	м. Кропивницький	9
Готель «Лілія»	н/д	м. Знам'янка	3
Готель «Марія»	н/д	м. Кропивницький	23
Готель «Міні-готель»	н/д	м. Кропивницький	12
Готель «Орлине гніздо»	н/д	с. Суботці	7
Готель «Південний»	н/д	м. Олександрія	15
Готель «Провулок Середній, 16»	н/д	м. Кропивницький	2
Готель «Сіті Бізнес Apart»	н/д	м. Кропивницький	36
Готель «Турист»	н/д	м. Кропивницький	163
Готель «У Федора»	н/д	м. Олександрія	6
ГРК «Master»	н/д	с. Власівка	22

н/д – немає даних

Джерело: складено автором на основі даних з відкритих інтернет-джерел [1-3]

Підсумовуючи, варто зазначити, що область недостатньо забезпечена засобами розміщення туристів, а саме готелями. Є два трьох зіркові та

один чотириохізрковий готель та інші готельні комплекси, які розташовані переважно в Кропивницькому та інших містах області. Така ситуація може призвести до проблем розміщення туристів в періоди проведення в регіоні різноманітних конкурсів, фестивалів чи виставок, як наприклад, «АgroЕхро» чи «Вересневі самоцвіти». Негативним фактором є повна відсутність двозіркових готелів та хостелів в регіоні. Перспективним є створення нових готелів та хостелів або реставрування і модернізація застарілих фондів, придатних для розміщення туристів.

Література:

1. Booking.com: Готелі у напрямку Кіровоградська область. URL: https://www.booking.com/searchresults.uk.html?label=operasoft-sdO15-343341&sid=531963ba4d53f3ed85acc162dc2f3dfe&aid=343341&lang=uk&sb_lp=1&src=index&error_url=https%3A%2F%2Fwww.booking.com%2Findex.uk.html%3Faid%3D343341%3Blabel%3Doperasoft-sdO15-343341%3Bsid%3D531963ba4d53f3ed85acc162dc2f3dfe%3Bsb_price_type%3Dtotal%26%3B&ss=Кіровоградська+область&is_ski_area=0&checkin_year=&checkin_month=&checkout_year=&checkout_month=&group_adults=2&group_children=0&no_rooms=1&b_h4u_keep_filters=&from_sf=1&ss_raw=Кіровоградська+область&search_pageview_id=8b1e7124fe810180&search_pageview_id=8b1e7124fe810180&ac_suggestion_list_length=1&ac_suggestion_theme_list_length=0&nflt=ht_id%3D204#map_closed
2. Бронювання готелів Кропивницького та області. URL: <https://hotels24.ua/uk/Kirovograd-Region/>
3. Готелі Кропивницького. URL: https://hotelmix.com.ua/hotels/ukraine/kropyvnytskyi-38622?&_ga=2.169572770.2093111730.1652808130-1730790942.1652808130&avail=3480315499
4. ПРОГРАМА розвитку туристичної галузі міста Кропивницького на 2020-2022 роки. URL: http://kr-rada.gov.ua/uploads/documents/25798-pr_rish_728_20-11-2019.pdf
5. Туристичний барометр України 2020 URL: <https://www.ntoukraine.org/assets/files/ntou-statistics-barometer-2020.pdf>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Марковська А. В.

*аспірантка спеціальності 073 «Менеджмент»
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

Колесник А. Г.

*студентка спеціальності 073 «Менеджмент»
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет*

Бодя А. В.

*студентка спеціальності 073 «Менеджмент»
факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Однією з сучасних умов ведення успішного ресторанного бізнесу є інновації, тобто неординарні та цікаві підходи, заради яким гостям захочеться знову і знову повертатися в той чи інший заклад.

Для того щоб залучити нових гостей та утримати постійних клієнтів в умовах високої конкуренції, якісної і смачної їжі та стильного інтер'єру вже недостатньо. Необхідно постійно диференціюватися і вдосконалюватися.

Сьогоднішні умови функціонування ресторанного бізнесу вимагають ефективної стратегії розвитку ресторану на інноваційній основі, яка відповідає умовам ринку послуг. Саме інноваційним технологіям у цьому випадку відводиться основна роль у вирішенні всіх назрілих на теперішній день проблем ресторанного бізнесу, оскільки вони є базовим елементом функціонування передових підприємств та охоплюють широкий спектр їх діяльності [1].

Інноваційні технології є домінуючими при створенні якісного та інтенсивного економічного розвитку ресторанних підприємств на ринку послуг, при цьому вони дають їм можливість переходу на принципово новий, більш якісний рівень розвитку, що також у свою чергу потребує чіткого та ефективного управління інноваційним розвитком конкретного ресторану [2].

У ресторанному бізнесі можна виділити наступні основні групи інновацій: організаційні, управлінські, техніко-технологічні, сервісні та комплексні. Організаційні нововведення реалізують концепцію ресторану, усі складові його діяльності, у тому числі дизайнерські

рішення, стратегію позиціонування, торгову марку, меню, маркетингові та рекламні програми. Управлінські – передбачають інноваційні методи в організації управлінської діяльності, створені задля вдосконалення внутрішньої системи управління. Техніко-технологічні інновації пов'язані з впровадженням нових видів техніки, а також інновації у технології приготування страв. Їх можна поділити на дві складові: технічні інновації, які передбачають застосування інноваційного обладнання, техніки, пристроїв та технологічні інновації, які пов'язані з впровадженням нових способів виробництва та приготування страв. Сервісні інновації передбачають нововведення в технології сервісу ресторану та техніці обслуговування гостей, а комплексні – охоплюють і об'єднують усі вищезгадані групи інновацій [1].

Інноваційну форми обслуговування у свій час запропонував англійський ресторан «Yo!Sushi», де відвідувачі мають змогу брати ролі і суши зі спеціального конвеєра, що рухається повз столики. На сьогодні ресторанів з таким видом обслуговування налічується вже понад пів тисячі. Ресторатори даного закладу на цьому не зупинились і розробили ще одну дуже несподівану нову технологію обслуговування – літаючого робота iTrau, здатного доставляти замовлені страви клієнту на стіл. Робот здатний переміщатися на дистанцію до 50 м зі швидкістю 40 км/год при цьому доставляти страви відвідувачам набагато швидше, ніж офіціанти [3].

На інтерактивні технології припадає лівова частка організації ресторанного бізнесу. На сьогодні у світі є ресторани, клієнти яких самостійно керують сервісом та навколишньою атмосферою. Столи представляють собою величезні планшети, при цьому барна стійка, стіни, підлога, є інтерактивними поверхнями, що змінюють дизайн закладу. Гості навіть без участі офіціанта отримують всю інформацію про кухню, самі роблять замовлення, і таким чином самостійно керують своїм часом [4].

Інновації в технології управління орієнтовані на будь-яку цілеспрямовану зміну внутрішнього ресторану, на основі використання форм, а також принципів та методів інноваційного менеджменту. Для успішної роботи потрібна оригінальна маркетингова концепція, яка здатна виключити появу товарів-конкурентів. Здебільшого це можливо здійснити за рахунок використання інноваційних продуктів, PR-акцій та подібних маркетингових інструментів [2].

Командою рестораторів разом із групою IT-спеціалістів для власників бізнесу було розроблено інноваційний продукт програму Breadcrumbs. Дана програма дає можливість відстежувати процеси продажів, відкривати столи, переглядати каталоги меню та відправляти замовлення на кухню. Ця програма дала змогу значно прискорився

процес обслуговування та суттєво покращити сервіс у ресторанах. Важливою перевагою Breadcrumbs є те, що її легко можна поєднати із традиційними касовими системами [5].

З метою виявлення недотримання санітарних норм та правил безпеки компанія Sealed Air розробила інноваційну систему веб-моніторингу. Встановлені на кухні ресторану високоякісні веб-камери дозволяють моментально виявляти будь-які порушення, пов'язані з технікою безпеки та дотриманням санітарних норм. Система фіксує порушення у роботі працівника шляхом відеореєстрації місця де відбувається приготування їжі. Також, система фіксує, як довго співробітник мие руки та чи використовує миючі і дезінфікуючі засоби. Дана система дозволяє ефективно дотримуватись санітарних вимог, при цьому виключає попадання в їжу механічних предметів, хімії та контамінацію бактерій, при приготуванні їжі [1].

Для успішного розвитку ресторанного бізнесу необхідно постійно відслідковувати зміни, що відбуваються на світових ринках даного бізнесу, звертаючи пильну увагу на основні тенденції розвитку науки та техніки. При цьому необхідно усвідомлювати, що результат інноваційного розвитку ресторану полягає у нових ідеї, які мають бути втілені у нові форми управління ресторанним бізнесом.

Література:

1. Khan M. A. Technological disruptions in restaurant services: Impact of innovations and delivery services //Journal of Hospitality & Tourism Research. 2020. Vol. 44, №. 5. P. 715-732.

2. Поворознюк. І. М., Чирва О. Г., Кирилук І. М. Інноваційний розвиток туризму та індустрії гостинності: проблеми й перспективи: колективна монографія. Умань: Візаві, 2022. 185 с.

3. McKelvey N., Diver C., Curran K. Drones and privacy // Unmanned Aerial Vehicles: Breakthroughs in Research and Practice. 2019. P. 540-554.

4. Кругляк Г. О. Дослідження ролі інноваційних технологій в управлінні підприємствами готельно-ресторанного господарства // Economic and food security of Ukraine. 2018. №. 3-4. С. 58-64.

5. Waters C., Cook K. Designing Environmental Science Curriculum With PhotoVoice to Engage Nonscience Majors Breadcrumbs // Journal of College Science Teaching. 2020. Vol. 49, №. 5. P. 28-35.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я

Тарарєєва К. Ю.

студентка магістратури спеціальності 073 «Менеджмент»

за освітньо-професійною програмою

«Менеджмент в охороні здоров'я»

Науковий керівник: Гончарук А. Г.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту факультету менеджменту, готельно-ресторанної справи та туризму

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

В сучасному світі охорона здоров'я займає одне з головних місць. Все більше набуває особливої значущості питання з приводу удосконалення систем управління медичних закладів. Слід розуміти, що сфера охорони здоров'я – це багатостороння складна система. А управління системою охорони здоров'я передбачає визначення функцій управління, що конкретизуються в операційній діяльності суб'єктів менеджменту в різних секторах економіки (державному, приватному), для досягнення мети – збереження та зміцнення здоров'я населення України.

Власне поняття управління визначається як самостійний та важливий вид діяльності, без якого неможливо буде забезпечити цілісність, дієвість та результативність діяльності в медицині.

За словами Анрі Файоля «Управління – це процес планування, організації, мотивації та контролю, необхідний для того, щоб сформулювати та досягти мети організації» [1, с. 53]. Тому досягнення основних цілей залежить від якісної підготовки, підбору та вибору кадрів, які повинні вибрати потрібну систему, принципи, методи та стиль управління, необхідні для керівництва закладу.

Питання щодо удосконалення систем управління медичних закладів досліджувалося багатьма вченими, зокрема такими науковцями: Співак М.В., Журавель В.І., Дейкун Н.П., Баєва О.В., Лазоренко Л.В., Новальська Н.І., Вороненко Ю.В., Мельник Л.А., Корнійчук О.П., Літвінова В.О., Дмитрук О.В., Радиш Я.Ф., Ровенська В.В., Дейкун Н.П. та іншими.

У наш час соціальна значимість управління медицини застосовує особливих методів менеджменту, маркетингу та розвитку медичної установи. Зазначимо, що в сучасних медичних закладах функції головного лікаря стають управлінськими, що змушує здобувати відповідні навички. Тому в нових умовах керівники медичних закладів в

першу чергу стають менеджерами, для оперативних та стратегічних перетворень.

На сьогоднішній день в медичній системі закладів охорони здоров'я виділяють два основних рівні управління: 1) стратегічне управління; 2) оперативне управління. Між ними існує безпосередній взаємозв'язок, тому що, стратегічне управління виконує визначення напрямку розвитку закладів, а оперативне управління – виконує сталий рух закладів [2, с. 150].

Процес управління медичними закладами є дуже важливим та використовує безліч різних способів та факторів. Вони допомагають в здійсненні управління та досягнень всіх цілей. Цим самим велике значення для більш ефективного управління є поєднання різноманітних підходів. Фактори управління здійснюють способи та методи, а також сукупність прийомів впливу на працівників в процесі трудової діяльності. За сутністю фактори розділені на: медичні, комерційні, та нормативно-правові, а за походженням: зовнішні і внутрішні.

Зазначимо також, що управління якістю медичного обслуговування забезпечує постійний процес вдосконалення та поліпшення якості медичного обслуговування, який передбачає виявлення та усунення системних недоліків в наданні медичної допомоги.

Щодо якості медичного обслуговування, то вона несе відповідність умов надання медичної допомоги, організації процесу медичного обслуговування та результатів медичного обслуговування встановленим стандартам [3].

В даний час ліцензування господарської діяльності з медичної практики та контроль дотримання ліцензійних вимог здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. А сертифікацію професійної діяльності лікарів та молодших працівників з медичною освітою здійснюється відповідно до законодавства [4].

Тим самим управління якістю медичного обслуговування та забезпечення безпеки пацієнтів і персоналу здійснюється шляхом скоординованої діяльності: ліцензування, сертифікації, стандартизації, моніторингу. Використовуються моделі стандартів гарантій високих якостей управління, такі як: 1) Система міжнародних стандартів якості ISO 9001; 2) Модель досконалості (EFQM); 3) Система якості Міжнародного товариства якості охорони здоров'я (ISQua); 4) Модель спільної комісії з акредитації організацій охорони здоров'я (JCAHO); 5) Модель постійного покращення (Associates in Process Improvement).

Таким чином, не забуваємо, що галузь охорони здоров'я організовує процес надання медичної послуги, який будується на системі

виробничих відносин, ієрархічних зв'язках та на системі правил, прав, відповідальності, обов'язків.

Література:

1. Менеджмент і адміністрування: навч. посіб. / О. В. Баєва та ін. 2 ч. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 336 с.

2. Як організувати систему надання первинної медичної допомоги на місцевому рівні. Операційне керівництво: Проект USAID «Реформа ВІЛ-послуг у дії». / Д. Баценко та ін. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2018. 368 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління сферою охорони здоров'я та забезпечення медичного обслуговування населення: Закон України від 15.12.2021 р. № 1962-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1962-20#Text>

4. Концепція професійного ліцензування лікарів: проект. URL: acclmu.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/KONTSEPTSIYA-MOZ-PRO-LITSENZUVANNYA.pdf

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ INSURTECH

Томашук Т. В.

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

ВСП «Київський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

м. Київ, Україна

В сучасному світі без впровадження нових технологій в робочі процеси компаній розвиток їх стає неможливим. Тенденції будь-якого бізнесу передбачають перехід на технології, що дозволяють ефективно впоратися з конкурентними викликами. З 2018 року основним елементом розвитку страхової індустрії в цілому став InsurTech. Саме на розвитку InsurTech-проектів концентрується наразі багато страхових компаній.

InsurTech (Іншуртех) (з англ. Insurance Technology – страхові технології) – це впровадження ІТ-інновацій в страхову галузь. До ІТ-інновацій як правило відносять технології штучного інтелекту, розробки у сфері кібербезпеки, аналіз великих обсягів даних, застосунки для смартфонів тощо [3].

InsurTech дозволяє суттєво спростити бізнес-процеси страхових компаній, починаючи від укладання договору, отримання страхових виплат, закінчуючи постпродажним обслуговуванням. Впровадження IT-інновацій в звичайні страхові продукти також дозволяє завойовувати довіру аудиторії віком від 18 до 35 років, яка не занадто схильна до співпраці зі страховими компаніями старого «зразка». Одночасно InsurTech дозволяють економити час та кошти, як клієнтів, так і страхових компаній.

Використання можливостей, які відкриваються перед учасниками страхового ринку в результаті впровадження InsurTech, є важливим та перспективним в діяльності страхової компанії. Автоматизація ризиків і розрахунків, чат-боти, блокчейн – все це допомагає страховим компаніям оптимізувати збитки та визначити ступінь ризиків.

Серед світових тенденцій функціонування та розвитку страхового ринку в умовах впровадження InsurTech варто виокремити наступні:

1. «P2P» (peer-to-peer insurance) страхування «людини людиною» – користувачі страхових компаній формують фонд з внесків, об'єднавшись в групи за певними ознаками. Частина коштів йде на погашення збитків, інша – на утримання стартапу, а найбільша частина – на перестраховування великих ризиків у традиційних страхових компаній.

Стартапи пропонують клієнтам повернути решту грошей, яка призначалася для виплат, в кінці року. Таким чином клієнти можуть заощадити більше 50% від вартості страховки. Багато великих страхових компаній працюють саме за таким принципом.

2. «Blockchain» – в сфері страхування працює за двома принципами. У першому випадку користувачі самостійно об'єднуються в групи, самостійно розробляють страхові програми і самостійно вирішують, чи виплачувати гроші при настанні страхової події (зазвичай шляхом голосування). Ця концепція має певні недоліки, оскільки оцінити ризики і визначити, скільки користувач повинен заплатити, вкрай непросто.

Другий принцип «Blockchain» передбачає використання «розумних контрактів», згідно з якими всі взаємовідносини відбуваються при мінімальній участі людини – автоматично. Така технологія працює тільки там, де не потрібно оцінювати величину збитків, з'ясувати причини та обставини події, а також є можливість публічно отримати дані, на основі яких і приймається рішення. Наприклад – страхування від затримки або скасування авіарейсів.

3. On-demand insurance – використання програм на смартфоні страхувальників для вирішення проблемних питань доцільності купівлі страхових полісів від нещасних випадків. За допомогою мобільного застосунку користувачі зможуть «включати» страховку, коли вважають за потрібне. Як правило, в перерахунку на річну вартість такий поліс

вийде дорожче, але клієнти зможуть самі вирішити доцільно для них це чи ні.

4. Телематика – страхова компанія за допомогою спеціального пристрою, який підключається до автомобіля, аналізує якість керування водія: визначається швидкість, маневрування та частота поїздок, що дозволяє відстежувати ступінь ризику водія страхувальника. Це набагато ефективніше, ніж традиційне визначення статі, віку і стажу водія. Цей напрямок з'явився в сфері автострахування, але поступово розвивається і в сфері страхування здоров'я.

5. Технології великих даних (Big date) – страховики, отримуючи дані з різних джерел інформації (мобільних пристроїв, мобільного Інтернету, соціальних мереж), мають можливість забезпечити індивідуальний підхід до кожного клієнта, формуючи його на основі аналізу профілю клієнта; покращити сервіс; звести до мінімуму шахрайство.

6. Хмарні платформи – використання страховиками хмарних моделей SaaS («програмне забезпечення як послуга») і PaaS («платформа як послуга»), які забезпечують страховим компаніям більшу швидкість, гнучкість і масштабованість, покращують реагування і дозволяють оптимізувати процеси, наприклад андеррайтинг. Застосування хмарних платформ зменшує ймовірність допущення помилок, а сам страховий процес стає відкритим й дає можливість прослідкувати стан врегулювання претензій. Впровадження хмарних платформ забезпечують страховим компаніям більшу швидкість, гнучкість і масштабованість, дозволяють оптимізувати процеси [1].

Таким чином можна побачити, що InsurTech достатньо перспективна галузь. За прогнозами аналітиків, глобальний ринок InshurTech к 2024 року досягне \$21,7 млрд з середньорічним темпом росту 36%. Такі цифри приваблюють стартапи, які активно виводять на ринок свої продукти, а також інвесторів, які вкладають в їх розвиток, та страховиків, які впроваджують нові рішення в свою роботу [4].

Впровадження цифрових технологій в Україні має свої особливості, основними трендами для сфери страхування в нашій країні стануть:

- використання штучного інтелекту та машинного навчання для більш ефективної сегментації клієнтів;
- трансформація продуктів у формат електронних полісів;
- використання мобільних додатків;
- блокчейн-технології для управління даними, що допоможуть забезпечити безпеку даних та мінімізувати ризики шахрайства;
- розвиток співпраці між страховими компаніями та іншуртех-стартапами;
- платформізація – використання платформ для оптимізації бізнес-процесів [3].

Приклади декілька цікавих InsurTech-стартапів, які були презентовані страховими компаніями за кордоном та у вітчизняній практиці:

Zesty AI – технологія що використовує силу штучного інтелекту, щоб змінити галузь страхування майна. Використовуються останні технічні досягнення для моделювання ймовірності настання страхових подій при страхуванні майна. Страховики перевізники та перестраховики співпрацюють із Zesty, щоб точніше страхувати ризики та надавати своїм клієнтам більш вигідні умови страхування.

Spot – амбіційний стартап, орієнтований на тих, хто веде активний спосіб життя та дозволяє купувати короткочасні щомісячні договори на зручній платформі.

Attestiv – стартап, метою якого є боротьба з шахрайством. Attestiv підтверджує справжність фотографій і відео, чим зменшує ризики при розслідуванні страхових подій.

Flock – додаток для страхування та забезпечення безпеки безпілотників. Flock надає найпередовішу у світі кількісну оцінку ризику польотів безпілотників у режимі реального часу.

«UNIVERSALNA by Kasko2GO» – унікальний продукт українського ринку української компанії UNIVERSALNA. Цей мобільний застосунок дозволяє автомобілісту на вигідних для себе умовах та без особливих зусиль оформити КАСКО. У ньому реалізовані унікальні рішення на основі штучного інтелекту і Big Data [4].

Застосунок «UNIVERSALNA by Kasko2GO» в режимі реального часу аналізує багато показників, від якості керування, поведження водія в потоці машин, до реакції на зовнішні подразники та як часто він знаходився за рулем. На основі отриманих показників автоматично прогнозується можливість настання страхової події та формується вартість страхування. Це дозволяє максимально гнучко та індивідуально підходити до формування пропозиції, а не групувати водіїв по якихось не завжди адекватним показникам, як марка автомобіля, року випуску або стажу керування. Це також враховується, але має далеко не найвизначальне значення. Головне – чим небезпечніше стиль керування, тим нижче вартість КАСКО.

Наведені приклади застосування InsurTech та переходу ведення страхового бізнесу на цифровий формат дозволяють зазначити переваги, які отримують страхові компанії. Це і розширення каналів просування страхових послуг, і здійснення автоматизації управління бізнес-процесами, скорочення частки ручної праці, прискорення обробки значних масивів даних. Впровадження ІТ-інновацій дозволяє покращити сервіс, забезпечуючи індивідуальний підхід до кожного клієнта, звести до мінімуму шахрайство.

У підсумку можна зазначити, що впровадження InsurTech страховими компаніями відіграє велику роль розвитку страхування, адже дає низку переваг суб'єктам страхового ринку у веденні бізнесу, призводить до підвищення якості та ефективності страхових послуг та до зростання вимог і змін методів ведення бізнесу.

Література:

1. 5 тенденцій в InsurTech, сайт. URL: <https://tbt-broker.com/news/tendencii-v-insurtech>

2. Базилевич В. Д., Приказюк Н. В., Лобова О. М. Цифровізація у забезпеченні конкурентних переваг страхових компаній. Економіка та держава. 2020. № 2. С. 15–20.

3. Як InsurTech змінює ринок страхування, сайт. URL: <https://taslife.com.ua/blog/yak-insurtech-zminuyue-rynok-strahuvannya>

4. InsurTech – цифрові технології, які полегшують життя та економлять час, сайт. URL: <https://forinsurer.com/public/21/03/12/4930>

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА ДВІЙНИЦТВА У ПОВІСТІ В. ШЕВЧУКА «ПЕТРО УТЕКЛИЙ»

Борисенко Н. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов*

*Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна*

Повість «Петро Утеклий» створена 1979 року. Дух героя в ній ніби розполовинився: одна частина втілилась в образ Петра Турчиновського, людини Провітництва, а друга в проміжне між Іллею Турчиновським та його внуком – дячком Стефаном Савичем, людиною освіченою, спраглою до життя, до пошуків істини.

Статтю присвячено вивченню композиції повісті «Петро Утеклий». З цієї метою проаналізовано механізм створення художнього світу, що характеризується особливою ускладненістю. Так, композиційною домінантою цього твору виступає двійництво – воно є тією ідейно-естетичною і структурно-сисловою віссю, навколо якої обертається увесь художній механізм твору: побудова його як «тексту в тексті»; внутрішня і зовнішня сюжетна канва; поділ на розділи та їх номінація; специфіка конфлікту та філософська концептуальність твору; особливості групування персонажів та наскрізні образи-символи.

Зазначимо, що двійництво як філософсько-естетична категорія ґрунтується на дуальності пізнання світу і людської душі, внутрішній антиномічності релігійних вчень, філософських концепцій та наукових теорій. Р. Апресян, розглядаючи філософську проблему двоїстості людської природи, вбачає у взаємодії «Я» і «другого Я» особистості розвиток її самосвідомості, «внутрішній діалог», у процесі якого відбувається створення себе як морального суб'єкта [1, с. 54-56]. Таким чином, «людину рефлектуючу» постійно супроводжує внутрішнє роздвоєння, виявом чого у літературі і є художній прийом двійництва, за допомогою якого суперечності в особистості головного героя моделюють внутрішню роз'єднаність людини культури, а протилежності художнього часопростору відтворюють загальну картину світу. Художній прийом двійництва ґрунтується на функціонуванні у

творі поряд з героєм його двійника (або двійників) з метою поглибленого розкриття найтонших нюансів психології людини як суб'єкта культури.

Аналізуючи двійництво, слід зазначити, що всі твори, в яких воно виявляється, діалогічні за своєю суттю. Їм притаманний поліфонізм, який, за М. Бахтіним, визначається у тексті множинністю самостійних «голосів» та «свідомостей», їх взаємодією (Див. 2, с. 127).

Двійництво як спосіб художньо-естетичного осягнення внутрішнього світу людини культури є визначальним для творчості Валерія Шевчука: у більшості його творів двійники втілюють протилежну частку сутності героя або його етап розвитку (минуле чи майбутнє). Наприклад: старий і хлопчик («Двоє на березі»), чернець-праведник та диявол-спокусник («Початок жаху»), жертва і кат («Мор») та ін.

Простеживши філософську проблему двійництва, яка дається взнаки в розвитку самосвідомості людини, у процесі її діалогу з самою собою, що передбачає створення себе як морального суб'єкта, акцентовано, що протилежності художнього часопростору відтворюють загальну картину світу. Це дало змогу простежити специфіку двійництва у повісті «Петро Утеклий», яка полягає у його поліструктурності, з чим нерозривно пов'язана і багатоярусність хронотопу.

Твір представлено як «текст у тексті». Центральна постать у творі – це постать героя-оповідача Петра Турчиновського, «канцеляриста сотенної канцелярії» [4, с. 95], який розповідає про записуване ним розслідування загадкового вбивства невідомого чоловіка на ім'я Петро у селі Рудівка. Розвиток слідства, оповіді свідків та підозрюваних становлять зовнішню сюжетну канву твору. Прикметно і те, що Шевчук зумисне підкреслює, з одного боку, детективність твору, в основі якого – класична детективна фабула: розпізнавання трупа і пошуки вбивці; з іншого боку, – його «документалізованість»: вже сама підназва повісті містить вказівку на документ, що має засвідчити її документальність: «Петро Утеклий. Повість за судовими актами XVIII століття». А в другому виданні оформлено як «Оповідь за судовими актами XVIII століття».

Автор відводить герою-оповідачу роль «секретаря-протоколіста» – надзвичайно важливу, за М. Бахтіним, для романного жанру форму буття людини – «безучасного учасника життя, вічного споглядача і відображувача його» [3, с. 90].

Зовнішня історія, в якій герой-оповідач опиняється лише спостерігачем-протоколістом, «безучасним учасником» (за М. Бахтіним), протиставляється внутрішній, де П. Турчиновський виступає головним слідчим-допитливцем, що зв'яже до купи усі нитки і не дає загубитися жодній деталі, встановлюючи особу загиблого і справжнього призвідця злочину, а також виявляючи причину вбивства.

Постать головного героя є смисловим центром твору, тією структурною точкою, від якої розгалужуються два рівні двійників: перший рівень двійництва – це історії Петрів, з кожним із яких герой відчуває психологічну спорідненість; другий рівень двійництва – це інтелектуальні бесіди-двобої з дяком Савичем (зіткнення ідей, концепцій, світоглядів). З цим нерозривно пов'язана і багатоярусність хронотопу: хронотоп зовнішньої історії – це ворожо-зловісний простір Рудівки, де стався злочин; хронотоп вставних оповідей – це часопростір, у якому паралельно існують двійники головного героя і загиблого – кожен зі своїми кризами, духовними пошуками і метаннями.

На підґрунті зіставлення хронотопу зовнішньої і внутрішньої історій виявлено, що внутрішній часопростір вставних конструкцій (тобто історій, авторами яких, за сюжетом, є П. Турчиновський і дяк Савич), хоч і належить структурно до іншого тексту, але несе споріднене семантичне навантаження.

Таким чином, хронотоп внутрішнього і зовнішнього текстів становить цілісну картину світу, в центрі якої незмінно опиняється маргінальний герой – вигнанець-утеклий. Не є винятком тут і герой-оповідач Петро Турчиновський, відчуття, настрої і переживання якого віддзеркалюються у зібраних ним самим історіях. Така спорідненість героя зовнішнього тексту з героями внутрішніх знову актуалізує проблему двійництва, уже заявлену нами. Й оповідач, і персонажі його історій носять однакове ім'я – Петро, яке з грецької перекладається як «камінь, скеля».

Двійництво увиразнюється яскравим прийомом – візуалізацією метафори присутності двійників із різних структурних рівнів тексту в одній площині: «Їхав слизькою, лисучою стежкою, і мені здавалося, що побіч пливають мої відбитки. Можливо, всі вони – той-таки Петро утеклий, і йдуть побіч; два з одного, а два з другого боку, дивлячись не перед собою, а під ноги. Чекають, чи не спіткнеться їхній кінь і чи не стане це для них лихим звіщенням» [6, с. 304]. У художній уяві героя-оповідача вони всі існують паралельно.

Цікава деталь: вставні тексти повісті – наскрізь алюзивні і становлять собою суцільний інтертекст, палімпсест культури. На підкреслену літературність вставних історій твору звертав увагу О. Гриценко, відзначаючи, що «кожен із чотирьох Петрів Утеклих має свій прообраз у світовій літературі: Петро Гайдученко (нагадує. – *Н.Б.*) Миколу Задорожного («Украдене щастя» І. Франка), Петро Запаренко – біблійну історію Йосипа Прекрасного та дружини Пентефрія, Петро Легенький – правда, з деякою натяжкою – Федю Протасова («Живий труп» Л. Толстого), а Петро Знайда – не тільки Іуду Іскаріота, про що

прямо йдеться у повісті, а й значно давніший прообраз – міфічного Едіпа» [5, с. 131].

Власне, тут постає ще один структурний рівень двійництва і пов'язаний з ним художній часопростір. Йдеться про «мислительний світ» барокових образів «книжиць» Петра Турчиновського та дядка Савича. Обидва герої – «ще «книжні» люди свого часу» [4, с. 95], вихованці Києво-Могилянської академії, причетні до буття в культурі. Як і всі, хто пройшов клас поезики, вони «мають свої «книжиці», куди вписують власні і чужі твори, розмисли і цікаві почуті історії» [4, с. 95]. Любов до поезії та інтерес до силабічної поезики, тобто до Слова як творчості, – це те підґрунтя, на якому базується спорідненість героїв.

Динамізм стосунків між двійниками структурно окреслюється схемою «зіставлення-протиставлення»: від зіставлення до протиставлення герой-оповідач проходить складний шлях внутрішньої трансформації,

Підсумовуючи, слід акцентувати багатозаровість структури художнього змісту аналізованого твору. Цікава деталь: подвійність хронотопу має виразну особливість, що визначається як наслідування барокового мислення. З одного боку, підкреслено документалізований світ реальних подій і вчинків, з іншого, – хронотоп «книжиці», світ книжних ідей і символів бароко. Так, на рівні зовнішнього сюжету обігрується естетика детективу, на рівні внутрішнього – символіка бароко, бо духовна трансформація героя-оповідача, осмислення ним внутрішніх історій реалізується автором у контексті барокової образності. Проаналізовані ідеї та символи – крилатий кінь, дорога без кінця, поглинання прірвою, дводушність світу, творчість як протистояння небуттю – це ключові слова культури бароко, знаки його онтології та аксіології.

Література:

1. Апресян Р. Проблема «другого Я» и моральное самосознание личности / Р. Апресян // Философские науки. – 1986. – № 6. – С. 53–59.
2. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин. – М.: Художественная литература, 1972. – 470 с.
3. Бахтин М. М. Эпос и роман / М. М. Бахтин. – СПб.: Азбука, 2000. – 304 с.
4. Городнюк Н. А. Знаки необарокової культури Валерія Шевчука: компаративні аспекти / Н. А. Городнюк. – К.: Твім інтер, 2006. – 216 с.
5. Гриценко Олександр. Про деякі властивості клаптикових ковдр / Олександр Гриценко // Київ. – 1987. – № 5. – С. 128–131.

6. Шевчук Валерій. Три листки за вікном: роман / Валерій Шевчук. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 702 с. (Серія: «Доросла серія» / «Перлини сучасної літератури»).

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Вилуцзак А. В.

студентка IV курсу факультету лінгвістики і соціальних комунікацій

Науковий керівник: Сагратова К. Е.

старший викладач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Під інтернаціоналізмами розуміють лексичні одиниці, які функціонують в декількох (не менше ніж в 3-х) мовах світу, близькі за звуковою, семантичною та графічною формою, є результатом комунікації і відбивають основні для різних культур поняття з таких сфер як техніка, наука, бізнесу, мистецтво, політика, засобів комунікації, медіа [1, с. 202]. Очевидно, що вони з'явилися в результаті запозичення цих слів однією мовою з іншої, або шляхом запозичення їх обома мовами.

Як правило, процес перекладу таких лексичних одиниць не викликає ускладнень, навпаки, вони часто виконують в тексті роль свого роду «підказок», з їх допомогою легше зрозуміти сенс цілого, навіть якщо не всі слова в тексті знайомі.

Проблема виникає в тих випадках, коли у інтернаціональних слів є чисто українські синоніми, а вибір між двома синонімами може залежати від характеру тексту і його адресата [2, с. 245].

З точки зору перекладу усі такі слова можна поділити на 3 групи: 1) справжні (або повні) інтернаціоналізми, семантичні структури яких тотожні, наприклад, *hypothesis* та гіпотеза, *tendency* та тенденція; 2) часткові інтернаціоналізми або напівінтернаціоналізми, що мають тільки частку тотожних значень, наприклад *thesis* – теза, дисертація, шкільний твір і теза, *student* – учень вчений стипендіат і студент; 3) псевдоінтернаціоналізми, що не мають подібних значень, наприклад *academic* – університетський, *technique* – прийом, *expertise* – компетентність [3, с. 245].

Щодо перекладу інтернаціоналізмів, І. В. Корунець виділяє такі способи:

1) Буквений переклад (транслітерація). Переклад за допомогою транслітерації не слід розглядати як механічну заміну кожної літери слова мовою оригіналу відповідною літерою перекладеної мови. У багатьох випадках звук може бути доданий або опущений: method – метод; management – менеджмент, marketing – маркетинг, territory – територія; process – процес; chef – шеф [4].

2) Транскрибування. Багато інтернаціоналізмів можна відповідним чином перенести на перекладену мову на основі їх звукової форми: distribute – дистриб'юг; restaurant – ресторан; industry – індустрія; objects – об'єкт; information – інформація [4].

3) Описовий переклад. Значення багатьох інтернаціоналізмів неможливо передати одним словом, тому в цьому випадку використовується описовий переклад: engineer – спеціаліст з вищою технічною освітою, president – виборний голова, керівник товариства, організації, radio call system – система радіо виклику [4].

4) Переклад шляхом заміни інтернаціоналізмів синонімами. Інтернаціоналізми вихідної мови в процесі перекладу можуть бути замінені синонімами перекладеної мови. Такі заміни часто трапляються в більш широкому контексті: focus – орієнтир, marketing – продаж, management – управління, institution – організація [4].

Можна зробити висновок що, інтернаціональні одиниці можуть бути в ролі «істинних друзів перекладача», так і в призначенні «хибних друзів перекладача». Так, інтернаціональні одиниці можуть бути в ролі «істинних друзів перекладача», так і в призначенні «хибних друзів перекладача». Однак, можна помітити, що в роботах вчених все ж існують серйозні розбіжності про саме поняття і трактування інтернаціональної лексики як однієї з найважливіших складових лексичної системи мови.

Література:

1. Смуцинська І.В. Інтернаціоналізми та «хибні друзі» як проблема перекладу / І. В. Смуцинська // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. Збірник наукових праць. 2010. С. 201-205.

2. Кияк Т. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2004. № 27. С. 245–249.

3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с

4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу. Вінниця. Нова книга.: 2003 449 с.

ОБРАЗ МОРЯ В МАРИНІСТИЧНОМУ РОМАНІ Ю. ЯНОВСЬКОГО «МАЙСТЕР КОРАБЛЯ»

Віткова Ю. О.

студентка II курсу

Науковий керівник: Шмалько Ю. В.

*викладач української мови та літератури, зарубіжної літератури
Фаховий коледж*

*Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна*

Море... Чотири літери, у яких так багато свіжості, глибини, насолоди і спокою. Море завжди вабить людей своєю магічною красою та загадковою величчю. Саме воно зачарувало відомого майстра слова – Юрія Яновського.

Письменника вважають першим творцем мариністичного роману в українській літературі. Перечитуючи сторінки твору «Майстер корабля», ми відчуваємо «шум і рокіт» моря. Воно дихає гіркою сіллю, морською травою та йодом, кличе в «заобрійну синь», збурюючи ліричну душу Редактора... Воно шле випробування героям роману [1; 431].

Море стало у Ю. Яновського романтичним символом творчих шукань, який втілює активні поривання людини до гармонійності та життєвої істини. Морська стихія тут асоціюється з високими життєвими устремліннями його героїв, море стає свідком усіх подій, воно випробовує волю і міць людини, є мірилом прекрасного й ганебного. Образ моря, завжди мінливого, лише підкреслює невпокоєність поривань персонажів, їхній активний щоденний героїзм. З іншого боку, мариністичний колорит роману став основою екзотичності твору, що також є однією із стильових ознак романтизму.

Романтикою моря зачаровував мрійливу душу молодого письменника Джозеф Конрад, з творів якого український митець почерпнув деякі факти з життя моряків, залюбленість у море, неоромантичний пафос.

Саме з морем пов'язаний новий фільм, який готується знімати Сев «Сценарій морський думаю... Море, корабель, наші матроси й нудьга за батьківщиною» [3; 35].

Не випадково Тайях звертається до героїв: «Я відчуваю вашу молодість як морське повітря». Або такі промовисті слова: «Біля моря ми почували себе сильнішими». Море не лише посилює романтичні почуття й додає сил, воно ще спонукає до відвертих зізнань і роздумів: «Море – це великий степ, на якому росте синя й чорна трава. Біля моря добре думається, і звичайні слова набирають таємного й великого змісту».

«Море в тебе дійсно шумить скрізь», – так каже про це пілот Майк батькові. Із цим образом пов'язані всі дійові особи. Але в житті кожного з них море відіграє свою роль. Для матроса Богдана – це природна стихія існування, якою він пишається, хоч іноді іронізує над собою. Взагалі іронією перейнятий весь твір – у цьому одна з ознак його модерністичності. Для режисера Сева та сценариста То-Ма-Кі море – натхненник їхньої творчості й самовдосконалення. Море втілює далеку мрію, можливо, ірреальну, яку можна відчувати, у стихії якої можна жити, творити, рухатися вперед, долати перешкоди, труднощі, мрію, що часом може стати реальністю.

Для кожного героя роману море – це образ, який допомагає осмислити саме життя, показати внутрішній світ людини. Наприклад, То-Ма-Кі говорить: «Тому я й люблю море, що на ньому кожна дорога нова і кожне місце – дорога.»

Сев порівнює море із жінкою: «Море – це розпутна красива жінка, яка хвилює більше за всіх цнотливих голубок»[3; 46].

Головний герой розмірковує над філософією життя, порівнюючи мудрість із морем: «Іноді крізь молодість проглядає спокійна досвідченість життєвого шляху і спокійні білі поля висот. Прийміть те й інше, як приймаєте ви природу, що молодіє й старіє разом, прийміть, як море, що молоде є завжди через свою старість.

Героїня Таях асоціює молодість із морським повітрям.

У романі Ю. Яновського море – життя буває грізне, суворе, страшне. Але воно може бути й ніжним та інтимним, коли йдеться про передачу людських почуттів.

Лексичні синоніми плескіт – «шум від руху, падіння води» та плеск – «підйом хвилі, що плещеться», відтворюють гармонію звуків, які сприймає персонаж: «Плески вилітали так високо, що ми крізь них дихали подвійною вогкістю шторму».

Стилістично відтінюються в тексті синоніми рокіт і шум (моря, хвилі): «Чути шум і рокіт. Він розлягається по березі, впивається в землю й росте з неї, як трава – густа, висока й страшна» [4;1].

Найвища конденсація образу морської стихії передана лексемою шторм «сильна буря, вітер на морі і викликане ними велике хвилювання води»: «Шторм розлютувався надвечір».

Ю. Яновський мобілізує різні стилістичні «ланцюжки» – порівняльні конструкції: «Шторм, як розлютований оркестр, видавав щоразу нові і нові симфонії, збільшуючи темп і тембр». В семантичному зв'язку з цим словом перебувають поняття гриміти, дужчі, вищі, чорна паша, дмухати: «Море здавалося чорною пашею колосальної машини, звідки дмухало солоним густим повітрям, вітром неймовірної сили. Був шторм».

Це динамічні образи, посилені алітераціями р, с, ш та образно-слуховими асоціаціями: «Шторм розлютувався надвечір. На місто з моря дмухав невпинно вітер. Ляскали залізнi дахи. Шуміли дерева. Свист

вітру й морського гулу перетинала сирена. Вона ричала методично, важким ревом пробиваючи пелену туману» [4; 2]

Ю. Яновський ретельно відбирає слова для називання на перший погляд однакових станів. Так, для вираження сильного шуму, гуркоту він використовує лексему реву: «Рибалки тоді славили бога й ніяк не могли перекричати реву штормової хвили» [4; 2].

Зіставлення лексем реву та шторм дозволяє виділити у їх структурі додаткові характеристики стану, неоднакову інтенсивність тощо.

Отже, образ моря є багатогранним. На його тлі розгортаються основні події роману. Воно допомагає побачити внутрішній світ головних героїв та їхнє ставлення до життя.

Автор так майстерно змальовує образ моря, що до нього хочеться завжди повертатися: «Море – це великий степ, на якому росте синя й чорна трава. Біля моря добре думається і звичайні слова набирають тасмного й великого змісту.

Література:

1. Авраменко О. Українська мова та література: Довідник. Завдання в тестовій формі: І ч./Олександр Авраменко, Марія Блажко.-Київ: Грамота, 2020.-С. 431-436.

2. Грицай М.С., Недількова В.Я., Ладоня І.О. Українська література. Київ: Вища школа. С. 220-221.

3. Яновський Ю. І. Майстер корабля.-Київ: Знання. 2020. 175 с.

4. Інтернетджерело:
<http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine41-8.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Вітязь А. В.

студентка I курсу

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

*Науковий керівник: **Биконя О. П.***

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри іноземних мов

Академія Державної пенітенціарної служби

м. Чернігів, Україна

Англomовна військова фразеологія є складовою англomовного військового дискурсу. Сукупність уявлень, закладених в образній основі

англомовних військових фразеологічних одиниць мови, має безпосередній зв'язок з культурою та свідчить про національно-культурний досвід, історичні події та традиції. Англomовна військова фразеологія визначає особливості поведінки, способу життя, світогляду, менталітету та ідеологію військових, передає закладені у ній ідеї та моделі культурного сприйняття.

Ми повністю поділяємо точку зору науковців Д.А. Карімова (D.A. Karimova), С. Д. Рахімова (S.D. Raximova), А.А. Юсупова (A.A. Yusupova), В.А. Імамдьянова (V.A. Imamdjanova), Ш.Г. Мухаммадієва (Sh.G. Muxammadiyeva), що образні системи лежать в основі фразеологізмів військового англomовного соціолекту, дозволяють розглянути особливості мовної картини військовослужбовців, виявити моральні установи та цінності та вивчити прояви етнічного менталітету, відбиті у семантиці фразеологічні одиниці [1].

Треба зазначити, що характер військового дискурсу визначається англomовною військовою фразеологією, яка показує воєнно-історичні події, що відбувалися у Великій Британії протягом багатьох століть.

Нами було досліджено блоки, форуми та, зокрема сайти, де використовується професійне мовлення з військовою лексикою. Приклад наводимо у списку джерел [2].

Проаналізувавши англomовну військову фразеологію, ми виявили її певні особливості та згрупували фразеологізми за їх значенням.

Так, серед прикметників фразеологічних одиниць військової тематики виділяють такі англomовні фразеологізми: *quick on the trigger* – імпульсивний, *slow on the trigger* – повільно реагувати, *armed to the teeth* – озброєний до зубів, *camp happy* – божевільний. До прислівникових і приєднаних фразеологізмів належать якісні дієприслівники та дієприслівникові фразеологізми. Якісні прислівникові фразеологізми – це стійке словосполучення, що позначає якість будь-якого предмета: *with flying colors* – переможно, *on the alert* – оповіщення до тривоги, *without (striking) a blow* – без бою, *up in arms* – готовий боротися, битися, чинити опір; різко заперечувати, протестувати проти чогось, *above the battle* – далеко від бою, *with the colors* – в армії, на службі. Існують фразеологізми, які закликають до певної дії, спонукають до виконання справи: *fly to arms* – поспішно готуватися до війни, взяти зброю, *join battle* – почати обговорення, *clear the decks* – готуватися до бою, *dig up the hatchet (tomahawk)* – почати війну. Англomовні фразеологічні одиниці описують характер боротьби, яка може нести в собі, як позитивні дії, так і обман, ворожість: *change one's battery* – спрямувати вогонь в інший бік, змінювати тактику, *mask one's batteries* – приховати ворожі наміри, *turnsmb's battery against himself* – бити ворога власною зброєю, *fling (throw) oneself into the breach* – прийти на допомогу,

допомогти, *show fight* – бути готовим до бою, бути войовничим, не поступатися, продовжувати опір. В окрему групу можна віднести англomовні військові фразеологізми, що позначають успіх, перемогу у бою або вдалий бій: *carry the day* – здобути перемогу, *save the day* – успішно завершити безрезультатно стартовий бій, вирішити результат битви. І, навпаки, цілий ряд словесних фразеологічних одиниць означає невдачу, крах, поразки: *lay down one's arms* – скласти зброю, здаватися, капітулювати, *throw down one's arms* – здатися, відмовитися від зброї, *fight a losing battle* – вести безплідну боротьбу, вести боротьбу, яка приречена на провал; залишити когось, *in possession of the field* – бути переможеним, зазнати поразку. Не можна не згадати той факт, що велике місце в англomовній військовій фразеології займають так звані «багатокомпонентні військові терміни», що складаються з двох, трьох і більше компонентів: *a unit of fire* – боєкомплект, *troop basis* – організаційно-штатний розклад, *all-weather interceptor fighter* – «винищувач-перехоплювач».

Отже, велика різноманітність англomовної військової фразеології свідчить про те, що вона є невід'ємною частиною англійської мови військової сфери. Нами було досліджено особливості англomовних військових фразеологізмів. Визначено, що до прислівникових і прийменникових фразеологізмів належать якісні дієприслівники та дієприслівникові фразеологізми. Значне місце в англomовній військовій фразеології займають так звані «багатокомпонентні військові терміни», що складаються з двох, трьох і більше компонентів, та прикметники, що пов'язані з військовою англomовної тематики.

Англomовні військові фразеологізми поділено на певні категорії в залежності від їхнього значення: заклик до певної дії, описання характеру боротьби, позначення про успіх або невдачу у бою.

Література:

1. Karimova D.A., Raximova S. D., Yusupova A. A., Imamdjanova V. A., Muxammadiyeva Sh.G. Phraseological units of military themes in the English language. *European journal of molecular & clinical medicine*. 2020. Т. 7, № 11. С. 257–261.
2. Military phraseology at aircraft carrier. VATSIM UK. Community Forum. URL: <https://community.vatsim.uk/topic/25936-military-phraseology-at-aircraft-carrier/> (дата звернення: 18.05.2022).

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ СТАТЕЙ
МЕРЕЖЕВОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ «ВІКПЕДІЯ»
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Волянюк І. Ю.

*магістрант кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет*

Струк І. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Україномовні джерела інформації набувають все більшого значення в Інтернет-світі, зокрема з виходом України на лідерську позицію у світовій боротьбі за людські цінності життя, необхідністю документувати та доносити міжнародній спільноті приклади власної гідності, чесності та прагненням до свободи. Зростання можливостей та масиву інформації в англійській та українській репродукційних знаннях у цифрову епоху відображає не лише загальний прогрес людства, а й особливості стилю життя мовленнєвої спільноти. За метафоричним вираженням А. Альшевої, різні комунікативні системи породжують нові тексти, які далі співпрацюють та доповнюють один одного [1]. Розуміння одиничного тексту вже неможливе без залучення інших текстів. Текст має вийти за свої межі, розсипатись та зібратись до купи знову. Текст стає гіпертекстом. Термін *гіпертекст* був застосований математиком філософом Т. Нельсоном у 1965 р. Це запис, де «думки складають структури, що не є послідовними, вони зв'язані багатьма можливими переходами» [3]. Гіперпосилання зазвичай позначається виділенням відповідного слова або фрази в тексті іншим шрифтом або кольором. Кореневі зони можна визначити за певним акцентом; вони можуть мати інший колір, ніж інший текст, спричиняти зміни форми курсору, відображатися у вигляді піктограм тощо та зазвичай вказувати на призначення посилання. Гіперпосилання також можуть з'єднувати текст із зображеннями, звуками чи анімованими секціями. Гіперпосилання в певному сенсі є перехресними посиланнями, які дають миттєвий доступ до цільової інформації. Такі посилання є більш ефективними, коли вони використовуються для великого масиву інформації, яка формується, виходячи з безлічі менших, пов'язаних між собою частин. Таким блоком найкраще назвати віртуальні платформи, які об'єднують різні за напрямками масиви інформації. Сюди відносимо

найбільш популярну мережеву електронну енциклопедію «Вікіпедію». До статей у Вікіпедії висуваються такі стиліові та функціональні вимоги: нейтральність, відсутність емоційних оцінок, високий рівень довідковості, увага до бібліографічних відомостей та ін., чіткість та логіка викладання матеріалу. С. Чемеркін визначає такі риси електронної енциклопедії, зокрема: уникнення вузькофахових термінів, професійних жаргонізмів, розмовних і просторічних слів, вставних слів і зворотів, емоційно забарвлених оцінок, надмірної кількості скорочень, зображень [3]. Електронна Вікіпедія має певні функції; вона розрахована на широке коло читачів, отже, виконує комунікативну функцію. Комунікативним завданням енциклопедичного тексту є передача достовірних відомостей про предмет, явище чи особу, про які читач (реципієнт) або нічого не знає або знає замало. Причому ці відомості неповні не тільки на момент читання, а взагалі на сьогоднішній день, і навіть на час створення публікації. [3]. Основою у тексті є когнітивна інформація. Об'єктивність її подачі забезпечується такими засобами: 1) пасивні конструкції; (здебільшого в англomовному оригіналі); 2) безособові та невизначено-особові речення (переважно українською мовою); 3) переважання теперішнього часу дієслова; 4) переважання іменника над дієсловом (номінативність стилю); 5) використання термінів, прийнятих у цій галузі знань, або спеціальної лексики; 6) щільність (компресивність) інформації; 7) відповідність сучасній письмовій літературній нормі; сучасному українському правопису; 8) відсутність емоційно-оцінного забарвлення в лексиці та синтаксисі;

Окремі приклади наочно демонструють, що когнітивна інформація переважно включає об'єктивні відомості про зовнішній світ (в нижче поданому прикладі інформацію про дату, назву, приналежність музичного альбому), до прикладу: *5 (Murder by Numbers) is an album by American rapper 50 Cent, released digitally in 2012* [4]; *5 (Murder by Numbers) – мікстейп американського репера 50 Cent, виданий 6 липня 2012 р., в уродини виконавця* [5]. Вторинному комуніканту важливо визначити щільність інформації або її компресивність. Виділяють три види щільності інформації: високу, середню, низьку. У прикладі спостерігається середня щільність, присутні додавання. Крім того, для утворення щільності у текстах використовується низка термінів, скорочень, статистичних даних, формул тощо. Також, «серед головних правил залишається зберегти у перекладі структуру сторінки (так користувачеві буде легше орієнтуватись в перекладеній статті, якщо він потрапить на неї з оригіналу) та уникати стилістичних, граматичних, смислових та термінологічних помилок» [2, с. 79].

Отож, переклад електронних статей дещо відрізняється від перекладу текстових енциклопедій. Однак в обох випадках перекладач має справу

з інформацією, яка в залежності від засобів подачі, потребує ретельної фахової підготовки перекладача задля збереження комунікативної та когнітивної функцій віртуальної енциклопедичної інформації.

Література:

1. Альшева А.Г. Лінгвопрагматичні особливості перекладу електронного гіпертексту (на матеріалі «Вікіпедії»). URL: <https://pdpu.edu.ua/doc/vr/2017/alsheva/dis.pdf>

2. Струк І.В. Особливості перекладацького відтворення електронного гіпертексту. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Хмельницький: ХНУ, 2019. Вип. 15. С. 77-81.

3. Чемеркін С. Г. Глобалізація і сучасні лінгвістичні процеси. *Мовознавство*. 2013. № 1. С. 59-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2013_1_9

4. 5 (Murder by Numbers). URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/5_\(Murder_by_Numbers\)](https://en.wikipedia.org/wiki/5_(Murder_by_Numbers))

5. 5 (Murder by Numbers). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/5_\(Murder_by_Numbers\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/5_(Murder_by_Numbers))

ФРЕЙМОВИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ БРЕХНЯ В АНГЛОМОВНОМУ ДИПЛОМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН

Гольцева М. І.

аспірантка кафедри германської філології

Науковий керівник: Колесник О. С.

доктор філологічних наук,

професор кафедри германської філології

Київський університет імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Будучи складною системою когнітивних, психологічних, соціальних аспектів, брехня (lie and desception) реалізується і проявляється безпосередньо під час комунікації. Таким чином вона є безпосереднім інтересом лінгвістів.

В картині світу майже будь-якої людини брехня є чимось поганим, та в той же момент універсальним – кожен зрозуміє, коли його обманюють. Тому ми можемо стверджувати, що брехня є певною мірою нормою суспільства, де людина росте, розвивається, співпрацює з іншими

представниками соціуму. В мові ж брехня є певним кодом, який забезпечує необхідний для адресанта ефект впливу на адресата [3, с. 33].

Предметом нашого дослідження є концепт *брехня* (*lie, deception*) в англomовному дипломатичному дискурсі РБ ООН. В нашому дослідженні ми дотримуємося визначення поняття концепту В.І.Карасиком, де *концепт є ментальним утворенням, що являє собою значущі усвідомлені типизовані фрагменти досвіду, що зберігаються в пам'яті людини* [2, с. 25]. З цього погляду виділяють універсальні концепти (земля, батьківщина, будинок) та національні концепти, притаманні лише одній національній культурі (концепти «духовність», «толерантність», «виклик», «приватність») у західній культурі) [4, ст. 83]. На нашу думку, брехню слід відносити до універсальних концептів.

Універсальні концепти поділяються на соціальні, емоційні та моральні. З погляду на цю класифікацію концептів, В.А. Маслова відносить брехню до моральних концептів [4, ст. 84]. Ми дотримуємося думки В.А. Маслової і вважаємо, що брехню слід відносити до моральних концептів, що відображають ставлення людини до суспільства та культури. Слід зазначити, що у випадку дипломатичного дискурсу важливим моментом є те, що лінгвокультурні характеристики концепту можуть змінюватися залежно від політичної обстановки в країні, ідеологічного світогляду, що панує в суспільстві, культурного рівня населення.

На основі фрагментів архівних записів засідань дипломатів РБ ООН, ми провели когнітивний аналіз досліджуваних концепту *брехня* (*lie, deception*).

Ми проаналізували всі виступи за 1994, 2004, 2020 роки, у розмірі 427 виступів.

Розглянемо смислову структуру лексики *брехня* (*lie, deception*). Зіставлення визначень у словниках показало, що репрезентації поняття брехня у буденному та науковому вжитку істотно не відрізняється: 1) *lie to say or write something that is not true in order to deceive someone* [5]; *something you say that you know is not true*; 2) *deceive to persuade someone that something false is the truth, or to keep the truth hidden from someone for your own advantage* [6]. Дані концепти відрізняються між собою сферою вжитку – *lie* використовується у більш побутових темах, розмовах; *deception* же навпаки у більш серйозному контексті, коли адресант має на мені не просто приховати щось, а здійснити безпосередній вплив на адресата, для того щоб останній зробив щось необхідне та вигідне для адресанта, або змінив думку з приводу обговорюваного питання.

Розглянемо найбільш значущі асоціації концепту «брехня»:

- 1) Брехня – зрада;
- 2) Брехня – наклеп;

- 3) Брехня – упереджене ставлення;
- 4) Брехня – приховування та перекручування правди, фактів;
- 5) Брехня – пропаганда;
- 6) Брехня – провокація;
- 7) Брехня – лестощі;
- 8) Брехня – заперечення;
- 9) Брехня – фальсифікація.

Так як брехню можна трактувати як свого роду вплив на соціум, спосіб досягнення поставлених цілей, то виштовхуючись від класифікації М.В. Ільїного та А.Ю. Мельвіля, розглянемо брехню як сукупність трьох просторів: 1) директивного – де брехня трактується як спосіб досягнення бажаного, спосіб керування іншими; 2) комунікативного – адже брехня таким чи іншим чином реалізується через функцію управління; 3) функціонального – розуміння брехні як способу реалізації суспільного управління [1].

Проведений аналіз словникових дефініцій дозволяє представити структуру фрейма «lie,deception» як набір наступних слотів:

1. Розповсюджувач брехні на засіданнях РБ ООН;
  - 1.1. певного віку;
  - 1.2. представник певної країни, певного політичного блоку;
  - 1.3. який/яка займає певну посаду/є запрошеним гостем;
  - 1.4. виконує певні дипломатичні функції;
  - 1.5. є носієм певних якостей:
    - 1.5.1. особистих;
    - 1.5.2. професійних;
2. розповсюдження брехні задля досягнення прихованих інтенцій:
  - 2.1. особистих;
  - 2.2. партії/країни/політичного блоку з метою:
    - 2.2.1. приховання істинних мотивів;
    - 2.2.2. фальсифікації обговорюваної інформації;
    - 2.2.3. наклеп на опонентів.

Центральними та базовими для дипломатичного дискурсу є професійні слоти з безпосередньою взаємодією з іншими дипломатами або запрошеними гостями. Так наприклад, 1.2. може бути *president Shevardnadze (Georgia) (interpretation from Russian), Mr. MkimCe (France) (interpretation from French), Mr. Mekdad (Syrian Arab Republic) (spoke in Arabic)*, тощо; 2.2.1. *Mr. Erwa (Sudan) (spoke in Arabic): We are surprised, however, by the position of one State that we thought to be more honest than the country that has always perpetrated injustices in an extreme, partisan and entirely subjective manner* [7]; 2.2.3. *Mr. Requeijo Gual (Cuba) (spoke in Spanish): Cuba categorically rejects the insidious statements of senior United States officials, who have referred repeatedly to alleged plans in my country*

to develop weapons of mass destruction. The most recent of those statements was made in Japan in midFebruary. Through such false statements[8].

Таким чином, кожний слот демонструє вербалізацію оціночно-експресивного характеру, що свідчить про прагматичну важливість феномену «брехня» у мовній свідомості індивідуумів. Директивний, функціональний та комунікативний простори брехні демонструють тісний зв'язок кожного дипломата, країни, яку він представляє у цілому, подібними дипломатами та запрошеними гостями РБ ООН зокрема.

Література:

1. Ильин М.В., Мельвиль А.Ю. Власть. Полис, 1997. № 6. С. 146–153.
2. Карасик, В. И. Культурогенные концепты. Язык. Культура. Коммуникация: материалы Международной науч. конф.: в 3 ч. Волгоград : Волгоградское научное издательство, 2006. Ч. 1. С. 24–28.
3. Ленец А.В. Прагматика лжи. Ростов н/Д.: ИПО ПИ ЮФУ, 2008. 284 с.
4. Маслова, В. А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Минск: Тетра Системс, 2008. 272 с.
5. Cambridge online dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lie> (дата звернення: 23.12.2021)
6. Cambridge online dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/deceive> (дата звернення: 23.12.2021)
7. 5040th meeting. URL: <https://undocs.org/en/S/PV.5040> (дата звернення: 10.01.2022)
8. 4921th meeting. URL: <https://undocs.org/en/S/PV.4921> (дата звернення: 11.01.2022)

ДИСКУРС-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД МОДЕЛЮВАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ

Дашкова К. В.

*аспірантка II курсу спеціальності 035 Філологія,
викладач кафедри романо-германської філології та методики
викладання іноземних мов факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Виникнення теорії дискурсу ознаменувало стрімкий розвиток науки про мову і поставило перед дослідниками найскладніше завдання – дати лінгвістичне визначення поняттю «дискурс». Виникнувши у межах

лінгвістики тексту, теорія дискурсу поступово дійшла до розмежування понять «текст» і «дискурс».

Так, В.Г. Борботько дає наступне визначення поняттю: «дискурс є текст, але такий, що складається з комунікативних одиниць мови-пропозицій та їх об'єднань у більші єдності, що перебувають у безперервному смисловому зв'язку, що дозволяє сприймати його як цілісне утворення. Борботько підкреслює той факт, що текст як мовний матеріал не завжди є зв'язною мовою, тобто дискурсом. Текст – поняття загальніше, ніж дискурс. Дискурс завжди є текстом, але текст не завжди є дискурсом. Дискурс – окремих випадок тексту.

Е. Бенвеніст говорить про дискурс як про «мову, що привласнює промовець»: «Дискурс не є простою сумою фраз, при його народженні відбувається розрив із граматичним строем мови. Дискурс – це такий емпіричний об'єкт, з яким стикається лінгвіст, коли він відкриває сліди суб'єкта акта висловлювання, формальні елементи, що вказують на присвоєння мови, тим хто говорить». На його думку, істотною рисою дискурсу, що розуміється ним у широкому сенсі, є співвіднесення дискурсу з конкретними учасниками акта комунікації, тобто тим, хто говорить і слухає, а також з комунікативним наміром того, хто говорить якимось чином впливати на слухача. Структуру розмовного дискурсу становить ряд етапів комунікативної дії індивіда (вступ у мовленнєвий контакт, висування ініціальної теми розмови та її ратифікація, зміна ролей у ході комунікативного акту, зміна теми розмови, вихід з комунікативного акту), кожен з яких обумовлений комплексом зовнішніх та внутрішніх факторів.

Н.Д. Арутюнова у лінгвістичному енциклопедичному словнику дає наступне визначення дискурсу: «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст взятий у подійному аспекті; промова, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивні процеси). Дискурс – це мова «занурена у життя».

Г.А. Орлов розглядає дискурс як категорію (природного) мовлення, що матеріалізується у вигляді усного або письмового мовного твору, завершеного у змістовому та структурному відношенні, довжина якого потенційно варіативна: від синтагматичного ланцюга ширше за одне окреме висловлювання (речення) до змістовно цільного твору (оповідання, бесіди, описи, інструкції, лекції тощо). Поняття «дискурс» характеризується параметрами завершеності, цілісності, зв'язності та іншими (тобто всіма властивостями тексту), воно розглядається одночасно і як процес (з урахуванням впливу соціокультурних,

екстралінгвістичних та комунікативно-ситуативних факторів) і як результат у вигляді фіксованого тексту.

Як ми можемо простежити, визначення терміна «дискурс» поступово розширювалася і стало включати в себе не лише перерахування основних параметрів тексту, а й певні умови, в яких цей текст актуалізується. Тут доречним буде навести визначення дискурсу, запропоноване В.В. Петровим та Ю.М. Карауловим, які ґрунтувалися на роботі основоположника теорії дискурсу у лінгвістиці Т.А. Ван Дейка: «...дискурс – це складне комунікативне явище, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, установки, цілі адресанта), необхідні для розуміння тексту».

У Т.А. Ван Дейка також є визначення, що трактує дискурс як соціальне явище: «Дискурс – це мовленнєвий потік, мова в її постійному русі, що вибирає все різноманіття історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей як комуніканта, так і комунікативної ситуації, в якій відбувається спілкування. У дискурсі відбивається менталітет і культура: національна, загальна, індивідуальна, приватна».

Дискурс-аналіз спрямовано на вивчення конструктивних ефектів дискурсу у межах структурованого і систематичного дослідження текстів (Hardy, 2001). Проте, дискурсні практики здійснюються не у вакуумі, а дискурси не «володіють» значеннями. Навпаки, дискурси колективно розмежовані та соціальні, народжуючись із взаємодії між соціальними групами та складними соціальними структурами, у які інтегровані дискурси. Відповідно, якщо ми хочемо зрозуміти дискурс та його ефекти, ми повинні також зрозуміти контекст, у якому він виникає.

Причина спроб дискурс-аналітиків пов'язати текст, дискурс і контекст пов'язана з тим, що дискурс-аналіз є скоріш за все не методом, а методологією, що базується на міцній соціально-конструктивістській точці зору на соціальну реальність. Дискурс-аналітичні підходи поділяють інтерес до конструктивних ефектів мови та є рефлексивними, а також інтерпретативними способами аналізу. У цьому сенсі дискурс-аналіз є не просто комплексом технік структурованого якісного дослідження текстів, а базується на низці припущень про конструктивні ефекти мови.

Зазначені вище факти дають нам можливість використовувати метод дискурс-аналізу при моделюванні лексико-семантичних полів, адже усі лексичні складники так само будуть застосовані з урахуванням соціальних, часових, історико-культурних та інших факторів. За допомогою методу дискурс-аналізу стає можливим виокремити у тексті гіпоніми та гіпероніми (що є однією з обов'язкових умов побудови лексико-семантичних полів), розглянути семантичну співвіднесеність лексем, які поділяють поле між собою, у тексті тощо.

Метод дискурс-аналізу можливо використовувати у процесі моделювання лексико-семантичних полів ще й тому, що таким чином стає можливим охарактеризувати певні признаки системності у генетично-діахронічному плані (певний набір неодноразово реалізованих мотиваційних моделей, повторюваність словотворчих моделей, повторюваність етимологічних гнізд, що породжують лексику поля).

Дискурс-аналіз дає нам можливість ще раз простежити певні властивості лексико-семантичних полів, а саме наявність семантичних відносин (кореляцій) між його складовими, а також системний характер цих відносин. Взаємозалежність та взаємовизначуваність лексичних одиниць також може бути наведена у ході аналізу дискурсу.

Ще однією вагомою перевагою використання методу дискурс-аналізу є можливість стверджувати, що будь-яка лексична одиниця може мати декілька значень і використовуватись у різних контекстах, а отже входить у склад декількох лексико-семантичних полів одночасно. Не слід також забувати й про взаємозв'язок семантичних полів в межах усєї лексичної системи та їх точки перетину.

Дискурс є складним комунікативним явищем якому притаманні певні особливості: деякі вчені пов'язують це з продуктом мовної діяльності з притаманною йому смисловою однорідністю, доречністю, жанровою та ідеологічною приналежністю. Інші ж ототожнюють з вербалізованою діяльністю та притаманною їй співвіднесеністю с певним соціумом, культурою, історичними передумовами.

Це дозволяє зробити висновок стосовно доречності та ефективності використання методу дискурс-аналізу при моделюванні лексико-семантичних полів. Дискурс відображає сучасний стан лексику тієї чи іншої спільноти людей, соціуму, етносу тощо. Саме цей факт привернув нашу увагу, оскільки він дозволяє зробити певні висновки про аналізоване лексико-семантичне поле як фрагмент загальної мовної картини світу в даний конкретний момент.

Саме за допомогою методу дискурс-аналізу можна виокремити певні характеристики конститuentів лексико-семантичних полів, а саме приналежність лексичної одиниці до декількох полів одночасно, відсутність чітких кордонів лексико-семантичних полів і т.д.

ДИСКУРС БІЗНЕС-МЕДІА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Довбня О. Ю.

аспірант кафедри перекладу

Науковий керівник: Чрділелі Т. В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

м. Кременчук, Полтавська область, Україна

Дискурс почав активно вивчатися лінгвістами у середині 50-х років ХХ століття, але багато його аспектів залишаються недостатньо дослідженими у зв'язку з об'ємністю цього поняття. Міждисциплінарна природа дискурсу зумовлює його широкий поняттєвий діапазон та складну типологізацію. Існує значна кількість підходів до класифікації дискурсивних розбіжностей, в основі яких лежать такі особливості як канал реалізації, учасники спілкування, комунікативна тональність та інші.

Згідно з українським вченим Г.Г. Почепцовим, дискурс можна класифікувати в залежності від семіотичного відображення певної комунікативної ситуації. Він виділяє газетний, театральний, теле- і радіо дискурси, кінодискурс, політичний, рекламний та фольклорний дискурси [5, с. 75-90]. І. Г. Мірошниченко виокремлює соціофункціональні види дискурсу: політичний, економічний, науковий, спортивний, освітній та інші. А. М. Приходько включає економічний дискурс в дискурси корпоративних страт, а банківський дискурс він відносить до дискурсів професіональних страт [6, с. 26].

Незважаючи на значну кількість досліджень у цьому напрямі, класифікація дискурсу продовжує викликати труднощі у зв'язку з багатогранністю цього поняття. Існуючі класифікації не дають змогу скласти прозору таксономію дискурсу.

Мас-медійний дискурс уже досліджувався у роботах таких науковців як Джон Річардсон (John Richardson), Т. ван Дейк (Teun Van Dijk), Роджер Фаулер (Roger Fowler) та інших. Найбільш розповсюджена типологія мас-медійного дискурсу базується на видах каналів передачі інформації, включаючи дискурс преси, дискурс телебачення, радіодискурс та інтернет-дискурс.

Для позначення медіа-дискурсу також використовуються такі синонімічні терміни як «масово-інформаційний дискурс», «журналістський дискурс», «газетний дискурс» та «масмедійний

дискурс.» Основними концептами медіа-дискурсу виступають «новина», «факт», «інформація» [4, с. 173].

Дебра Шріффін (Deborah Schiffrin) описала наступні підходи до вивчення медіадискурсу: дискурс-аналіз, соціолінгвістичний та екстралінгвістичний [8, с. 417]. Добросклонська Т. Г. виділяє екстралінгвістичні складники медіадискурсу: особливості реалізації метаповідомлення, специфіку культурного середовища та соціальних контекст [3, с. 36].

Г.Г. Почепцов зазначив, що однією з основних ознак газетного масово-інформаційному дискурсу є здатність маніпулювати людською свідомістю. Іншими основними особливостями газетного дискурсу є аргументованість та інформативність. Ф. С. Бацевич розробив класифікацію дискурсів за комунікативними ознаками, за прагматичною метою та за каналами комунікації.

Мовознавці почали приділяти значну увагу дослідженню бізнес-дискурсу в 90-х роках, що пов'язують з бурхливим розвитком економіки. Оскільки англійська мова домінує в сфері бізнесу, дослідники у цілому фокусувалися або на дослідженні англомовного бізнес-дискурсу, або на його контрастивному порівнянні з іншими мовами [7, с. 19].

Слід розмежовувати бізнес-дискурс та діловий дискурс. Як зазначає А. В. Потапова, діловий дискурс є більш формальним у порівнянні з бізнес-дискурсом. Бізнес-дискурс не обмежується офіційно-діловим стилем спілкування, у чому полягає його головна відмінність від ділового дискурсу. Ю.В. Стодолинська стверджує, що бізнес-дискурс розглядається як самостійний вид дискурсу, але при цьому можлива їх взаємодія [4, с. 84].

Ю. В. Данюшина запропонувала функціональну типологію бізнес-дискурсу, яка включає наступні його субкатегорії [2, с. 48]:

- Учбово-академічний бізнес-дискурс;
- Документний бізнес-дискурс;
- Дискурс бізнес-медіа;
- Дискурс професійного спілкування;
- Дискурс ділового спілкування;
- Ритуально-публічний дискурс;
- Документний бізнес-дискурс.

Данюшина ввела термін «бізнес-лінгвістика», який означає нове направлення в мовознавстві, що ставить за мету вивчення особливостей мовних ресурсів, які використовуються у сфері бізнесу. У зв'язку з тим, що у якості цільової аудиторії економічних видань виступає масовий читач без профільної освіти, журналісти часто використовують різноманітні ресурси мови, щоб зробити тексти більш привабливим для читача шляхом спрощення мовного коду. В англомовному бізнес-

дискурсі часто використовується метафора, яка дає змогу доступно пояснити деякі складні економічні та бізнес-реалії, поєднуючи кліше та експресивність.

Англомовний бізнес-дискурс включає в себе ділові ЗМІ. Одним із перших ділових видань в США була газета The Wall Street Journal. Воно займає домінуючу позицію на ринку і сьогодні. Відомі також такі бізнес видання як CNBC, Bloomberg, Financial Times, Forbes, Barron, The Economist, Business Insider. Такі медіа як CNN та BBC також мають окремі секції з бізнес-новинами. Провідні інтернет-версії англомовних економічних видань витіснили друковані газети завдяки діджиталізації масмедійного простору. Н.А Ахренова у своєму дослідженні виділяє дискурс інтернет-медіа як окремий жанр інтернет-дискурсу. Вона зазначає, що він виконує інформативно-полемічну функцію.

Окрім друкованих газет та інтернет-видань, радіо та телебачення також розглядають як важливі елементи дискурсу бізнес-медіа. Основними телевізійними каналами, які транслюють економічні новини, є CNBC, Fox Business і Bloomberg. Також з'явилися канали націлені на аудиторію мілленіалів (наприклад, Cheddar News).

Масмедійні дискурсивні практики реалізуються у різних галузях людської життєдіяльності. Існує декілька різних підходів до розмежування медіа-дискурсу та інших видів дискурсу. Один із підходів виділяє медіа-дискурс як самостійний тип дискурсу, який існує незалежно від політичного, наукового, релігійного та ділового видів дискурсу. Інший підхід розглядає дискурс бізнес-медіа як один із підвидів медіа-дискурсу. Згідно з М. Р. Желтухіною, структура дискурсу ЗМІ включає прототипні жанри і маргінальні жанри. А.В. Голоднов виділяє економічний масмедійний дискурс як один із підвидів соціофункціональних дискурсів [1, с. 6].

Отже, медіа-дискурс є одним із перспективних напрямків дослідження у лінгвістиці завдяки своїй жарковій різноманітності. Дискурс бізнес-медіа, який включає газети, радіо та телебачення економічної спрямованості, можна розглядати як один із його субжанрів, який має свої стилістичні, функціональні та прагматичні особливості. Співвідношення медіа-дискурсу та бізнес-дискурсу залишається актуальною проблемою сучасної лінгвістики. Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці ще не презентували класифікацію, яка чітко визначає місце бізнес ЗМІ в структурній типології дискурсу. Синкретична природа дискурсу медіа економічної спрямованості ускладнює його класифікацію.

Література:

1. Голоднов А. В. Риторический метадискурс: основания прагмалингвистического моделирования и социокультурной реализации

(на матеріалі сучасного німецького мови): монографія. Санкт-Петербург: Астеріон, 2011. 344 с.

2. Данюшина Ю.В. Бізнес-дискурс: термін, типологія, аналіз. *Ізвестія Волгоградського державного педагогічного університету. Філологічні науки*. 2010. № 2. С. 48–52.

3. Добросклонська Т. Г. Медіалінгвістика: системний підхід к изучению мови СМІ: сучасна англійська медіаречь: учеб. посіб. Москва: Флінта: Наука, 2008. 264 с.

4. Стодолинська Ю.В. Бізнес дискурс як самостійний тип дискурсу. *Перевод и сопоставительная лингвистика*. 2013. № 9. С. 82–86.

5. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ: ВПЦ «Київський університет», 1999. – 308 с.

6. Приходько А. Н. Таксономічні параметри дискурсу. Мов. Текст. Дискурс. *Научн. альманах Ставроп. отд. РАЛК*. Ставрополь: СГПИ, 2009. № 7. С. 22-30

7. Bargiela-Chiappini, F. *The Handbook of Business Discourse*. Edinburgh, Scotland, UK: Edinburgh University Press, 2009. 520 pp.

8. Hamilton H. E., Tannen D., Schiffrin D. *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford, England, UK: John Wiley & Sons, Inc., 2015. 851 pp.

СЕМІОЗІС ІНТЕРНЕТ МЕМІВ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Заботнова М. В.

аспірантка

*Київський університет імені Бориса Грінченка,
викладач кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національної академії Національної гвардії України
м. Харків, Україна*

Комунікативне середовище сьогодення невпинно розширюється і залучає все більше можливостей для обміну інформацією не оминаючи соціальні мережі (Facebook, Instagram, Tweeter та інші). Для обміну інформацією більше не потрібні тексти великих об'ємів, достатньо обмінятися або поділитися зображеннями з різним текстовим наповненням – інформативним, розважальним, нейтральним, рекламним і т.д. Низка подібних зображень отримала назву «меми», які, у свою чергу, наповнені не лише зображенням з текстовим супроводом, але й знаками, які можуть тлумачитися кожним окремим індивідумом по-різному.

Актуальність дослідження зумовлена невинним зростанням кількості мемів в інтернет-середовищі, які спрямовані на вербалізацію інформації, нарратив якої є політичним. Таким чином, виокремлення семіотичних особливостей політичних мемів зможе визначити ключові аспекти їх реалізації через мовні засоби.

Мета дослідження полягає у визначенні семіотичних особливостей інтернет мемів у політичному дискурсі.

Практичний матеріал був цілеспрямовано відібраний із соціальної мережі Instagram, а саме з офіційних сторінок британських та американських новинних агентцій: BBC, CNN, and Fox News.

Вперше поняття «семіологія» було запропоновано швейцарським лінгвістом Фердинандом де Соссюром [3], який визначав його, як «науку про знаки», але значного розвитку воно отримало у дослідженнях Ч. С. Пірса і Ч. Морріса. Головне питання – що таке «знак»? Д. Н. Ділі [2, с. 390] запропонував таке трактування знаку «що робить червоний восьмикутник, знаком так це зв'язок, який він встановлює між дією, яка виконується і самим виконавцем. Усуньте цей зв'язок і восьмикутник залишиться лише розумним об'єктом, і більше не буде функціонувати як знак». У свою чергу Ч. С. Пірс [4, с. 41] зазначає, що виправити цей недолік можливо через сприйняття червоного восьмикутника за знаковий транспорт і, таким чином, визначити весь знак точніше за будь який інший знаковий транспорт, який має окреслені межі значення, де «поєднання трьох предметів» жодним чином не вирішує дії між парами». Таким чином, чим точніше визначений предмет або явище, тим стабільніший є знак у його зв'язках з іншими знаками.

Fig. 1. «Zelensky» [5]

Fig. 2. «War» [6]

Fig. 3. «Oil» [7]

У порівнянні з нашим дослідженням політичних мемів інтернет-середовища за 2019-2021 [1] роки семіотика мемів 2022 року значно відрізняється, що пов'язано із великими змінами у ключових питаннях політики світу. 2019-2021 роки були марковані знаками, що спиралися на президентські вибори на території Сполучених Штатів Америки (*President, Vice-President, elections, candidates, riot, etc.*) і всесвітньою

пандемією Covid-19 (*Covid-19, coronavirus, pandemic, mask, death, restriction, lockdown*, etc.). Але семіотичні особливості політичних мемів у 2022 році кардинально змінилися під впливом війни, яку розпочала Російська Федерація на території сусідньої держави – України. Таким чином серед знаків, які вербалізуються мемами англомовних новинних агенцій превалюють: *war, conflict, invasion, no war, refugee, civilians, destruction, Zelensky, oil*, etc., що свідчить про зміну інформативних пріоритетів. Хоча знаки на позначення Covid-19 все ще наявні в інтернет-середовищі, серед яких найбільш розповсюдженні: *Covid-19, pandemic*, etc.

Таким чином, можливо відмітити, що семіотика інтернет мемів у політичному дискурсі повністю віддзеркалює політичну ситуації у світі і використовується як засіб інформування і дезінформування.

Література:

1. Заботнова М. В. Internet Memes Semiotics in English Political Discourse. Філологічні студії. Збірник наукових праць. Випуск 15. 2021. С. 20–29 (doi.org/10.28925/2311-2425.2021.153)
2. Deely, J. N. «Physiosemosis as an Influence of Signs: How would Semiosis Precede Life?» Chinese Semiotic Studies, 10 (3). 2014. P. 375–407.
3. Saussure, F. de. Course in General Linguistics, trans. W. Baskin, New York: Columbia University Press. 2011.
4. Peirce, C. S. «Some Amazing Mazes», The Monist, 18 (2). 1908. P. 227.

Джерела ілюстрованого матеріалу:

5. BBC. Zelensky. 2022. URL: <https://www.instagram.com/p/CbIMXGjItVo/> (дата звернення 16.03.2022)
6. CNN. War. 2022. URL: <https://www.instagram.com/p/CbBiuLFvkYW/> (дата звернення 16.03.2022)
7. Fox News. Oil. 2022. URL: https://www.instagram.com/p/Cau_9HULnhe/ (дата звернення 16.03.2022)

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ В АНГЛОМОВНІЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ МІНІМІЗОВАНІЙ ПРОЗІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Заваринська М. С.

*аспірант кафедри світової літератури факультету іноземних мов
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Теорія постструктуралізму (сумнів у ієрархічній структурі) (XX–XXI ст.), на якій базується постмодернізм, глобально вплинула на сучасні тенденції текстотворення, внаслідок чого сучасні художні твори все частіше називаємо експериментальними [8]. Експериментальна природа англomовної постмодерністської прози (АПП) насамперед полягає у фрагментарності, «змішуванні жанрів» [6], скороченій формі літературного тексту.

Одним з трендових експериментів з літературним форматом є мінімізація – створення екстремально короткого оповідання (short-short story) обсягом від тисячі слів до лише кількох. При цьому, авторові такого оповідання вдається заплутати читача до особливої художньої комунікації через незвичайне поєднання лексем, спонукати переживати водночас полярні емоції від тексту. У результаті такої комунікації створюється ефект «ошуканості», що веде до невизначеності у сприйнятті тексту загалом. Відтак, можемо назвати мінімізований текст з наявними мовними проявами невизначеності своєрідною головоломкою, що може призводити до когнітивного дисонансу у свідомості читача.

З позиції когнітивного підходу явище невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі (АПМП) є причиною когнітивного дисонансу – інтелектуальної перешкоди, що виникає унаслідок розбіжності між знанням актуального світу і знанням, отриманим читачем з текстового світу (Л.В. Короткова). Таке зображення мінливості світу наратором, який балансує на межі вигадки і реальності, набуває у АПМП інтенційного характеру.

Проте, у контексті феноменологічної філософії, ця інтелектуальна «перешкода» трактування розглядається не з позиції суперечності авторської та читачької істин, а як відмінність їх свідомостей, досвідів, які впливають на написання АПМП з боку автора та сприймання АПМП, з боку читача.

Множинність інтерпретацій мінімізованого тексту веде до «руйнування очікуваних конотацій» [8] у процесі «суперечливої»

комунікації між автором і читачем, заперечення існування єдиної істини, що характерно саме для постмодерністського світобачення. Предтечею постмодернізму, його втіленням, вважається Едмунд Гуссерль, німецький філософ, який започаткував феноменологічну філософію на початку ХХ-го ст. [3]. Феноменологію у літературознавчому контексті досліджував Роман Інгарден, польський філософ та учень Е. Гуссерля. Згідно з Р. Інгарденом, художній твір – це «багатозаровий інтерсуб'єктивний інтенційний предмет». Під час читання читач виконує активну роль через інтерпретацію прочитаного [7]. Р. Інгарден окреслює чотири рівні сприйняття читачем літературного твору як «уявлюваного об'єкта»: звучання, значення, багатозначність, об'єкти в літературному творі.

Художній твір у контексті феноменології розглядаємо як суб'єктивний феномен (те, що досягається на чуттєвому рівні, суб'єктивне), який утворюється завдяки індивідуальній свідомості. Тобто, художній твір не може функціонувати як щось стале, з чітко визначеними універсальними смислами.

За Е. Гуссерлем «предмет» або «факт» і суб'єктивна думка про них (особисті відчуття) є рівноцінно важливими, адже саме так розкривається їх смисл. Під час аналізу АПМП у читача актуалізується прагнення трактувати смисл словосполучень, тверджень. Конкретизація значення лексем вжитих автором інтенційно, з метою створення невизначеності у їх трактуванні, відображає твердження Е. Гуссерля «винести світ за дужки» (існуюче, об'єктивне) та залишитися з феноменами (суб'єктивне). Це одна з феноменологічних процедур

Е. Гуссерля – феноменологічна редукція, серед інших – дескрипція (осмислення) та інтерпретація (тлумачення) [1].

За Т. М. Ніколаєвою: «визначеність немаркована, невизначеність маркована; її введення вносить більшу смислову інформативність» [4, с. 8]. Актуалізація невизначеності через важкість у трактуванні смислу породжує суб'єктивне розуміння АПМП кожним реципієнтом тексту, на фонологічному, морфологічному, лексичному, синтаксичному мовних рівнях.

Невизначеність проявляється у АПМП насамперед шляхом використання автором різноманітних засобів та прийомів (мовна гра, оксюморон, антитеза, метафора, персоніфікація та ін.) задля створення «штучного нерозуміння» описаного в тексті, розширення контексту. Чим ширший контекст, тим більше асоціацій та смислових забарвлень [5, 27].

Отже, невизначеність у АПМП в контексті феноменології розуміємо як результат комунікації «автор-читач», де трактування смислів лексем, словосполучень є суб'єктивним досвідом сприйняття.

Література:

1. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии, пер. с нем. А. В. Михайлова. Москва: Акад. проект, 2009. 489 с.
2. Короткова Л. В. Англомовний парадокс як художній прийом приховування/розкриття істини. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки (мовознавство)» РВВ КДПУ ім. В. Винниченка*. 2014. Вип. 128. С. 204–209.
3. Кутырев В. А. Крик против небытия. *Вопр. философии*. 2008. № 8. С. 60–72.
4. Николаева Т. М. Введение. Категория определенности–неопределенности в славянских и балканских языках. Москва: Наука, 1979. С 3-11.
5. Сиротіна В.О. Про специфіку словесних значень у художньому тексті. *Мовознавство*. 1981. № 1. С. 34–42.
6. Babelyuk, O., Koliasa, O., & Smaglii, V. Language Means of Revealing Postmodern Ludic Absurd in English Literary Text. *WISDOM*. 2021. 20(4). P. 166-179. URL: <https://doi.org/10.24234/wisdom.v20i4.531> (date of access: 23.05.2022).
7. Thomasson E. Roman Ingarden. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2016. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/ingarden/> (date of access: 21.05.2022).
8. Zavarynska M. S. Poetic means of revealing uncertainty in postmodern experimental text. *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety «Philological Periodical of Lviv»*. 2020. № 7. P. 94–99. URL: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-7.16> (date of access: 20.05.2022).

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ЯК МОТИВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Капура О. М.

кандидат філологічних наук,

викладач іноземних мов

ВСП «Вінницький фаховий коледж економіки та підприємництва

Західноукраїнського національного університету»

м. Вінниця, Україна

Сучасний розвиток міжнародних відносин, вільний діалог з європейськими країнами вимагає підготовки висококваліфікованих

фахівців зі сформованою іншомовною компетентністю. Це, у свою чергу, вимагає від викладачів упровадження в освітній процес інтерактивних навчальних методик. Вивчення іноземної мови не обмежується монотонним повторенням слів і граматичними вправами. Викладач має використовувати такі методи навчання, які дають студентам змогу відчувати власний прогрес у вивченні мови, ситуацію успіху, а отже, зробити навчання легким і цікавим. Цікавим методом викладання іноземної мови є гейміфікація, яка сприяє розвитку ігрового рефлексу, активності студентів на заняттях, комунікативних навичок, здатностей налагоджувати співпрацю, будувати здорову конкурентну взаємодію. [2] Гейміфікація – це застосування принципів гри в неігровому середовищі; від інших ігрових форматів відрізняється фокусом на досягненні конкретної цілі, а не на власне грі. Чому гейміфіковане навчання люблять і діти, і дорослі? Бо природний потяг до гри та дух змагання допомагає урізноманітнити та полегшити вивчення складних предметів чи тем. Включення елементів гейміфікації в процес вивчення іноземної мови істотно підвищує мотивацію, яка досягається за рахунок сюжету й інтерактивності освітніх ігор. У 2003 році цей термін застосовує американський програміст і розробник відеоігор Н. Піллінг. Гейміфікація спочатку застосовувалася до сфери маркетингу, реклами та бізнесу й тільки у 2012 році К. Кепп використовує це поняття в освітньому процесі, розглядаючи його як застосування заснованих на грі механік, а також ігрового принципу мислення з метою залучення та мотивації до дії, сприяння навчанню й вирішення проблем [3, 12].

У процесі використання гейміфікації на заняттях з англійської мови ми дотримувалися основних її етапів: I – попередня підготовка роздаткового матеріалу/додаткового оснащення; II – поясненням завдань і правил гри; III – розподіл ролей і функцій гравців; IV – завершення й аналіз результатів і помилок гри.

Основними аспектами гейміфікації є: 1) динаміка – використання сюжетів та сценаріїв гри; 2) механіка – набір базових дій, таких як кидки кубиків, рух фішок, витягування карт; нові ігрові механіки з'являються вкрай рідко; 3) естетика – краса, художність, загальне враження, що справляє гра; 4) соціальна взаємодія – взаємодія між партнерами гри;

Основні терміни, які використовують у гейміфікованому середовищі: 1) гравці – учасники гри; 2) дії – сукупність вчинків гравців для досягнення цілі; 3) рівні майстерності – ступінь якості, величина та ін., досягнуті у процесі ігрової діяльності; 4) мотивація – сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось.

Характерними ознаками гри є: правила, які відомі усім учасникам; у грі беруть участь декілька гравців; поведінка кожного з учасників

невідомо, оскільки кожен з них має декілька варіантів дій; інтереси гравців можуть збігатися або різнитися; результат гри залежить від спільних зусиль усіх учасників. Звісно, що кожний з підходів (гейміфікація з одного боку, традиційне навчання – з іншого) має свої переваги та недоліки.

Переваги традиційного підходу навчання: 1) особисте спілкування між викладачем та студентом; 2) передача та засвоєння великого обсягу інформації у стислому вигляді; 3) міжособистісна взаємодія з іншими студентами в групі та контроль з боку викладача; 4) обговорення з викладачем незрозумілого матеріалу.

Переваги гейміфікації: 1) використання дистанційної форми навчання; 2) можливість використання різних мультимедійних засобів та сучасних технологій; 3) розкриття творчих здібностей людини, посилення креативного мислення та самоконтролю; 4) збільшення зацікавленості до навчання через цікаве викладення матеріалу, що допомагає підвищити ступінь засвоєння матеріалу.

Недоліки традиційного підходу навчання: 1) навчальні матеріали стандартизовані, а це не дає можливість розвиватися здібностям студентів; 2) головна увага приділяється запам'ятовуванню інформації, а не мисленню та логічному обмірковуванню; 3) значна кількість часу приділяється отриманню нової інформації, а не закріпленню її на практиці. Недоліки гейміфікації: 1) дефіцит у спілкуванні під час навчання; 2) ймовірність неправильного розуміння теми; 3) шкода для здоров'я в результаті збільшення проведеного часу за комп'ютером; 4) можливі збої під час роботи з електронними пристроями; 5) викладачі потребують спеціальної підготовки для опанування електронними ігровими технологіями.

Зважаючи на певні переваги ігрових методів над традиційними, гейміфікація в освітньому середовищі урізноманітнює процес опанування знань та робить навчання ефективнішим. Прикладами впровадження гейміфікації в навчання є сервіси і освітні платформи, розроблені як інтернет-інструменти для вивчення іноземної мови.

Edmodo – освітня технологічна платформа, що пропонує комунікацію, співпрацю та можливість тренерської роботи для загальноосвітніх шкіл, коледжів та ЗВО. Мережа Edmodo дає викладачам змогу ділитися вмістом, створювати тести, вікторини та опитування, керувати спілкуванням з учнями, студентами, колегами та батьками. Система орієнтована на педагога, студенти можуть приєднатися до Edmodo тільки після запрошення викладачем [4].

Kahoot – це навчальна платформа на основі ігор, яку використовують як навчальну технологію у навчальних закладах різного типу, вона підходить для будь-якого віку. Навчальні ігри «Kahoots» – це вид ігор-вікторин з

множинним вибором, що допомагають закріплювати вивчений матеріал. Загалом, таке навчання розроблене для врівноваження теоретичного осмислення предмету з процесом гри та для розвитку здатності гравця застосовувати даний предмет у реальному світі [6].

Для того щоб застосувати процес гейміфікації у викладанні та навчанні за моделлю Хуанг та Соман [7], необхідно виконувати п'ять кроків: 1) визначити цільову аудиторію та форму проведення; 2) окреслити мету навчання; 3) створити чітку структуру; 4) обрати ресурси; 5) використати елементи гейміфікації. Насамперед, щоб визначити цільову аудиторію, необхідно знати вік її представників та навички, якими учасники вже володіють на момент навчання. За формою проведення навчальне заняття може бути лекція, практичне чи групове заняття. Мета заняття передбачає реалізацію трьох функцій: освітньої, розвиваючої та виховної. Освітня функція забезпечує засвоєння студентами наукових знань, формує вміння і навички. Використання ігрових технологій чудово розв'язує ці завдання, оскільки через ігри можливо невимушено сформувані навичку і довести її до автоматизму, вивчити новий матеріал, засвоїти навички та відпрацювати їх, оволодіти умінням самостійно застосовувати знання та навички. Розвиваюча функція передбачає розвиток у студентів мислення, формування волі, емоційно-почуттєвої сфери, мотивації та творчих здібностей. Виховна функція полягає у формуванні таких моральних якостей: почуття обов'язку, гуманізму, відповідальності, позитивного ставлення до праці, навчання і життя взагалі.

Отже, гейміфікація, як будь-який інший метод, має свої переваги та недоліки. Однією з позитивних сторін гейміфікації є те, що активізуються комунікативні якості та навички студентів до командної роботи, самодисципліни та самоорганізації. У процесі виконання завдань зростає зацікавленість та азарт, це підвищує мотивацію студента до вивчення дисципліни. Під час ігрової діяльності студенти не відчувають великої відповідальності або психологічного тиску, знання засвоюються у ненав'язливій формі. В Україні гейміфікація не є поширеною, проте, з огляду на ряд переваг у порівнянні традиційними підходами, може бути поступово впровадженою в освітній процес з метою осучаснення викладання іноземних мов у ЗВО України. Прикладами використання ігрових технологій у навчанні є інтернет-сервіси і освітні платформи. На сучасному етапі традиційні форми та методи навчання дійсно стають менш ефективними серед молоді через те, що вони мають низьку мотивацію до навчання та повсякденне життя перенасичене використанням електронних гаджетів.

Література:

1. Дьоміна І. Як навчання на основі ігор розвиває навички 21-го століття. НУШ: Нова українська школа. 2018. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-navchannya-na-osnovi-igor-rozvyva-navychky-21-go-stolittya/>.
2. Качан Б. М. Гейміфікація в системі новітніх технологій навчання іншомовної компетентності студентів медичних вищих навчальних закладів. Народна освіта. 2017. № 2 (32). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/page_id=4865.
3. Kapp K. M. The Gamification of Learning and Instruction: Gamebased Methods and Strategies for Training and Education. San Francisco, 2012. С. 12.
4. «Edmodo.» 2020. Wikipedia, free encyclopedia. Accessed February 25, 2020. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Edmodo>
5. «Gamification.» 2020. Wikipedia, free encyclopedia. Accessed February 17, 2020. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Heymifikatsiya>
6. Team Editorial. 2013. «What is GBL (Game-Based Learning)». EdTechReview, April 23. Accessed February 23, 2020. <https://edtechreview.in/dictionary/298-what-is-game-based-learning>
7. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII, розд. I, ст.3 (2017). Accessed February 10, 2020. <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019>

EMOTIONS OF EMBARRASSMENT, SHAME AND HUMILIATION IN ENGLISH PHRASEOLOGY

Koltsova O. S.

*Graduate Student at the Department of Foreign Languages
of Professional Communication
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine*

The purpose of the article is to describe the ideographic classification of English phraseological units denoting such emotions as embarrassment, shame and humiliation. Research objectives: 1) to determine the semantic content of the concepts of ‘embarrassment’, ‘shame’ and ‘humiliation’; 2) to make a selection of English phraseological units denoting embarrassment, shame and humiliation.

After analyzing the modern explanatory dictionaries of the English language, we can state that an ‘embarrassment’ is the feeling you have when

you are embarrassed; an event that causes a government, political organization etc. problems, and makes it look bad; someone who behaves in a way that makes you feel ashamed, nervous, or uncomfortable; ‘shame’ is an uncomfortable feeling of guilt or of being ashamed because of your own or someone else’s bad behavior; ‘humiliation’ is the embarrassment and shame you feel when someone makes you appear stupid, or when you make a mistake in public; an occasion or a situation in which you feel embarrassed and ashamed [1; 2; 3].

English phraseological units denoting emotions of embarrassment, shame and humiliation and contexts of their use selected by continuous examination from [4].

– *spare (someone’s) blushes* ‘to keep from making someone feel embarrassed or awkward’ *However, due to your family’s great service to the crown, we will spare your blushes and not create a public scandal around this debacle.; I tried sparing her blushes when she asked me to prom by saying I had no intention of going with anyone.*

– *cut (someone or something) down to size* 1) ‘to criticize one in an attempt to deflate their ego’ *A: «That guy always dominates the class discussion with his rambling, inane thoughts like he’s some genius.» B: «I know! It’s time to cut him down to size.»* 2) ‘to minimize the importance of something’ *We need to cut the board down to size before they continue their pattern of overreach.*

– *eat crow* ‘to admit that one is wrong, usually when doing so triggers great embarrassment or shame’ *Ugh, now that my idea has failed, I’ll have to eat crow in the board meeting tomorrow.; I think Ellen is a perfectionist because the thought of having to eat crow terrifies her.*

– *eat dirt* 1) ‘to be subject to insults and harsh treatment’ *Because of all the bragging I’d done beforehand, my friends made me eat dirt for finishing last in the race.* 2) ‘to retract, regret, or feel foolish about what one has previously said’ *You think I can’t get an A in this class, but I’ll make you eat dirt when we get our report cards!; After my negative prediction for the season, I certainly ate dirt when the team started out undefeated.*

– *with egg on (one’s) face* ‘extremely embarrassed or humiliated due to some failure or faux pas’ *I was left with egg on my face after I fell off the stage in front of all those people.*

– *lose face* ‘to lose prestige or respect’ *His terrible performance in the debate caused him to lose face with the voters.*

– *fall (flat) on (one’s) / its face* ‘to fail thoroughly or in a spectacular or embarrassing way’ *I’ll never forget my first comedy routine. I got out there under the bright lights and fell flat on my face – not a single person laughed.; Unfortunately the advertising campaign just kind of fell on its face and never gained any traction with consumers.; I’m afraid that translation will fall flat on its face in this language, since we have no such idiom.*

– *go hot and cold (all over)* ‘to suddenly experience feelings of fear, anxiety, or unease, especially when they are triggered by a particular memory’ *I went hot and cold all over when I remembered how that dog lunged at me.*

– *eat humble pie* ‘to admit that one is wrong, usually when doing so triggers great embarrassment or shame’ *Ugh, now that my idea has failed, I’ll have to eat humble pie in the board meeting tomorrow.; I think Ellen is a perfectionist because the thought of having to eat humble pie terrifies her.*

– *laugh on the other side of (one’s) face* ‘to experience a drastic change in one’s emotions, often in a short span of time’ *A: «I thought your mother was happy that we’re getting married.» B: «Me too, but now she’s laughing on the other side of her face, and I get an angry phone call from her every day.»*

– *lick (one’s) wounds* ‘to withdraw after a misstep or defeat in order to recover’ *I think the senator will be licking his wounds for a while after that disastrous debate performance.*

– *take (one) down a peg (or two)* ‘to reduce or damage one’s ego or pride; to humble or humiliate one’ *I’m really glad that pompous oaf lost his court case, maybe that will take him down a peg or two.; It’s about time that someone took Sarah down a peg. Her snotty rich-kid arrogance is intolerable!*

– *(as) red as a beetroot* ‘blushing, usually from embarrassment’ *I was red as a beetroot when the teacher made me speak in front of the whole class.; Oh, Mike definitely likes you – he turns red as a beetroot every time you’re around!; Molly went red as a beetroot when she accidentally burped in the middle of Dr. Patel’s lecture.*

– *sackcloth and ashes* ‘penitence or remorse for one’s misdeeds or poor behavior’ *Darren has been wearing sackcloth and ashes ever since his girlfriend broke up with him for cheating on her.; There’s no way to turn back time on the way I treated my brother growing up. All I can do now is stay in sackcloth and ashes.*

– *shoot (someone or something) down in flames* ‘to bring about someone’s or something’s failure’ *I thought I’d written a fine campaign speech, but my team shot it down in flames.; I can’t believe he shot me down in flames in front of the board of trustees!*

– *skeleton in the / (one’s) cupboard* ‘in embarrassing or shameful secret’ *If you’ve got a skeleton in the cupboard, it will probably be exposed during this campaign.; He didn’t believe me when I said that I didn’t have any skeletons in my cupboard.*

– *take the starch out of (one)* ‘to reduce or damage someone’s ego or pride; to humble or humiliate someone’ *I’m really glad that pompous oaf lost his court case – maybe that will take the starch out of him a bit.; His rejection from the literary magazine really took the starch out of Tom.; Don’t let a silly*

performance review **take the starch out of you** like that – you've got to have confidence in your own work.

– with (one's) tail between (one's) legs 'displaying embarrassment or shame, especially after losing or having to admit that one was wrong' *Poor Jeff left the meeting **with his tail between his legs** after being called out on all his miscalculations.; The former star walked off, **with tail between legs**, after striking out for the third time.*

In the future, we plan to explore how exactly these emotions fit into the general classification of emotions based on English phraseology.

References:

1. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/shame> (date of access – 19.05.2022).
2. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/humiliation> (date of access – 19.05.2022).
3. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/embarrassment> (date of access – 19.05.2022).
4. The Free Dictionary's Idioms dictionary. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/> (date of access – 19.05.2022).

СТИЛІСТИЧНО ЗАНИЖЕНА ЛЕКСИКА ЯК СПОСІБ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ГЕНДЕРУ АВТОРА (НА МАТЕРІАЛІ АВТОБІОГРАФІЙ РІЧАРДА ФЕЙНМАНА «ТА ВИ ЖАРТУЄТЕ, МІСТЕРЕ ФЕЙНМАН» ТА МЕЙ МАСК «ЖІНКА, ЯКА МАЄ ПЛАН»)

Кривенко В. М.

магістрантка кафедри англійської філології і перекладу

Науковий керівник: Струк І. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Поняття «гендер» стосується культурних, соціальних та психологічних особливостей. Тобто гендер особистості виявляється не природними, а соціально-культурними чинниками. Т. Мельник наголошує на тому, що суспільство моделює «гендер», а соціальні

інститути визначають системи цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки. Зміст твору буде визначатися, насамперед, життєвим шляхом автора. Текст, написаний жінкою, буде відмінним від того, що написав автор, оскільки жінки більше схильні до емоційно-експресивного забарвлення змісту, значної кількості вживання евфемізмів, а чоловіки більш схильні до вживання неформальної лексики, неологізмів та застарілої лексики.

Нами було проаналізовано 343 сторінки маскулітного автобіографічного твору та 167 сторінок фемінного автобіографічного твору. Під час аналізу нами було виявлено 615 маскулітних топікальних гендерно маркованих контекстів, серед яких було виявлено та проаналізовано 65 контекстних репрезентацій стилістично заниженого лексичного засобу представлення гендеру автора. Під час аналізу фемінного автобіографічного твору нами було виявлено 509 маскулітних топікальних гендерно маркованих контекстів, серед яких було виявлено та проаналізовано 21 кількість контекстних репрезентацій стилістично заниженого лексичного засобу представлення гендеру автора (далі СЗЛЗПГА).

Літературний маскулітний автобіографічний твір рясніє стилістично-заниженою лексикою. Автор-чоловік дуже часто вдається до вживання архаїзмів (3,1% СЗЛЗПГА), неформальної лексики (89,2% СЗЛЗПГА), а також ідіом (7,7% СЗЛЗПГА). Велика кількість неформальної лексики прослідковується в тексті Річарда Фейнмана, наприклад:

– іменник «*fella*» (49,2% СЗЛЗПГА) має таке значення у словнику: «*a man; a male sexual partner or boyfriend*» і перекладається як «пацан», «мужик», «чувак», «чоловік», «хлопець». Перекладач використовує такі лексичні одиниці: «чоловік», «хлопець», «людина», «приятель», «співробітник», «колега», «генерал», «господар кабінету», «кореш», «дехто», «горопах», «учасник»:

«*Everybody knew what his problem was: he had an ulcer, the poor fella*» [4, с. 176]. – «Усі знали, у чому річ: у **горопах** була виразка» [2, с. 199].

У перекладі вжито відповідник «горопах», аби вказати, що людина постійно живе в горі, біді. В тексті оригіналу автор вживає прикметник «*poor*», аби показати нещасне становище людини. Такі відповідники як «співробітник», «колега», «генерал», «господар кабінету», «кореш», «дехто», «учасник» перекладач вживає, аби достовірно відтворити контекстуальний зміст літературного автобіографічного твору, наприклад:

«*The other fellas in the company decided we should run advertisements in Modern Plastics magazine*» [4, с. 57]. – «Хтось із **співробітників** нашої «молодої динамічної компанії» вирішив, що час дати рекламу в журналі «Сучасні пластмаси»» [2, с. 58].

– ідіома «*pain in the neck*» (1,5% СЗЛЗПГА) має таке значення у словнику «*someone or something that is annoying or difficult to deal with*» та має такі відповідники у мові перекладу: «головна біль», «дратівливий», «набридливий». Цікаво, що перекладач вжив таку стилістичну одиницю «скабка у сраці»:

«*In a way, the Nobel Prize has been something of a pain in the neck*» [4, с. 304]. – «У певному сенсі, Нобелівська премія була скабкою у сраці» [2, с. 356].

Автор використав цю ідіому, аби показати, що захід з нагоди присудження Нобелівської премії не викликав у нього захвату, оскільки такі зібрання були йому не до смаку. Перекладач вживає відповідник «скабка в сраці», щоб розкрити такий прояв особистості автора, як гумор та рису характеру малокультурного інтелектуала.

В той час як у літературному автобіографічному творі автора-жінки ми виявили незначну кількість стилістично заниженої лексики: неформальна лексика (81% СЗЛЗПГА), ідіоми (9,5% СЗЛЗПГА), архаїзми (9,5% СЗЛЗПГА), наприклад:

– фразове дієслово «*blow sb away*» (9,5% СЗЛЗПГА) має таке значення у словнику: «*to surprise or please someone very much*» та перекладається як «вразити», «зносити», «здувати». У перекладі було вжито фразеологізм «вибухнула голова»:

«*She began to speak about the four seasons and the different colors and different textures... I was blown away*» [3, с. 25]. – «Вона розповідала про чотири сезони в гардеробі, по різні кольори й текстури... У мене мало не вибухнула голова» [1, с. 32].

Мей Маск за допомогою цього слова хотіла сказати про жінку, яка розповідала про стиль та гардероб, як правильно підбирати одяг і таке інше. Оскільки авторка не зналася на моді, її дуже вразили слова жінки. В перекладі ж було вжито фразеологізм «вибухнула голова», щоб показати великий об'єм інформації, який потрібно було запам'ятати та втілити у життя. Також це фразове дієслово перекладачка вжила у такому значенні: «закохуватися»:

«*When I arrived, I was blown away*» [3, с. 118]. – «Я одразу закохалася в це місто» [1, с. 157].

Авторка мала на увазі, що місто Нью-Йорк вразило її до глибини душі. В перекладі ж було використано метафоричну форму, аби показати захопленість красою міста.

– архаїзм «*have ants in your pants*» має таке значення у словнику «*to not be able to keep still because you are very excited or worried about something*» та перекладається наступним чином: «не в змозі всидіти на місці». Перекладачка вжила фразеологічний відповідник «шило в одному місці»:

«*My twin sister says I have ants in my pants*» [3, с. 115]. – «Моя сестра-близнючка каже, що в мене шило в одному місці» [1, с. 152].

Цей архаїзм передає насиченість та динаміку, яка у творі Мей Маск проявляється в постійних переїздах та подорожах, адже вона переїздила до восьми міст, змінила три країни та побувала на двох материках, а також подорожувала літаком з батьками по всьому світу. Перекладачка тому і вживає відповідник «*шило в одному місці*», аби передати динаміку життя авторки.

Отже, автор-чоловік набагато частіше вживає стилістично занижену лексику, ніж жінка, що підтверджує дослідження у сфері лінгвогендерології про те, що чоловіки схильні до вживання неологізмів, архаїзмів, розмовної та неформальної лексики. В той же час це говорить про те, що текст літературного автобіографічного твору автора-жінки тяжіє більше до еталонної літературної мови.

Література:

1. Маск М. Жінка, яка має план. Життя, сповнене пригод, краси й успіху / Мей Маск; пер. з англ. А. Цвіри. Х. : Віват, 2021. – 224 с.

2. Річард Фейнман. Та ви жартуєте містере Фейнман! Пригоди допитливого дивака / пер. з англ. Микола Килимчук. К. : Наш формат, 2018. 400с.

3. Maye Musk. A woman makes a plan. Advise for a Lifetime of Adventure, Beauty and Success. New-York, 2019. 224 c

4. Richard P. Feynman. Surely You're Joking, Mr. Feynman! Adventures of a Curious Character. Norton, 1997. 343 c.

КОРЕЛЯЦІЯ ТЕРМІНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЯВИЩЕМ ЛАКУНАРНОСТІ

Лі Яньсює

аспірант II курсу

Навчально-науковий інститут філології

*Науковий керівник: **Кирносова Н. А.***

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мов та літератур Далекого Сходу

та Південно-Східної Азії

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Актуальність. Лексична лакуна є проявом культурних відмінностей між різними мовами на лексичному рівні. Правильне поводження з цим явищем допоможе краще вести міжкультурну комунікацію. Однак в

дослідженнях, що стосуються явища лакуарності, вчені різних країн використовують різні терміни, при цьому об'єкти дослідження і зміст цих термінів також вкрай розпливчасті. Така ситуація багато в чому стримує транснаціональні дослідження і розвиток даного напрямку в лінгвістиці.

В якості об'єкта дослідження автор даної статті розглядає основні терміни, використовувані вченими різних країн в процесі дослідження явища лакуарності. Мета дослідження – проаналізувати кореляцію цих термінів, і чітко визначити рамки їх змісту.

Огляд наукової літератури по темі. Дослідження лакуни почалося в Сполучених Штатах у 1950-х роках. Термін «lacuna» (лакуна) вперше з'явився в роботах франко – канадського вченого Ж. П. Вини і французького вченого Ж. Дарбельне. Французьке слово «lacuna» і англійське слово «gap» (пробіл) з'явилися в полі досліджень лакуарності разом як професійні терміни. У слов'янських країнах, термін «лакуна» був введений в лінгвістику Ю. С. Степановим. З 1970-х по 1980-і рр. російські психолінгвісти І. Ю. Марковина і Ю. А. Сорокін також почали створювати теорію лакуни на основі конкретних мов. Ця теорія поступово перетворилася на самостійну дисципліну – лакунологію. У той же час, в роботах болгарського вченого Сідера Флоріна, російського вченого Г. І. Антипова, українського вченого Р. П. Зорівчак, терміни «реалія» і «безеквівалентні слова» розглядаються як близькі об'єкти дослідження. У Китаї використовуються такі терміни як «文化空缺词汇» (лексична лакуна в сфері культури), «文化负载词» (культурно – навантажені слова), «无等值词汇» (безеквівалентні слова).

Виклад основного матеріалу. Очевидно, що споріднені терміни в основному сконцентровані в трьох аспектах: *лакуна, реалія і безеквівалентні слова*. Щоб ці терміни використовувалися більш точно, ми пропонуємо визначити їх взаємозв'язок і рамки дослідження відповідних явищ наступним чином: під лакуною ми розуміємо явище культурно-семантичної невідповідності на рівні лексики при порівнянні двох мов, тобто культурна конотація або смислова основа, виражена словами в одній мові, не існує в іншому. Є дві форми такої невідповідності між мовами: (1) Поняття однієї мови не вербалізовано в іншій мові, тобто немає лексичної відповідності, це – РЕАЛІЯ. (2) Інша форма полягає в тому, що поняття в одній мові має лексичну відповідність з ним в іншій мові, але це відповідність неповна, семантичний обсяг інший, і є інклюзивне відношення. На даний момент ми називаємо це явище НАПІВРЕАЛІЄЮ. Всі такі слова, що мають невідповідності або неповні відповідності при порівнянні двох мов, з точки зору вихідної мови називаються безеквівалентної лексикою, а з

точки зору цільового мови називаються лакуною. При такому розумінні, термін «реалія» відноситься до безеквівалентної лексики у вихідній мові. За рамками дослідження, основним предметом дослідження в разі лакуарності є методи і стратегії її усунення в процесі перекладу, а предмети дослідження в разі безеквівалентних слів і реалій повинні включати в себе віртуальні одиниці мови, форми, класифікації та причини. Тому дослідження лакун має здійснюватися з точки зору перекладу, а дослідження безеквівалентних слів і реалій – з точки зору лінгвістики[1, с. 178].

Література:

1. Li Yanxue. Lexical lacunas in xiao hong's novel «tales of hulan river»: characteristics and classification. Закарпатські філологічні студії. 2022. Випуск 21, Том 2. 178 с.
2. Булгакова С. Ю. Корреляция реалий и лакун при переводе художественного текста. вестник ВГУ. серия: лингвистика и межкультурная коммуникация. 2013. № 2. С. 188 -192.
3. Ли Яньсюе. Исследования явления лакуарности в современной лингвистике. Нова філологія. 2021. № 84. С. 122 -137.

МАРКУВАННЯ ТОВАРУ ЯК ЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Лук'янова Ю. М.

аспірантка кафедри германської філології

*Науковий керівник: **Ущановська І. В.***

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри германської філології

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Сучасний стан розвитку лінгвістики характеризується формуванням нової парадигми – когнітивно-дискурсивної, в основі якої лежить розуміння мови як когнітивного утворення, що тісно пов'язане з ситуацією та умовами, в яких вона розвивається. Ця парадигма орієнтована на вивчення існування людини в суспільстві через аналіз її комунікативної діяльності.

Розширення сфер діяльності людини спричинило появу нових каналів, форм та засобів комунікації, що, у свою чергу, відкрило нові

горизонти для лінгвістичних досліджень. Диверсифікація сучасної комунікації стала поштовхом для дослідження дискурсу, в наслідок чого постала необхідність детальної класифікації типів дискурсу та опису окремих дискурсів, що відповідають сферам людської діяльності, в кожній з яких комунікація набуває специфічних рис.

Невід'ємною рисою розвитку західного суспільства протягом десятиліть був конс'юмеризм. З розвитком індустріального суспільства та зміною його потреб, з накопиченням знань про поведінку людей та її моделювання, метою бізнес– та маркетинг-комунікації стало не просто інформувати суспільство, а впливати на потенційного покупця/клієнта, моделювати думки та поведінку людини, враховуючи сегментацію споживчої аудиторії та фрагментацію ринку.

Для лінгвістичних досліджень останніх років характерним є зростання інтересу до вивчення складних та неординарних номінативних і когнітивних механізмів у текстах реклами. Значна увага приділяється механізмам поєднання вербальних і невербальних елементів у креалізованих рекламних текстах та впливу реклами на поведінку й стан людини. Чимало праць присвячено загальному опису рекламних текстів (Д.Є. Розенталь 1985, М.М. Кохтєв 1991, Н.Л. Волкогон 2002, Л.Д. Маєвська 2006, О.В. Медведєва 2008, В.Л. Музикант 1998, А.В. Овруцький 2009, В.В. Ученова 2002, 2003, 2004, Л.Н. Хромов 1994, G.N. Leech 1966, V. Martin 2003). Лінгвісти розглядають функціонально-семантичні, структурно-семантичні (О.О. Дедюхін 2006, Л.Г. Фещенко 2003), лексичні, синтаксичні параметри рекламних текстів (І.В. Гріліхес 1978, А.Н. Лебедєв-Любимов 2000, 2002, Л.Д. Маєвська 2006, І.П. Мойсеєнко 1996, С.К. Топачевський 2011, О.В. Медведєва 2008), стилістичні (Е.В. Булатова 2012), прагматичні та лінгвокогнітивні (А.Д. Белова 1997, О.С. Ісерс 2012, Ю.Б. Корнева 1998, В.І. Охріменко 2002, П.Б. Паршин 2009, Ю.В. Сивак 2007, Л.А. Снегірьова 2001), соціо– і психолінгвістичні особливості (О.О. Леонтьєв 1997, О.М. Шахнарович 1995, Н.А. Водопьянова 2009, В.І. Карасик 1992, К.Л. Бове, У.Ф. Аренс 1995). Процес креолізації в рекламному дискурсі став предметом дослідження в роботах М.В. Каратаєвої 2014, Л.Т. Кияк-Редькович 2009, Ю.С. Сорокіна 1990, Д.П. Чигаєва 2010 та Г.В. Чуланової 2011.

Поширення мереж супермаркетів, зростання популярності онлайнної торгівлі та системні зміни в комунікативному просторі призвели до зростання ролі упаковки в рекламній комунікації, що, в свою чергу, створило умови для формування комунікативного явища *packvertising* і актуалізувало новий тип передавання інформації – маркування товарів на упаковці.

Закріплення позиції упаковки в процесі рекламної комунікації відбулося через виникнення неологізму «*packvertising*», який означає, що компанія здійснює рекламну комунікацію, використовуючи упаковку як основний канал. Це процес створення упаковки, яка несе ідею про товар і при цьому сама стає сенсацією [2, с. 206]. Ідея і сенсація знаходять вираження і промовляють до адресата, на думку маркетологів Дж. Казеллі та Н. Романьяні, через образи, слова, поняття, графіку, малюнки, матеріал упакування, просторове розміщення та відповідність вмісту.

Завдяки своєму надзвичайно аргументативному та інформаційному потенціалу упаковка стала важливим елементом маркетингових комунікацій, тому важливим завданням фахівців різних галузей стає виявлення, класифікація й аналіз основних показників та елементів упаковки, серед яких особливе місце посідає маркування товару.

Торговельне маркування – текст, умовні позначення або малюнок, нанесені продавцем на товарні або касові чеки, пакування і (або) товар. Текст як форма письмової інформації – найпоширеніший елемент виробничого і торгового маркування. Для нього характерний високий ступінь доступності інформації про товар для всіх суб'єктів ринкових відносин. Текст може виконувати всі основні функції маркування, але найбільшою мірою йому властиві інформаційна й ідентифікуюча [3, с. 218].

Маркування виконує такі функції в системі маркетингових комунікацій, учасником яких стає товар, а саме:

1. Інформаційна – доведення до зацікавлених суб'єктів комунікації всіх необхідних даних про товар;
2. Ідентифікаційна – доведення до споживача, продавців, експертів та органів контролю інформації, що дозволяє розпізнавати товари;
3. Емоційна та мотиваційна – вплив маркування товару на психоемоційний стан споживача для задоволення естетичних потреб, а також для створення мотивації купівлі товару.

Упаковка завжди відповідала часу та потребам суспільства. Суспільство сьогодні – це суспільство споживачів, які зосереджують свій погляд на речах, на матеріальному. Георгій Гачев висунув концепцію пришвидшеного розвитку літератури, у контексті міркувань про зв'язок кіно і літератури сформулював положення про «олюднення матерії, речі». Він наголошував, що «...речі у ХХ ст. різко, виразно і прозоро випромінюють дух людини. Вони дуже промовисті і коли мовчать, вони кричать» [1, с. 41]. Таким чином, упаковка, будучи об'єктом, річчю, суто матеріальним предметом, починає функціонувати як активний суб'єкт комунікації.

Проводячи лінгвістичне дослідження упаковки, важливо визначити, чи можна вважати поєднання елементів маркування на упаковці зв'язним текстом. З огляду на структуру, маркування товару складається

з великої кількості елементів, які є неоднорідними за семантичним наповненням та прагматичним спрямуванням. Крім того, маркування товарів є гетерогенною комбінацією вербальних і невербальних елементів [1, с. 4].

З огляду на те, що термін «текст» використовується і в семіотиці при аналізі знакових утворень невербального походження, таких як витвори образотворчого мистецтва, музичні твори, німе кіно, ритуальні дії, можна вважати доцільним застосування цього лінгвістичного терміна для визначення маркування товарів як текстового утворення. Крім того, існують параметри, за якими Ю.М. Лотман запропонував визначати текст, серед яких виділяють вираженість, відмежованість та структурність [1, с. 42].

Вираженість тексту полягає в тому, що «текст зафіксований у певних знаках і в цьому сенсі протистоїть позатекстовим структурам» [1, с. 42]. За цим параметром, маркування товарів можна розглядати як сукупність знаків природної мови, які складаються в певну систему і мають певні позасистемні елементи.

Застосовуючи ідеї Ю.М. Лотмана та О.М. Пятигорського, можна припустити, що сукупність елементів маркування товару можна розглядати як текст за наявністю параметру «відмежованість», оскільки маркування, безперечно, має єдине цілісне текстове значення: «бути маркуванням на упаковці», – яке складається з цілком визначених матеріальних знаків і має межі, які можна назвати рамкою тексту, що визначається межами самої упаковки.

Останнім параметром тексту Ю.М. Лотман визначив *структурність*. Він стверджував, що текст не є простою послідовністю знаків між двома зовнішніми межами [1, с. 43]. Текст має внутрішню організацію, що перетворює його на синтагматичному рівні в структурне ціле. Маркування товару складається з елементів, кожен з яких має свої особливості семантичного наповнення, графічного оформлення та просторового розміщення, проте усі вони функціонують у межах упаковки відповідно до встановлених правил. За всіма параметрами, виділеними Ю.М. Лотманом, маркування на упаковці можна віднести до тексту.

Таким чином, під терміном «маркування товару як текст» розуміємо систему вербальних і невербальних знаків, які організовані в певну структуру, всі елементи якої відповідають вимогам зв'язності та цільності й обмежені поверхнею однієї упаковки. Отже, маркування товару є лінгвістичним феноменом і може розглядатися як певна структура мови.

Література:

1. Ковальчук І.В. Вербальні та невербальні засоби маркування товарів у сучасному англомовному комунікативному просторі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський нац. ун-т. К, 2016. 236 с.

2. Ковальчук І.В. Композиційна структура маркування товару. Мовні і концептуальні картини світу. 2016. № 57. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/mikks/mikks_2017_57.pdf

3. Мельник Т. Ю. Товарознавство: підручник (для студентів економічних спеціальностей). Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 364 с. URL: [ftp: // http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7682/ТОВАРОЗНАВСТВО_МЕЛЬНИК%20Т.Ю_підручник%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y](ftp://http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7682/ТОВАРОЗНАВСТВО_МЕЛЬНИК%20Т.Ю_підручник%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

СИНТАКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА РІВНІ РЕЧЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ В. С. БЕРРОУЗА «НАРКОТА»)

Ляхович К. М.

студентка магістратури кафедри англійської філології та перекладу

*Науковий керівник: **Ковтун О. В.***

доктор педагогічних наук, професор

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Одним з актуальних аспектів у дослідженні теорії перекладу є вивчення перекладацьких трансформацій. Наука теорії перекладу є молодою в порівнянні з іншими науками, незважаючи на це, існує вже багато робіт у цій галузі і велика увага приділяється саме перекладацьким трансформаціям різного виду. Дослідження трансформацій у процесі перекладу пов'язані з низкою труднощів.

Багато вчених почали виявляти інтерес до цієї проблеми вже у ХХ столітті. Перекладацькі трансформації досліджували такі вчені перекладознавці, як Н. І. Коваленко, М. Г. Новікова, А. Ю. Олійник, а також Л. С. Бархударов та В. Н. Комісаров. Проте інтерес до порівняльного аналізу синтаксису української та англійської мов

зумовлений низкою причин, серед яких основною можна вважати питання різниці мови та мислення.

В. Н. Комісаров визначає (міжмовні) трансформації як перетворення, з яких можна перейти від оригіналу до перекладу [1, с. 35]. Перекладацькі трансформації, за його словами, носять формально-семантичний характер, які перекладач може використовувати в тих випадках, коли словникова відповідність не може бути використаною в умовах контексту [1, с. 38]. Він виділяє такі типи перекладацьких трансформацій: стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні, граматичні трансформації [1]. Об'єктом нашого дослідження є синтаксичні перекладацькі трансформації, під якими розуміється зміна синтаксичних функцій слів та словосполучень. Слідом за В. Н. Комісаровим, ми виділяємо такі синтаксичні трансформації: заміна на рівні речення, додавання, вилучення, перестановка, членування та об'єднання речень. Розглянемо їх функціонування детальніше на рівні речення на матеріалі роману В. С. Берроуза «Наркота», який є одним із найвідоміших сучасних англійських прозових творів.

В українському перекладі зазначеного твору превалює застосування заміни словосполучення словом і навпаки: *I was born in 1914 in a solid, **three story**, brick house in a large **Midwest** city* [3, с. 5]. – *Я народився 1914-го року в пристойному **триповерховому** цегляному будинку у великому місті на **Середньому заході*** [2, с. 7]. У наведеному прикладі зустрічаємо заміну словосполучення *three story* одним словом *триповерховий*. Також, перекладач вдається до зворотної заміни одного слова *Midwest* словосполученням *Середній захід*. Такі синтаксичні перетворення зумовлені особливостями лексичного складу слів у мовній парі, оскільки двокомпонентна словосполучення *three story* має український однокомпонентний складений еквівалент, а лексема *Midwest* є скороченням від *Middle West*, який у мові перекладу має еквівалент *Середній захід*.

Далі розглянемо трансформацію додавання, при якій перекладач вдається до використання додаткових членів речення: *The house had a lawn in front, a back yard with a garden, a fish pond and a high wooden fence all around it* [3, с. 7]. – *Перед нашим будинком був газон, а за ним **піс сад, був ставок із рибою, і докола всього – високий дерев'яний паркан*** [2, с. 10]. У наведеному прикладі оригіналу тексту виділяємо просте, поширене однорідними членами, речення. У перекладі спостерігаємо складне речення, яке утворюється за допомогою додавання присудку *піс та був*, які створюють додаткові пари головних членів речення, що зумовлює зміну його структури. Такий вибір перекладацької трансформації зумовлений специфікою синтаксичної побудови речення у мовній парі.

Протилежною трансформацією до додавання є вилучення: *Once I woke up in the early morning light and saw little men playing in a block house I had made* [3, с. 11]. – *Одного разу я прокинувся рано-вранці й побачив маленьких чоловічків, котрі гралися в збудованому мною іграшковому будиночку* [2, с. 14]. Наведений приклад ілюструє використання перекладацької трансформації вилучення в процесі перекладу словосполучки *in the early morning light*. Проте перекладач компенсує ці елементи прислівником *рано-вранці*, що не змінює комунікативної цілі зазначеного елемента.

Синтаксична перестановка речення полягає в зміні порядку членів, або частин речення в перекладеному тексті, наведемо приклад: *I recall hearing a maid talk about opium and how smoking opium brings sweet dreams, and I said: «I will smoke opium when I grow up»* [3, с. 18]. – *Я пам'ятаю: яось почув, як прибиральниця говорила про опіум і про те, що його куріння викликає приємні сни, і сказав тоді: «Коли виросту – куритиму опіум»* [2, с. 20]. У наведеному прикладі трансформація перестановки спостерігається в процесі перекладу умовного речення *«I will smoke opium when I grow up»*. У варіанті перекладу частини речення піддаються перестановці *«Коли виросту – куритиму опіум»*, що зумовлене правилами побудови умовних речень, яке в українській мові підпорядковується причинно-наслідковому зв'язку. Варто зауважити застосування ще однієї трансформації – вилучення в процесі відтворення *and I said – і сказав*, де вилучається підмет, що зумовлено уникненням тавтології.

Розглянемо перекладацьку трансформацію об'єднання речень: *We found an abandoned factory and broke all the windows and stole a chisel. We were caught, and our fathers had to pay the damages* [3, с. 20]. – *Яось ми знайшли закинуту фабрику, повибивали в ній усі вікна та вкрали звідти долото, але нас упіймали, і нашим батькам довелося відшкодувати збитки* [2, с. 23]. У наведеному прикладі оригіналу спостерігаємо використання двох сурядних речень, які описують намагання молодих хлопців вчинити крадіжку. Перекладач, у свою чергу, вдається до об'єднання цих сурядних речень у складносурядне, за допомогою протиставного сполучника *але*. Такий спосіб відтворення зумовлений тяжінням перекладача до посилення прагматичного потенціалу уривку.

Протилежною до об'єднання синтаксичною трансформацією є членування речення: *I was lonely, I knew no one, and strangers were regarded with distaste by the closed corporation of the desirables* [3, с. 31]. – *Я почувався самотнім. Я нікого не знав, а до чужинців вузьке коло «своїх» ставилося з відразою* [2, с. 34]. Наведений приклад ілюструє членування складносурядного речення на два – просте та сурядне з протиставним сполучником *а*. Такий вибір перекладацької трансформації зумовлюється прагненням перекладача посилити емоційну складову тексту, зображуючи наскільки самотнім був герой в університеті.

Отже, перекладацькі трансформації – це перетворення, з яких можна перейти від оригіналу до перекладу, які носять формально-семантичний характер, і котрі перекладач може використовувати у тих випадках, коли словникова відповідність не може бути використаною в умовах контексту. Синтаксичні перекладацькі трансформації визначаються як зміни синтаксичних функцій слів та словосполучень. У романі В. С. Берроуза «Наркота», який є одним із найвідоміших сучасних англомовних прозових творів, ми виділяємо такі синтаксичні трансформації на рівні речення: заміни словосполучи словом і навпаки, додавання, вилучення, перестановка, членування та об'єднання речень. Використання зазначених трансформацій обумовлюється прагненням перекладача посилити комунікативний ефект та прагматичний потенціал речень.

Література:

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высшая школа, 1990. 253 с.
2. Берроуз В. С. Наркота; переклад з англ. Геника Белякова. Київ: Клубук, 2016. 240 с.
3. Burroughs W. S. Junky. Grove Press, 2012. 197 p.

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Маслова А. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,*

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Гончарова О. А.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,*

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

Сучасний етап розвитку вищої освіти України характеризується орієнтацією на європейські цінності та політику мультилінгвальності, що й стало могутнім поштовхом до їх вивчення в межах реформування

системи професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов в Україні. Встановленню та поширенню спільних європейських цінностей в країнах Європейського Союзу сприяло прийняття Лісабонського договору (2007р.), згідно з яким цінності являють собою морально-етичні основи всього європейського суспільства і визначають формування гармонійної, різнобічної особистості, здатної жити і діяти на основі спільних цінностей, що формують відчуття європейської ідентичності та приналежності до Європи [1, с. 3].

До провідних європейських цінностей відносять демократію, толерантність, національну й міжнародну орієнтацію, рівність для всіх людей, антирасизм та недискримінацію, представництво та верховенство права, людську гідність, права людини, солідарність, свободу, гуманізм, міжособистісні стосунки, мир і міжнародне взаєморозуміння, міжкультурну освіту, екологічну обізнаність [3, с. 44]. Утім, у формуванні вищезазначених цінностей важливим визнається збереження мовного розмаїття та національної ідентичності, що дозволяє кожному громадянину ЄС спілкуватися двома мовами, крім рідної. У більшості випадків однією з цих мов є англійська. Результати останніх досліджень свідчать про те, що рівень володіння англійською мовою безпосередньо впливає на доступ до глобальних ресурсів, проведення реформ в галузі навчання іноземної мови, підвищення якості освіти, загальну демократизацію країни і ментальну інтеграцію українців до європейського та світового співтовариства [6, с. 32].

Нажаль, частими є випадки, коли українські випускники залишають школу, не володіючи іноземною мовою на достатньому рівні і не знаючи спільних цінностей ЄС. Саме тому особливого значення сьогодні набуває роль учителя іноземної, передусім англійської, мови у наданні підростаючому поколінню знань, умінь та можливостей для соціальної інклюзії, професійної самореалізації та подальшої європейської інтеграції [5, с. 162].

Проблематику запровадження європейських цінностей у систему освіти розробляли такі дослідники, як К. Борка, Г. Домілеску, Г. Зіглер, С. Золотухіна, О. Іонова, О. Комар, Я. Казимир, О. Сахань, Н. Ткачова та інші. Проте, на сьогоднішній день питання актуальних цінностей сучасної європейської освіти залишаються неповною мірою дослідженими. Отже, мета цієї публікації полягає у визначенні ролі, яку відіграють загальноприйняті європейські цінності, в удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови.

Хартія Європейського Союзу про основні права (The Charter of Fundamental Rights of the European Union) виділяє наступні цінності, що є ключовими в країнах Європейського союзу:

– індивідуальні свободи такі, як повага до приватного життя, свобода думки, релігії, зібрань, вираження поглядів та інформації;

– демократія, як одна із спільних цінностей ЄС, гарантує належне функціонування ЄС, надаючи всім повнолітнім громадянам ЄС політичні права такі, як право балотуватися в якості кандидата і голосувати на виборах до Європейського парламенту, право балотуватися в якості кандидата і голосувати в країні свого проживання або в країні походження, а також право на активну участь у суспільному житті;

– рівність, що має існувати в усіх сферах життя: гендерна рівність, політична рівність, рівна оплата за рівноцінну працю тощо;

– верховенство права означає, що все, що робить ЄС, ґрунтується на угодах, добровільно та демократично узгоджених його країнами-членами;

– захист прав людини передбачає, що кожен громадянин ЄС повинен бути вільним від дискримінації за ознакою статі, раси чи етнічного походження, релігії чи переконань, особливостей фізичного розвитку, віку чи сексуальної орієнтації [2, с. 646].

Отже, для розвитку європейського вектору сучасної української освіти важливо отримати правильне розуміння спільних європейських цінностей, сприяти становленню активної позиції молоді щодо реалізації демократичних ідеалів, сформуванню у тих, хто навчається, особистісні та соціальні вміння й навички, необхідні для успішної життєдіяльності в сучасному європейському співтоваристві. При цьому одним з важливих завдань освіти стає формування в молодого покоління свідомості про спільну європейську належність, розвиток почуття відповідальності за спільне майбутнє, відчуття європейського громадянства [4].

Відзначимо, що така інтеграція європейської тематики до загального змісту української освіти неможлива без спеціальної підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів. У цьому контексті підготовка майбутніх вчителів англійської мови потребує особливої уваги, оскільки, вона «відіграє стратегічну роль у налаштуванні європейської освітньої системи на подальші внутрішні й зовнішні зміни, допомагаючи озброїти студентів необхідними знаннями, вміннями та навичками, надати їм можливості для соціальної інклюзії та професійної самореалізації» [5, с. 167]. Тому вважаємо за потрібне включити до професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов курс «Зміцнення спільних цінностей ЄС через політику багатомовності». Зміст такого навчального курсу має допомогти бакалаврам оволодіти відповідними компетентностями, педагогічними та методичними підходами, навичками створення навчальних контекстів, спрямованих на формування в тих, хто навчається, європейської ідентичності та становлення їх активної громадської позиції щодо реалізації

європейських цінностей і демократичних ідеалів. Розробка такого курсу і стане предметом наших подальших наукових розвідок.

Висновки. Головним інструментом поширення демократичних цінностей та формування європейської ідентичності є освіта. Саме через освіту відбувається розуміння та прийняття ключових європейських цінностей, що стимулює міжнародну мобільність і співпрацю, сприяє освітній і професійній інтеграції, зміцнює належність людей до європейської спільноти як європейських громадян. Тому вивчення таких цінностей відіграє ключову роль для професійного становлення майбутніх учителів іноземних мов, які мають відповідати європейським стандартам освіти, бути не тільки ознайомленими, а й справді дотримувались європейських цінностей і щодня демонструвати їх у своїй поведінці та взаємодії з учнями, батьками та членами громади.

Література:

1. Borca, C., Rus, C., Sava, S. Building up European Identity in Primary Education. *Journal of Educational Sciences*. 2020. Vol. 40. № 2. P. 3-13. DOI:10.35923/JES.2019.2.01

2. Douglas-Scott, S. The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon. *Human Rights Law Review*. 2011. Vol. 11. № 4. P. 645-682. DOI:10.1093/hrlr/ngr038

3. Золотухіна С. Т., Іонова О.М., Лупаренко С. Є. Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76, Т. 1. С. 42-46. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-1.7>

4. Кобернік С. Г., Кузьміна Н.Ю., Овчарук О.В., Тараненко І.Г. Концепція змісту освіти для європейського виміру України. / *Інформаційний бюлетень Проекту Міжнародного фонду «Відродження»*, «Навчальний курс «Європейські студії для шкіл». Режим доступу: http://osvita.ua/school/school_today/

5. Комар О. Євроінтеграційні процеси та концепція підготовки вчителя англійської мови нового покоління. *Наукові записки: [збірник наук. статей]* / упоряд. Л. Л. Макаренко. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Вип. СХХХV (135). С. 160–170. Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24239/KOMAR%20O.%20S.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

6. Підготовка вчителя іноземної мови (англійської) для Нової української школи: колективна монографія / О.К. Міллотіна та ін. за заг.ред. Н. М. Лавриченко. Суми: Мрія, 2018. 280 с.

МОВА НА ПЕРЕДОВІЙ

Нетребенко А. М.

викладач української мови та літератури, вища категорія,

викладач-методист

Фаховий коледж

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

Сьогодні суспільство живе та працює в складний час для нашої країни. З початком російської військової агресії назавжди змінився звичний порядок нашого життя. Мовне питання в Україні стало особливо важливою частиною проблеми – української ідентичності. Стан війни в державі неймовірно вплинув на зміни в спілкуванні, які згуртували людей різного віку, різних сфер спілкування й не лише громадян України в ставленні до мови. У результаті жахливих подій у державі змінилася мовна ситуація, суспільство усвідомило, що саме мова забезпечує наше вільне життя та єдність.

Удосконалення вивчення української мови зумовлює пошук шляхів формування й розвитку шляхів мовної компетентності. Упродовж лише останніх років означився суттєвий прогрес у формуванні українського мовного простору в Україні, у першу чергу завдяки зростанню зацікавленості людей українською мовою та культурою [2].

Бажання позбутися суржику, навчитися вільно розмовляти, покращити свої мовні знання, грамотно володіти мовою, поширити словниковий запас, поширити знання щодо реагування мовних процесів на надзвичайну ситуацію в ареалі розвитку мови стало мотивацією до вивчення мови, особливо зараз, під час російської агресії.

Протягом двох місяців проводилось мовне дослідження, завданням якого було проаналізувати стан української мови в умовах війни, як суспільство змінило своє ставлення до мови та популяризує її.

Дослідницька робота була пов'язана з аналізом того, наскільки соціальні інтернетмережі стали українськими. Виявилось, що в Україні в усіх сферах життя почала превалювати українська мова, особливо в медіапросторі, який пропагує українську мову серед громадян власної країни й серед іноземних гостей та використовує рідну мову як інструмент для донесення інформації. Було виявлено, що сторінки найпопулярніших сайтів стали по-справжньому українськими. Українська мова стала символом нескореності та своєрідною лінгвістичною зброєю. Під час повномасштабної війни з РФ наша мова змінюється та поповнюється її словниковий склад. Тепер у всіх на вустах

слова українських стрілецьких пісень чи гасла на кшталт «Слава Україні! Героям слава!». На площах європейських міст люди виходять на акції з україномовними плакатами, а чимало зарубіжних волонтерів і політиків намагаються говорити українською слова підтримки нашому народу [5].

На сучасному етапі поширюється лексичний склад мови – з'являються неологізми та фразеологізми, змінюється орфографія.

Неологізм – слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями [7, с. 577].

Фразеологізм – лексично неподільне, стійке сполучення слів, відтворюване як усталена мовна одиниця [7, с. 895].

Поряд із новою лексикою, що породила військова агресія росії, з'явилося ще чимало нових явищ в активній українській мові, як усній, так і письмений, пов'язаних із прямою невиправданою і жорстокою війною.

По-перше, показаний вище виняток із правила правопису власних назв, підтверджений головним авторитетом України з цього питання Олександром Авраменком: «Насправді, правило таке є. Воно звучить так: прізвища людей та імена, які вживають зневажливо, пишуть з малої літери. І це правило давнє, воно ще з радянських часів було в нашому правописі. Наприклад, «гітлери», «путіни» ми можемо спокійно писати з малої літери, це відповідає вимогам чинного правопису. А щодо назви країни, цього немає в правописі, але за аналогією, зважаючи на ситуацію в країні, можна застосувати це правило і до неї» [8].

По-друге, це безліч фразеологізмів у вигляді усталених виразів, які починались як інтернет-меми і надалі вкоренились як в усній, так і писемній традиції. Причому слід зазначити, що цей процес почався, як і російська агресія, ще на початку 2014 року, коли утворилися такі відомі неологізми як «іхтамнет» (з усіма відмінками та множиною – іхтамнетів, іхтамнетами тощо), «рашизм» (з похідними рашистами) або «кримнаш» (із похідними кримнашистами) [6].

Більш того, цього явища не могла оминати українська Вікіпедія, в якій вже є відповідні статті. Наприклад, «Крымнаш» (укр. «Кримнаш») – російськомовний неологізм, інтернет-мем, ідеологічне кліше, «хештег #КримНаш», що виник і набув популярності в Росії на тлі підготовки й здійснення російської збройної агресії проти України та під час анексії Криму.» Із наведеного видно, що цей інтернет-мем виник від хештегу, тобто своєрідного ярлика-посилання, притаманного для соцмереж [4].

«Орки» – це міфічні людиноподібні страхітливі істоти, що ненавидять людей та вживають їх у їжу, були описані Дж. Толкієном у творі «Володар кілець». Актуальним є порівняння російських солдатів із

людожерами, зіставлення Росії з Мордором – місцем, звідки міфічний темний володар озирає світ і керує своїми ордами. Отже, цілком логічна метонімія Росія – **Мордор**, російські війська – орки – не могла не відбутися після перших же свідочств щодо звірячих учинків цього воцтва на тимчасово окупованих територіях [1].

Отже, процес утворення сталого виразу в нашій ситуації виглядає так: влучне слівце чи словосполучення – хештег у соцмережі (здебільшого Фейсбук) – інтернет-мем – фразеологізм, який розуміють усі хоч у письмовій, хоч в усній формі.

І по-третє, це дуже окремий і дещо унікальний для наших часів феномен створення шиболета для окупантів та їхніх найманців – у перші дні російської навали це було слово «паляниця», яке й справді створювало труднощі для росіян, а потім знову таки в соцмережах шиболет розвинули й удосконалили до «паляниці зі смаком полуниці продаються у крамниці біля Укрзалізниці» і ще багато варіантів на цей кшталт. І знову українська Вікіпедія відреагувала, створивши статтю «Паляниця (шиболет)».

Наведемо кілька прикладів власне нових фразеологізмів.

Доброго вечора, ми з України – ця фраза стала своєрідним привітанням, вступом до гарних новин із фронту, яка з'явилася вперше в треку DJ ProBass (Артем Ткаченко) та DJ Hardi (Максим Мокренко) з Кременчука, що вийшов у жовтні 2021 року.

Чорнобаївка / ласкаво просимо до Чорнобаївки / зустрінемось у Чорнобаївці тощо – цілий букет мемів, багато з яких можуть стати фразеологізмами, загальний сенс яких базується на українському селі в Херсонській області, де окупантам було дуже зручно накопичувати свої війська й техніку для подальшого наступу, але Збройні сили України (ЗСУ) раз від разу знищували все це потужними артилерійськими ударами кожного разу з інших місць. Ситуація повторювалася до 19 разів. Після того Чорнобаївкою називали острів Зміїний, надалі переправу російських військ біля села Білогорівка на Луганщині. Тепер це означає місце неминучої смерті за будь-яких обставин, рок, що навісає над окупантами. [3]

Отже, як зазначено абсолютна більшість громадян України сьогодні за те, щоб українська була єдиною державною мовою в нашій країні. Така думка домінує в усіх регіонах, вікових та мовних групах, ЗМІ та соцмережах.

Література:

1. Батечко А. ЗСУ на Харківщині підсмажили орків і техніку, яку намагалися заховати під шифером: кадри. Режим доступу:

<https://first.politeka.net/uk/374080-vsua-na-harkovshchine-podzharili-orkov-i-tehniku-kotoruyu-pytalis-spryatat-pod-shiferom-kadry>

2. Білогорка М., Мороз Т. Шляхи формування мовної компетентності особистості: науково-методичний підхід. Режим доступу: <https://dspace.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/011-33.pdf>.

3. Близько 70 одиниць техніки та десятки окупантів: на Луганщині з'явилась нова «Чорнобаївка». Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220513-blyzko-70-odynucz-tehniku-ta-desyatky-okupantiv-na-luganshyni-zyavylas-nova-chornobayivka>.

4. Болгарский «крымнаш», Саакашвили прекратил голодовку, ковид-протесты в ЕС: главное за выходные. Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/news/2021/11/21/7130575/>.

5. Джулай Д. «Слава Україні!» – історія гасла боротьби за незалежність. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28565063.html>.

6. На Донбасі взяли у полон чергового «іхтамнета» з Росії. Режим доступу: <https://dn.depo.ua/ukr/dn/na-donbasi-vzyali-u-polon-chergovogo-ihamnyeta-z-rosiyi-alkash-ta-profesiyniy-vbiycya-foto-20180319744573>.

7. Словник іншомовних слів. За редакцією академіка АНУРСР Мельничука О.С.. К., 1985. –577с., 895 с.

8. Слово «росія» в Україні можна писати з маленької літери. Режим доступу: <https://pereiaslav.city/articles/198039/slovo-rosiya-v-ukraini-mozhna-pisati-z-malenkoi-literi-scho-kazhut-pereyaslavski>.

ПЕРЕКЛАД ОДИНИЦЬ, ЩО ПОЗНАЧАЮТЬ ЕЛЕМЕНТИ ДИЗАЙНУ ТА ДЕКОРУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ДЕНА БРАУНА)

Ніколайчук В. С.

студентка магістратури кафедри англійської філології та перекладу

Науковий керівник: Галій Л. Г.

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій*

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Опис інтер'єру є досить важливою сукупністю художніх засобів, що безпосередньо характеризує атмосферу місця дії того чи іншого

художнього твору і тому потребує правильного аналізу. Декорування є невід'ємною частиною дизайну інтер'єру. Його мета полягає у виборі меблів та елементів декору, аксесуарів, текстилю, художніх деталей, здатних створити той чи інший стиль інтер'єру. Отже, опис предметів дизайну та декору дає можливість виокремити деталі організованого інтер'єрного простору у творах. Намагаючись обрати найбільш ефективні шляхи аналізу, дослідники звертаються до різних засобів опису предметів дизайну та декору, що призводить найчастіше до суперечливості певних питань.

У сучасній літературі під «дизайном» розуміють і стиль, і проєкт, і проєктування, і власне дизайн як професійну діяльність, що постає нарівні з архітектурою та інженерним проєктуванням. Дизайн – це розуміння правил та вміння їх порушувати, чим і керувалися «піонери» дизайну – архітектори та художники, усвідомивши можливості, що відкрилися перед ними.

У традиційному значенні під декором розуміють сукупність елементів, що становлять зовнішнє оформлення архітектурної споруди, її інтер'єрів, а також предметів побуту, виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Перекладач, будучи професіоналом у сфері діяльності повинен мати великі знання лінгвостетичних реалій. При підготовці до перекладу тексту перекладачеві необхідна певна фонові інформація. На думку В.В. Кабакчі, перекладачеві необхідно передати не тільки ситуативну реалію, ґрунтуючись на знаннях про цю реалію, а й дати відповідний коментар.

Існують загальні принципи передачі лексики мови оригіналу до тексту перекладу. Найменшим носієм значення у мові та тексті є слово, одночасно будучи мінімальною частинкою змісту всього тексту. У деяких випадках передача змісту слова не відбувається, якщо воно відноситься до різних рівнів ієрархії компонентів змісту.

До граматичних проблем перекладу відносяться ті проблеми, які входять до області не мовної, а перекладацької компетентності. Вирішення граматичних проблем перекладу охоплює варіативні відповідності та різні види трансформацій (комплексна однорівнева та багаторівнева компенсація).

Адекватний переклад термінів як ключових одиниць спеціального тексту є важливою умовою для точності перекладу. Однак при роботі з подібними текстами перекладачі часто стикаються з проблемами, оскільки перед ними стоїть у край важливе завдання – дібрати відповідники, тобто одиниці, які регулярно використовуються для перекладу певної одиниці мови.

На основі порівняльного аналізу одиниць, що позначають елементи дизайну та декору можна виділити: прості терміни, що складаються з

одного слова, складні терміни, що складаються з двох слів та складені терміни.

Головна відмінність термінології дизайну та декору в англійській та українській мовах є наявність великої кількості запозичень, а також необхідністю пояснювального перекладу в українській мові. Цей факт служить доказом нижчого ступеня упорядкування термінології українською мовою, що вимагає роботи лексикографів та перекладачів.

У дизайні інтер'єрів існує велика кількість різних стилів, і при їх перекладі з англійської українською мовою найчастіше використовують такі прийоми, як калькування, транслітерація, транскрипція та додавання. Перекладачі не завжди можуть знаходити еквіваленти у українській мові, через що вдаються до калькування та описового перекладу. Можна припустити, що це пов'язано з тенденцією спрощення комунікації дизайнерів та проєктувальників із різних країн.

Наприклад, «Loft homes are mainly chosen by creative, freedom-loving people who appreciate practicality, creativity, and minimalism» [3, с. 116]. Тут йдеться саме про стиль лофт, тому варіант перекладу може бути наступним: «Найчастіше будинки в стилі лофт привертають увагу творчих, волелюбних людей, для яких важливі практичність, унікальність та мінімалізм». У другому випадку: «Suitable for loft spaces, kitchens, closets, and so much more» [2, с. 92], під поняттям loft мається на увазі не стільки стиль, скільки площа приміщення. Відповідно, можна запропонувати наступний варіант перекладу: «Це підходить для просторих кімнат, кухонь, вбиралень і т.д.» [2, с. 94].

Розберемо наступний приклад – термін «Tudor-style», який в українській мові має відповідник «стиль Тюдорів». У цьому випадку був використаний прийом калькування (style), а також транслітерації та транскрипції (Tudor). На відміну від попереднього терміна, назва стилю пишеться з великої літери, оскільки зародження цього стилю припало на період правління династії Тюдорів [2, с. 94]. Також у реченні було використано прийом перестановки для того, щоб переклад був адекватним. Термін може також бути використаним в наступному контексті: «Having just lived in a modern home, she was drawn to the old-world character of a 1915 Tudor-style house». Можна запропонувати такий варіант перекладу: «Якщо до цього вона жила в будинку в сучасному стилі, то потім вона переїхала в будинок у стилі Тюдор, де панувала атмосфера 1915 року» [2, с. 96].

Аналогічну граматичну трансформацію можна зустріти і під час аналізу терміну «rustic style» – «стиль рустик». Ще одним цікавим прикладом є термін «lodge-style home». Українською мовою він звучить як «будинок у мисливському стилі» [3, с. 138].

Відповідно, слово «lodge» має значення «будиночок, розташований у селі чи горах, куди люди приїжджають не лише відпочити, а й

пополювати чи постріляти». Відповідно, для його перекладу можна вдатися до прийомів калькування та додавання. Окрім того, під час аналізу цього терміна можна виявити ще один варіант перекладу – «лодж». Особливо часто воно зустрічається у поєднанні «готель-лодж». У цьому випадку можна обрати прийом транскрипції [3, с. 152].

Література:

1. Казарин, А. В. Дизайн как социокультурный феномен: дис. ... канд. филос. наук /А. В. Казарин. – Н. Новгород, 2002. 160 с. С. 45-62.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова кн., 2004. – 576 с. С. 73-127.
3. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах / Т. Р. Кияк // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – № 32. – С. 104-158.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с. С. 184-186.
5. Moha N., Gueheneuc Y., Duchien L. and Le Meur A., «DECOR: A Method for the Specification and Detection of Code and Design Smells,» in IEEE Transactions on Software Engineering, vol. 36, no. 1, 2010, pp. 20-34.

КОНТРАСТИВНО-ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ ОНОМАСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ В КАЗЦІ Л. Ф. БАУМА «ЧАРІВНИК КРАЇНИ ОЗ», ЇЇ УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ТА РОСІЙСЬКІЙ АДАПТАЦІЇ О. ВОЛКОВА «ЧАРІВНИК СМАРАГДОВОГО МІСТА»

Петраускас В. В.

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

*Науковий керівник: **Литвар О. М.***

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри англійської філології і перекладу
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій*

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Як стверджує Ентоні Пім: «Найпростіший переклад передбачає контакт щонайменше двох культур. Перекладати також означає намагатись віднайти взаємозв'язок між цими культурами» [8, с. 2].

Культури за своєю специфікою можуть різко або частково відрізнятися одна від одної, або мати певну схожість, що регулюється системою цінностей, мораллю, уявленнями й віруваннями [3, с. 57].

Розбіжність культур є серйознішою перешкодою на шляху досягнення еквівалентності перекладу, ніж розбіжність мов [6, с. 7]. В кожній мові світу існують певні слова та визначення, які не мають відповідників в системі інших мов. До них відносяться одиниці, які мають назву «слова-реалії». Реалії – це слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального й історичного розвитку) одного народу і чужі іншому [1, с. 47]. Реалії є носіями національного і/або історичного колориту; вони не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, і, як наслідок, не піддаються перекладу «на загальних засадах», вимагаючи особливого підходу. Переклад реалій є частиною великої і складної проблеми передачі національної й історичної своєрідності народу [1, с. 5].

Власні назви та імена є словами-реаліями, одним з видів безеквівалентної лексики. Їхня адекватна передачі є важливим аспектом досягнення культурологічної відповідності між оригіналом та перекладом.

Переклад імен героїв казки «Чарівник країни Оз» здійснювався декількома способами. Для перекладу імен людей, що проживали за межами Чарівної країни (в нашому світі), Мар Пінчевський застосував транскодування. Транскодування – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу [4, с. 305]. Розрізняють чотири види транскодування, та при перекладі імен Мар Пінчевський застосував лише два з них: транскрибування та транслітерування. Зокрема ім'я головної героїні *Dorothy* – *Дороти*, було перекладено саме за допомогою транскрибування, що становить передачу звукової форми слова вихідної мови літерами мови перекладу [4, с. 305]. За допомогою транслітерування (передача слова вихідної мови по літерах [4, с. 305]), було перекладені такі слова як: *Oz* – *Оз*, *Em* – *Ем*, *Henry* – *Генрі*, *Toto* – *Тото*.

Імена чарівних персонажів та народів перекладені здебільшого за допомогою калькування. Калькування – це прийом перекладу нових слів, коли відповідником простого чи складного слова вихідної мови у цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику [4, с. 309]. Найпершим таким прикладом, що зустрічається у творі, є переклад назви народу *Munchkins* – *Жувачі*. Це слово утворилося внаслідок додавання закінчення «*kins*» до дієслова «*munch*» – «*жувати*», саме тому в українському перекладі було перетворено на *Жувачі*. Те ж стосується перекладу *Winkies* – *Моргуни*, де дієслово «*wink*» – «*моргати*» стало основою цієї назви. Цікавіша ситуація з назвою *Quadlings*.

Переглянувши етимологію цього слова, можна зробити висновок, що воно має декілька походжень, і невідомо, яким саме користувався автор при написанні. Слово «*quadling*» походить від «*codling*», що означає «*дрібна тріска*» і було прізвищем, що давали рибалкам. А також, воно може бути похідним від слова «*quiddle*», що означає «*балакати*», «*гомоніти*». Проте Мар Пінчевський не скористався жодним із запропонованих варіантів і в його перекладі цей народ отримав назву *Ковтачі*. На відміну від українського перекладу, у Волкова «*Quadlings*» перекладені як *Болтуны* (*Балакуни*), що є однією із можливих етимологій цього слова, і в їх країні всі люблять потеревенити.

Імена ще двох головних героїв *Scarecrow* та *Tin Man* зазнали найбільше змін при перекладі. «*Scarecrow*» має безпосередній український відповідник «*опудало*», але в перекладі його ім'я зазначається як *Страшило*. Ймовірно Мар Пінчевський позичив це ім'я у автора російської адаптації, проте переклад «*Scarecrow*», як «*опудало*» не зустрічається в жодному українському перекладі. Ця генералізація має певний сенс, якщо вважати таку заміну способом виокремлення ім'я героя, аби не плутати *Страшила* з іншими опудалами.

Переклад імені *Tin Man* також можна вважати частково запозиченим з російської адаптації. Дослівно «*Tin Man*» варто було б перекласти як «*бляшаний чоловік*», однак в українському перекладі це «*Бляшаний лісоруб*». Така конкретизація відбулася й в російській адаптації, проте там «*чоловік*» став не лише «*Дровосеком*» (*Лісорубом*), а ще й «*Железным*» (*Залізним*). В українському перекладі Мар Пінчевський залишив Лісоруба «*Бляшаним*».

В російській адаптації «*Чарівник Смарагдового міста*» автор повністю змінив імена більшості персонажів. Зокрема ім'я головної героїні Дороти Гейл було змінено на Еллі Сміт. Можна зробити висновок, що така зміна викликана значним спрощенням більшості імен в адаптації, що покращує сприйняття твору російськомовним читачем. Всі імена звичайних людей були замінені більш простими та стереотипними, як наприклад Генрі став Джоном, а Ем – Анною. Ім'я собаки Тото отримало пестливу форму – Тотошко. Чарівник Оз, чие ім'я фігурує впродовж всієї історії стає Гудвіном, при чому це не його ім'я чи аббревіатура, як в оригіналі, а прізвисько. Походження цього прізвиська можна відстежити, якщо звернутися до англійської мови і транслітерувати його. «*Goodwin*» ймовірно було утворене від злиття двох англійських слів «*good*» та «*wizard*», що означає «*добрий чарівник*». А радянська література і культура переповнена згадками про добрих чарівників, тому таке ім'я є більш канонічним та стереотипним.

Така повна заміна імен ще раз підтверджує основну мету твору-адаптації – повна підміна культурологічного аспекту твору. Для

О.Волкова була не такою важливою адекватна передача змісту твору, як підтримання ідеологічного канону радянської казки та насадження власних цінностей. Оскільки казка є жанром дитячої літератури, літературна пропаганда була важливим аспектом радянської ідеології для виховання патріотичного покоління.

В українському перекладі Мар Пінчевський намагався передати культурологічний аспект твору в повному обсязі. Цьому сприяли його спроби адекватно передати ономастикон твору, однак на переклад деяких власних назв вплинула російська адаптація. Це створює можливості для подальшого розвитку українського перекладу і надбання власних еквівалентів запозичених реалій для повної передачі культурологічного аспекту.

Література:

1. Влахов С. И. Непереводимое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. – М.: Междунар. отношения, 1980. – 343 с.
2. Волков О. Волшебник Изумрудного города. – М.: Эксмодество, 2022. – 224 с.
3. Єлісеєва, С. В. Культурологічний аспект перекладу аудіовізуального контенту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2019. – С. 56 – 59.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми: навчальний посібник І Карабан В.І. – Вид. 5-те, випр. – Вінниця: Нова Книга, 2018. – 656 с.
5. Ліман Френк Баум Чарівник країни Оз: повість-казка для мол. шк. віку / Л. Ф. Баум; Пер. з англ. М. Пінчевський. – К.: Веселка, 1977. – 144 с.
6. Тимко, Н. Фактор «культура» в перекладі / Н. Тимко. 2-е изд., дополн. Курск: Курск. гос. ун-т, 2007. 154 с.
7. L. Frank Baum The Wonderful Wizard of Oz. – New York: Geo. M. Hill, 1900. – 302 p.
8. Morris, Julia. «Pym, Anthony. Negotiating the Frontier: Translators and Intercultures in Hispanic History.» *Cadernos de tradução* 2.12 (2003): 151p.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО ДИТЯЧОГО АВТОРА (НА МАТЕРІАЛІ ДИТЯЧИХ ПОЕЗІЙ ДЖЕКА ПРЕЛУЦЬКІ)

Пікалова А. О.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної філології

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Джек Прелуцкі (1940, Нью-Йорк, США) – автор поезій для дітей, якого у 2006 – 2008 рр. було визнано першим лауреатом премії поміж дитячих поетів (*Young People's Port Laureate*), заснованою Фондом Поезії (*Poetry Foundation*). Окрім цього, автор отримав безліч інших нагород (*School Library Journal Best of the Best Book*, *Children's Book Council*, *Children's Choice*, *Parents' Choice Award*, *Notable Children's Recording*, *an Association for Library Services to Children Notable Book* та інші).

Збірки його поезій розійшлися мільйоном примірників та перекладені багатьма мовами. У 2018 р. його вірш «Homework! Oh, Homework!» [9, с. 54] був представлений в національному рекламному ролику iPad від Apple.

На запитання як Дж. Прелуцкі став письменником, він зазначає, що завжди знав, що його діяльність буде пов'язана з мистецтвом, але він точно не знав, що саме це буде. Він спробував безліч справ, але зовсім випадково знайшов своє ремесло. Коли Дж. Прелуцкі відвідував художню студію, він вирішив намалювати уявних істот. Одного вечора, розглядаючи свої малюнки, Дж. Прелуцкі вирішив, що їм не вистачає віршів. І приблизно за дві години створив дві дюжини віршів до малюнків, на які витратив понад шість місяців. Коли редактор відділу дитячої літератури Macmillan Publishers С. Хіршман (*S. Hirschman*) переглянула роботи Дж. Прелуцкі, вона запропонувала йому надрукувати його роботи. Але це були не малюнки, це були його вірші. Дж. Прелуцкі почав створювати дитячі поезії, і з'ясував, що йому подобається писати вірші для дітей. І через деякий час перша збірка віршів була готова («*A Gopher in the Garden*» 1967 р.) [3; 4].

З дитинства Дж. Прелуцкі любив грати зі словами і вигадувати каламбури, захоплювався розгадуванням кросвордів і мовних ігор. За словами автора, коли він був маленьким хлопчиком, йому подобалася поезія, яку мама читала з «*Mother Goose*» та з «*A Child's Garden of Verse*» [2; 4]. Поет зазначає, що загалом вірші, які він читав у дитинстві, були

дидактичними [1]. Коли автор знову відкрив для себе поезію у двадцять років, він вирішив писати про речі, що дійсно хвилюють дітей, і, що будуть робити поезію захопливою [2].

За спогадами Дж. Прелуцькі, у молодому віці вечорами він грав на гітарі у кафе, співаючи Англійські, Ірландські, Шотландські та Південних Апачей балади, мовою яких він був зачарований. Поет гадає, що спочатку ці балади вплинули на його поетичне мовлення більше, ніж щось інше, саме тому він ніколи не використовує «чудернацькі поетичні прийоми, не перевертає нічого, щоб отримати риму, а лише намагається писати з природнім звучанням» [1]. Дж. Прелуцькі зазначає, що також вплив на його поетичне мовлення справив дядько автора, – комік («*A Borsch Belt comedian*»). Дядько часто розповідав «дурнуваті жарти», що змушували поета «розуміти, про що йдеться мова» [4].

Поетичний стиль Дж. Прелуцькі це рима, яка дуже близька рими Доктора С'юза [4], і насиченість каламбурами. Так, у вірші «*If*» зі збірки «*A Pizza The Size of the Sun*» є яскравий приклад речення-каламбуру: «*If a baseball breaks a window,/ does it cause a window pain?/ If it rains upon a lion,/ do the droplets water mane?/ If you try to wring a lemon,/ can you hear the lemon peel?/ If you dream that you are fishing,/ is your dream of fishing real?*» [6, с. 152]. Щодо рими, що досить схожа на стиль римування Доктора С'юза, то є досить цікаві факти з біографії Дж. Прелуцькі. Поет пригадує, що до нього звернувся один з видавців «*Random House*» з пропозицією доопрацювати незавершений рукопис Доктора С'юза, в якому не було назви, було декілька персонажів, декілька віршів, декілька малюнків, і було середовище – школа [1].

Вірші у збірці «*Scranimals*» [7] мають чудову риму, містять каламбури, а головними персонажами являються фантастичні істоти, що утворилися у поєднанні від птахів, звірів, овочів і квітів. Поет зазначає, що створення каламбурів і скоромовок, – це те, чим він насолоджується; це те, з чим він грає [5]. У творчому доробку автора є вірші-скоромовки, наприклад «*Twaddletalk Tuck*» [8, с. 64]. Тобто, мовна гра – один з найулюбленіших прийомів поетичного мовлення Дж. Прелуцькі.

Дж. Прелуцькі дає пояснення власним новоутворенням: «ідея в тому, що всі слова існують». Поет «вигадує деякі слова, але в основному всі слова», які він «коли-небудь писав є в словнику. Просто треба знайти спосіб їх поєднати». Поет «намагається розширити словниковий запас читачів-дітей», тому іноді «вдається до використання складної лексики (*mucilaginous, gelatinous, eviscerate, evaporate* або *inextinguishable*)». До того ж поет дотримується точки зору, що поезія повинна бути веселою, і що вчити варто через сміх. Тому Дж. Прелуцькі пропонує у процесі навчання математиці знайти вірші про математику, якщо діти вчать їжу, то існує безліч веселих віршів про продукти харчування [1].

Підсумовуючи, варто звернутися до слів самого автора про сучасних поетів, які «відійшовши від дидактизму, пишуть про спорт, космос, монстрів, школу і навіть, просто дурниці. Однак вони пишуть з думкою про дітей, звертаються до вічних тем дитячої поезії – уяви, природи, порам року, до питання «Хто я?» і, звичайно, до гри слів» [4]. Вище зазначене ще раз засвідчує, що поетичне мовлення Дж. Прелуцькі вирізняється лінгвокреативністю, що зреалізовується у різноманітні мовної гри.

Література:

1. An interview with Jack Prelutsky. In *Reading Rockets*'. Retrieved February 11, 2021, from <https://www.readingrockets.org/books/interviews/prelutsky/transcript>
2. Biography of Jack Prelutsky. In *Scholastic.com*. Retrieved May 18, 2020, from http://teacher.scholastic.com/writewit/poetry/jack_meet.htm
3. Castellitto L.M. Jack Prelutsky Interview. *The Many-Pocketed Poet. Indie Bound. org. A Community of Independent Local Bookstores*. Retrieved February 12, 2021, from <https://www.indiebound.org/author-interviews/prelutskyjack>
4. Duckett J. (1999, October 4). Playful Poet Children's Author Really Cooks when Making Rhymes for Popular Books. *The Morning Call*. Retrieved February 12, 2021, from <https://www.mcall.com/news/mc-xpm-1999-10-04-3282862-story.html>
5. Nesbitt K. *An Interview with Jack Prelutsky*. Retrieved May 18, 2020, from <https://www.poetry4kids.com/podcast/an-interview-with-jack-prelutsky/>
6. Prelutsky J. (1996). *A Pizza The Size of the Sun*. New York: Greenwillow Books. 160 p.
7. Prelutsky J. (2002). *Scranimals*. New York: Greenwillow Books. 48 p.
8. Prelutsky J. (1990). *Something Big has been Here*. New York: Greenwillow Books. 160 p.
9. Prelutsky J. (1984). *The New Kid on the Block*. New York: Greenwillow Books. 160 p.

ВІДТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ У ПЕРЕКЛАДІ

Поліщук Н. О.

викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Терміни відіграють важливу роль у перекладі, вони однозначні, не мають синонімів, але часто різні галузі уміщують у собі одну й ту ж одиницю, яка має різне значення залежно від контексту. Загалом термін означає слово або словосполучення, яке відноситься до чітко окресленого поняття з галузі науки, техніки, художнього мистецтва, суспільного життя, політичного життя і вступає в відношення, які ще називають системними відношеннями з іншими подібними одиницями мови, утворюючи разом із ними особливу систему – термінологію [1, с. 8]. Виділяють наступні ознаки терміну: має фіксоване словникове визначення різних понять; є однозначним у межах термінологічної системи та має тенденцію до однозначності; він є точним, не залежним від контексту; стилістично нейтральний; системний; не має синонімів у межах однієї терміносистеми; короткий, невеликий у плані вираження та має змогу повно передавати поняття [4, с. 3-4].

Під час перекладу термінів слід звертати увагу на наявність лексичного еквівалента у мові перекладу. Часто перекладачі створюють власні еквіваленти за допомогою різних перекладацьких прийомів. До розповсюджених способів перекладу належить прийом конкретизації, коли під час перекладу використовуються слова з вужчим предметно-логічним значенням, наприклад: *server*– *подавальник напоїв* [6, с. 4; 2, с. 24], *flavors*– *присмаки* [6, с. 14; 2, с. 35], *spit cup*– *чаша для спльовування* [6, с.72; 2, с.93], *wine director*– *завідувач із вина* [6, с. 5; 2, с. 25], *cork dork*– *пляшковий сноб* [6, с.106; 2, с. 129] та прийому генералізації, коли під час перекладу навпаки використовуються слова з ширшим предметно-логічним значенням: *introductory sommelier*– *початківець* [6, с. 14; 2, с. 34], *master sommelier*– *майстер* [6, с. 14; 2, с. 34], *wine's aromas*– *аромат* [6, с. 14; 2, с. 35], *tartrate crystals*– *тартрат* [6, с.18; 2, с. 38]. Наступним розповсюдженим прийомом перекладу є транскодування, яке означає побуквенну чи пофонемну передачу вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу: *decanter*– *декантер* [6, с. 18; 2, с. 38], «*aerating*» *the wine*– «*аерація*» *вина* [6, с. 46; 2, с. 67], *anosmics*– *аносміки* [6, с. 104; 2, с. 126], *credenza*– *креденція* [6, с. 117; 2, с. 139]. Прийом описового перекладу використовується перекладачами досить рідко, проте є дуже доцільним,

щоб адекватно передати зміст терміну, який у вихідній мові виражений простим словом, а у мові перекладу змінюється словосполученням, до прикладу: Using a *supertaster testing kit* I ordered from a company that... [6, с. 84]. Яюсь я замовила *спеціальний комплект для визначення смакових здібностей* у компанії... [2, с. 106]. Наступним методом перекладу термінів є калькування, що передбачає наявність двосторонніх міжмовних відповідностей між лексичними одиницями. В свою чергу під калькуванням розуміють, передачу комбінаторного складу слова, коли складові частини слова чи фрази перекладаються відповідними елементами мови перекладу, при цьому порядок калькованих елементів може змінюватися, наприклад: *cellar rat-льоховий щур* [6, с. 4; 2, с. 24], *wine-store clerk-працівник винної крамниці* [6, с. 4; 2, с. 24], *head sommelier-головний сомельє* [6, с. 4; 2, с. 24], *celler map-льохова карта* [6, с.7; 2, с. 28], *fantasy name-фантазійне ім'я* [6, с. 2; 2, с. 22]. Зазначений прийом застосовуються при перекладі складних за структурою термінів, також для багатокомпонентних термінів, цей спосіб є досить поширеним і стає основним способом перекладу спеціалізованої лексики [5, с. 278]. Під час перекладу безеквівалентних термінів можливе також поєднання кількох прийомів перекладу одночасно для адекватної передачі термінів вихідною мовою.

Термін у художній літературі – в основному елемент стилю, основа створення художнього образу. Проте, термін у тексті не можна вилучити або замінити, адже навіть близький за значенням синонім, що не є терміном або ж належить до терміносистеми іншої науки або сфери життя, може порушити всю цілісність сприйняття твору [3, с. 278]. Крім того використовуючи терміни, автор створює відповідну атмосферу у своєму творі, описує термінами інтереси героїв, тому їх опущення перекладачем може зіпсувати цілісне сприйняття твору читачами мови перекладу.

Отже, терміни– це лексичні одиниці, які мають низку властивостей: вони мають фіксоване словникове визначення різних понять; є однозначним, точними та стилістично нейтральними. Під час перекладу термінів слід звертати увагу на наявність лексичного еквівалента у мові перекладу. Часто перекладачі створюють власні еквіваленти за допомогою різних перекладацьких прийомів. До основних відносяться: калькування, транскодування, конкретизація та генералізація. У художньому тексті терміни відіграють важливу роль, адже саме вони передають атмосферу твору, тому опущення або заміна терміну може порушити цілісність сприйняття роману.

Література:

1. Білозерська Л.П. Термінологія та переклад: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
2. Б'янка Б. Схиблені на вині. Мандрівка у вишуканий світ сомельє / пер. з англ. Г. Рувль. Київ: Наш формат, 2019. 344 с.
3. Влахов С. Н., Флорін С. В. Непереводимое в переводе: монографія. Москва: Высшая школа, 1986. 416 с.
4. Лексичні та граматичні трансформації в процесі перекладу художніх творів з англійської на українську мову. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/81158/1/Myklas_hchuk_Lexical.pdf;jsessionid=E1FDA059AA74FE66E9194CDB9278EF47
5. Фурт Д.В. Способи перекладу термінів українською мовою з англійської. *Філологічні студії*. 2018. № 17. С. 272-281.
6. Bianca Bosker. *Cork Dork: A Wine-Fueled Adventure Among the Obsessive Sommeliers, Big Bottle Hunters, and Rogue Scientists Who Taught Me to Live for Taste*. New York: Penguin Books, 2017. 329 p.

ПОСТРЕДАГУВАННЯ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ ЯК ВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Прутчикова В. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри перекладу та іноземних мов
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Бурхливий розвиток новітніх технологій, пов'язаний зі світовими глобалізаційними процесами інформаційного обміну, значно вплинув на сферу перекладу та висунув нові вимоги до підготовки сучасних перекладачів. Це пов'язано перед усім з активним впровадженням машинного перекладу, який останнім часом інколи розглядається як певний конкурент людському перекладу, особливо з появою нейронного машинного перекладу (МТ). Проте, як свідчить досвід [1], лише завдяки оптимальній комбінації МТ з постредагуванням, яке виконується людиною (перекладачем) (МТРЕ), можливо отримати високоякісний переклад.

Затребуваність машинного перекладу стрімко зростає. Як великі профільні компанії, так і окремі спеціалісти активно користуються у своїй роботі перекладацьким ІТ-інструментарієм. Більше 50%

перекладацьких компаній Європи і перекладачів-фрілансерів користуються МП, як свідчить звіт європейської перекладацької галузі за 2020-2021pp. [2]. До того ж сучасні адаптивні послуги машинного перекладу в режимі реального часу пропонуються за цінами, які на 50–70% нижче традиційних розцінок за переклад [3].

Така популярність МП привела до виникнення нової професії на перекладацькому ринку – постредактор машинного перекладу, що спонукає до відповідного корегування освітніх програм підготовки сучасних перекладачів.

Дослідження проблем спеціалізованої професійної підготовки перекладачів сьогодні набувають особливої актуальності. Питання спеціалізації перекладацької освіти, кваліфікаційних напрямів підготовки перекладачів, складових професійних компетентностей знайшли певне висвітлення у класичних наукових роботах (Л. Бархударов, В. Комісаров, Л. Латишев, Р. Міньяр-Белоручев, Г. Мірам, Я. Рецкер, А. Федоров, І. Халєєва, М. Цвіллінг), а також у дослідженнях сучасних українських вчених (В. Карабан, І. Корунець, В. Радчук, О. Чередниченко, Л. Черноватий, С. Швачко та ін.).

Предметом дослідження даної статті є постредагування машинного перекладу як технологічного аспекту перекладацької діяльності і як складової підготовки перекладача-постредактора. Дана тематика є надзвичайно *актуальною* для професійної підготовки перекладачів, оскільки на сьогодні практично відсутні напрацювання до програми підготовки постредакторів машинного перекладу.

Метою даної статті є визначення основних компетентностей професійно-орієнтованого перекладача-постредактора машинного перекладу.

Постредагування машинного перекладу, що у сучасній перекладацькій сфері позначається англійськими аббревіатурами PEMT (Post Editing Machine Translation) або MTPЕ (Machine Translation Post Editing), є дотичним до таких понять як штучний інтелект, машинне навчання, глибоке навчання, інтелектуальний аналіз даних тощо.

Перекладач-постредактор, як професійний користувач систем МП, належить до фахівців так званої переробки текстів, які в англомовній літературі позначаються терміном «*language worker*», куди відносяться усі лінгвісти, які займаються текстовою переробкою, термінологи, технічні письменники, фахівці в області трансферу технічної інформації тощо [4].

Сучасний перекладач спеціальної літератури є учасником технологічної обробки текстів, що вимагає використання спеціалізованої предметно-орієнтованої системи МП, яка обирається

компанією, та створення автоматизованого робочого місця перекладача (АРМ) [5].

Автоматизоване робоче місце перекладача, як правило, забезпечується спеціалізованою системою машинного перекладу з налаштованими словниками користувача, інструментами «перекладацької пам'яті» (Translation Memory), онлайнними словниками, засобами автоматизованої роботи з термінологією, комплексом резидентних словників, тезаурусів, систем перевірки орфографії, систем доступу до інформації різних каналів передачі даних, засобами формування модельованих текстів певної структури [5; 6].

Запорукою успішного перекладу спеціалізованого тексту є здатність перекладача створювати такі тексти. Професійні перекладачі, термінологи, технічні письменники мають володіти базовими компетенціями в аспекті написання спеціалізованих текстів як рідною, так і іноземною мовою, та вміннями їх перекладацького опрацювання. Перекладач у процесах оптимізації якісного машинного перекладу є ключовим учасником підготовки корпусу текстових даних, зокрема таких етапів, як дедуплікація (видалення надлишкової інформації), токенизація (сегментація великого тексту на менші частини – токени, за допомогою яких класифікуються тексти тощо), анонімізація та багато інших [7].

Ефективне опрацювання спеціалізованих текстів вимагає від перекладача глибоких знань особливостей типології спеціалізованих текстів у рідній і іноземній мовах, вміння створювати усі типи текстів рідною та іноземною мовами, а також вміння перекладати тексти із врахуванням особливостей вимог до спеціальних текстів у різних культурах.

Відштовхуючись від типології текстів, перекладач здійснює постредагування МП на різних рівнях: на рівні синтаксичної структури речень, слів та словосполучень, морфологічних форм, пунктуації тощо, а також стилістики тексту. Наприклад, у мовних парах англійська – українська / німецька – українська при редагуванні тексту, як правило, необхідне корегування узгодження форм роду, числа і відмінку, зміна порядку слів у реченні або його загальна перебудова, перевірка відповідності часових та видових характеристик.

Під час постредагування перекладач використовує різноманітні лексичні та енциклопедичні бази даних і корпуси текстів, які включені до словникової бази МП, та формує свій актуальний словник з певними уточненнями до конкретного тексту, який по завершенню редагування буде включено до лінгвістичних ресурсів МП.

Після завершення перекладу та постредагування певного тексту необхідне додаткове налаштування лінгвістичних ресурсів МП, а саме,

включення до корпусу паралельних текстів перекладених та відредагованих текстів, додаткового словника нової уточненої термінології, напрацьованої в результаті перекладу тексту тощо. Також складається опис типових помилок у машинному перекладі, який передається розробникам програмного забезпечення для подальшого удосконалення систем. Таке регулярне налаштування лінгвістичних ресурсів МП забезпечує у подальшому максимальну ефективність як перекладу, так і постредагування.

Таким чином, до основних компетентностей перекладача-постредактора машинного перекладу слід віднести наступні:

- уміння здійснювати багаторівневу лінгвістичну передперекладацьку підготовку (передредагування) тексту (або масиву текстів) для оптимізації машинного перекладу;

- здатність створювати та удосконалювати автоматизоване робоче місце для машинного перекладу;

- уміння працювати з автоматизованими інструментами «перекладацької пам'яті», багатопрофільними онлайнними словниками, тезаурусами, термінологічними базами, корпусами паралельних текстів, системами перевірки орфографії тощо;

- знання типології текстів та володіння базовими компетенціями написання спеціалізованих текстів як рідною, так і іноземною мовами з урахуванням культурних особливостей;

- уміння формувати свій актуальний перекладацький словник до конкретного тексту та включати його до лінгвістичних ресурсів МП.

Отже, як прогнозують учасники світового перекладацького ринку, найближчим часом компетентностями постредагування машинного перекладу повинен буде володіти кожен професійний перекладач. А тому щонайменше курс з постредагування машинного перекладу в найближчій перспективі має стати обов'язковим для усіх, хто спеціалізується на письмовому перекладі.

Література:

1. Machine Translation Post-editing Best Practices. URL: <https://www.memsource.com/blog/post-editing-machine-translation-best-practices/> (Access date: 21.12.2021).

2. The European commission service standards and principles. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/about_the_european_commission/service_standards_and_principles/documents/elis_2021_european_language_industry_survey.pdf. (Access date: 21.12.2021).

3. Jaap van der Meer. Reconfiguring the Translation Ecosystem in the 2020s. URL: <https://blog.taus.net/reconfiguring-the-translation-ecosystem-in-the-2020s>. (Access date: 21.12.2021).

4. Beliaeva L.N. Linguistic technology in modern network space: Language worker in localization industry. St. Petersburg, Knizhnyi dom, 2016, 134 p.

5. Беляева Л.Н., Джепа Т.Л., Зак Г.Н, Камшилова О.Н., Нымм В.Р., Разумова В.В. Автоматизированное рабочее место филолога в структуре образовательного пространства современного вуза. СПб.: Книжный дом, 2013. 123 с.

6. Knebel M., Ralf F. DITA Customization – Create Your Own Flavor // Tekom-Jahrestagung und tcworld conference in Stuttgart. Zusammenfassungen der Referate. – Stuttgart: tcworld GmbH Verantwortlich. – 2016. – P. 51–53. Jaap van der Meer. Translations Economics of the 2020s. URL: <https://multilingual.com/issues/july-august-2021/translation-economics-of-the-2020s/> (Access date: 21.12.2021).

СИНОНІМІЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ЯК ПРОБЛЕМА СПРИЙНЯТТЯ ФАХОВОЇ МОВИ

Самоброд А. О.

студентка магістратури кафедри англійської філології та перекладу

Науковий керівник: Плетенецька Ю. М.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Проблемі синонімії, в термінології присвячено не мало досліджень відомих вчених, проте навіть на сьогоднішній день багато питань залишаються дискусійними.

Синонімія – це семантичне явище, що вважається у лексиці однією з найважливіших системотворчих категорій. Під синонімами в лінгвістиці розуміють слова, що позначають назву одного і того ж поняття, загальні за основним лексичним значенням, але відрізняються смисловими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням, сферою стилістичного використання, або можливостями поєднання з іншими словами [5, с. 54].

Медицина є особливою специфічною сферою, однією з особливостей медицини можна назвати те, що в цій галузі гармонійно поєднуються як традиційні, так і сучасні методи дослідження. Звісно, переклад медичних наукових текстів має свою специфіку та тонкощі.

Нами було виокремлено два основні типи синонімів у наукових медичних статтях: абсолютні та відносні синоніми. Розглянемо їх детальніше.

Абсолютні синоніми характеризуються відсутністю семантичних відмінностей, емоційно-експресивних та стилістичних опозицій, а також здатністю до вільної взаємозаміни [4, с. 78]. Вони можуть відрізнятися своєю структурою, один із термінів може бути моно, а інший – полікомпонентним.

Наведемо абсолютних синонімів та їх перекладу:

Babesiosis is characterized by a large loss of erythrocytes, resulting in the anemia development [10, с. 82]. – *Бабезіоз характеризується великою втратою еритроцитів, у результаті чого розвивається анемія* [6, с. 82].

Blood transfusion is an effective and primary way to treat severe forms of canine piroplasmosis [10, с. 84]. – *Переливання крові є ефективним і основним способом лікування важких форм піроплазмозу у собак* [6, с. 84].

Вищенаведені синоніми є абсолютними, адже вони позначають одне й те ж захворювання, а саме ураження еритроцитів собак. Слід зазначити, що один з термінів є однокомпонентним, а інший двокомпонентний. У перекладі термін *babesiosis* відтворюється за допомогою транслітерації *бабезіоз*, адже він має латинське походження. Абсолютний синонім *canine piroplasmosis* є двокомпонентним, а у перекладі зустрічаємо трикомпонентне словосполучення яке відтворюється за допомогою експлікації внаслідок лексичної побудови термінів, адже формулювання терміну *собачий піроплазмоз* є не коректним у науковому стилі.

Отже, абсолютні синоніми характеризуються відсутністю семантичних відмінностей, емоційно-експресивних та стилістичних опозицій, а також здатністю до вільної взаємозаміни, які можуть бути як однокомпонентними, так і багатокомпонентними.

Відносні синоніми – це терміни, які позначають одне поняття, але відрізняються у відтінках, тобто у них зберігається лише часткове значення. Різниця між відносними синонімами часто полягає в тому, що лише один із них має переносне значення [1, с. 117]. Неправильне вживання відносних синонімів призводить до словникових помилок, тобто до неправильного слововживання, яке змінює предмет висловлювання чи робить висловлювання безглуздим. Тому, використовуючи відносні синонімічні терміни у наукових медичних текстах, автор повинен повністю розуміти їх значення, а в процесі перекладу звертати увагу на точне значення терміну. Розглянемо відносні синоніми детальніше:

Наведемо наступний приклад синонімічних термінів:

*An important and topical issue for multicellular objects is the search for methods of their **preservation**, which will allow more efficient use of spheroids in regenerative medicine and tissue engineering [8, с. 102]. – Важливим і актуальним питанням щодо багатоклітинних об'єктів є пошук методів їхнього **консервування**, що дозволить більш ефективно використовувати СФ у регенеративній медицині та тканинній інженерії [3, с. 102].*

*When the incubation time was prolonged up to 6 hrs at 37°C in the solution II, the transformation of follicle structure lead to the **conservation** of the processs [9, с. 258]. – За умов збільшення часу інкубації до 6 годин при 37°C у розчині II трансформація структури фолікула **продовжувалася** [7, с. 258].*

У наведених прикладах виділяємо два відносних синонімічних терміни, а саме *preservation* та *conservation*. Зазначені термінологічні одиниці є відносними синонімами, хоча на перший погляд, вони здаються абсолютними. Обидва терміни позначають збереження та запобігання, але вони мають інакші відтінки у різних контекстах. Так, наприклад, у першому прикладі термін *preservation* використовуються на позначення довготривалого збереження багатоклітинних об'єктів [2, с. 28], який у перекладі відтворюється за допомогою повного еквівалентного відповідника. Термін *conservation* відображає процес продовження, що є запорукою процесу збереження, що відображається у перекладі зазначеної термінологічної одиниці за допомогою модуляції та заміни частини мови.

Тож, відносні синоніми – це терміни, які позначають одне поняття, але відрізняються у відтінках, тобто у них зберігається лише часткове значення. Неправильне вживання відносних синонімів призводить до словникових помилок, тобто до неправильного слововживання, яке змінює предмет висловлювання чи робить висловлювання безглуздим.

Отже, синонімія – це семантичне явище, що вважається у лексиці однією з найважливіших системотворчих категорій. Синоніми у термінології мають свої особливості: вони часто є тотожними за значенням; є синонімами по денотату та сигніфікату одночасно; абсолютно не змінюють сенсу висловлювання; можуть мати розбіжності у понятійному плані; можуть відрізнятися семантикою словотвірних елементів, особливостями функціонування.

Використовуючи синонімічні терміни у наукових медичних текстах, автор повинен повністю розуміти їх значення, а в процесі перекладу звертати увагу на точне значення терміну.

Література:

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Едиториал УРСС, 2004. 576 с.
2. Данилюк М. Короткий англо-український медичний словник. Український Термінологічний Центр в Америці: «Свобода», 2019. 151 с.
3. Дубрава Т. Г., Бабенко Н. М. Кріоконсервування дендритних клітин як етап біотехнологічного процесу для їх застосування у клінічній практиці. Проблеми кріобіології і кріомедицини. Харків: Державний біотехнологічний університет, 2021. С. 101-116.
4. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Глумачний словник лінгвістичних термінів. К. : Либідь, 2011. 223 с.
5. Михайлова Т. Синонімічні відношення в українській науково-технічній термінології. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». Львів, 2004. № 503. С. 53-60.
6. Приходченко В.О., Бобрицька О.М. Гематологічний профіль собак під час комплексного лікування бабезіозу з використанням трансфузії кріоконсервованих еритроцитів. Проблеми кріобіології і кріомедицини. Харків: Державний біотехнологічний університет, 2021. С. 82-94.
7. Моїсєєв А.І., Коваленко І.Ф. Динаміка проникання диметилсульфоксиду в клітини лінії L929 і сфероїди з них. Проблеми кріобіології і кріомедицини. Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2021. С. 257-268.
8. Dubrava T.G., Babenko N.M. Cryopreservation as Biotechnological Application of Dendritic Cells in Clinical Practice. Problems of cryobiology and cryomedicine. Kharkiv: State Biotechnological University, 2021. P. 101-116.
9. Moisieiev A.I., Kovalenko I.F. Dynamics of Dimethyl Sulfoxide Penetration Into L929 Cells and L929-Based Spheroids. Problems of cryobiology and cryomedicine. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. P. 257-268.
10. Prykhodchenko V.O., Bobrytska O.M. Blood Characteristics in Dogs During Treatment of Babesiosis Using Transfusion of Cryopreserved Erythrocytes. Problems of cryobiology and cryomedicine. Kharkiv: State Biotechnological University, 2021. P. 82-94.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ПЕРШОКЛАСНИКА ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Сірик О. В.

*студентка кафедри дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Актуальність вище зазначеної проблеми обумовлена насамперед підвищенням якості української освіти, шляхом формування особистості дитини, її готовності до самореалізації, творчої активності, життя в демократичному суспільстві. Як зазначено в Державному стандарті початкової освіти, «мета і завдання цього навчального предмета (української мови) у початковій школі полягає не лише в опануванні грамоти (початкових умінь читати і писати), а й у мовленнєвому розвитку молодших школярів – умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення. Розвиток мовлення має набути статусу провідного принципу навчання рідної мови в загальноосвітній школі, зокрема в її початковій ланці.» [3, с. 95].

За типовою програмою розробленою під керівництвом Савченка О.Я. в учнів першого класу необхідно розвивати такі вміння: 1. Сприймання усної інформації (з увагою сприймає усні репліки, доречно реагує на них, виконує навчальні та ігрові дії відповідно до прослуханої інструкції). 2. Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого (дитина слухає і розуміє, відповідає на запитання за змістом прослуханого, розповідає про те, що мовиться в тексті). 3. Практичне оволодіння діалогічною формою мовлення, етикетними нормами культури спілкування, оцінювання усної інформації (ділиться своїми почуттями, розповідає, відтворює в ролях, вступає в діалог, самостійно формулює репліки, уважно слухає, адекватно відповідає, користується мовленнєвим етикетом, дотримується правил спілкування, використовує не словесні засоби, регулює дихання). 4. Створення усних монологічних висловлень (повторює, переказує прочитану казку, самостійно будує коротке зв'язне висловлення за поданим початком, малюнком, ілюстрацією, на основі прослуханого тексту, або випадку з життя) [4, с. 7]. Тому, перше завдання школи, особливо, її молодшої початкової ланки – навчити школярів змістовно, граматично правильно і стилістично вправно викладати думки в усній та писемній формах.

Найважливіше значення у формуванні такої інтегрованої якості, як зв'язне мовлення, має навчальний процес, оскільки зв'язне мовлення –

продукт цілеспрямованого, систематичного навчання, формування умінь і навичок мовлення дитини. Це вміння учня висловлювати свої думки в усній чи письмовій формі логічно і граматично правильно, енергійно, послідовно, не відволікаючись від теми, з елементами виразності передавати побачене, почуте, пережите, прочитане. Є два типи зв'язного мовлення: діалогічне і монологічне. Діалогічне мовлення – це спілкування двох або кількох осіб. По своєму змісту діалог складається із запитань та відповідей, він не підкріплюється розгорнутими реченнями, оскільки підсилюється інтонаціями, мімікою, жестами. Монологічне мовлення – більш складний та організований вид мовлення, де дитина логічно, складно та правильно будує висловлювання до аудиторії.

В цій тезі більш детально розглянемо як формувати монологічне мовлення методом критичного мислення. Підґрунтям монологічного мовлення є мислення, яке побудоване з більш логічною послідовністю ніж в діалогічному мовленні. Для більш зрозумілого монологу необхідно використовувати точні формулювання, повні і поширені речення. Зв'язне монологічне мовлення однієї особи вимагає більшої повноти, чіткості, розгорнутої послідовності побудови розповіді. Дитина повинна вміти зосередитися на головному та емоційно, жваво, образно без непотрібних деталей висловити свою думку. Програмою передбачається, що, формуючи у дітей першого класу початковий рівень монологічного мовлення, необхідно проводити роботу, спочатку, над тим, щоб вони вміло відповідали на запитання і ставити їх перед однокласниками, учителем. Робота з навчання мовленнєвої діяльності включає в себе: удосконалення звуко-вимови (збагачення, активізацію й уточнення словникового запасу, формування граматичного ладу мовлення, заучування напам'ять невеличких скоромовок, віршів, дитячих пісеньок, загадок, прислів'їв).

В першому класі важливою умовою розвитку мови дитини є навчання за допомогою інтерактивних технологій критичного мислення – інновацій у методах і формах роботи на уроках. В освітніх стандартах України за новою програмою виділяють 10 ключових компетентностей, спільними вміннями для яких є: вміння читати і розуміти прочитане; вміння висловлювати думку усно і письмово; критично мислити; творити; здатність співпрацювати у команді; здатність логічно обґрунтовувати позицію; вміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; застосовувати емоційний інтелект [2, с. 10-12]. Удосконалення та розвиток монологічного мовлення потребує формування критичного мислення на уроках української мови, де дитина навчається не тільки правильно формулювати думку, а й будувати свою розповідь, ставити запитання.

Також завдяки критичному мисленню дитина може бачити проблеми, аналізувати, синтезувати інформацію з будь-яких джерел, формувати та правильно висловлювати гіпотези та бачення, розширювати рамки свого мовлення, ухвалювати та обґрунтовувати рішення.

Основою формування монологічного мовлення технологіями критичного мислення є структура уроку, яка складається з трьох етапів: актуалізація (вступна частина), усвідомлення (основна частина), міркування (рефлексія, заключна частина).

На першому етапі відбувається актуалізація, пригадування вивченого матеріалу. Тут можна використовувати методи – «Мозкова атака», «Питання відповідь». Діти, відповідаючи на запитання вчителя, за допомогою останнього вчаться формулювати відповіді. Далі можна використати метод роботи в парах, де учні під час виконання завдання, які обов'язково підкріплені наочним матеріалом (картинки, малюнки, фотографії) повторюють вивчений матеріал. Під час бесіди з дітьми малюнок або картинку можна обіграти різними запитаннями, асоціаціями та образами. Це формує мовлення, уяву, мислення, пам'ять. Також тут можна використовувати вправи – «Порушена послідовність», «Грунування», «Незавершене речення».

На другому етапі необхідно допомагати учням в ознайомленні зі змістом нової інформації та стимулювати до активного дослідження матеріалу, спонукати до відкриттів. Перед початком цього етапу необхідно проговорити проблемне запитання, поступово відповідаючи на яке, відкриється істина проблеми. За допомогою наочних матеріалів тут можна використовувати методи порівняння, асоціації та пошук інформації. Далі – такі методи як: складання пазлів, таблиць, кубиків LEGO, «Незакінчене речення», «Порівняння», «Знайди помилку», «З'єднай прислів'я», «Склади розповідь за малюнком». Вони підведуть до розкриття нової теми, відповіді на проблемне запитання. Цей етап можна завершити читанням будь-якого повідомлення з методом «Передбачення за ключовими виразами», або опрацювати скоромовки у малих групах.

Третій і останній етап – рефлексія (міркування). Він вважається найкритичнішим, тому що накопичується дуже багато думок серед яких діти можуть вибрати правильну і перетворити нові знання у власні. Тут можна спочатку використати метод – «Запитання – відповідь», потім – «Дискусія у парах», «Сенкан», «Грунування». Завершуючи останній етап уроку, необхідно запропонувати учням зробити самооцінку за допомогою карток різних кольорів, або кубиків LEGO. Це допоможе вчителю оцінити знання класу, а дітям свої власні.

Завдяки технологіям критичного мислення в учня розвивається пам'ять, увага, уява, фантазія а головне з'являється потреба у говорінні

і як наслідок, будуючи прості речення, він формує монологічне мовлення, адже тільки під час проблемного навчання та активного мислення відбувається пригадування певних подій, розвивається уява та відтворення ланцюга побудови елементарного словосполучення та речення, що відіграє важливу роль у розвитку монологічного мовлення.

Література:

1. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі: Навч. посібник/ А.М. Богуш. – К.: Вища шк., 1992. – 414 с.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 16.05.2022).

3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н72 Н.М. Бібік.-Київ: Літера ЛДТ, 2019. – 208 с.

4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1272. URL: <https://idea-teacher.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/tyпова-osvitnya-programa-dlya-1-2-klasiv-nush-savchenko-o-ya.pdf> (дата звернення 26.05.2022 року)

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДОННИ ТАРТТ «ЩИГОЛЬ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Соловій А. І.

магістрантка кафедри англійської філології і перекладу

Науковий керівник: Ковтун О. В.

доктор педагогічних наук, професор

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Проблема адекватності перекладу художнього тексту є предметом багатьох дискусій у галузі перекладознавства, оскільки художній переклад сильно різниться від інших видів через переважаючу поетичної комунікативної функції. Переклад художньої літератури можна вважати мистецтвом, адже він передбачає творчу діяльність перекладача, у процесі якої створюється цілком новий художній твір. Основне завдання

перекладача – передати художньо-естетичну цінність оригіналу, створити повноцінний художній текст мовою перекладу. Задля досягнення цієї мети перекладач є вільним у виборі мовних засобів, опускаючи окремі деталі тексту оригіналу та вдаючись до прийомів міжмовної заміни, інакше кажучи, перекладацьких трансформацій.

За В. Комісаровим, трансформації – це «перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу у визначеному сенсі» [1]. Тобто перекладацькі трансформації – це стратегії перекладу, що можуть бути використані під час перекладу різних джерел, коли словникова відповідність структури відсутня або не може бути використана за умовами контексту.

Ще у ХХ столітті дослідженням перекладацьких трансформацій займалися як зарубіжні, так і українські науковці. Вперше цю галузь перекладознавства розглядали данський мовознавець Луї Єльмслев, американський лінгвіст Ноам Хомський, російські перекладачі А.Д. Швейцер, В.Н. Комісаров, Л.К. Латишева та Я.Й. Рецкер. Серед українських вчених, які присвятили свої наукові праці вивченню явищу мовних перетворень, є Л.Г. Верба, В.І. Карабан, І.В. Корунець, Л.В. Клименко, А.В. Мамрак.

У результаті дослідження роману Донни Тартт «Щиголь» та його українськомовного перекладу, здійсненого В. Шовкуном, дійшли висновку, що у відтворенні роману українською мовою перекладач вдався до різноманітних лексико-граматичних трансформацій. В основу роботи було покладено класифікацію лексико-граматичних трансформацій В. Комісарова. Комплексні або лексико-граматичні трансформації поділяються на антонімічний переклад, описовий переклад та компенсацію.

При антонімічному перекладі відбувається заміна стверджувальної форми одиниці мови оригіналу на одиницю мови перекладу з протилежним значенням. Наприклад: «*My dreams for the most part were muddled with the same indeterminate anxiety that bled through into my waking hours*» [3, р. 10]. У перекладі: «*Мої сновидіння здебільшого були позначені тією ж тривогою, що пульсувала в моїх жилах протягом тих годин, коли я не спав*» [2, с. 19]. Словосполучення *my waking hours*, що можна перекласти дослівно як *години неспання*, було змінено за допомогою антонімічного перекладу *я не спав*.

Розглянемо інший приклад. «*The hotel staff moved with hushed voices and quiet footsteps, eyes gliding across me coolly as if they didn't quite see me*» [3, р. 9]. У перекладі: «*Персонал намагався не створювати зайвого шуму ані голосом, ані кроками, їхні погляди холодно ковзали по мені, так ніби вони зовсім не бачили мене*» [2, с. 18]. Зазначений приклад також демонструє застосування антонімічного перекладу, в якому

стверджувальна конструкція *moved with hushed voices and quiet footsteps* трансформувалась у негативну *намагався не створювати зайвого шуму ані голосом, ані кроками*.

Описовий переклад – це така лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця вихідної мови заміняється словосполученням, яке описує його зміст. Наприклад: *»Her death the dividing mark: Before and After»* [3, р. 11]. У перекладі: *«Її смерть виявилася межею між двома світами: До і Після»* [2, с. 21]. Поняття *dividing mark* було перекладено за допомогою описового перекладу *межа між двома світами*. Прикметник *dividing* в українській мові позначає щось розділене, а іменник *mark* – знак, слід.

Інший приклад: *«I like to think of myself as a perceptive person (as I suppose we all do) and in setting all this down, it's tempting to pencil a shadow gliding in overhead.»* [3, р. 19]. У перекладі: *«Мені хочеться думати про себе як про особу, наділену інтуїцією (а кому не хочеться?), і, описуючи все це, я мав би згадати про якусь тінь, що згузувалася над нашими головами»* [2, с. 34]. Словосполучення *a perceptive person* також було перекладене за допомогою описового перекладу *особа, наділена інтуїцією*. Крім цього, у зазначеному прикладі застосований також прийом антонімічного перекладу під час відтворення речення *as I suppose we all do* його антонімічним аналогом в українській мові *а кому не хочеться*.

Компенсація – це такий спосіб перекладу, при якому елементи змісту, які були втрачені при перекладі, передаються в тексті перекладу за допомогою іншого засобу, необов'язково в тому самому місці тексту як в оригіналі. Наприклад: *«Му. You're just a cub, aren't you?» he said.»* [3, р. 168]. У перекладі: *«– О Господи. Та ти ж зовсім малюк, – сказав він.»* [2, с. 274]. Експресивний засіб *Му* у перекладі звучить як *О Господи*. У цьому випадку перекладач застосував прийом компенсації для збереження стилістичного забарвлення висловлювання.

Розглянемо інший приклад. *«Nyah,» said Boris, pushing the stringy dark hair out of his eyes. «I don't know how to snowboard. I just hate the sun.»* [3, р. 317]. У перекладі: *«– Не, – погодився Борис, відгорнувши з очей «пасмо тонкого чорного волосся. – Я не вмію кататися на сноуборді. Я лише ненавиджу спеку.»* [2, с. 516]. Розмовне слово *Nyah* відповідно до прийому компенсації у перекладі стало розмовним словом *не* в українській мові.

Переклад художньої літератури розглядається не просто як переклад у його практичному розумінні, а й як особливий вид міжкультурної, культурно-етнічної та художньої комунікації, для якої художній текст виступає структурованим «набором» базових концептів, що відображають певні категорії художнього сприйняття, а для здійснення

їх адекватного перекладу необхідне використання лексико-граматичних трансформацій.

Література:

1. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
2. Тартт Д. Щиголь / Донна Тартт; переклад з англ. В. Шовкуна. – Х. : КСД, 2016. – 816 с.
3. Tartt D. The Goldfinch / Donna Tartt. – NY: Little, Brown and Company. 2013. URL: <https://readli.net/the-goldfinch/>

АНТИТОТАЛІТАРНИЙ ДИСКУРС ПУБЛІЦИСТИКИ ІВАНА БАГРЯНОГО: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Супрун В. М.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри журналістики та українознавства
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Яскрава творча індивідуальність Івана Багряного, поета, епіка, драматурга, публіциста, журналіста, яка засяяла на мистецькому обрії України на початку ХХ століття, лише у 90 роках змогла повноцінно повернутися на літературний олімп вітчизняного красного письменства. Після багатьох років переслідувань, вигнань і вимушеного забуття українці заново відкривають для себе сторінки правди Івана Багряного, писаної кров'ю серця літератора й пронизаної антитоталітарними мотивами та любов'ю до Батьківщини. Порівняно нещодавно розпочалося й науково-філологічне студювання творчості митця (див. праці М. Братусь, Ю. Войчишиної, І. Дзюби, М. Жулинського, С. Ленської, І. Ліпницької, О. Подобєд, В. Погребенника, Г. Семенюка, Н. Сологуб, М. Сулими, Л. Супрун та ін.), проте публіцистичний доробок майстра слова, створений за кордоном і оприлюднений окремим виданням в Україні лише у 1996 році видавництвом «Смолоскип» [1], й донині залишається малодослідженим.

Оголена правда буття, пронизана національною ідеєю, знайшла своє вираження в публіцистичній спадщині митця крізь призму мовностильових засобів, які дали можливість письменнику розкрити

антилюдяність тоталітарної системи, націленої на винищення українського духу й проявів патріотизму народу. Лексичний потенціал публіцистичної «зброї» митця набуває уїдливо-саркастичних інтонацій, коли йдеться про речників й керманічів системи. Наприклад, ведучи мову про Сталіна та злodianня цілого комуно-соціалістичного режиму, митець зазначає: *«Ми того суду не боїмося, але він (Сталін – В. С.) його боїться – «сонцоподібний», «батько народів», «наймудріший з мудрих», «найдемократичніший з демократичних», боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом, то був би найцікавіший і небувалий скандал в історії»* [1, с. 604]. Такого ж сагіричного ранжування набувають в індивідуально-авторській публіцистичній парадигмі слова про речників, вершителей і апологетів режиму: *«куховари з московської кухні»* [1, с. 38], *«революційно» монархічні кухарі»* [1, с. 665], *«хрущовський ведмедик»* [1, с. 212], *«московський роздрочений «мішка»* [1, с. 217], *«радянський червоний крокодил»* [1, с. 254], *«царство сталінського соціалізму»* [1, с. 365] тощо. У деяких випадках знаходимо й свідомо використані автором русизми (*«комуністичні тунеляці»* [1, с. 65], *«щаслива радостная жінка»* [1, с. 224], *«родіна»* [1, с. 334] тощо), які модально конотують ставлення письменника до системи й режимних наглядачів.

Сарказм письменника щодо ненависного режиму виявлено й на рівні кольористичних епітетів: *«чорна ера»* [1, с. 756], *«часи чорної сталініцини»* [1, с. 667], *«червона московська інквізиція»* [1, с. 287], *«сталінська червона деспотія»* [1, с. 267] та ін. Доміnantні чорний та червоні кольори асоціативно не співвідносяться тут з фольклорною символікою, репрезентованою, скажімо, в традиційній українській вишиванці. Навпаки, масмо психологічно напружені кольореми, що маркують у публіцистиці митця тиранію й смерть, які несе тоталітарна система.

Майстерно для посилення антитоталітарної риторики публіцистичних текстів використовує автор й стильовий потенціал фразеологізмів. Письменник сміливо дивився в очі режимові, не покладаючи на нього жодних, щонайменших надій на зміни: *«Ліше знати, хай і найжорстокішу, але правду, аніж тішити себе **рожевими ілюзіями**, бо можна тяжко прорахуватись»* [1, с. 227]; *«Українська національна інтелігенція була зігнана зі світу не ким іншим, як, насамперед, тим орденом марксистських ідеологів, що озброєний Марксовою діалектикою, не за страх, а за совість **крутив мізки суспільству, натягуючи їх на марксистську голублю»*** [1, с. 90]. Як бачимо, фразеологізми тут не лише слугують жакхливій документалізації історичної дійсності, але й образно впливають на реципієнта, що не пережив особисто ярмо комуно-більшовицької диктатури.

Таким чином, лінгвістичні засоби, використані Іваном Багряним у публіцистичних текстах, працюють на розкриття жахливої правди буття в оповитій тоталітарними догмами країні. Мова митця рішуча й однозначна, вона є інструментом боротьби за волю, правду й щасливе майбуття України, а висловлені думки опозиціонують брехливо клішованим підрадянським стереотипам про «щасливе» життя в СРСР.

Література:

1. Багрянний І. Публіцистика: Доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе. Київ: Смолоскип, 1996. 856 с.

ПОНЯТТЯ ТЕРМІНА В ЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Тузак В. Ю.

магістрант кафедри англійської філології і перекладу

Науковий керівник: Єнчева Г. Г.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Незважаючи на те, що систематизація такої науки як термінологія та встановлення її наукового статусу почалися не так давно, розвиток цієї галузі бере свій початок значно раніше. Прикладами того, що найменування наукових понять завжди мало важливе значення для фахівців певних галузей, стали дослідження XVIII ст. в галузі хімії (праці А. Л. Лавуазьє, і К. Л. Бертолле) або в галузях ботаніки та зоології (праці К. Ліннея). У результаті все більшої інтернаціоналізації науки впродовж XIX ст. для вчених очевидно стала необхідність створення низки правил для тих чи інших дисциплін [7, с. 1].

З огляду на це, не дивно, що саме вчені зайняли провідну позицію в процесі розвитку термінології впродовж XVIII-XIX ст., а вже в XX ст. до них приєдналися інженери та техніки. Швидкий прогрес і розвиток технологій вимагали не тільки створення найменувань для нових понять, а й узгодження використовуваних термінів. Засновником сучасної термінології, а також Віденської школи термінознавства вважається австрієць О. Вюстер, який працював у сфері інженерії, як і росіянин Д. С. Лотте, який, в свою чергу, став засновником радянської термінологічної школи. Значним досягненням також стало заснування в 1904 р. Міжнародної електротехнічної комісії (МЕК), першої

міжнародної асоціації стандартизації, яка займалась узгодженням термінів у сфері електрики, електроніки тощо [7, с. 1-2].

Узагалі, в історії вітчизняного термінознавства прийнято виділяти такі чотири періоди:

– **Підготовчий період.** Цей етап характеризувався процесом відбору та первинним аналізом спеціальних термінів та визначень, який почався зі систематичних перекладів термінів і укладання першого російського термінологічного словника в 1780 р. Цей етап тривав до кінця 1920-х рр.

– **Перший період (1930-1960 рр.).** Упродовж цього етапу відбувається становлення теорії термінології. У цей період Д. С. Лотте та Е. К. Дрезен активно займались просуванням інженерного підходу до термінології. Саме цей підхід значною мірою визначив майбутню практику стандартизації та інтернаціоналізації термінології. Окрім цього, праці видатних вітчизняних лінгвістів О. О. Реформатського й Г. О. Винокура також суттєво вплинули на розвиток вітчизняної термінологічної науки.

– **Другий період (1970-1990 рр.).** Особливістю цього етапу є те, що термінологія стає самостійною дисципліною. Теоретики та практики у сфері термінології об'єднують свої зусилля з фахівцями у сфері лінгвістики, логіки, інформатики з метою визначення предмета й завдань термінознавства, а також вдосконалення методів і формулювання його основних проблем. За цей період було розроблено тисячі термінологічних й енциклопедичних словників – від загальних науково-технічних до вузькоспеціальних. Серед робіт вітчизняних термінознавців цього періоду варто відзначити дослідження О. С. Герда, Б. М. Головіна, В. П. Даниленка, О. В. Суперанської, В. Д. Табанакової, О. М. Трубочова.

– **Третій період (з 1990-х рр. донині).** У зв'язку зі змінами в суспільному житті колишнього СРСР, цей етап почався з відчутного зменшення кількості наукових досліджень в сфері термінознавства. Однак з часом ситуація покращилась й нині відчувається поступовий розквіт термінознавства [8, с. 82-83].

Варто наголосити, що поняття «термін» досі не має однієї чіткої визначеної дефініції, адже різні науковці по-різному його тлумачили. Так, наприклад, радянський лінгвіст С. В. Гриньов-Гриневич визначає термін як *«номінативну спеціальну лексичну одиницю (слово або словосполучення), введenu для точного найменування понять»* [4, с. 30]. Як стверджувала О. С. Ахманова, термін – це *«слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної тощо) мови, створюване (прийняте, запозичене тощо) для точного вираження спеціальних понять й позначення спеціальних предметів»* [3, с. 472]. О. С. Ісаєва разом із М. Ю. Шумило розглядають терміни як *«особливі когнітивні рамочні структури – фрейми, що потребують відповідного погодження»* [2].

В. Н. Головін підкреслює, що *«термін – це слово чи підрядне словосполучення, яке має спеціальне значення, що виражає й форму професійне поняття й використовується в процесі позначення й вивчення наукових й професійно-технічних об'єктів, а також зв'язків між ними»* [6, с. 5]. Аналізуючи різні трактування, І. В. Асмукович спробувала узагальнити запропоновані вченими визначення поняття «термін» й, таким чином, надала власну дефініцію, відповідно до якої *«термін – це слово чи словесний комплекс, який співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки) і вступає в системні відношення з іншими словами та словесними комплексами, утворюючи разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, що характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю»* [1, с. 16].

Принагідно згадати, що незважаючи на відсутність одного конкретного визначення, будь-які терміни повинні характеризуватися чітко встановленими ознаками. Так, основні нормативні вимоги до термінів ввів Д. С. Лотте. Серед цих вимог він виділяв такі:

– Термін повинен бути стислим, влучним й мати обмежений, чітко фіксований зміст.

– Варто максимально уникати синонімії термінів.

– Повинна існувати відповідність термінів. Тут мається на увазі те, що майже всі сучасні терміни засновані на інших термінах чи загальних словах. Отож в кожному новому терміні ми можемо прослідкувати буквальне значення терміна, а також його зміст або ж дійсне значення. Залежно від того, наскільки буквальне значення терміна відповідає його дійсному значенню, Д. С. Лотте виділяє три основні групи термінів: 1) правильно орієнтовані терміни; 2) нейтральні терміни; 3) неправильно орієнтовані терміни. До першої групи належать терміни, буквальне значення яких збігається з дійсним. Терміни другої групи – це ті, в яких ми не можемо розпізнати буквальне значення. Як правило, до нейтральних термінів відносять ті, які запозичені з інших мов, тобто етимологія яких нам невідома. Складність термінів третьої групи полягає в тому, що до них належать такі терміни, буквальне значення терміноелементів яких суперечить дійсному значенню.

– При творенні термінів варто пам'ятати про їх узгодження в конкретній термінологічній системі [5, с. 21-33].

Отже, класичний підхід до термінології сформував австрійський вчений О. Вюстер в 1930-х рр. Першочергова мета термінології полягає в утворенні та уніфікації спеціальних понять, тобто термінів певних галузей. Нині не існує єдиного визначення поняття «термін», адже різні вчені мають своє тлумачення. Це пояснюється зв'язком термінології з іншими науками (логікою, інформатикою, філософією, фізикою,

медициною і т. д.). Однак незважаючи на певні розходження у визначеннях, існують чітко встановлені вимоги до термінів, як от стислість, узгодженість з іншими термінами в певній термінологічній системі, відсутність полісемії тощо.

Література:

1. Асмукович І. В. Структурно-семантична організація авіаційної термінології англійської мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. С. 15–18.*

2. Ісаєва О. С. Терміни і термінотворення як важливі компоненти професійно-орієнтованої лексики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. Вип. 27. 2012. С. 23–24.*

3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия, 1966. 607 с.

4. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение. Учебное пособие. М: Академия, 2008. 304 с.

5. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. М.: Изд-во АН СССР, 1961. 158 с.

6. Головин, Б.Н., Кобрин, Р.Ю. *Лингвистические основы учения о терминах. М.: Высшая школа, 1987. 104 с.*

7. Cabré, M. Teresa (1998): *Terminology: Theory, methods and applications*, Philadelphia PA, John Benjamins, 248 p.

8. Leitchik V.M., Shelov S.D. *Terminology: Where is Russian Science Today? LSP & Professional Communication. 2003 Vol. 3 N1. pp. 82-109.*

CONSTITUTIONAL FEATURES OF THE VALUE PICTURE OF THE WORLD IN MODERN LINGUISTICS

Khodzhaieva O. O.

*Graduate Student at the Department of Foreign Languages
of Professional Communication
International Humanitarian University
Odesa, Ukraine*

The semantics of the phraseology we study correlates with the value of «health» and the non-value of «ill-health» (disorder or disease) [1]. An important role in understanding the latter is played by disorders – problems

that arise in the functions or structures of the body, such as a significant deviation or loss of some vital functions. Constitutive signs of violations are as follows:

1) structural disorders, which may include an anomaly, defect, loss or other significant deviation in body structures;

2) disorders that represent a deviation from certain generally accepted population standards of the biomedical state of the organism and its functions, and the definition of their components is carried out by specialists who assess the physical and mental functioning in relation to the standards;

3) violations, which may be temporary or permanent; progressive, regressive or static; periodic or long-term (deviation from the population norm may be insignificant or significant and change over time);

4) disorders that do not depend on the etiology or mode of development; eg, loss of vision or limb may result from a genetic abnormality or trauma (in addition, if there is a disorder, there is a dysfunction of body functions or structures, but this may be due to various diseases, disorders or physiological conditions);

5) disorders that may be part of or a manifestation of a health condition, but they will not necessarily indicate the presence of a disease or that the person should be considered ill;

6) disorders that are broader and more complex than disorders or diseases (for example, loss of a leg is a disorder of body structure, but not a disorder or disease);

7) disorders that may cause other disorders (for example, lack of muscle strength may impair motor function, heart function may be associated with impaired respiratory function, and impaired perception may be associated with thinking functions);

8) violations that are classified into categories using certain identification criteria (eg, presence or absence of a threshold level); these criteria are the same for the functions and structures of the organism: loss or absence; reduction; addition or excess; deviation [2].

In our work, we tried to select those English phraseological units that describe the disease in its general, basic understanding [3]:

1) *an attack of (some illness)* ‘a sudden or acute onset of (an illness)’ *I went to bed early last night after **an attack of indigestion**.; All of the dust in the air produced **an attack of asthma**.; Doctor, what usually produces **an attack of epilepsy**?*

2) *come down with (something)* ‘to become ill with some illness’ *I didn’t do much this weekend because I **came down with a cold**.; Our goalie **came down with the flu** and missed the game.; I think I’m **coming down with something**. I feel very weak and feverish.*

3) *down with (an illness)* ‘sick with a particular illness’ *I’ve been **down with the flu** all week and have barely gotten out of bed.*

4) *have an attack of (some illness)* ‘to be stricken by a sudden or acute onset of some kind of illness or its symptoms’ *I went to bed early last night after **having a severe attack of indigestion.**; He **had an asthma attack** halfway through the hike.*

5) *produce an attack (of some illness)* ‘to trigger a sudden or acute onset of some illness or its symptoms’ *All of the dust in the air **produced an attack of asthma.**; After living with epilepsy for so long, I’ve learned to recognize what will **produce an attack.***

6) *shake off* ‘to recover from or fend off a disease or illness, especially a minor one’ *I’ve got to **shake this tummy bug off** – I can’t afford to be sick before our big meeting!; I’ve had this cold for nearly a week that I just can’t seem to **shake off!**; I could feel myself getting sick, but I managed to **shake it off.***

7) *struck down with (an illness)* ‘experiencing symptoms of a serious, severe, or otherwise incapacitating illness’ *Sara sounds really sick. I think she’s been **struck down by the flu.**; Being put on a ventilator is a terrifying reality for many people **struck down with COVID-19.**; ‘killed by such an illness’ *Back before vaccines, people used to be **struck down with illnesses** like measles and diphtheria all the time.; Were people on the real Oregon Trail regularly **struck down by cholera**, or do we all just think that because it happened so often in the computer game?**

8) *suffer an attack of (some illness)* ‘to be stricken by a sudden or acute onset of some kind of illness or its symptoms’ *I went to bed early last night after **suffering a severe attack of indigestion.**; He **suffered an asthma attack** halfway through the hike.*

In the future, we plan to develop a detailed classification of English phraseological units that describe diseases in accordance with the groups of ailments proposed above – physical and psychological.

References:

1. Ходжасва, Олена. Здоров’я як об’єкт вивчення у гуманітарних науках: теоретичні засади. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 19. Т. 1. С. 190–194.

2. International Classification of Functioning, Disability and Health. URL: <https://moz.gov.ua/mkf> (date of access – 17.05.2022).

3. The Free Dictionary’s Idioms dictionary. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/> (date of access – 17.05.2022).

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ У ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Царалунга І. Б.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української філології,
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна*

Системний підхід у науковій методології належить до провідних напрямів сучасного наукового пізнання. У вітчизняних порівняльно-історичних працях системний підхід характеризують у контексті принципів компаративних досліджень. На думку В. Глуценка, у ролі принципів виступають глобальні твердження з широким радіусом дії, що мають стратегічне значення [1, с. 42]. Важливу роль для розв'язання теоретико-методологічних проблем у мовознавстві, зокрема й для порівняльно-історичних студій, відіграє сукупність принципів наукового дослідження мовних явищ. Питання методології в контрастивній лінгвістиці висвітлювали М. Кочерган, О. Мельничук, О. Селіванова, О. Піскунов, О. Холодов та ін. [5; 6; 7; 8, с. 570-573; 10].

Основними завданнями порівняльно-історичного мовознавства є розроблення процедур реконструкції походження мов від прамов, установлення еволюційних змін і закономірностей розвитку споріднених мов шляхом їхнього порівняння на різних етапах формування [8, с. 567]. Виходячи з методологічних засад системного підходу, виокремлюємо такі принципи порівняльно-історичного вивчення мов: об'єктивності, історизму, системності, причиновості, антропоцентризму, динамічності, синергетики.

Принцип об'єктивності виявляється у всебічному врахуванні факторів, які породжують те чи інше явище, у знаходженні адекватних дослідницьких методів. Для об'єктивних висновків щодо поширення в минулому того чи іншого територіально-мовного утворення дослідження має бути комплексним, брати до уваги одночасно низку чинників. Діахронні комплекси мовних одиниць постають у фокусі певної доби як результат суспільно-політичних подій, духовно-освітніх процесів, мовно-етнічного самоусвідомлення тощо. Із позицій науково-об'єктивного підходу діахронне вивчення мовних систем доцільно проводити з урахуванням зовнішніх і внутрішньомовних факторів їх розвитку в різні періоди функціонування [11, с. 80].

Принцип історизму, основоположний принцип порівняльно-історичного мовознавства, передбачає розуміння мови як явища, що

історично розвивається, починаючи з ранніх етапів її формування і завершуючи останніми етапами або перспективами її дальшого розвитку [6, с. 311]. Історичний принцип є, безперечно, актуальним для історико-генетичних, типологічних, ареальних лінгвістичних досліджень. Принцип історизму реалізується в реконструкції давніх форм тих чи інших мовних рівнів, порівнянні мовних елементів, успадкованих із попередніх періодів розвитку, та новіших мовних утворень, у з'ясуванні впливу інших лінгвосистем на писемний узус певного періоду, встановленні історичних законів розвитку споріднених мов від прамови тощо.

Згідно із *принципом системності* мову необхідно вивчати в усіх її істотних зв'язках з іншими явищами суспільної діяльності, з характером і структурою суспільства загалом, з урахуванням міжмовної взаємодії, складного внутрішнього взаємозв'язку різних структурних рівнів і елементів мови [6, с. 311]. Принцип системності може застосовуватися для дослідження явища лексичної, фонетичної, морфологічної варіативності тієї чи іншої мови, дає можливість проаналізувати лексичну, звукову, граматичну невпорядкованість, з'ясувати особливості синтезу мовних елементів, неоднорідних на всіх структурних рівнях, установити специфіку формування диференційних ознак тієї чи іншої мови.

Принцип причинності зумовлений причиново-наслідковими зв'язками, що формувалися упродовж історії розвитку мовних систем в різні періоди. За висновками В. Глуценка, онтологічний смисл причинності полягає в здатності об'єкта породжувати одне явище іншим; суть причинності – у породженні причиною наслідку, відтак причиново-наслідковий зв'язок характеризується об'єктивністю, загальністю та різноманітністю [2, с. 7]. Категорія причини має історико-генетичні зв'язки з категоріями умови, мети, закону, простору, часу, які підпорядковані категорії причини у складі єдиного каузального комплексу.

Принцип антропоцентризму допомагає досягнути антропоцентричний характер мовних явищ і процесів, репрезентує тенденцію до вивчення мови у тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, різними видами діяльності. Зокрема, антропна проєкція мови отримує своєрідне забарвлення у галузі діалектології, де особливу увагу звертають на індивіда, його характеристики, пов'язані з особливостями індивідуального сприйняття світу, відображення світорозуміння у мовленні, формування діалектної картини світу в цілому. На думку І. Голубовської, антропологічна номінація виступає найбільш адекватним позначенням сучасної парадигми лінгвістичного знання: у річищі орієнтованості на людину сучасних об'єктів наукового вивчення розвиваються не тільки когнітивна лінгвістика, а й лінгвокультурологія, лінгвоконцептологія, прагмалінгвістика, теорія комунікативних актів, дискурсологія тощо [3, с. 71]. Так, із погляду

порівняльно-історичного вивчення мов актуалізується проблема мовної особистості.

Принцип динамічності реалізується у вивченні особливостей формування й стандартизації мовних норм, динамічних, змінних за своїм характером. За нашими спостереженнями, норми не складають одноманітних сукупностей ознак, властивих функціонуванню одиниць, що репрезентують відповідні мовні рівні, тож типовою для літературної мови певного періоду є варіативність мовних одиниць [11, с. 339-356]. До прикладу, дослідження варіативних мовних елементів з погляду динаміки дає змогу виявити процеси занепаду старих і формування нових рис у мовних підсистемах. Лінгвісти акцентують на вивченні саме „...тих процесів розвитку, які, прагнучи рівноваги й симетрії в синхронії, все-таки не дозволяють досягти абсолютної стабільності: одна (відносно статична) стадія розвитку змінюється динамічною. У такий спосіб виникають нові тенденції. Варіанти мовних елементів на кожному синхронному зрізі виступають певного роду індикаторами змін, які відбуваються на фоні стабільних незмінних складників системи» [4, с. 404].

Зміни в суспільному розвитку, розширення інструментарію методології як науки генерують нові підходи і принципи лінгвістичних досліджень. У галузь мовознавства „...усе активніше проникають *принципи синергетики*, які постулюють погляд на мову як синергетичну суперсистему, нелінійну, нерівноважну, детерміновану зсередини і ззовні, яка перебуває у стані переходу від хаосу до порядку й далі – до нового порядку через взаємодію деструктивних тенденцій і параметрів організації цієї суперсистеми» [9, с. 19-20]. У контексті теорії синергетики мовні факти доцільно порівнювати у взаємній детермінованості різних суперсистем – буття, культури, етносвідомості, світобачення, соціуму тощо. І. Голубовська, констатуючи методологічну кризу в лінгвістичній науці, яка виявляється в еkleктизмі найрізноманітніших підходів, методологічній невизначеності, редукціонізмі, інерції наукового мислення, припускає, що саме синергетичний підхід стане базисом для формування принципово нового бачення й розуміння Світу Людиною [3, с. 72-73].

Отже, методологічний апарат порівняльно-історичного мовознавства характеризується розгалуженою системою принципів дослідження, яка синтезує традиційні підходи до вивчення мовних явищ та інноваційні погляди мовознавців на подальший розвиток зіставної лінгвістики.

Перспективи подальших студій убачаємо в поглибленому вивченні методології порівняльно-історичного мовознавства, уточненні класифікації методів контрастивної лінгвістики та з'ясуванні специфіки кожного методу.

Література:

1. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 32–44.
2. Глущенко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.). Автореф. дис. ... д. філол. н.; 10.02.15 – загальне мовознавство. Київ, 1998. 31 с.
3. Голубовська І. Проблема методології лінгвістичних досліджень у міждисциплінарному висвітленні. *Studia linguistica*. 2012. Вип. 6 (1). С. 67–75.
4. Костів О. Співвідношення динаміки та статичності в мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2010. Вип. 50. С. 404–407.
5. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ, 2006. 424 с.
6. Мельничук О. С. Методологія у мовознавстві. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк [та ін.]. Київ: вид-во „Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 311–312.
7. Піскунов О. В. Методологічні засади порівняльно-історичних досліджень українських мовознавців 70-х рр. XIX ст. – 30-х рр. XX ст. / Піскунов О. В., Тищенко К. А. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, (77). Харків, 2017. С. 21–24.
8. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2011. 844 с.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
10. Холодов О. В. Теоретичні проблеми дослідження субстрату в європейському мовознавстві XIX – XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук; спец. 10.02.15 – загальне мовознавство. Донецьк, 2008. 20 с.
11. Царалунга І. Б. Варіативність у староукраїнській літературно-писемній мові XIV – XV ст. Дис. ... д. філол. н.; 10.02.01 – українська мова. Чернівці, 2018. 505 с.

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Шаповаленко Н. М.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовної підготовки

Одеський державний університет внутрішніх справ

м. Одеса, Україна

Значення, яке посідає мова у житті як окремої особи, так і соціуму загалом, зумовлює її роль мови у політиці. Навіть у суспільстві, де переважає одна мова, її існування часто стає предметом боротьби прихильників різних варіантів її правопису чи унормування державною різноманітних аспектів функціонування мови.

У суспільствах, де співіснують дві й більше мов, мовна політика виступає неодмінним складником внутрішньополітичного життя. Адже, з одного боку, ситуація багатомовності вимагає регулювання мовних процесів, регламентування статусів мов та сфер їхнього функціонування, забезпечення гарантій збереження мов та дотримання прав їхніх носіїв – тобто державної політики. З іншого боку, співіснування мов пов'язане з питаннями ідентичності (групової та індивідуальної), настановами та уявленнями щодо мов, втратою та набуттям мов, а також потребою захисту своїх прав носіями різних мов, а отже і представництва цих інтересів певними особами чи організаціями – усі ці питання стають важливим компонентом політичного життя суспільства. Одним з таких викликів для Європейського Союзу стала його мовна різноманітність.

Мова – це одна з ключових характеристик культурної ідентичності. Процесами глобалізації, формування міждержавних і наддержавних утворень створюється нова ситуація в галузі мовної політики. Європейський Союз у цьому зв'язку пропонує і впроваджує складну й нетипову для світу модель мовного будівництва, а саме – «єдність у розмаїтті». Саме мовним розмаїттям визначається сутність культурного простору ЄС, його особливе національне багатство, неповторна індивідуальність, новизна в сучасному світовому просторі. Гасло Європейського Союзу «єдність у розмаїтті» – це відображення багатомовності, яке лежить у серці Європейського Союзу. Під гаслом «єдність у розмаїтті» Європейський Союз завжди розглядав свою багатомовність як цінний вклад, а не тягар [2].

Громадяни, які володіють іноземними мовами, можуть скористатися всіма перевагами від вільного пересування Європейським Союзом і

здатні легше звикати до життя в іншій країні. Мовна компетентність є однією з найголовніших умов успішного працевлаштування та побудови кар'єри [3].

На теперішній час Європейський Союз налічує 27 країн-членів та 23 офіційні мови. Кожна країна-член, коли вступає в Союз, визначає, яку мову чи мови вона оголошує як офіційні мови Європейського Союзу. У теоретичній і практичній діяльності основних органів й інституцій ЄС, у визначенні «офіційності» потенційної мови від кожного нового народу ця організація керується принципом «одна країна – одна мова». Статусу офіційних мов у інституціях ЄС надано 23 мовам. Це, зокрема, стосується болгарської, чеської, датської, німецької, англійської, естонської, фінської, французької, голландської, грецької, угорської, ірландської, італійської, латвійської, литовської, мальтійської, польської, португальської, румунської, словацької, словенської, іспанської та шведської мов [6].

Європейський Союз демонструє чи не найбільшу мовну розмаїтість серед державних й міждержавних утворень, виступаючи спільним домом для майже 500 мільйонів громадян із 27 країн-членів. Значна мобільність європейців на даний час складає біля 10 млн громадян, які працюють в інших країнах-членах. У рамках кордонів ЄС зараз існує 175 національностей. Чисельність мов, якими розмовляють на європейському континенті, від Атлантичного океану до гірського хребта Уралу, окрім Кавказьких гір, сягає близько сімдесяти (не враховуючи мов жестів спільнот глухонімих і мов, які вживають у щоденному побуті нові європейці, які приїжджають з усього світу). Тому знання мов та єдина мовна політика Європейського Союзу має неабияке значення для ефективності функціонування Європейського Союзу як єдиної системи спільноти [3].

ЄС розвиває і підтримує на наднаціональному рівні регіональні мови, мови національних меншин і мови, які практично зникли з ужитку. Водночас інші мови – регіональні, а також мови національних меншин, мови емігрантів, кількість яких у ЄС постійно зростає, не претендують чи не можуть претендувати на статус офіційних [2].

На Лісабонському та Барселонському саміті (2000 р. та 2002 р. відповідно) Голови країн та урядів встановили «покращення вивчення іноземних мов» як одне з 13 цілей Лісабонської стратегії. Таким чином, важливість вивчення та знання іноземних мов була визнана на найвищому рівні. Зустріч Ради Міністрів у Барселоні в 2002 р. встановила амбіційну ціль – «рідна мова плюс дві іноземні мови для кожного громадянина». Це призвело до проведення активної політики просування вивчення та навчання мов за допомогою різних Європейських програм навчання та мовного стажування [4].

У 2003 р. Комісія прийняла План дій «Просування вивчення мов та лінгвістична різноманітність» (2004–2006). План дій запропонував три категорії заходів щодо вивчення мови: вивчення мов протягом всього життя, якість вивчення мов та створення сприятливого оточення для мов. План дій запропонував 47 конкретних пропозицій для дій ЄК протягом 2004–2006 рр. Відповідно до нього проводилися загальноєвропейські наукові дослідження, конференції, семінари та інформаційні кампанії, присвячені мовним проблемам, спонсорувалося відвідання студентами курсів мовної підготовки, надавалися гранти вчителям іноземних мов тощо. Було реконструйовано мовний портал «Європа». Задля сприяння вивченню іноземних мов значно розширено програми Socrates та Leonardo. У їх реалізацію було інвестовано близько 150 млн євро, що на 66% більше порівняно з 2000–2002 рр. Мовна політика стала однією з пріоритетних у нових програмах ЄС на 2007–2013 рр. [4, 5].

Питання мовної політики в державах ЄС, особливо ті, які стосуються забезпечення багатомовності, безпосередньо віднесені до компетенції урядів країн-членів ЄС (на національному, регіональному, місцевому рівні). Основна роль наддержавних інституцій Європейського Союзу у цій сфері – це вироблення політики, якою забезпечується співпраця між державами-членами у сфері мовного будівництва. Щоб не втратити свою своєрідність, унікальність, різнобарвність, для громадян держав ЄС створюються умови, які дають можливість вдосконалювати володіння рідною мовою, вивчати не менше двох іноземних мов, що підвищує їхню конкурентоздатність на світовому ринку праці, збагачує їх інтелектуально [1].

Література:

1. L'Union Européenne et la question du multilinguisme // Eurostudia. – juin 2019. – vol.1. – No 1.
2. Leonard Orban. La maîtrise de plusieurs langues par le plus grand nombre // Leonard Orban. [http:// ec.europa.eu/ commission_ arroso/ orban/index_fr.html](http://ec.europa.eu/commission_arroso/orban/index_fr.html)
3. Eurostat, Europe in Figures: Eurostat Yearbook 2019–2021. – Luxembourg 2019. – P. 15–45.
4. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 // Official Journal. 17 December 2007. [http://eurlex.europa.eu/en/treaties/dat/12007L/ htm/ 12007L.html](http://eurlex.europa.eu/en/treaties/dat/12007L/htm/12007L.html)
5. Мовна політика ЄС: мова рідна і дві іноземні <https://osvita.ua/languages/articles/6795/>
6. Мова рідна і дві іноземні [https://zn.ua/ukr/EDUCATION/ mova_ridna_i_d](https://zn.ua/ukr/EDUCATION/mova_ridna_i_d)

НАПРЯМ 4. СТОМАТОЛОГІЯ ТА ФАРМАЦІЯ. МЕДИЦИНА ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

THE IMPACT OF WAR ON BURNOUT SYNDROME AMONG MEDICAL PROFESSIONALS

Botiakova V. V.

*Postgraduate student at the Department of General Practice
(Family Medicine)
Bogomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine*

Burnout syndrome is a state of physical or emotional exhaustion that develops as a result of stress, the cause of which is the strict requirements arising from the nature of the activity in which the individual is engaged [1, p. 93]. This condition is characterized by reduced work quality, fatigue, insomnia, depression, turning to alcohol or other drugs in the hope of temporary relief, and sometimes suicidal behavior [1, p. 93]. Social psychologist Maslach C. and Leiter M.P. have identified three key signs of burnout, which are: a) excessive exhaustion; b) a sense of cynicism and also detachment from work; c) a sense of inefficiency and a reduction of personal accomplishment [2, p. 103].

According to the topic of our study, we consider it necessary to provide an interpretation of the concept «war» in accordance with the «Velyka Ukrainka Entsyklopediia. Slovnyk» (Great Ukrainian Encyclopedia. Dictionary), in particular, it is a socio-political phenomenon that is an extreme form of resolving conflicts between states, peoples, national or social groups by means of armed struggle [3, p. 238].

Balaev R.S. studied the deformation of existential security of the individual in network wars and found that in network wars one of the main mechanisms of which is the manipulative impact on the psycho-emotional and evaluative sphere of an individual; the existential security system is deformed, in particular, the main indicators of deformation are existential crisis, emotional burnout, low existential motivation and existential escapism [4, p. 370]. For many years, emotional burnout was considered as an occupational disease in a great number of people-oriented professions, for example, such as social services, education and health care [2, p. 103]. Most medical professionals are carried out their work in such conditions that they are affected by a complex of unfavorable production factors of various

natures, nervous and emotional stress, and high responsibility [5, p. 114]. Kumar S. emphasizes that doctors are prone to high levels of stress due to their profession and are especially susceptible to burnout [6].

Researchers who studied burnout and professional stress in U.S. military medical professionals deployed to Afghanistan have found positive correlations between burnout levels and perception of professional stressors [7, p. e1669]. Negative correlations were found by scientists between burnout syndrome and self-care, team care, health-promoting leadership and general leadership [7, p. e1669]. Also was found that mass casualty events, patient suicide, and injured children were related, by at least one in five, as stressful professional demands [7, p. e1673]. In addition self-care, team care, and also health-promoting leadership, even after controlling them for potential covariates were all correlated exactly with lower levels of burnout syndrome symptoms [7, p. e1673].

A cross-sectional study was performed in Libya to explore the prevalence of burnout syndrome among 532 medical professionals during the Covid-19 pandemic and also civil war [8]. Scientists have found that: 357 (67.1%) participants reported EE (emotional exhaustion score ≥ 10) and 252 (47.4%) – for DP (depersonalization score ≥ 10), only 121 (22.7%) – for a lower sense of PA (personal accomplishment ≤ 10); 304 (57.1%) hospital healthcare workers experienced verbal abuse and 93 (17.5%) – physical abuse; gender was associated with high EE and also high DP, and 35 years or older – with high depersonalization; surgical department, intensive care units and emergency department were at high-risk to have high EE and DP; fear of coronavirus infection Covid-19 was associated with higher emotional exhaustion and depersonalization; due to the civil war 32.5% of medical professionals have left their own homes; living «in conflict area was associated with higher risk of EE» [8].

It is important to pay attention that Kushnir T. and Melamed S. studied the impact of the Gulf War on burnout and also well-being of 162 Israeli civilians, who worked during this war and found: that younger individuals (age under 45) were impacted primarily by the war; increased burnout, physical and emotional distress levels compared to pre-war levels that manifested through increased somatic complaints, listlessness and tension also increased cognitive wearing (impaired ability to think clearly, effectively and to concentrate); tension and pre-war burnout significantly predicted wartime upper respiratory infections that confirmed author's hypothesis of the association of chronic stress and an increased disease risk; burnout increased due to the exposure to a major threat within a short period of time and it confirms scientists contention «...that intensified emotional arousal may accelerate the progression of burnout and associated processes» [9, p. 987, 992-994]. We consider the main war-related stressors formulated by scientists to be

convincing, namely: 1) fear of injury; 2) feelings of helplessness which are caused by the absence of military retaliation; 3) constant uncertainty about the likelihood of any missile attack; 4) lack of sleep as a result of night-time missile attacks; 5) the economic need to carry on their employment duties during the period of constant threat; and 6) concern for their family members [9, p. 988].

Another scientific research that studied burnout syndrome among 111 general practitioners during the post-war period in Sarajevo, Belgrade, and Oslo has shown: that in post-war cities burnout syndrome was higher; a positive correlation between burnout dimension of EE (emotional exhaustion) and a number of patients; burnout syndrome was higher in female doctors; multiple responsibilities and roles of physicians during war cause burnout and chronic stress, and also work with traumatized individuals that is secondary traumatization might be also an additional cause [10, p. 307-309].

In our opinion, recommendations of Linnerooth P. J., Mrdjenovich A. J., and Moore B. A. for Clinical Military Psychologists during deployment that any medical professional can also use are appropriate, namely: a) maintain control as a subject matter expert; b) be proactive concerning professional ethics; c) find strength in rank and numbers; d) go 'off-the-record' with other medical professionals; e) contemplate your own feelings about death [11, p. 90].

Based on our research, we can state that the impact of war on burnout syndrome among medical professionals is significant.

The results of the study of burnout syndrome features during and after the war can be used in making organizational decisions to develop plans with measures of preventing burnout and also can be useful in the development of medical and psychological components of military and medical activities (including family medicine).

References:

1. Лексиконы психиатрии Всемирной Организации Здравоохранения: Лексикон психиатрических и относящихся к психическому здоровью терминов (2-е изд.). Лексикон терминов, относящихся к алкоголю и другим психоактивным средствам. Лексикон кросс-культуральных терминов, относящихся к психическому здоровью / Пер. с англ. под общ. ред. В. Б. Позняка. Киев: Сфера, 2001. 398 с.

2. Maslach C., Leiter M. P. Understanding the burnout experience: recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*. 2016. Vol. 15, issue 2. P. 103-111. URL: <https://doi.org/10.1002/wps.20311> (date of access: 25.05.2022).

3. Велика Українська Енциклопедія: словник / упорядн.: Киридон А.М. та ін. ; Відп. ред.: Якубець О.А. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2015. 1406 с.

4. Балаев Р.С. Деформация экзистенциальной безопасности личности в условиях сетевых войн. *Теория и практика общественного развития*. 2015. № 12. С. 367-370.

5. Водопьянова Н.Е., Старченкова Е.С. Синдром выгорания: диагностика и профилактика. 2-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 336 с.

6. Kumar S. Burnout and Doctors: Prevalence, Prevention and Intervention. *Healthcare*. 2016. Vol. 4, Issue 3. P. 37. URL: <https://doi.org/10.3390/healthcare4030037> (date of access: 25.05.2022).

7. Professional Stress and Burnout in U.S. Military Medical Personnel Deployed to Afghanistan / A.B. Adler et al. *Military medicine*. 2017. Vol. 182, Issue 3-4. P. e1669-e1676. doi: 10.7205/MILMED-D-16-00154.

8. Burnout Syndrome Among Hospital Healthcare Workers During the COVID-19 Pandemic and Civil War: A Cross-Sectional Study / M. Elhadi et al. *Frontiers in psychiatry*. 2020. Vol. 11. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.579563> (date of access: 25.05.2022).

9. Kushnir T., Melamed S. The Gulf War and its impact on burnout and well-being of working civilians. *Psychological medicine*. 1992. Vol. 22, Issue 4. P. 987-995. doi:10.1017/s0033291700038551.

10. Burnout syndrome of general practitioners in post-war period / D. L. Tosevski et al. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*. 2006. Vol. 15, Issue 4. P. 307-310. doi:10.1017/S1121189X00002190.

11. Linnerooth P. J., Mrdjenovich A. J., Moore B. A. Professional burnout in clinical military psychologists: Recommendations before, during, and after deployment. *Professional Psychology: Research and Practice*. 2011. Vol. 42, no. 1. P. 87-93. URL: <https://doi.org/10.1037/a0022295> (date of access: 25.05.2022).

КОВІД-ВАКЦИНАЦІЯ ДІТЕЙ: ДОСВІД США І ЄС, ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Віраг М. В.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри соціальної медицини та гігієни
медичного факультету
Ужгородський національний університет*

Рогач І. М.

*доктор медичних наук,
професор кафедри соціальної медицини та гігієни,
завідувач кафедри соціальної медицини та гігієни
медичного факультету
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

Вакцинація дітей і молоді як метод профілактики і попередження в протиборстві з COVID-19 стоїть на порядку денному багатьох урядів. І країни з найбільш розвиненими медичними системами (США, Велика Британія) на початку листопада 2021 р. схвалили використання вакцини Pfizer для вакцинації дітей віком від 5 до 11 років. Уряди інших країн розглядають таку можливість також і знаходяться в стані прийняття відповідних рішень, а МОЗ України прийняло рішення розглянути питання про ковід-вакцинацію дітей від 5 років з квітня 2022 року.

З огляду на недостатність вітчизняної науково-доказової бази і відсутність потужностей для виготовлення вітчизняної вакцини проти COVID-19 ми змушені орієнтуватись на думку провідних зарубіжних експертів з цього питання [1]. У США де місцева Адміністрація з контролю за продуктами й ліками (FDA) схвалила вакцину для використання, досліджуючи імунну реакцію 2 тисяч дітей від 5 до 11 років, які отримували плацебо або справжню вакцину було надійно перевірено ефективність вакцини [2].

За результатами дослідження, щеплення виявилось ефективним на 90,7% (цей показник може становити від 67,7% до 98,3%). Таке рішення було схвалено і Європейським агентством з лікарських засобів (EMA), яке в свою чергу надіслало рекомендацію на розгляд Європейській комісії, яка має ухвалити остаточне рішення з приводу вакцинації, і очевидно не ухвалило до цих пір лише внаслідок сильної бюрократизованості при прийнятті рішень, а в медичній сфері особливо. За даними досліджень американських фахівців для дітей такого віку будуть застосовувати меншу дозу, ніж для дітей віком від

12 років (10 мкг порівняно з 30 мкг) так як імунна відповідь на Comirnaty, яку призначали у нижчій дозі (10 мкг) у цій віковій групі, була порівнянною з такою, що спостерігається при вищій дозі (30 мкг) у 16–25 років (виміряно за рівнем антитіл проти SARS-CoV-2). Вакцину вводитимуть у вигляді двох ін'єкцій у м'язи надпліччя з інтервалом у вісім тижнів. Щеплення, за рішенням місцевої Адміністрації з контролю за продуктами й ліками (FDA) у США у першу чергу отримують діти, які є схильними до зараження чи живуть з уразливими до коронавірусу дорослими [3].

Серед протипоказань до щеплення від Pfizer/BioNTech закордонні фахівці виділяють такі як серйозні алергічні реакції на один із компонентів вакцини. Також, перенесений міокардит чи перикардит (запалення серця) після першої дози.

Оскільки на рівні Європи питання щодо щеплення дітей від 5 років ще не було розглянуто про що свідчить відсутність Рекомендацій європейської технічної групи експертів залишається надія на те, що це стосуватиметься саме найбільш уразливих дітей та дітей які мають супутні захворювання, такі як онкологічні, астма, ожиріння, серцево-судинні і при умові, що ці діти не хворіли раніше. Так як співвідношення ризику/користі для дітей різко відрізняється від дорослих, а ефективність вакцин знижується при появі нових штамів.

Література:

1. Department of Health and Social Care. Independent report: JCVI statement on vaccination of children aged 5 to 11 years old. 16 Feb 2022. <https://www.gov.uk/government/publications/jcvi-update-on-advice-for-covid-19-vaccination-of-children-aged-5-to-11/jcvi-statement-on-vaccination-of-children-aged-5-to-11-years-old>

2. FDA Authorizes Pfizer-BioNTech COVID-19 Vaccine for Emergency Use in Children 5 through 11 Years of Age, 29.10.2021 <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-authorizes-pfizer-biontech-covid-19-vaccine-emergency-use-children-5-through-11-years-age>

3. R Harwood, H Yan, N Talawila Da Camara, C Smith, J Ward, C Tudur-Smith, M Linney, M Clark, E Whittaker, D Saatci, PJ Davis, K Luyt, ES Draper, S Kenny, L K Fraser, R.M Viner. doi: <https://doi.org/10.1101/2021.06.30.21259763>

**EMOTIONAL INSULIN RESISTANCE (EIR):
AN IMPORTANT ELEMENT IN THE COMPLEX TREATMENT
OF DIABETES MELLITUS TO REDUCE INSULIN RESISTANCE
OF THE LIVER, MUSCLES, AND ADIPOSE TISSUE**

Goloborodko I. B.

Doctor, Psychologist

Kyiv, Ukraine

Skachko B. G.

Doctor, Phytotherapist

Zdorov-e club

Kyiv, Ukraine

Insulin resistance (IR) is the main problem in the treatment of diabetes mellitus (DM) and the main cause [13, c. 1598] of the development of metabolic syndrome (MS). Accompanied by a violation of primarily carbohydrate, and then lipid, protein and other types of metabolism [1, c. 56].

The main pathogenetic mechanism of IR is the loss of sensitivity to insulin of the main consumers of glucose: the liver, muscles, and adipose tissue [18, c. 556]. It is often associated with hormonal stress, but the stress factor is rarely isolated as a separate type of IR.

At the same time, contra-insular hormones during acute or chronic stress have their own significance in enhancing other types of IR, increasing the complications of diabetes.

Muscle IR is usually eliminated by increasing motor activity. IR of adipose tissue in abdominal obesity is eliminated by restriction of caloric intake and saturated fat [Дедов И.И., Фадеев В.В., 1998].

The first-line drug for DM siofor [3, c.26] helps to reduce liver IR, reduces the mortality rate from all causes by 36%, the incidence of macrovascular complications of DM by 30%, including the risk of developing myocardial infarction by 39% [17, c. 709]. However, it predominantly affects the decrease in the processes of glycogenolysis and gluconeogenesis in the liver. And it slightly affects the decrease in IR of muscles and adipose tissue. Even low hepatotoxicity often limits the use of siofor in diabetes.

More modern drugs sensitizers reduce the IR of the liver and adipose tissue. However, they also have a fairly pronounced hepatotoxicity [3, c. 27]. Therefore, the search for new drugs with low hepatotoxicity is relevant.

Liver IR often accompanies chronic liver diseases (fatty hepatitis, steatohepatitis) in children [5, c. 34] and adults [9, c. 87]; [10, c. 6]. And, starting from childhood and adolescence [5, c. 35], they are accompanied by disorders of the digestive system.

Liver IR in MS triggers a complex [16, с. 940] of metabolic disorders. And the liver serves as a target [14, с. 870] in the development of IR of adipose and muscle tissue. As well as emotional stress.

Objective.

Using the previously published results of the treatment of DM [6, с. 87-94]; [7, с. 65] with more active use of psychological methods of diagnosis and correction [Грановская Р. М., 1984]; [Эверли Д. С., Розенфельд Р., 1985], to develop a comprehensive method for reducing IR in general [15, с. 42], taking into account the improvement in the liver and digestive system [9, с. 88].

Materials and methods.

Given the relationship in the work of the nervous-endocrine system of regulation and metabolic support from the liver and digestive system, it was proposed, along with limiting the calorie content of the diet and saturated fats, to use a rational alternation of food groups throughout the day, their combination in each meal and the sequence of eating in dependent on blood glucose levels.

At the same time, in the previously developed and published [6, с. 87-94] recipe for medicinal plants (RMP), taking into account modern conditions [7, с. 65]; [8, с. 96], adjustments were made and functional blocks were developed.

Block «A» activates metabolism in adipose tissue, block «G» in the recipe mainly provides an increase in the hepatoprotective function of the liver, block «D» enhances detoxification of the body, block «I» has an insulin-like effect, block «L» affects the state of the musculoskeletal system, block «M» activates metabolism in the muscles, block «P» improves the functioning of the digestive system, block «C» regulates the state of the cardiovascular system, block «E» affects the activity of the nervous-endocrine system of regulation.

To assess the state of the nervous system and search for solutions, it is recommended to use the well-known tests MMRI, POMS, Rosenzweig, Spielberger-Khanin, the Rorschach method, the Holmes-Rage method, the SSS scale, the STAI scale [Грановская Р. М., 1984]; [Эверли Д. С., Розенфельд Р., 1985], etc.

Results.

Changes in self-esteem made it possible to more quickly achieve psychological balance, reduce or prevent episodes of emotional stress-related increases in blood glucose levels.

Under the influence of RMP, against the background of dietary recommendations, an improvement in the functioning of the digestive system, confirmed by the coprogram, was observed.

Metabolic maintenance of brain activity helped to optimize the emotional state, and the psychological techniques used developed individual resistance to stress factors.

The RMP used does not have hepatotoxicity, was well tolerated by patients, fits perfectly into the existing system of diabetes treatment, increasing its effectiveness. Monitoring of long-term results of RMP application continues.

Conclusion. The applied method for the treatment of diabetes mellitus has shown its effectiveness, is being implemented [15, с. 96] and can be more actively used in clinical practice.

References:

1. Балаболкин М.И., Клебанова Е.М. Роль инсулинорезистентности в патогенезе сахарного диабета типа 2. 2004. Тер. архив, № 10. С. 54–58.
2. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. Ленинград: ЛГУ. 1984. 320 с.
3. Дедов И.И., Бутрова С. А., Мищенко Б.П., Дзгоева Ф.Х. Применение метформина (сиофора) у больных с абдоминальным типом ожирения. 2000. Проблемы эндокринологии, № 5. С. 25–29.
4. Дедов И.И., Фадеев В.В. Введение в диабетологию. Руководство для врачей. Берг. Москва. 1998. 200 с.
5. Крючко Т.О., Пилипенко О.А., Несіна І.М. Функціональний стан та метаболічні порушення печінки в дітей із неалкогольною жировою хворобою печінки та ожирінням. «Здоровье ребенка», № 3 (54). 2014. С. 34-38.
6. Скачко Б.Г., Орещук Г.О. Цукровий діабет: хвороба століття або розплата за легковажність. Київ. «Здоров'я». 2012. 95с.
7. Скачко Б.Г. Способ предупредить осложнения при COVID-19 у больных сахарным диабетом 2 типа. Фармацевтичні та медичні науки: актуальні питання. Дніпро. 9-10 квітня 2021р. с. 65.
8. Скачко Б.Г. Способ улучшить работу печени натуральными средствами для постковидной реабилитации. Фітотерапія. Часопис. 2021. № 1. с. 96.
9. Скачко Б.Г. Стеатогепатит – фундамент метаболіческого синдрома, определяющий кардиологический риск. Науковий симпозіум «Нетрадиційні методи лікування з позицій доказової медицини. Фітотерапія. Часопис – 10 років». 15-16 березня 2012 р. с. 87-88.
10. Скрипник И.Н. Избыточный вес как основа НАСГ и актуальная медико-социальная проблема. Здоров'я України. 2009. № 20 (225). с. 6–10.
11. Эверли Д. С. Стресс: природа и лечение [пер. с англ.]. Эверли Д. С., Розенфельд Р. Москва: Медицина. 1985. 244 с.

12. Bonora E., Kiechl S., Willeit J., Oberhollenzer F., Egger G., Targher G., Alberiche M., Bonadonna R.C., Muggeo M. Prevalence of insulin resistance in metabolic disorders: the Bruneck Study. 1998. Diabetes. № 47(10). p. 1643–1649.

13. Reaven G.M. Banting lecture 1988. Role of insulin resistance in human disease. 1988. Diabetes, № 37(12). p. 1595–1607.

14. Lamt K.T. Mechanisms of the free fatty acid–induced increase in hepatic glucose production. Am. J. Physiol. Endocrinol. Metab. 2003. Vol. 284. p. 863–873.

15. Skachko B.G. 4+1 treatment methods for diabetes mellitus. Kyiv. 2022. 126p.

16. Stefan N., Kantartzis K., Haring H. Causes and Metabolic Consequences of Fatty Liver. Endocrine Reviews. 2008. № 29. p. 939–960.

17. United Kingdom Prospective Diabetes Study Group (1998) Tight blood pressure control and risk of macrovascular and microvascular complications in type 2 diabetes. UKPDS 38. BMJ. 317(7160). p.703–713.

18. Utriainen T., Takala T., Luotolahti M., Ronnema T., Laine H., Ruotsalainen U., Haaparanta M., Nuutila P., Yki-Jarvinen H. Insulin resistance characterizes glucose uptake in skeletal muscle but not in the heart in NIDDM. 1998. Diabetologia. № 41(5). p. 555–559.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИКИ В КНП «ЛУЦЬКА МІСЬКА КЛІНІЧНА ЛІКАРНЯ»

Коломоєць А. В.

кандидат медичних наук,

директор

ТОВ «МЕДСЕРВІСГРУП»

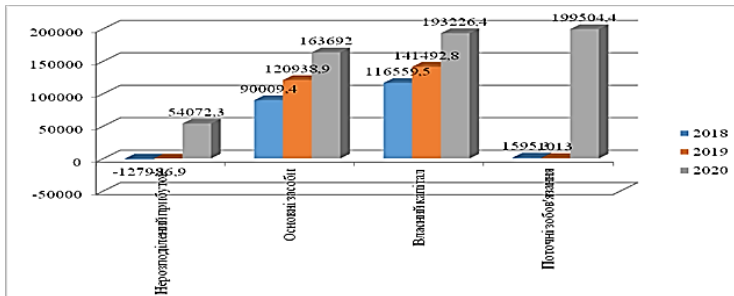
КНП «Луцька міська клінічна лікарня» – лікувально-профілактичний заклад та організаційно-методичний центр, що надає первинну, спеціалізовану і висококваліфіковану медичну допомогу мешканцям обласного центру та жителям Волинської області. В лікарні розгорнуто 18 лікувальних відділень на 700 ліжок, приймальне відділення, відділення інтраскопічної і функціональної діагностики, клінічна, біохімічна та бактеріологічна лабораторії, відділення фізіотерапії. Розглянемо основні показники, що характеризують фінансовий стан лікарні (табл. 1, рис. 1).

**Показники фінансового стану
КНП «Луцька міська клінічна лікарня» за 2018-2020 роки, тис. грн**

Показник	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, +, -	Темп зростання (зниження), %
Нерозподілений прибуток	-1279,1	-86,9	54072,3	+55351,4	+323
Основні засоби	90009,4	120938,9	163692,0	+73682,6	+80
Власний капітал	116559,5	141492,8	193226,4	+76666,9	+70
Поточні зобов'язання	1595,3	1013,0	199504,4	+197909,1	+12510

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства.

Як видно з таблиці 1, сума нерозподіленого прибутку за 2020 рік порівняно з 2018 роком зросла на 55351,4 тис. грн., що позитивно характеризує роботу підприємства. Водночас спостерігаємо значне збільшення вартості основних засобів (на 80%) та власного капіталу (на 70%), що характеризує роботу лікарню як стабільну. Відобразимо дані табл. 1 на рис. 1.

**Рис. 1 Показники фінансового стану
КНП «Луцька міська клінічна лікарня» за 2018-2020 роки, тис. грн**

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства.

Як бачимо з наведених даних, негативним показником є збільшення суми поточних зобов'язань. Збільшення решти показників демонструють стрімкий розвиток підприємства.

Оцінюючи ефективність логістичних процесів у КНП «Луцька міська клінічна лікарня», слід зазначити, що так у 2018-2020 рр. логістичні процеси значно оптимізовані, в першу чергу за рахунок впровадження на підприємстві нового програмного та технічного забезпечення, все ширше використовуються новітні інформаційні технології під час

поточної роботи, результати функціональних та інструментальних досліджень часто подаються в електронному вигляді [2]. Налагоджено комп'ютерну реєстрацію переміщень пацієнтів, застосовується комп'ютерне забезпечення для роботи операційного блоку, комп'ютерний облік внутрішніх консультацій. Відпрацьовано електронний журнал дзвінків пацієнтів до травмпункту та негайну передачу повідомлень про травми електронною поштою до управління охорони праці міської влади. Заклад має WEB-сайт, систему узагальнення та спільного доступу до матеріалів клінічних, патологоанатомічних конференцій та наукових праць лікарів закладу, організовано доступ пацієнтів до Інтернету.

Значна оптимізація роботи підприємства була досягнута шляхом об'єднання діяльності медичних працівників, що значно зменшило їх кількість. Це є позитивним зрушенням щодо вивільнення додаткових ресурсів та підвищення якості медичних послуг. Однак є і негативний момент, який виражається у закритті лікарень у сільській місцевості, недопущенні отримання населенням якісної та, головне, своєчасної медичної допомоги, а також збільшенні рівня безробіття медичних працівників.

Протягом періоду дослідження поступово зменшувалися відвідування як амбулаторних, так і на дому. Така ситуація свідчить про те, що медична реформа дозволила оптимізувати роботу лікарів, чітко структурувавши систему звернення пацієнтів до профільних спеціалістів, уникнувши тим самим надмірного відвідування лікарів, які не мають відношення до проблеми пацієнтів [3]. Це досягається значною мірою шляхом відокремлення лікарів загальної практики, які першими приймають пацієнтів і направляють їх до вузькоспеціалізованого спеціаліста лише у разі потреби.

Кількість відвідувань лікарів за цей час значно зменшилася. Особливо гострою є різниця між 2018 і 2020 роками, коли обсяги амбулаторного та домашнього лікування значно скоротилися. Ця тенденція описує ситуацію, коли пацієнти не можуть звернутися за медичною допомогою та отримати медичні послуги через відсутність лікарів та лікарень у їхньому районі. Цей факт також є наслідком медичної реформи, але він свідчить про недосконалість вжитих заходів та свідчить про необхідність додаткового застосування логістичних підходів для задоволення потреб усіх сторін.

Використання логістичного інструментарію при формуванні мережі медичного персоналу та системи медичних послуг має усунути наявні диспропорції та недоліки медичної реформи [1]. Спочатку це має бути зроблено шляхом залучення зовнішніх логістів, щоб сприяти створенню ефективної мережі медичних закладів. Адже поточні оптимізаційні процеси нехтують цим фактором, рішення приймаються на найвищому рівні влади без урахування реальних потреб місцевих жителів. Крім

того, одним із можливих напрямків логістики в цій сфері є формування ланцюга взаємодії між медичними закладами та службою екстреної медичної допомоги в режимі реального часу, що, в свою чергу, дозволить оптимізувати потік пацієнтів до лікарень та ліквідувати їх скучення попередньої підготовки та обладнання для прийому пацієнтів у важкому стані. Ще одним перспективним напрямком застосування логістичних підходів на підприємстві є використання засобів телеметрії в управлінні процесом надання медичних послуг. Нарешті, логістика потоків має важливе значення для планування, впровадження, фінансування та визначення ефективності епідеміологічного нагляду, організаційно-технічного рівня послуг тощо. Однак телемедицина в Україні все ще знаходиться на стадії становлення, тому пройде деякий час, перш ніж усі переваги її використання будуть реалізовані.

Крім того, в лікарні продемонстровано ефективність принципів логістики в організації роботи лікарняного реєстру. Актуальність полягає в неповному використанні переваг послуги електронної реєстрації для прийому, а також її недоліках, які потребують додаткової оптимізації процесу на місці. Використання логістики в роботі реєстратури дозволяє покращити процес реєстрації та направлення пацієнтів до лікарів різного профілю, оптимізувати потік інформації, контролювати формування черг, сприяє уникненню перевантаження лікарів та багато іншого.

Отже, використання логістичних інструментів КНП «Луцька міська клінічна лікарня» показало ефективність системи планування, вміння застосовувати принципи гнучкості та інформативності. Крім того, вивчення досвіду за кордоном доводить, що ефективне управління логістикою неможливе без швидких інформаційних сервісів, які забезпечують швидкий обіг документів та формування єдиного інформаційного простору, що в свою чергу сприяє надійній і безперервній роботі медичних закладів, щоб вдосконалити потік вантажоперевезень лікарських засобів і медичного обладнання в регіонах.

Матеріально-технічне забезпечення дозволяє медичному персоналу повністю зосередитися на лікуванні та догляді за пацієнтами. Оптимізація, забезпечення більш ефективної роботи медичного персоналу, зменшення відходів у ланцюгах поставок, надання якісних послуг та своєчасне вирішення поставлених замовником завдань є пріоритетними при застосуванні принципів логістики в сучасній медицині.

Отже, проведений аналіз дозволяє констатувати стабільний розвиток фінансових показників діяльності КНП «Луцька міська клінічна лікарня» за 2019-2020 роки. Проведена оцінка ефективності логістичних процесів на прикладі даної лікарні показала, що сьогодні логістика стає ефективним інструментом оптимізації діяльності в багатьох сферах економіки та суспільства, у тому числі й у медичній сфері. Найбільш яскраво це проявляється у застосуванні логістичних підходів до оптимізації ланцюга поставок лікарських засобів та приладів для

забезпечення своєчасного та повного задоволення потреб споживачів. Однак, через специфіку медичної сфери для повноцінного використання даних логістичних інструментів існує багато перешкод. Зокрема, це стосується відсутності необхідної кваліфікації фахівців з логістики, через високу вартість набору логістичних компаній, через їх відсутність на внутрішньому ринку, необхідність використання спеціальних технічних засобів для транспортування лікарських засобів тощо. Усунення всіх протиріч у майбутньому суттєво покращить роботу всіх, підприємств медичної галузі, що в свою чергу позитивно вплине на підвищення якості та повноти медичних послуг.

Література:

1. Гадіяк Л. В., Писаренко В. П. Логістичний підхід в управлінні закладом охорони здоров'я. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 7. С. 113-120.

2. Ціщик Р. В. Аналіз застосування інноваційних логістичних підходів до діяльності медичних установ. Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 4 (15). с. 168-172.

3. Філіпішин В.П. Застосування логістичних підходів у роботі лікувально-профілактичних закладів. Проблеми військової охорони здоров'я. 2015. № 4. с. 16-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prvozhd_2015_43_4 (дата звернення 23.12.2020).

LETHAL CASES ANALYSIS FROM COVID-19 IN ODESA AND REGION FOR 2020

Lytvynenko T. O.

1st year student, Faculty of Medicine and Public Health

International Humanitarian University

*Науковий керівник: **Lytvynenko M. V.***

Ph.D.,

Associate Professor at Department of Normal

and Pathological Clinical Anatomy

Odesa National Medical University

Odesa, Ukraine

The spread of COVID-19 in Ukraine was recorded on March 3, 2020, when the first case of the disease was confirmed in the Chernivtsi region [1]. The first case of coronavirus infection in the Odesa region was registered on March 25, 2020. [2]. And on April 23, 2020. the first fatal case of COVID-19

was recorded in Odessa. Patient was a 56-year-old resident of Odessa. In 2020, a total of 1294 patients died of complications of coronavirus disease in Odessa and the Odessa region.

The aim of the study was to analyze the deaths caused by Covid-19 in Odessa and the region in 2020. At the end of December 2020, all cases of deaths with a confirmed diagnosis of Covid-19 were distributed as follows (tab. 1.):

Table 1

**Distribution of deaths from complications
of coronavirus disease by sex and age**

Sex/age	11 y.	21-30 y.	31-40 y.	41-50 y.	51-60 y.	61-70y.	≥71 y.	Total
Men	1	1	10	31	125	223	303	694
Women	-	3	8	26	99	177	287	600
Total	1	4	18	57	224	400	590	1294

From 1294 deceased patients from complications of coronavirus – 694 cases were men (53,6%), woman were 600 (86,4%) cases. By age, the largest group of deaths was ≥71 years – 590 cases (45,6% of the total number of deaths from complications of coronavirus disease). 303 of them – were men (51,3%) and 287 cases were women (48,6%). According to the catamnesis, the deceased patients had decompensated chronic diseases (atherosclerosis, diabetes mellitus, hypertension, overweight), multiple severe comorbidities, various immunodeficiency states; patients with late hospitalization, with severe complications, respiratory failure and Respiratory Distress Syndrome. The highest number of deaths diagnosed with coronavirus disease was recorded in December (484 cases), 81 of them were performed autopsy. In all other cases, the diagnose while alive. According of our date cases of deaths from pneumonia associated with Covid-19 (1294 cases) predominated over deaths from pneumonia of other etiologies (230 cases). According of autopsy results and histological examination of section material from patients, who died from complications of coronavirus disease (251 cases), was found next morphological picture in the lungs: at the beginning of the disease (exudative stage) were found «shock lungs», with subsequent accumulation in the alveoli of fibrinous exudate, the development of fibrosis and «carnification» in the productive stage. Also during histological examination of lung tissue in the exudative phase we found: thrombosis of the branches of the pulmonary artery, diffuse destruction of the alveoli, hyaline membranes, edema. In the future, we want to conduct an immunohistochemical research method.

Conclusions: Of the total number of deaths cases from Covid-19 by age, the largest group were elderly patients ≥71 years. According to statistics, men predominated by gender. Patients had decompensated chronic diseases,

multiple severe comorbidities, various immunodeficiency conditions; patients with late hospitalization, with severe complications. The most common cause of death in coronavirus disease is the development of severe respiratory failure and Respiratory Distress Syndrome.

References:

1. Коронавірусна хвороба 2019 в Україні. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Коронавірусна_хвороба_2019_в_Україні#cite_note-4
2. Коронавірусна хвороба 2019 в Україні. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Коронавірусна_хвороба_2019_в_Україні#cite_note-1
3. В Одесі зафіксували першу смерть від коронавірусу. *Українська правда*. ЧЕТВЕР, 23 КВІТНЯ 2020. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2020/04/23/7249027/>

ДОСЯГНЕННЯ У ВИКОРИСТАННІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕДИЦИНІ ТА ОСВІТІ

Мельник В. В.

студентка IV курсу

*Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна*

Проняєв Д. В.

доктор медичних наук, доцент,

*професор кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна*

*Науковий керівник: ***Кривецький В. В.****

*доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна*

Система підтримки рішень, відома як DXplain, була розроблена Массачусетським університетом у 1986 році. Вона дає список можливих варіантів на основі симптомокомплексу, який також використовується в якості навчального посібника для студентів-медиків. Germwatcher – система, розроблена Вашингтонським університетом для виявлення та

дослідження внутрішньолікарняних інфекцій. Пацієнти можуть використовувати онлайн-додатки, такі як Babylon, для консультацій з лікарем в Інтернеті, перевірки симптомів, отримання порад, спостереження за своїм здоров'ям та замовлення наборів для тестування. Крім того, спектр штучного інтелекту розширився, щоб забезпечити терапевтичні можливості. Штучний інтелект-терапія – це онлайн-курс, який допомагає пацієнтам впоратися із соціальною тривожністю за допомогою терапевтичного підходу когнітивно-поведінкової терапії. Він був розроблений на основі програми CBTpsych.com Сиднейського університету [1]. Роботизована хірургічна система Da Vinci, розроблена Intuitive хірургами, здійснила революцію в області хірургії, особливо в урологічній та гінекологічній хірургії. Роботизовані маніпулятори системи з більшою точністю імітують рух рук хірурга та мають тривимірне зображення та параметри збільшення, які дозволяють хірургу виконувати найдрібніші розрізи. З 2018 року Buoy Health і дитяча лікарня Бостона спільно працюють над мережею системи штучного інтелекту, яка дає поради батькам щодо їхньої хворої дитини, відповідає на питання про ліки та про те, які симптоми вимагають візиту до лікаря. Національний інститут охорони здоров'я (NIH) створив додаток AiCure, який відстежує прийом ліків пацієнтом через веб-камери смартфона і, відповідно, знижує рівень порушення режиму лікування.

Fitbit, Apple та інші трекери здоров'я можуть відстежувати частоту серцевих скорочень, рівень активності, рівень сна, а також деякі навіть запустити запис ЕКГ у якісні нові функції. Усі ці нові досягнення можуть попередити користувача про будь-які відхилення та дозволити лікарю краще зрозуміти стан пацієнта. Нідерланди використовують штучний інтелект для аналізу своєї системи охорони здоров'я – виявлення помилок у лікуванні, неефективності робочого процесу, щоб уникнути непотрібної госпіталізації.

Крім винаходів, які вже існують, є певні досягнення на різних етапах розробки, які допоможуть лікарям стати кращими. Яскравим прикладом цього є система IBM Watson Health, з обладнанням для ефективного виявлення симптомів серцевих захворювань та раку. Стенфордський університет розробляє програму навчання за допомогою штучного інтелекту (PAC). PAC має інтелектуальну систему підтримки благополуччя людей похилого віку яка виявляє будь-які зміни у поведінці самотніх людей похилого віку та пацієнтів відділення інтенсивної терапії, відповідно, за рахунок використання кількох датчиків [2].

Штучний інтелект стане невід'ємною частиною медицини в майбутньому. Тому важливо навчати нове покоління стажерів-медиків

концепціям його застосуванню, а також тому, як ефективно функціонувати на робочому просторі разом із машинами для підвищення продуктивності, а також розвивати в них такі м'які навички, як емпатія.

Підсумовуючи вищевикладене, важливо, щоб лікарі первинної ланки були добре обізнані з майбутніми досягненнями штучного інтелекту та новою невідомою територією, до якої прямує світ медицини. Мета має полягати в досягненні тонкого взаємовигідного балансу між ефективним використанням автоматизації штучного інтелекту та людськими силами і оцінками кваліфікованих лікарів первинної ланки. Це важливо, оскільки штучний інтелект повністю замінює людину в галузі медицини, яка в іншому випадку може перешкоджати перевагам, які можна отримати від нього [1, 3].

Література:

1. Amisha, Paras Malik, Monika Pathania, Vyas Kumar Rathaur. Overview of artificial intelligence in medicine. J Family Med Prim Care. 2019;Jul;8(7):2328-2331. doi: 10.4103/jfmpc.jfmpc_440_19.

2. McCall HC, Richardson CG, Helgadottir FD, Chen FS. Evaluating a web-based social anxiety intervention: A randomized controlled trial among university students? J Med Internet Res. 2018;20:e91 doi: 10.2196/jmir.8630

3. Labovitz DL, Shafner L, Reyes Gil M, Virmani D, Hanina A. Using artificial intelligence to reduce the risk of nonadherence in patients on anticoagulation therapy Stroke. 2017;48:1416-9.

МЕДИЦИНА – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Мельник Х. В.

студент I курсу

Івано-Франківський національний медичний університет

Нечитайло Л. Я.

кандидат біологічних наук,

асистент кафедри біологічної та медичної хімії

Івано-Франківський національний медичний університет

м. Івано-Франківськ, Україна

Медицина відіграє надважливу роль у нашому житті. Медицина – це не наука, а наукова професія, глибоко вкорінена в ряді наук і зобов'язана

застосовувати їх на благо людини. Основною метою медицини є дослідження наукових знань. Перед нами постає перспектива морально-етичних проблем принципово нового типу. Існує загальне усвідомлення того, що досягнення медичної науки призводять до різних етичних конфліктів; з якими повинен зіткнутися клінічний лікар. Однак менш загально визнаним є те, що ця ситуація стане набагато більш поширеною та соціально серйозною, оскільки досягнення в біології та медицині, які зараз на найближчому горизонті, стануть все більш застосовними через доклінічні системи охорони здоров'я чи громадської медицини. У міру того, як розширилися визначення здоров'я, розширилися і ролі медичних працівників та організацій, де все більше аспектів життя пов'язані з медичним втручанням.

Обов'язки медицини умовно можна поділити на три сфери відповідальності: генерація наукових знань та навчання їх інших; використання знань для здоров'я окремої особи чи всієї громади; судження про моральну та етичну відповідність кожного медичного вчинку, який безпосередньо впливає на іншу людину. Ці три сфери відповідальності керують зусиллями людей з широкого кола наукових дисциплін і професій, але лікарі, які беруть участь у фактичному застосуванні знань, бувають двох типів: ті, хто доглядає за одним пацієнтом і ті, хто працює з людьми, як з групами.

Діяльність лікарів обох типів базується на концепції, що кожне захворювання має свій власний патогенний ланцюг – цілу низку подій, які визначають її причину та підтримку і що розуміння цього ланцюга для конкретного захворювання не тільки дозволяє чіткіше розпізнати його клінічні прояви, але виявляє будь-які слабкі ланки, які можуть бути використані для профілактики або терапії. Лікар, який займається індивідуальним обслуговуванням пацієнта, повинен приймати моральні судження, але вони повинні бути винесені на основі його власних професійних дій та дій його колег, а не дій тих, хто звернувся до нього за допомогою. Будь-які моральні судження, які він може зробити щодо поведінки своїх пацієнтів, є приватними питаннями, які слід тримати в собі; він не повинен дозволяти їм впливати на його власні професійні дії. Це вже давно є медичною традицією, і важливо, щоб її не забули в метушні сучасного світу суперечливих систем цінностей. Медичні працівники у галузі охорони здоров'я або комунальної медицини постійно шукають способи, за допомогою яких патогенні ланцюги можуть бути розірвані шляхом постійного втручання, які впливають на кілька людей одночасно. Наприклад, щоб зменшити захворюваність на зоб, потрібно додати йод у кухонну сіль. І навпаки, лікарі, що діють в рамках іншої системи, а саме клінічної – будуть шукати ті самі сектори знань і з освіченою дискримінацією виділятимуть ті елементи, які

підходять для вирішення проблеми в особистості. Швидке виправлення цього дисбалансу є критичною проблемою, яка стоїть перед медициною сьогодні, і від того, наскільки добре ми її переосмислимо, буде залежати роль лікаря в суспільстві.

Оскільки дисбаланс двох систем впливає на наші зусилля щодо корисного використання науки не лише на рівні медичної допомоги перед громадою, але й у тих, навіть більш масштабних питаннях, пов'язаних із тим, як людині, що розвивається, можна допомогти в її постійній взаємодії з медициною. Також, більшість із нас добре знайомі з роллю медичної допомоги в нашій системі охорони здоров'я. Медичні працівники допомагають нам у вирішенні наших особистих проблем зі здоров'ям, діагностуючи та лікуючи наші індивідуальні проблеми.

Наприклад, якщо у вас спостерігаються прояви захворювання, лікар оцінить ваші симптоми, поставить діагноз і призначить лікарські препарати, які допоможуть вам почувати себе краще. Громадська охорона здоров'я займається профілактикою захворювань і зміцненням здоров'я на рівні громади або населення. У той час як лікарі лікують нас, коли ми хворіємо, спеціалісти з охорони здоров'я намагаються запобігти тому, щоб ми не захворіли. Дуже часто попередження захворювань пов'язане з правилами здорового способу життя і багато недуг можуть бути попереджені за допомогою простих гігієнічних методів та вакцинації населення.

Найбільша відмінність громадського здоров'я від медицини полягає в тому, що громадське здоров'я займається здоров'ям з точки зору населення, тоді як медицина займається здоров'ям з точки зору окремих людей. У медицині пацієнт – це індивідуальна людина. У сфері охорони здоров'я пацієнт – це все населення. Медичні працівники діагностують наші індивідуальні проблеми зі здоров'ям, слухаючи, як ми описуємо наші симптоми та проводячи необхідні медичні тести. Фахівці громадського здоров'я діагностують проблеми зі здоров'ям населення, використовуючи наукові дослідження та системи нагляду за захворюваннями.

Фахівці громадського здоров'я використовують два важливі показники для вимірювання здоров'я населення: поширеність захворювань і захворюваність. Поширеність захворювання – це кількість людей у популяції, які мають конкретне захворювання в цей момент часу. Захворюваність – це кількість нових випадків певного захворювання в популяції за певний період. Поширеність говорить про те, наскільки поширене захворювання, а захворюваність – про ризик зараження певним захворюванням.

На нинішньому етапі громадського здоров'я є причини як для занепокоєння, так і для оптимізму. По-перше, громадське здоров'я

потрібне, але воно також часто викликає обурення та непростого співвідношення між індивідуальною та колективною відповідальністю за поведінку у сфері здоров'я. Профілактика завжди буде менш модною, ніж лікування, а лікування з точки зору охорони здоров'я важко продемонструвати, принаймні в короткостроковій перспективі. Мультидисциплінарний характер практики громадського здоров'я є сильною стороною, але порушує питання керівництва. Послідовні реорганізації та акцент при наданні допомоги, можливо, відвернули багатьох лікарів охорони здоров'я від традиційних основних проблем. Сучасні рушії практики охорони здоров'я можна поділити на шість основних груп: епідеміологічні, демографічні, наукові, соціальні, структурні та політичні. Прагнення до більш стандартизованої практики, заснованої на доказах, і до більш ретельного регулювання роботи лікарів є поряд із цими основними темами, безпосередньо впливаючи на те, що очікується від лікарів громадського здоров'я.

Роль лікаря громадського здоров'я, як речника та як авторитетної фігури під час кризи має ще більшу актуальність у наш час. Медицина громадського здоров'я довела, що здатна адаптуватися до мінливих припливів моди, нових захворювань і політичного впливу.

Література:

1. Гребеник М.В., Шостак С. Є., Ярема Н.І., Зоря Л.В., Криськів О.І. Досвід навчання лікарів-інтернів на базі навчально-практичних центрів первинної медико-санітарної допомоги. Сімейна медицина. 2011. С. 605–610.

2. Мельниченко О.А., Гулий Р.М. Мінімальна заробітна плата як засіб державного регулювання трудових доходів населення. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2013. № 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Patp/2013_1/index.html (дата звернення – 27.09.2018 р.)

3. Мельниченко О.А. Здоров'я як одна з найважливіших потреб населення. Історична спадщина та сучасні аспекти забезпечення громадського здоров'я в Україні: матеріали наук.-практ. конф. Харків: Вид-во ХНМУ, 2017. С. 81–84.

АНАЛІЗ ПРОГНОСТИЧНИХ ФАКТОРІВ ПЕРЕБІГУ ГОСТРОГО НЕКРОТИЧНОГО ПАНКРЕАТИТУ

Михальченко М. Б.

студентка II медичного факультету

Науковий керівник: Лесний В. В.

асистент кафедри хірургії № 2

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Актуальність. Розвиток гострого некротичного панкреатиту – одна з найактуальніших проблем абдомінальної хірургії. У 15-20% пацієнтів перебіг гострого панкреатиту має деструктивний характер, в основі якого лежить некробіоз панкреатоцитів та ферментна аутоагресія з подальшим некрозом підшлункової залози [1].

Високий рівень летальності, існуючі складності діагностики, неспецифічність лабораторних показників, відсутність єдиного підходу до лікування та ризик розвитку ускладнень, що призводять до інвалідизації та смерті пацієнтів, змушують звертати особливу увагу на вивчення даної нозології [2]. Однією з причин виникнення ускладнень гострого некротичного панкреатиту є недостатній моніторинг даних клінічних та лабораторних досліджень [1]. Тому одним з можливих способів запобігання розвитку ускладнень та зменшення показників летальності є вивчення прогностично несприятливих факторів перебігу гострого некротичного панкреатиту на підставі результатів клініко-лабораторних досліджень (фізикальне обстеження, клінічний аналіз крові, біохімічний аналіз крові, дані УЗД та КТ органів черевної порожнини, інвазивні діагностичні процедури).

Мета: проаналізувати динаміку клініко-лабораторних показників гострого некротичного панкреатиту, які сприяють несприятливому перебігу захворювання.

Матеріали та методи. Проведено ретроспективний аналіз 84 історій хвороби хворих, госпіталізованих в ургентному порядку з клінікою гострого некротичного панкреатиту. За гендерною ознакою хворі розподілені: жінки – 44 (52%); чоловіки – 40 (48%). Середній вік пацієнтів склав: чоловіки – $39,5 \pm 3,5$ років; жінки – $50,5 \pm 3,4$ років. Терміни з моменту початку захворювання до госпіталізації в стаціонар: до 12 годин – 14 (17%) хворих; 12-24 години – 49 (58%) хворих; після 24 годин – 21 (28%) хворих. Усі пацієнти госпіталізовані в ранню фазу гострого некротичного панкреатиту. Ступінь тяжкості на підставі шкали BISAP на момент госпіталізації: менше 3 балів – 58 (69%) хворих; більше

3 балів – 26 (31%) пацієнтів. Лікування всіх пацієнтів проводилось згідно міжнародним рекомендаціям, наказу МОЗ України від 02.04.2010 № 297. Консервативна терапія протягом 48-72 годин була ефективна у 62 (74%) хворих; консервативна терапія з мініінвазивними хірургічними маніпуляціями проведена у 12 (14%) пацієнтів; не зважаючи на проведене лікування у 10 (12%) хворих виникла необхідність у проведенні оперативних втручань. Локальні ускладнення гострого некротичного панкреатиту були виявлені у 33 (39%) хворих; системні ускладнення – у 13 (15%); летальність в даній групі – 2 (2%) хворих.

Результати дослідження. На момент госпіталізації при фізикальному обстеженні пацієнтів прогностично несприятливими факторами були: позитивний локальний симптом Щеткіна-Блюмберга в епігастрії, лівому підребер'ї (симптом Керте) – 6 (7%) хворих; симетричне здуття живота з підвищенням внутрішньочеревного тиску вище 20 мм. рт. ст. – 4 (5%) хворих; позитивні симптоми Мондора, Холстеда – 4 (5%) хворих; артеріальна гіпотензія (АТс нижче 90 мм. рт. ст.) – 10 (12%) хворих; іктеричність шкіри – 5 (6%). Прогностично несприятливими факторами в клінічному аналізі крові були: гіперлейкоцитоз більше 20 г/л – 13 (15%) хворих; анемія з рівнем гемоглобіну нижче 90 г/л – 10 (12%) пацієнтів; тромбоцитопенія нижче 100 г/л – 10 (12%) хворих. Прогностично несприятливими факторами в біохімічному аналізі крові були: амілаземія більше 500 Од/л – 10 (12%) пацієнтів; білірубінемія за рахунок прямого білірубину більше 150 мкмоль/л – 5 (6%) хворих; рівень АлАТ, АсАТ більше 100 Од/л – 11 (13%) пацієнтів. Прогностично несприятливими факторами за даними УЗД та КТ органів черевної порожнини були: осередок деструкції більше 3 см – 23 (27%) хворих; гострі перипанкреатичні рідинні скупчення більше 200 мл – 6 (7%) пацієнтів. Прогностично несприятливі інвазивні процедури: рання (до 24 годин) лапароскопічна санація черевної порожнини при відсутності ознак розлитого перитоніту – 2 (2%) хворих.

Локальні ускладнення гострого некротичного панкреатиту: асептичний оментобурсит – 13 (15%) хворих; парапанкреатичний інфільтрат – 10 (12%) пацієнтів; вклинений камінь у великий сосочок дванадцятипалої кишки – 5 (6%) хворих; ентєральна недостатність – 13 (15%) пацієнтів; гостра серцево-судинна недостатність – 8 (10%) хворих. Причиною летальності 2 (2%) пацієнтів була наростаюча ендогенна інтоксикація на фоні поліорганної недостатності та блискавичного перебігу гострого алкогольного панкреатиту.

Висновок. На підставі вивчених даних та спостережень, була виділена градація розвитку ускладнень гострого некротичного панкреатиту при поєднанні наступних прогностично несприятливих ознак: позитивний локальний симптом Щеткіна-Блюмберга, рівень

систоличного тиску нижче 90 мм. рт. ст. при фізикальному обстеженні; наявність гіперлейкоцитозу більше 20 г/л, тромбоцитопенії нижче 100 г/л у клінічному аналізі крові; амілаземія більше 500 Од/л та рівень АлАТ, АсАТ більше 100 Од/л у біохімічному аналізі крові; наявність осередка деструкції більше 3 см за даними УЗД та КТ органів черевної порожнини.

Література:

1. Андрющенко Д. В. Особливості термінології та класифікації гострого панкреатиту / Д. В. Андрющенко // Клін. хірургія. – 2014. – № 11. – С. 35–37.

2. Острый деструктивный панкреатит: диагностика и лечение / С. Н. Стяжкина, В. А. Ситников, А. В. Леднева, В. И. Коробейников // Междунар. журн. прикладных и фундам. исследований. – 2011. – № 5. – С. 110–112.

ST2 ЯК МАРКЕР ДІАГНОСТИКИ СЕРЦЕВОЇ НЕДОСТАТНОСТІ: ПЕРЕВАГИ ПЕРЕД NT-PROBNP АБО ДОПОВНЕННЯ?

Молотягін Д. Г.

*асистент кафедри внутрішніх та професійних хвороб
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Серцево-судинні захворювання на сьогоднішній день є найчастішою причиною смертності у світі. В Україні за даними Центру громадського здоров'я смертність від них складає 64,3% [3].

Серцева недостатність (СН) є завершальною стадією серцево-судинного континууму, який починається з впливу на міокард факторів ризику.

Поширеність СН в середньому у популяції не менше 1,8-2%, а серед осіб старше 65 років частка хворих на СН зростає до 6-10%, що оцінюється приблизно у 2% бюджету охорони здоров'я. Декомпенсація СН стає найчастішою причиною госпіталізації літніх пацієнтів, втрати працездатності та супроводжується високою смертністю.

СН розвивається як наслідок первинного пошкодження міокарда (інфаркт, ішемія, токсичний вплив, вірусне ураження) або підвищення навантаження на нього (артеріальна гіпертензія, ураження клапанів

серця). У відповідь на первинне ураження включаються компенсаторні механізми, головним з яких є активація гормональних систем – симпатoadреналової системи та ренін-ангіотензин-альдостеронової системи. Це призводить до підвищеного виділення норадреналіну, ангіотензину, альдостерону, натрійуретичних факторів. Активні речовини та нейрогормони виділяються не лише ендокринною системою (циркулюючі речовини), але й тканинами – ендотелієм судин, міокардом (тканинні нейрогормони).

Гіпотеза запального характеру СН стверджує, що її прогресування пояснюється токсичною дією ендогенного цитокинового каскаду на серце та периферичний кровоток. Цитокіни не викликають СН, але їх надлишок призводить до її прогресування. Тому виділення цитокинів більшою мірою, ніж нейрогормонів, може посилювати перебіг СН.

Таким чином, необхідно розглядати два механізми, що лежать в основі розвитку та прогресування СН – нейрогормональну активацію та імунну активацію – як єдиний процес.

В даний час у діагностиці серцевої недостатності використовують N-кінцевий пропептид натрійуретичного гормону (NP) – NT-proBNP, у тому числі ранніх стадій серцевої недостатності [6].

NT-proBNP – маркер оцінки функціонального стану скорочувального потенціалу серцевого м'яза, що утворюється у лівому шлуночку серця.

Основні натрійуретичні гормони – передсердний (ANP) та мозковий (BNP) є регуляторами водно-сольового обміну в організмі і важливі для регуляції кров'яного тиску. Джерелом ANP є передсердя (меншою мірою – шлуночки серця), а BNP – переважно шлуночки серця, синтезуються кардіоміоцитами. Основним стимулом їхньої секреції є збільшення тиску в лівому шлуночку серця, в камерах серця при дисфункції лівого шлуночка. Вони є антагоністами альдостерон-ренін-ангіотензинової системи. BNP виявився найбільш показовим в якості маркера шлуночкової дисфункції.

NT-proBNP у порівнянні з BNP має більш тривалий термін періоду напіврозпаду. Тому його визначення є більш інформативним, ніж визначення BNP.

Проте говорячи про визначення рівня натрійуретичних гормонів, ми охоплюємо лише нейрогормональну активацію.

Також існує багато серцево-судинних та інших причин, асоційованих з підвищенням рівня NP, які можуть послабити діагностичні можливості визначення СН, серед яких вік, ниркова недостатність, фібриляція передсердь [2]. Крім того, рівень NP може бути знижений у пацієнтів з ожирінням [1].

Останні кілька років в діагностиці СН активно впроваджується новий маркер – ST2 (стимулюючий фактор росту, що експресується геном 2,

також відомий як IL1RL1) – член сімейства рецепторів інтерлейкіну-1 (IL-1), який позиціонується як новий маркер кардіального стресу, фіброзу та ремоделювання. Підвищення рівня ST2 зумовлено механічним розтягненням кардіоміоцитів [5].

Функціональним лігандом ST2 є IL-33, який вивільняється з клітин переважно у момент їх пошкодження або некротичної загибелі. IL-33 експресується з кардіоміоцитів, фібробластів та гладком'язових клітин коронарних артерій людини, а ST2 індукується з кардіоміоцитів, фібробластів та ендотеліальних клітин після біомеханічного стресу [4].

Рівень ST2 не залежить від таких факторів, як вік, стать, ІМТ, ниркова недостатність, анемія. Проте, досліджуючи рівні ST2, ми можемо оцінити лише імунну активацію.

Тож, оцінювати стан пацієнта та групу ризику лише за одним з цих показників може бути неінформативно. У комбінації з натрійуретичними пептидами рівень ST2 надає додаткове діагностичне та прогностичне значення у пацієнтів із СН.

Таким чином, взаємодія ST2 із натрійуретичними пептидами та іншими клінічними ознаками в комплексному обстеженні надає переваги для стратифікації ризику, прогнозу та контролю лікування пацієнтів із серцевою недостатністю.

Література:

1. Madamanchi C., Alhosaini H., Sumidaet A. et al. 2014. Obesity and natriuretic peptides, BNP and NT-proBNP: mechanisms and diagnostic implications for heart failure. *Int J Cardiol.* 2014; 176(3): 611-7. doi: 10.1016/j.ijcard.2014.08.007.

2. Maisel A., Mueller C., Adams K. Jr. et al. State of the art: Using natriuretic peptide levels in clinical practice. *European Journal of Heart Failure.* 2008. V.10, Issue9. P. 824-839].

3. Державна установа «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України»: [Електронний ресурс]: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/neinfekciyni-zakhvoryuvannya/sercevo-sudinni-zakhvoryuvannya>.

4. Мельник А.А. Стимулирующий фактор роста – ценный прогностический маркер при сердечно-сосудистых заболеваниях. Спеціалізований медичний портал Health-ua.com. [Електронний ресурс]: [https://health-ua.com/article/6772-stimuliruyushij-faktor-rosta--tcennyj-prognosticheskiy-marker-pri-serdechno#:](https://health-ua.com/article/6772-stimuliruyushij-faktor-rosta--tcennyj-prognosticheskiy-marker-pri-serdechno-sosudistykh-zabolevaniyah).

5. Петюніна О.В., Копиця М.П., Вишневська І.Р. Біомаркер ST2 при серцево-судинній патології. *Український медичний часопис.* 2(2) (124) – III/IV 2018. DOI 10.32471/umj.1680-3051.124.125212.

6. Сердечная недостаточность: стандарты оказания медицинской помощи врачами первичного звена. Український медичний часопис. 2(1) (124) – III/IV 2018. [Електронний ресурс]: <https://www.umj.com.ua/article/124981/serdechnaya-nedostatochnost-standarty-okazaniya-meditsinskoj-pomoshhi-vrachami-pervichnogo-zvena-po-materialam-rukovodstva-evropejskogo-kardiologicheskogo-obshhestva-esc-po-diagnostike-i-lecheniyu-os#list>.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

Проняєв Д. В.

*доктор медичних наук, доцент,
професор кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича
Буковинський державний медичний університет
м Чернівці, Україна*

Мельник В. В.

*студентка ІV курсу
Івано-Франківський національний медичний університет
м. Івано-Франківськ, Україна*

Науковий керівник: Кривецький В. В.

*доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри анатомії людини імені М. Г. Туркевича
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна*

Штучний інтелект – це термін, що використовується для опису використання комп'ютерів та технологій для імітування розумної поведінки та критичного мислення, що можна порівняти з людським. Вперше був описаний Джоном Маккарті у 1956 році як наука та техніка створення інтелектуальних машин. Одним з перших хто створив сучасний комп'ютер у 1950 році був Алан Т'юрінг, саме його і називають основоположником штучного інтелекту. Тест Т'юрінга був оснований на тому факті, що інтелектуальна поведінка комп'ютера – це здатність бути ефективним при вирішуванні задач, що пов'язані з пізнанням. В подальшому у 1980-1990 рр зацікавленість у розвитку штучного інтелекту різко підвищилася. Методи штучного інтелекту такі як нечіткі експертні системи, баєсові мережі, штучні нейронні мережі та гібридні інтелектуальні системи, використовувались у різноманітних

клінічних умовах в охороні здоров'я. У 2016 році найбільший об'єм інвестицій у дослідження штучного інтелекту був спрямований саме на ту його галузь, що стосується медицини [1].

Штучний інтелект в медицині можна розділити на два підтипи: віртуальний та фізичний. Віртуальна частина базується на електронних системах медичних карт та рекомендацій на базі нейронних мереж при прийнятті рішень про лікування. Фізична частина присвячена роботам, що допомагають виконувати оперативні втручання, інтелектуальним протезам для людей з інвалідністю та догляду за людьми похилого віку. Основою доказової медицини є встановлення клінічних кореляцій та висновків шляхом розвитку асоціацій та патернів на основі існуючої бази даних. Традиційно використовуються статистичні методи для встановлення цих закономірностей та асоціацій. Комп'ютери вчать мистецтву діагностики пацієнта за допомогою двох методів – блок-схем та роботи з базами даних.

Підхід, що базується на блок-схемах, включає переведення процесу збирання анамнезу, тобто лікар задає ряд питань, а потім виставляє імовірний діагноз, комбінуючи наявний симптомокомплекс. Це вимагає подання великого об'єму даних до хмарних мереж на основі широкого спектру симптомів та захворювань, що трапляються у звичайній медичній практиці. Результати такого підходу обмежені, тому що машини не можуть спостерігати та збирати ознаки, які може спостерігати лише лікар під час зустрічі з пацієнтом [2]. І навпаки, у випадку роботи з базою даних використовується принцип глибокого навчання при розпізнаванні образів, який включає в себе навчання комп'ютера за допомогою алгоритмів, що повторюються, для розпізнавання того як виглядають певні групи симптомів або певні клінічні чи радіологічні зображення.

Багато систем штучного інтелекту вже використовуються у медичній сфері, це і онлайн планування прийомів, онлайн реєстрації у медичних центрах, оцифрування медичних карт, дзвінки-нагадування про наступні відвідування лікаря або дати імунізації для дітей та дати запису на прийом для вагітних жінок, алгоритми дозування та попередження про побічні ефекти при призначенні комбінацій деяких препаратів [3].

Радіологія – це галузь, яку вважають найсприятливішою для використання штучного інтелекту. Спочатку комп'ютери, використовувались у клінічній практиці для отримання, зберігання та поширення зображень, нині, широко використовується методика САД (комп'ютерної діагностики) в скринінговій мамографії. Останні дослідження показали, що дана методика не дуже допомагає в діагностиці, ґрунтуючись на позитивних прогностичних значеннях, чутливості та специфічності. Крім того, хибнопозитивні діагнози

можуть заважати радіологу, що приводить до призначення необґрунтованих досліджень. Штучний інтелект може істотно допомогти радіологам, не лише фільтрувати суперечливі та складні випадки, але і швидко виявляти випадки з чіткими ознаками патологічного стану. Це може бути аналіз результатів комп'ютерної томографії, рентгенографічних та магнітно-резонансних досліджень. Особливо цінним це може бути в умовах великого обсягу досліджень та в лікарнях з обмеженими людськими ресурсами [4, 5].

Література:

1. Amisha, Paras Malik, Monika Pathania, Vyas Kumar Rathaur. Overview of artificial intelligence in medicine. J Family Med Prim Care. 2019;Jul;8(7):2328-2331. doi: 10.4103/jfmpc.jfmpc_440_19.
2. Mintz Y, Brodie R. Introduction to artificial intelligence in medicine Minim Invasive Ther Allied Technol. 2019;28:73-81.
3. Hamlet P, Tremblay J. Artificial intelligence in medicine Metabolism. 2017;69S:S36-40.
4. Mayo RC, Leung J. Artificial intelligence and deep learning-Radology's next frontier? Clin Imaging. 2018;49:87-8.
5. Fenton JJ, Taplin N. Influence of computer-aided detection on performance of screening mammography Engl J Med. 2007;356:1399-409.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ІХС, АРТЕРІАЛЬНІЙ ГІПЕРТЕНЗІЇ ТА СОМАТОФОРМНИХ РОЗЛАДАХ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Сісецький А. П.

кандидат медичних наук,

асистент кафедри внутрішньої медицини № 3

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

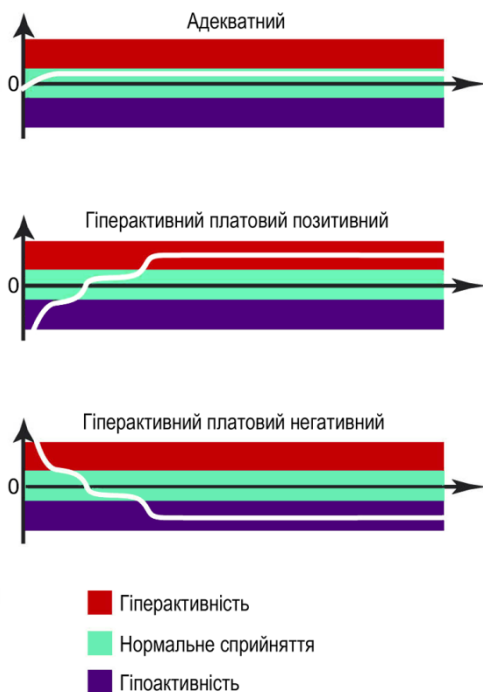
м. Київ, Україна

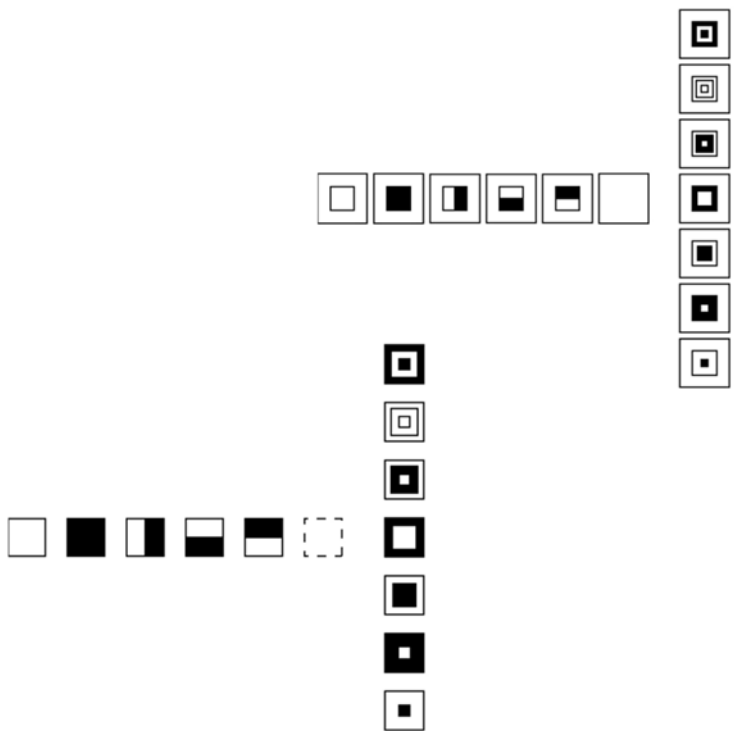
Сучасна реабілітація при таких психосоматичних захворюваннях як ішемічна хвороба серця та артеріальна гіпертензія, особливо при їх поєднанні з тривожно-депресивними розладами, полягає у ґрунтовному відновленні фізичної та психологічної цілісності пацієнта у стислі строки. З цією ціллю використовуються методи кардіопсихології (Sisetskiy A.P., 1995)– образно-асоціативна корекція (ОАК),

голографічне моделювання (ГМ), – кінезіотерапії та їх поєднання – ландшафтна образна кінезіотерапія (ЛОК).

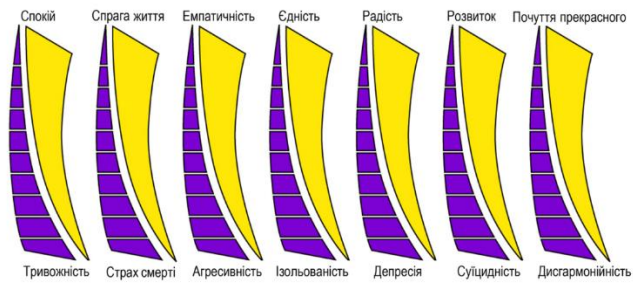
Методи. ОАК – графічне та кінестетичне відображення неусвідомлених психотравмуючих образів із заміщенням їх оптимальними позитивними. ГМ – візуалізація власного стану на основі його інтегративного образу. ЛОК – пластичне відображення інтегративних образів власних негативних і позитивних психоемоційних станів із фіксацією посиленої версії останніх у довільних рухах та графічних композиціях у пріоритетних ландшафтних умовах.

Для визначення психоемоційних типу реактивності, індексу напруги та стану пацієнтів, його контролю, оптимальної фізичної, психічної активності, ефективності реабілітації застосовуються спеціально розроблені «Тестова Самоідентифікаційна Система» (ТЕСС) та «Самооцінка Рівня Психоемоційного Напруження».

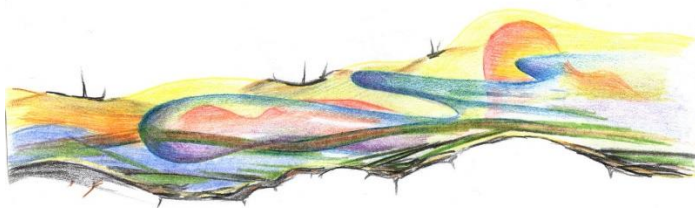

ПСИХОЕМОЦІЙНА СФЕРА

Верифікація клінічного стану проводиться за допомогою Холтерівського моніторингу ЕКГ, добового моніторингу артеріального тиску, ВЕМ, ЕхоКГ). Тестування до і після курсу реабілітації.

Імплементация. *Перший етап.* Хода у помірному темпі при збільшенні частоти серцевих скорочень не більше як на 15 за 1 хв., систолічного артеріального тиску – не більше як на 20 мм рт. ст., діастолічного – не більше як на 10 мм рт. ст. та одночасна фіксація позитивних образів навколишньої природи, відтворюваних згодом у домашніх умовах. *Другий етап.* Комплекс індивідуально підібраних статичних і динамічних релаксаційних та дихальних вправ з урахуванням гемодинамічних параметрів, визначених для першого етапу. Вправи виконуються з візуалізацією у внутрішньому полі зору попередньо відібраних позитивних образів природи. *Третій етап.* Графічна та кінестетична візуалізація власного стану. У внутрішньому полі зору пацієнт створює інтегративний образ, з'єднуючи образи кольору (зоровий аналізатор), звуку (слуховий аналізатор), руху (пропріоцептивний аналізатор), запаху (нюховий аналізатор) та смаку (смаковий аналізатор).

Трасформує його у позитивний образ і відображає довільними рухами у природних умовах, а потім – у домашніх. Тривалість курсу – 7-10 днів.

У період війни образно-асоціативна корекція, голографічне моделювання та ландшафтна образна кінезіотерапія – ефективні методи базової швидкої індивідуальної психофізичної реабілітації пацієнтів із ІХС, артеріальною гіпертензією та соматоформними розладами.

Література:

1. Сісецький А.П. Ішемічна хвороба серця як життєва криза: шляхи подолання // Психологія життєвої кризи / Відп. ред. Т.М. Титаренко. – К.: Агрпромовидав України, 1998. – С. 254–265.

2. Сісецький А.П. Проективна візуалізація в особистісній стабілізації пацієнтів кардіологічного профілю. *Перспективи психології*. 2004. Вип. 5. С. 137–145.

3. Сісецький А.П. Інтегративний образ у структуруванні внутрішнього про-сторору творчої особистості. Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці. НАОМА. Київ. 2006. С. 79-82.

4. Sisetskiy A. P. Holographic modeling in coronary artery disease, hypertension and anxiety-depressive disorders. «Медичні та фармацевтичні науки: Аналіз сучасності та прогноз майбутнього». 13-14.11. 2020. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро. 2020. С. 67–71.

5. Sisetskiy A.P. 缺血性心髒病，高血壓和焦慮抑鬱症的全息模型。2019. <https://www.linkedin.com/post/edit/6562374540247252993/>

6. Сисецкий А.П. Определение и коррегирование психоэмоционального напряжения при ишемической болезни сердца, гипертонической болезни и соматоформных расстройств. International scientific and practical conference « The concept of modern pharmacy and medicine in Ukraine and EU countries. July 9-10. 2021. Włocławek. Poland. 08.2021. S. 56-61. ISBN 978-9934-26-113-8

7. Sisetskiy A. STABILITY IN TODAY'S EXTREME CONDITIONS. MODERN TECHNOLOGIES. «SCIENCE AND STUDY 2021». III Міжнародний форум науковців та дослідників. 01. 10 2021, м. Київ. SPACETIME. Science Study Service. С. 191-193

PREVENTION AND TREATMENT OF THROMBOCYTOPENIA (ITP): THE ROLE AND PLACE OF NATURAL DRUGS IN THE COMPLEX TREATMENT OF IMMUNE AND SYMPTOMATIC THROMBOCYTOPENIA

Skachko B. G.

Doctor, Phytotherapist

Zdorov-e club,

Kyiv, Ukraine

Goloborodko I. B.

Doctor, Psychologist

Kyiv, Ukraine

Even with the modern development of medicine, the gold standard for the treatment of thrombocytopenia requires the search and use of additional therapeutic agents.

Treatment with hormones (corticosteroids) effectively increases platelet levels in 80% of cases. However, the abolition of hormones is often accompanied by a decrease in the level of platelets, a relapse of thrombocytopenia.

Also, symptomatic thrombocytopenia develops against the background of chronic liver diseases [1, c. 41]; [8, c. 176]. The frequency of thrombocytopenia increases during specific antiviral therapy. Which in 64-76% of cases [9, c. 8] leads to the development of thrombocytopenia. And may require interrupting the course of treatment. Or completely stop antiviral drugs. During the SARS-CoV-2 pandemic, the urgency of finding new drugs has increased [2, c. 73]; [10, c. 100].

Objective.

Given the main role of the liver in the production of thrombopoietin, the removal of circulating immune complexes, and the decrease in the level of antiplatelet antibodies [8, c. 175], conduct an expanded search for herbal remedies to protect the liver during the specific treatment of viral hepatitis. And also to maintain the therapeutic effect after the use of hormones.

Materials and methods.

The previously published recipe No. 16 of medicinal plants (MP) was taken as a basis [5, c. 165]; [6 c. 96]. Many years of experience in the treatment of thrombocytopenia [4, c. 87]; [10, c. 100] and chronic liver diseases, analysis of the spectrum of action of biologically active substances (BAS) in MP allowed us to divide the prescription into 2 and supplement with new MP.

As a result, the new prescription MP No. 16-1 has proven itself excellently in hormone-sensitive variants of thrombocytopenia.

And prescription MP No. 16-2 helps restore liver function and cure symptomatic thrombocytopenia after a course of treatment with antiviral drugs.

Preliminary results.

The use of recipes No. 16-1 and No. 16-2 showed a significant expected therapeutic and prophylactic effect. Therapeutic effect appeared earlier and was more stable in patients following dietary recommendations [10, c. 64]. As well as those who received psychological support [3, c. 97]; [10, c. 65].

The use of prescription No. 16-1 made it possible to gradually reduce the dose of hormones used, depending on the level of platelets in the blood. And maintain a relatively safe blood platelet level of over 50,000.

This increased the period of hormone therapy. However, it prevented a sharp decrease in the level of platelets after the withdrawal of hormones and the recurrence of thrombocytopenia. And for the patient, it significantly increased the safety of thrombocytopenia treatment.

Recipe No. 16-2 was used for chronic liver diseases after a course of specific antiviral therapy complicated by thrombocytopenia. Application for up to 4-6 months in most patients increased the level of platelets in the blood above the lower limit of normal.

Continuation of the course of treatment with prescriptions No. 16-1 and No. 16-2 prevented the recurrence of thrombocytopenia for 3 months. This

allows us to hope for positive long-term results in the treatment of thrombocytopenia.

Conclusion.

A rational combination of natural remedies with official medicine against the background of a balanced diet and psychological support allows you to expand the arsenal of therapeutic agents for the treatment of thrombocytopenia and achieve sustainable remission.

References:

1. Абдуллаев С. М. Тромбоцитопения при хронических заболеваниях печени. Клиническая гепатология. 2008. № 4 (1). С. 40-44.
2. Скачко Б.Г. Актуальность лечения идиопатической тромбоцитопении в пандемию SARS-CoV-2 натуральными средствами. «Забезпечення здоров'я нації та здоров'я особистості як пріоритетна функція держави». Міжнародна науково-практична конференція. Одеса. 21-22 січня 2022 р. С. 71-74.
3. Скачко Б.Г., Думанская Э.Н. Постковидный синдром: лечение депрессии натуральными средствами в постковидной реабилитации. Фітотерапія. Часопис. 2021. № 1. с. 97.
4. Скачко Б.Г. Лечение тромбоцитопении натуральными средствами. Сучасні теоретико-практичні аспекти у розв'язанні послідовності реалізації впровадження «Стратегії розвитку народної і нетрадиційної медицини» у первинну ланку охорони здоров'я. Київ. 26 жовтня 2018 р. С. 87-88.
5. Скачко Б.Г. Постковидная реабилитация натуральными средствами. Киев: Андронум. 2021. 264 с.
6. Скачко Б.Г. Способ улучшить работу печени натуральными средствами для постковидной реабилитации. Фітотерапія. Часопис. 2021. № 1. С. 96.
7. Giannini E. Review Article: Thrombocytopenia in chronic liver disease and pharmacologic treatment options. Aliment. Pharmacol. Ther. 2006. Vol. 23. P. 1055-1065.
8. Pereira J., Accatino L., Alfaro J. et al. Platelet autoantibodies in patients with chronic liver disease. Am. J. Hematol. 1995. Vol. 50. P. 173-178.
9. Poordad F. Review article: Thrombocytopenia in chronic liver disease. Aliment. Pharmacol. Ther. 2007. suppl. 1. P. 5-11.
10. Skachko B.G. Immune thrombocytopenia: how and with what do I treat ITP? Kiev. 2022. 147 с.

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В МЕЖАХ ОДНОГО ГОСПІТАЛЬНОГО ОКРУГУ

Стовбан М. П.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри фтизіатрії
і пульмонології з курсом професійних хвороб,
генеральний директор*

*КНП «Івано-Франківська обласна клінічна інфекційна лікарня
Івано-Франківської обласної ради»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Зклад охорони здоров'я відіграє центральну роль у наданні медичної допомоги та має пристосовуватися до змін в складі населення, технічного прогресу та нових суспільних очікувань. Для цього існує необхідність встановити взаємозв'язок між різними частинами системи охорони здоров'я в рамках структурної взаємодії, побудованої на співпраці закладів охорони здоров'я. В 2016 році в Україні було схвалено Концепцію реформи фінансування системи охорони здоров'я, відповідно до якої реформування медичної галузі відбувається за визначеними напрямками. Один з важливих напрямів стратегії медичного реформування в Європі полягав в наданні інтегрованих та економічно ефективних послуг, які інтегруються на всіх ланках медичної допомоги. Під інтеграцією потрібно розуміти таку концепцію економіки та оперативного менеджменту, при якій усі частини системи надання медичної допомоги мають загальну мету та інтереси.

В Україні інтеграція медичної допомоги відбулась через створення госпітальних округів, що впливає на вирішення найбільш актуальних проблем медичної галузі та покращення медичних послуг населенню. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 р. № 1074 «Деякі питання створення госпітальних округів», спроможна мережа госпітального округу це сукупність закладів охорони здоров'я, що провадять господарську діяльність з медичної практики та мають функціональні потужності, які здатні забезпечувати надання якісної, комплексної, безперервної і орієнтованої на пацієнта медичної допомоги відповідно до соціально-демографічних характеристик населення, особливостей його розселення на відповідній території [1]. Госпітальний округ є інструментом співпраці територіальних громад з питань схвалення рішень, які стосуються закладів вторинної медичної допомоги на рівні міста, району та об'єднаної територіальної громади.

Створення госпітальних округів ґрунтується на поєднанні певних принципів. В Україні процес формування госпітальних округів проходить три ключові етапи. Формування госпітальних округів має здійснюватися з врахуванням: показників завантаженості лікувальних закладів, що відповідають потрібному рівню якості та безпечності медицини; демографічних показників, найпоширеніших захворювань, фактичних тенденцій та прогнозних розрахунків міграційних пересувань; розрахунків маршрутів пацієнтів до лікувально-профілактичних закладів; інституційній спроможності управління, що спрямоване на ефективне використання медичних ресурсів [1].

Метою створення госпітальних округів є організація мережі закладів охорони здоров'я на певній території, що забезпечить [1]: реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я; систематичну взаємодію між учасниками госпітального округу, а також із надавачами інших видів медичної допомоги (первинної, третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги, паліативної допомоги та медичної реабілітації), фармацевтичних послуг; поступове формування спроможної мережі надавачів медичних послуг для гарантованого своєчасного доступу населення до послуг вторинної (спеціалізованої) та екстреної медичної допомоги належної якості; ефективне використання ресурсів системи охорони здоров'я та інвестицій для розвитку спроможної мережі надавачів медичних послуг; транспортну доступність до закладів охорони здоров'я, що забезпечують надання вторинної (спеціалізованої) та екстреної медичної допомоги; модернізацію системи надання вторинної (спеціалізованої) та екстреної медичної допомоги [4].

Учасниками госпітального округу є ради міст, районів та ради об'єднаних територіальних громад, що наділені повноваженнями щодо управління комунальними та державними закладами охорони здоров'я, керівники приватних медичних закладів, що надають екстрену та вторинну медичну допомогу в межах регіону [1].

Основою мета створення госпітальних округів полягає у наблизненні до людей якісних спеціалізованих медичних послуг (кардіохірургії, нейрохірургії, діалізу тощо). Отже, населення громад тепер може отримувати допомогу в багатопрофільних лікарнях інтенсивного лікування, а не як раніше лише в обласному центрі. З метою розробки рекомендацій, визначення проблем та організації функціонування закладів охорони здоров'я в госпітальному окрузі створюється Госпітальна рада [1]. Госпітальна рада – це дорадчий орган, членами якого є представники громад. На даний час головним критерієм ефективної взаємодії системи закладів охорони здоров'я в госпітальному окрузі є створення такої мережі закладів охорони здоров'я, що забезпечуватиме:

– гарантоване і своєчасне надання населенню якісної вторинної спеціалізованої медичної допомоги;

– доцільне використання бюджетних ресурсів.

Розроблена концептуальна функціонально-організаційна модель взаємодії закладів охорони здоров'я в межах одного госпітального округу, центральним елементом якої є заклади охорони здоров'я, що надають медичну допомогу хворим, стратегічною метою є надання якісної, комплексної, безперервної і орієнтованої на пацієнта медичної допомоги відповідно до соціально-демографічних характеристик населення, особливостей його розселення на відповідній території, а основними принципами є: безпека; орієнтованість на пацієнта; ефективність; доступність та партнерство.

Структура взаємодії основних елементів управління в госпітальному окрузі, як форма організації медичної допомоги населенню окремої території, функціонально об'єднує елементи системи медичних послуг, що дає змогу виконати головну функцію – задоволення потреб населення у високоякісних медичних послугах.

Управління лікувально-діагностичним процесом здійснюється за допомогою процесів, які спрямовані на задоволення потреб пацієнтів і на планування структурної ефективності діяльності моделі взаємодії закладів охорони здоров'я на базі: стандартизації медичних послуг; обліку витрачених фінансових ресурсів на стаціонарні та амбулаторно-поліклінічні види медичних послуг з виділенням зон неефективності використання; корекції об'ємних показників медичної допомоги; моніторингу показників ефективності матеріальних, фінансових і трудових ресурсів та створення механізмів поточного планування і оцінки показників діяльності [2].

Процес оцінки діяльності системи охорони здоров'я є необхідним та обов'язковим компонентом стратегічного управління, що спрямовано на зміцнення системи охорони здоров'я шляхом виявлення проблем, розробки програмних рішень, об'єднання зусиль зацікавлених сторін, а також підвищення прозорості та підзвітності. Основними напрямками вдосконалення надання медичних послуг в госпітальному окрузі можна відзначити: оптимізацію системи взаємодії закладів охорони здоров'я, що функціонують в межах госпітального округу; підвищення рівня кваліфікації лікарського та середнього медичного персоналу закладів охорони здоров'я; забезпечення сталого фінансового розвитку медичних закладів та впровадження сучасних ефективних методів фінансового менеджменту [3]; підвищення рівня інформаційної підтримки процесів управління в госпітальному окрузі; моніторинг та оцінку діяльності закладів охорони здоров'я.

Повноцінне збереження та укріплення здоров'я можливо тільки при співпадінні інтересів та цілей як в суспільства, так і держави. Сьогодні здоров'я слід розглядати як соціально значимий феномен, за рівнем та станом якого визначають ступінь розвитку та добробуту суспільства. Тому, провідною стратегічною метою політики охорони здоров'я є охорона та постійне покращення здоров'я кожного громадянина України. Головним завданням системи охорони здоров'я є надання кваліфікованої медичної допомоги, доступної громадянам країни.

Заходи проведення реформи були спрямовані на створення ефективної мережі медичних закладів із надання медичної допомоги. Так, в результаті впровадження першого етапу медичної реформи було створено госпітальні округи з врахуванням таких моментів як фінансова підтримка, забезпеченість та ступінь розвитку закладів охорони здоров'я, територіальне розташування, густота населення. Ефективна стратегія взаємодії та розвитку закладів охорони здоров'я в межах одного госпітального округу має відповідати вимогам загальнонаціональної стратегії розвитку медичної сфери, що визначає основні вектори та напрями розвитку ресурсного потенціалу медичної галузі, а також стратегіям розвитку системи охорони здоров'я на регіональному та муніципальному рівнях, які враховують інфраструктурні й ресурсні можливості того чи іншого регіону та орієнтовані на специфічні потреби населення в медичному обслуговуванні.

Література:

1. Деякі питання створення госпітальних округів [Електронний ресурс]: Постанова КМУ від 27.11.2019 р. № 1074. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.04.2022).
2. Західна О. Р., Мидлик Ю. І. Медична реформа в умовах децентралізації влади в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1155–1158.
3. Мамчин М. М. Організація служби управління госпітальною допомогою. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Логістика*. 2018. № 892. С. 149–159.
4. Стовбан М.П., Стовбан І. В. Основні характеристики системи взаємодії медичних закладів в межах одного госпітального округу. *Science Review*. 2020. № 3(30). С. 11–18.

АНАТОМІЧНИЙ ТЕАТР В ЧАСІ, АБО ЛЮДИНА ЗАЛИШАЄ СЛІДИ

Фомін В. С.

*здобувач освіти медичного факультету № 2
Харківський національний медичний університет*

Сухоносів Р. О.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри анатомії людини
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

*Найвища ціль мистецтва – заставляє битися людські серця, і так як
серце – центр життя, мистецтво має постійно знаходитись в
тісному зв'язку зі всім моральним і матеріальним життям людини.*

Ж. Гойо

Що є медицина – наука чи мистецтво? Історія розвитку медицини – це літопис героїчної боротьби за життя та здоров'я, невичерпна самопожертва в пошуках істини, зіткнення з невіглаством та забобонами, завзятості та героїзму перед лицем невдач та розчарувань.

Метою даної роботи є розгляд певного об'єму знань про походження та становлення терміну «Анатомічний театр» в ході розвитку вчення про нормальну анатомію протягом XV – XX ст.ст. та впливу на неї.

Матеріали і методи. Теоретичні: огляд та аналіз науково-методичної, публіцистичної та історичної літератури.

Результати і висновки. За даними літератури, з'ясовано, що в м.Болоньї вчений Мондіно-де Люцци (1275-1327) здійснював сміливі для свого часу вчинки: він розтинав трупи і кожен розтин супроводжував приємною італійською музикою. Звідси і виник вислів «анатомічний театр». Дослівно – анатомічний театр (лат. theatrum anatomicum), приміщення для анатомічних досліджень та читання лекцій, специфічне явище культури епохи бароко: театралізований розтин трупів лікарями в парадних костюмах.

Анатомічні театри з'явилися у Італії (XV– XVI ст.). Це були амфітеатри, що дозволяють глядачам спостерігати за тим, що відбувається біля анатомічного столу з усіх боків. До кінця XVIII ст. панівною була модель круглої форми, що нагадує Колізей. Стародавні анатоми описували будову людського тіла на підставі секції органів тіл тварин, перетворюючи «неточності» на непорушні істини та традиції. Вивчення анатомії зводилося до зазубрювання робіт Галена, а власне розтин було заборонено. Папа римський Боніфаций VIII 1300 р.

заборонив також виготовлення скелетів. Вважається, що у Падуї в XV ст. збудували перший дерев'яний розбірний анатомічний театр, який можна було перевозити. Постійний анатомічний театр з'явився в університеті Падуї в 1594 р. Його висота становила 13 м, а в залі, що мав конусоподібну форму, могли розміститися 250 глядачів.

Епоха публічних анатомічних театрів була досить довгою. В Італії та Нідерландах вона охопила близько чотирьох століть – з XIV до XVIII. З XV ст. митців постійно запрошували на анатомічні заняття. Це мало суто практичний сенс: нові підручники з анатомії вимагали хороших ілюстрацій, і їхня якість безперервно зростала. Тому вже у XVI ст. «анатомічний» живопис та графіка могли б цілком вважатися самостійним жанром в образотворчому мистецтві. Найбільш вдало були організовані голландські анатомічні театри, які діяли цілий рік. У переходах між галереями в ньому були виставлені скелети людей і тварин, тут же знаходилися полотна художників на анатомічні теми, що супроводжувалися повчальними написами типу *Nascentes Morimur – Ми народжені, щоб померти* або *Puris et sumbra sumus – Ми – пил та тіні*, тощо.

Анатомічний театр став специфічним явищем XVII ст., коли культурну парадигму було побудовано таким чином, що урок анатомії – розтин людського тіла був витриманий як шляхетний захід для громадськості. З одного боку публіці обіцяли показати те, що Природа дала кожному, адже Природа і викликає, і лікує хвороби, а з іншого боку, це демонструвалося на трупі злочинця, «лиходія», що було нагадуванням про гріх.

В 1853 році в Києві було відкрито нову будівлю анатомічного театру. Ініціатором створення та першим директором Анатомічного театру медичного факультету Київського Університету став професор Олександр Вальтер за планом архітектора Олександра Беретті. Поява Анатомічного театру у Києві пов'язане з заснуванням 1840 року медичного факультету при Університеті св. Володимира. Спочатку Анатомічний театр містився на Лютеранській вулиці у приватному будинку Краузе, нині спадкоємців генерала Черкесова. Потім театр змінив кілька приміщень, поки, нарешті не перейшов у 1853 році в спеціальну для нього споруджену будівлю на розі вулиць Кадетської (нині вул. Богдана Хмельницького) та Лікарняної (вул. Пирогова), будівництво якого обійшлося в 135 тис. рублів і було зроблено під наглядом професора Вальтера та архітектора Беретті. Анатомічний театр Київського Університету св. Володимира відразу став вважатися одним із найкращих в Європі, прославившись унікальними музейними колекціями професорів А.П. Вальтера (першого директора театру) та В.А. Беца. Саме в Анатомічному театрі В.А. Бец відкрив у 1874 році гігантські пірамідні клітини кори головного мозку, а 1878 року П.І. Перемежко – «непрямий поділ клітин тварин (каріокінез)». Ці

відкриття прославили Київський університет та вітчизняну медичну науку. В анатомічному театрі також працювали професори М.А. Тихомиров, Ф.А. Стефаніс, Г.Н. Мінх – вчені зі світової популярністю. Анатомічний театр був комплексом будівель на великій (більше десятини) площі. Головна будівля Анатомічного театру, що виходить фасадом на нинішню вулицю Богдана Хмельницького (середня частина його – триповерхова, оброблена рустами, бічні – одноповерхові), виражено в архітектурних формах класицизму XIX ст. У 1923 році Анатомічний театр переведений у будівлю на вулиці Мечникова № 5.

Протягом всього існування девізом Університету св. Володимира був вислів «Польза, честь та слава».

Незважаючи, безсумнівно, на розвиток сучасних технологій в навчанні та застосування новітніх програм в освоєнні фундаментальної медичної дисципліни, «Анатомічний театр» – це такий витвір, що буде й далі давати суспільству «твори», які будуть спонукати когось до думок, когось – переоцінювати своє життєве кредо, а когось – своєчасно пригальмувати перед спокусою здійснити диявольський проступок в своєму житті.

Література:

1. Яковцова А., Сорокіна І., Яковцова І., Гольєва Н. Медицина та мистецтво. Видавничий дім «Райдер». Харків. 2008.
2. Аманова С., Шадлинський В., Анатомічний театр. Баку. 2006.
3. Бобров О., Антологія інтриг та зрад в медицині. Видавничий дім «Заславський». Донецьк. 2009.

ДО ПИТАННЯ ПРО КОЛАГЕН КІСТКИ

Фурман Л. О.

*здобувачка освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет*

Сухонос Р. О.

*кандидат медичних наук, доцент, кафедра анатомії людини
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Вступ. На сьогодні все більше «молодіють» колагенові хвороби, колагенози (такі як ревматизм, ревматоїдний артрит тощо), що в подальшому призводить до зниження функціональних властивостей

органів та систем органів, в гірших випадках навіть до інвалідації людини. У зв'язку з прогресуючими колагеновими хворобами, що виникають внаслідок порушення його синтезу, є важливим вивчення особливостей будови колагену, його хімічного складу, мінералізації. Колаген кістки – це колаген I типу, він має такий же основний хімічний склад та хімічну структуру, що і інші колагени I типу. Однак, він відрізняється за своїми механічними та фізико-хімічними властивостями. Важливим є те, що колаген відповідає за міцність та еластичність кісток та гнучкість суглобів. Також колагенові волокна формують своєрідну сітку, яка є каркасом для хрящів, що відповідає за їхню пружність.

Метою дослідження є визначення фаз мінералізації колагену, вивчення особливостей молекулярної будови колагену.

Матеріали і методи. Теоретичні: огляд та аналіз наукової літератури; практичні: власні дослідження для вивчення особливостей будови колагену.

Результати і висновки. Різноманітність можливих механізмів, відповідальних за мінералізацію колагенових тканин дуже велика. Виділяють щонайменше 5 типів колагену.

Колаген кістки – це колаген I типу, він має такий же основний хімічний склад та хімічну структуру, що і інші колагени I типу. Однак він відрізняється за своїми механічними та фізико-хімічними властивостями. Характерні важливі відмінності були також відмічені в організації упаковки молекул колагену у волокнах м'яких тканин та кісток або дентину.

Існують моделі упаковки молекул колагену в якій молекули перекриваються приблизно на 9% їх довжини, а лінії молекул розташовуються відступами латерально та утворюють фібрили, в яких знаходиться простір між кінцями молекул, що називаються отворами. Частина фібрили, що містить отвори та перекриття молекул називається зоною отворів, а частина, що складається тільки з перекриваючих молекул, – зоною перекриття. Отвори можна побачити за допомогою методу негативного контрастування при електронній мікроскопії. Дана двомірна модель в об'ємному зображенні буде мати циліндричний або гексагональний вид з простором всередині волокон, так званими, порами.

Хоча точна трьохмірна будова молекул колагену в колагенових фібрилах будь-якої сполучної тканини остаточно не відома, вірогідно, що в них є значні простори, в яких розташовані інші речовини, такі як кальцій або фосфат. Відстань між сусідніми молекулами колагенової фібрили кісткової тканини більше, ніж у колагені м'яких тканин, тобто

швидкість дифузії іонів в інтерстиції фібрили буде відповідно більшою в фібрилах кістки.

Майже всі мінеральні речовини, присутні у нормальній пластичній кістці, концентруються всередині колагенових фібрил. Об'єм мінеральних речовин поза фібрил становить близько 5-10%.

Спочатку мінеральні речовини відкладаються всередині фібрил, а потім поміж ними. На всіх стадіях мінералізації основна ультраструктурна організація показує, що більший об'єм мінеральної фази розташований в певних специфічних областях колагенових фібрил та при спостереженні осьової періодичності мінеральної фази виявилось, що її період приблизно такий же, що й період самих колагенових фібрил (~ 700 Å).

Колагенові молекули або полімери цих молекул, секретовані в міжклітинний простір остеобластами, об'єднуються в клітини раніше чим мінералізуються. Отже, при звапнінні кістки є стадія, під час якої колагенові фібрили в міжклітинному тканинному просторі вільні від твердої фази кальцію та фосфату. Відкладення мінеральної фази всередині та на поверхні фібрили відбувається переважно в зоні отворів, також тут продовжується переважне розповсюдження маси мінеральної фази в протилежність зоні перекриття щонайменше доки не відбудеться повна мінералізація фібрилів.

Хоча більша частина мінеральної фази розташовується в зоні отворів, твердофазні частинки кальцію та фосфату відкладаються в пори як зони отворів, так і зони перекриття. Маса мінеральної фази, число та розмір частинок зростає з часом, так що в результаті більш великі частинки цілком заповнюють отвори та пори. Після початку кальцифікації колагенових фібрил всередині них має місце декілька залежних від швидкості процесів, що проходять одночасно. Вони включають гетерогенне ядро, утворення нових аморфних фосфатів кальцію, ріст частинок аморфного фосфату кальцію та передачу їх слабо кристалічному гідроксиапатиту з ядроутворенням на поверхнях аморфного фосфату кальцію.

Як тільки сформується початкова тверда фаза, більша частина додаткового матеріалу буде відкладена за допомогою вторинного ядроутворення. Внутрішня геометрія просторів в колагенових фібрилах дозволяє частинкам мінеральної фази перекривати одна іншу і таким чином забезпечувати неприривність, необхідну для забезпечення структурної жорсткості протягом усієї фібрили.

Наявність гранул кальцію та фосфату в клітинних органелах та в позаклітинних матриксних пухирцях описано в цьому розділі. Зв'язок між таким відкладеннями кальцію та мінералізацією колагену ще чітко не визначені.

Очевидно, існує зв'язок між зникненням частинок фосфату кальцію з мітохондрій та початком звапніння хоча концентрація цих іонів в пухирцях матриксу, вірогідно, передує позаклітинному відкладенню, принаймні у випадку звапніння хряща. Звісно, спосіб секреції колагену остеобластами та тимчасові зв'язки кальцифікації остеоїда до кінця не зрозумілі. Про взаємозв'язки між звапнінням мітохондрій, утворення пухирців матриксу та звапнінням колагенових фібрил при внутрішньо хрящовому зкостенінні існують лише теоретичні уявлення. Мітохондрії та пухирці матриксу, вірогідно, відіграють роль у звапнінні шляхом змінення місцевих умов в міжклітинному просторі таким чином, що гетерогенне ядроутворення частинок фосфату кальцію відбувається всередині колагенових фібрил. До того ж, звапніння може регулюватися клітинними механізмами, такими як наявність розчинних інгібіторів та синтез ферментів, які руйнують ці інгібітори. Протеоглікіни, наприклад, діють як інгібітори звапніння, так як вони здатні зв'язувати кальцій, усувати фосфати та зменшувати дифузію іонів у тканину.

Розгляд даного питання, безсумнівно, має бути одним із необхідних умов задля подальшого вивчення етіології та патогенезу цілої низки захворювань і колагенових хвороб (колагенозів) зокрема, особливо в аспекті їхніх прогресуючих мінливостей.

Література:

1. Книга под общей редакцией А.В. Кондратьева. Лучевая анатомия: уч. пос. для студ. мед. вузов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2009.
2. П. А. Ревелл. Патология кости/ пер. с англ. Н. А. Раевской. Москва: Медицина, 1993.
3. Левит К.,Захсе Й.,Янда В. Мануальная медицина/ пер. с нем. И.И. Скворцовой, Москва: Медицина,1993.

**КЛІТИННИЙ СКЛАД ПЕРИФЕРІЇ ВОГНИЩА ЗАПАЛЕННЯ
ЗА ВТОРИННО ХРОНІЧНОГО КАРАГІНАНОВОГО ЗАПАЛЕННЯ
НА ТЛІ ВВЕДЕННЯ ГЛЮКОЗАМІНІЛМУРАМІЛДИПЕПТИДУ**

Шевченко О. М.

*доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної та клінічної патофізіології
імені Д. О. Альперна
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Бібіченко В. О.

*кандидат медичних наук,
асистент кафедри загальної та клінічної патофізіології
імені Д. О. Альперна
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Шевченко О. О.

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри загальної практики-сімейної медицини
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Лікування запальних процесів глюкокортикоїдами, імунодепресантами створює реальну загрозу переходу гострого запалення в хронічну форму. Хронічне запалення є проявом дефекту, що виник в системі захисту і пристосування організму до умов існування [1, с. 39-44]. У зв'язку з необхідністю обґрунтування стратегії лікування хронічного запалення нас цікавлять його загальні закономірності, а також зміни, що відбуваються у вогнищі запалення і, насамперед, клітинні взаємодії, що детермінують розвиток та перебіг хронічного запального процесу [2, с. 33; 3, с.101; 4, с. 470-477].

Мета дослідження: з'ясувати зміни клітинного складу периферії вогнища запалення за вторинно хронічного запалення на тлі введення глюкозамінілмураміддипептиду.

Матеріали та методи. Досліди проведено на 132 нелінійних щурах-самцях масою тіла 180-200г. Хронічне запалення викликали внутрішньом'язовим введенням в область стегна 10 мг λ -карагінану (Sigma, США) в 1 мл ізотонічного розчину хлориду натрію [5, с. 24-28; 6, с. 249-253]. Глюкозамінілмураміддипептид вводили під шкіру спини щурам у дозі 0,1 мг у 0,5 мл ізотонічного розчину натрію хлориду щодня

протягом усього експерименту. Контролем для природнього перебігу запалення були інтактні щури, а для запалення на фоні застосування глюкозамінілмурамідпептиду – щури, яким вводили препарат без подальшого викликання запалення. Тварин забивали декапітацією під наркозом на 6-ту годину, 1-шу, 2-гу, 3-тю, 5-ту, 7-му, 10-ту, 14-ту, 21-шу та 28-му доби запалення.

Результати дослідження. Кількість нейтрофілів у вогнищі хронічного карагінанового запалення значно збільшується протягом 3-х діб, а в наступні терміни поступово знижується до закінчення експерименту. Кількість еозинофілів значно підвищується на 1-шу та 2-гу доби, досягаючи максимальних значень, а також з 6-ої години до 14-ої доби зберігається достовірне підвищення кількості еозинофілів у порівнянні з контролем. Вміст моноцитів був збільшений в усі терміни дослідження з піком на 7-му – 10-у доби. Кількість лімфоцитів підвищена в усі терміни дослідження. Максимальне підвищення спостерігається на 7-му та 10-ту добу. Кількість плазмоцитів значно збільшено протягом усіх термінів дослідження. При цьому відзначаються дві фази підвищення їхньої кількості: на 6-ту годину – 5-ту доби, з піком на 5-ту добу (максимум), і на 7-му – 28-му доби з піком на 10-ту добу. Вміст макрофагів збільшено в усі терміни дослідження, з постійним наростанням з 1-ої доби до 28-ої доби, коли кількість макрофагів є максимальною. Відмічалось підвищення кількості тканинних базофілів в усі терміни дослідження з максимумом на 14-ту добу. Фібробласти виявлялися з 2-ої доби, і їх кількість поступово збільшувалась з піком на 28-му добу.

Висновок. Таким чином, на периферії вогнища запалення менше виражена інфільтрація нейтрофілами та еозинофілами, але значно більше виражена моноцитами та лімфоцитами. Плазматизація лімфоцитів виражена більше на периферії вогнища запалення в порівнянні з центром.

Література:

1. Пауков В. С. Иммунное гранулематозное воспаление как приспособительная реакция организма. Архив патологии. 2014. № 4. Т. 76. С. 39–44.
2. Клименко Н. А. Гематологические механизмы хронизации воспаления Харьков: ХНМУ. 2010. 88 с.
3. Koyasu S. Role of innate lymphocytes in infection and inflammation. Front Immunol. 2012. Vol. 3. P. 101.
4. Monocyte trafficking in acute and chronic inflammation. Trends Immunol. 2011. Vol. 32. № 10. P. 470–477.

5. Клименко Н. А. Обоснование модели хронизирующегося (вторично хронического) воспаления. Эксперим. і клініч. медицина. 2007. № 2. С. 24–28.

6. Клименко Н. А. Роль лейкоцитов в реакции тучных клеток очага воспаления. Бюл. эксперим. биологии и медицины. 1993. № 9. С. 249–253.

МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ ЩОДО ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ОПТИМІЗАЦІЇ РОБОТИ БАГАТОПРОФІЛЬНОГО МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ

Щиріна К. В.

*аспірантка кафедри управління охороною здоров'я
та публічного адміністрування
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика*

Михальчук В. М.

*доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри управління охороною здоров'я
та публічного адміністрування
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

Дослідження, які проводяться в медичній сфері, зокрема в умовах активного реформування галузі, часто зумовлюють у дослідників необхідність залучення додаткової інформації, яка може допомогти підтвердити або спростувати сформовані гіпотези та висновки, виявити коло проблем, для вирішення яких необхідне прийняття відповідних управлінських рішень.

Одним з джерел отримання такого роду інформації стають експерти (від лат. expertus – досвідчений), тобто спеціалісти у конкретній сфері, які володіють необхідними знаннями та досвідом і здатні аналізувати інформацію, яка до них поступає, та надавати кваліфіковану оцінку об'єкту експертизи у межах своєї компетенції [1, с. 77]. Окрім того, вони також володіють необхідними технологіями та навичками, що використовуються у сфері дослідження і здатні оцінити можливість їх реалізації в межах конкретної ситуації, а також з відповідальністю надавати відповідні рекомендації та висновки.

Таким чином, метод експертного опитування – це досить поширений науковий метод, який дає змогу одержати об'єктивну оцінку щодо предмету опитування на основі сукупності особистих думок експертів [3, с. 64]. В той же час, під експертом мається на увазі особа, які передається повноваження на висловлювання думки про якийсь неоднозначний чи нелегкий випадок, процес, ситуацію, адже ще з давніх-давен у складних ситуаціях, як правило, звертались до спеціалістів у сфері виникнення проблеми.

Як правило, експертні опитування проводяться в комплексі з масовим (соціологічним) опитуванням. Але, в той же час, поширеною є практика їх одиничного використання. Проведення експертних опитувань допомагає інтерпретувати кількісні дані, отримані в результаті масового збору інформації. Думки компетентних фахівців дозволяють сформулювати і уточнити дослідні гіпотези, правильно оцінити факти та «суху» інформацію [4].

Якщо говорити про заклади охорони здоров'я, то даний метод доцільно застосовувати для пошуку проблем у їх діяльності на шляху до оптимізації роботи медичного закладу, особливо в умовах активного етапу реформи медичної галузі. Проте, часом експертне опитування доцільно проводити, навпаки, не результатів проведення змін для пошуку вже сформованих проблем, а на самому початку їх запровадження. Процес проведення експертних опитувань відрізняється, залежності від напрямку на якому він сфокусований. Відтак, механізм проведення експертного опитування націлений на визначення показників оптимізації діяльності багатопрофільного медичного закладу повинен проводитись в декілька етапів.

Розглянемо кожен із етапів детальніше. Отже, на першому етапі проведення експертного опитування визначається необхідність його проведення, яка в подальшому слугуватиме основою навколо якої вибудовуватимуться наступні етапи. Такою необхідністю в межах багатопрофільного медичного закладу, який слугує для нас основою для проведення дослідження, виступає: наявність практики невдоволеності пацієнтів отриманими послугами; недостатня матеріальна та технологічна забезпеченість діяльності лікарів, з метою визначення найбільш необхідних елементів в його діяльності на думку експертів; наявність фактів значного погіршення здоров'я населення, яке підлягає обслуговуванню в даній лікарні; невдоволення працівників умовами роботи, тощо.

Залежно від визначеної проблеми складається програма та план проведення експертного опитування. В межах даного етапу відбувається визначення мети та завдань експертного опитування. У нашому випадку, метою його проведення виступає пошук можливих шляхів вирішення

проблем на шляху до оптимізації показників діяльності багатопрофільного медичного закладу. Завданнями експертного опитування є: отримання висококваліфікованих даних щодо можливих шляхів вирішення наявних проблем у діяльності; одержання незалежного погляду зі сторони, з метою виявлення тих частин проблеми, які перебувають за межами поля зору керівників та працівників лікарні; формування чіткого переліку високоєфективних заходів для покращення діяльності медичної установи; пошук додаткових джерел, як матеріальних, так й інформаційних для оптимізації діяльності багатопрофільного закладу охорони здоров'я.

Окрім того, на другому етапі відбувається формування анкети-опитувальника з визначеним переліком запитань, які в майбутньому надаються експерту. Відповіді на запропоновані запитання розглядаються як дані, про ступінь впевненості експерта у ймовірності розвитку якоїсь конкретної події, або ступеня її важливості [3, с. 92]. Для прикладу, запитання в анкеті-опитувальнику можуть бути побудовані наступним чином: 1. Опишіть обов'язкові елементи виконання якісної роботи лікарем будь-якого профілю (для прикладу оториноларинголога, хірурга, анестезіолога, тощо). 2. Який ступінь впливу на рівень невдоволеності пацієнтів має відсутність необхідного обладнання для проведення повноцінного лікування у спеціалізованого лікаря. Виберіть один із варіантів: 1 – взагалі немає; 2 – незначний вплив; 3 – помірний вплив; 4 – впливає значною мірою. 3. Що на вашу думку, значною мірою вплинуло на підвищення кількості звернень пацієнтів із лор-проблемами протягом останнього кварталу.

Дані питання повинні вибудовуватись навколо визначеного напрямку проведення експертного опитування. При цьому їх кількість може коливатись від одного до декількох десятків.

На третьому етапі соціологічного опитування відбувається відбір експертів, а також відбувається оцінка їх компетентності. Дана оцінка може здійснюватись об'єктивним та суб'єктивним способом. Щодо об'єктивного способу, то метод документальної оцінки передбачає відбір експертів на основі їх кваліфікаційних характеристик в медичній галузі. Тут важливу роль відіграє наявність атестаційної категорії, наукового ступеня, стажу роботи, тощо. В той же час, експериментальний метод передбачає оцінку ефективності діяльності експерта в минулому. Недоліком його застосування є нехтування новими кваліфікованими кадрами, які ще не брали участі в експертних опитуваннях.

Якщо мова йде про спосіб суб'єктивної оцінки, то він може проводитись методом само та взаємооцінки. Під час проведення самооцінки, експерт власноруч визначає вагомість своєї оцінки, тоді як

при взаємооцінці характеристики надаються спеціалісту його колегами [2, с. 101]. Характерною рисою методу самооцінки є також визначення ступеня впливу різних джерел інформації на думку експерта. Окрім вищезазначеного, на даному етапі відбувається власне саме проведення експертного опитування одним із обраних методів. Серед методів, які використовуються для проведення експертних опитувань виділяють заочні та очні. Розглянемо один з них з позиції визначення доцільності їх застосування для оцінки основних показників оптимізації роботи багатoproфільного медичного закладу.

Отже, розпочнемо із методу письмового опитування, який за своєю сутністю є найбільш простим із всіх вищеперерахованих методів. Суть його полягає в тому, що обраному колу експертів розсилаються спеціально підготовлені опитувальні листи, в яких вони зазначають свою думку з приводу запропонованих у ньому запитань. В той же час, при складанні даного опитувальника застосовується від 50 до 90 відсотків відкритих питань [5]. Даний вид схожий із інтерв'ю, маючи лише одну відмінну рису, що даний метод проводиться у письмовій формі, яка дозволяє залучити до опитування велику кількість експертів. Недоліком даного методу є те, що при його застосування необхідно забезпечити роботу складної організаційної структури, тому що в протилежному випадку буде низьке повернення опитувальників. Щодо застосування даного методу для наших потреб, то застосування його можливе, проте буде натикатись на таку перешкоду як необхідність залучення великої кількості фахівців саме медичної сфери, а це розширює границі проведення дослідження і в підсумку може вплинути на його розпорошеність.

Отже, експертне опитування в закладі охорони здоров'я починається із виявлення необхідності у його проведенні. Наступним кроком є складання програми та плану проведення експертного опитування поруч із формуванням групи експертів. На етапі безпосереднього проведення з-поміж широкого переліку методів здійснення експертного опитування відбувається вибір найбільш прийняттого для виявленої проблеми та потреб установи охорони здоров'я, зокрема багатoproфільного медичного закладу. Після проведення опитування виникає необхідність групування та підсумування матеріалів, для виявлення найбільш поширених тверджень й визначення відсоткового співвідношення між ними. На основі отриманих підсумків відбувається розрахунок специфічних показників, в тому числі для визначення показника співпадіння думок експертів. Завершується цей процес практичною реалізацією запропонованих заходів.

Література:

1. Грабовецкий Б.Є. Основи економічного прогнозування: навчальний посібник. Вінниця: ВФ ТАНГ, 2000. 468 с.
2. Гнатієнко Г.М., Снитюк В.Є. Експертні технології прийняття рішень. Київ: Маклаут, 2008. 444 с.
3. Добреньков В.І., Кравченко А.І. Методи соціологічного дослідження: підручник. Москва: ИНФРА-М, 2004. 768 с.
4. Маркетингова агентство Буо.МТ. Проведення експертних опитувань. URL: <https://buromt.com.ua/uk/expert-survey/>
5. Рудень В.В., Гутор Т.Г. Методика проведення та оцінки результатів експертних оцінок. *Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького*. 2001. № 2 (82) III – IV. С. 31-38.

НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ. ПЕДАГОГІКА. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

КАТЕГОРІЇ ЧАСУ У БАГАТОФІГУРНІЙ КОМПОЗИЦІЇ

Волошко К. М.

*старший викладач кафедри живопису
Харківська державної академії дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

Образотворче реалістичне мистецтво здатне впливати на психологічний стан глядача за рахунок форми побудови картинного поля засобами композиції. Вибір теми та сюжету заради ідеї твору, що реалізується у образній структурі зображення полягає у співвідношенні та конкретному взаємопроникненню сенсу та образу [1].

Багатофігурна композиція – дія, яка реалізується у складній конструктивній схемі візуальних форм та прихованих сенсів. Час і образ виступають доцільними одиницями, оскільки поєднання минулого, теперішнього та майбутнього в картині є актуальною категорією образності. Регулярне поле, в якому зображується дійсність художником напрямку стосується характеру оповіді автора, та часових меж історії персонажів [2].

Візуальне усвідомлення часу, що вкладає автор у картинне поле досягається за рахунок закону ритму, а невербальне сприйняття часових меж завдяки деяким категоріям закону контрасту. Ритм створює певний візуальний крокомір, яким рухається глядацьке око, що створює потрібний настрій, який вирішується засобами тону і джерелом освітлення. Кожному ритмічному метру у форматі відповідає той чи інший час, який з'єднує на картинному полі різні історії людських життів та доль. Причинно – наслідковий ланцюг подієвого ряду створює характер поз у фігурах людей та їх чергування, що відповідає композиційному закону типізації (створення типової ситуації для типових подій). Настрій сприйняття здобувається за рахунок висхідного чи низхідного ритмічних рядів. Контраст завершеності та незавершеності часу та контраст простору і часу це – невидимий кругообіг часу, що допомагає утворити змістовний зв'язок між персонажами [4].

Так, у картині Фернана Пелеца «Маски та страждання» (рис. 1) зображується світ циркової трупи, в якому люди проводять все життя.

Дія відбувається в одному плані і рухає глядацьке око зліва направо, показуючи людське життя в певній одноманітності. Надрив та драматичність мандрівного життя, сповнене фальшивої гри гримас на сцені, що контрастує зі сталістю суспільства, в якому перебувають персонажі. Незмінність на протязі життя укладу існування художник прагне донести крізь призму довжини формату, так як, час завершується для літньої людини, але не завершується для дитини. Циклічність зміни покоління зображується згідно правил людського буття, оскільки кожній віковій групі віддане конкретне місце у форматі.

Рис. 1. Фернан Пелец «Маски та страждання»

Композиційним і змістовним центром стають персонажі у костюмованих образах, які відповідають за теперішній час і являються самим загостреним психологічним надривом у поєднанні людських почуттів, що контрастують між собою. Обмежений простір, що характеризується стислістю формату для персонажів контрастує з довжиною часу, в якому вони перебувають – все життя. Висхідний ритмічний ряд, що крокує по зросту героїв символізує підростання людини, набуває піку на центральній частині, а далі рухається у низхідному ряді, що символізує згасання людського існування на цій землі. Оповідь довжиною у життя, що поміщається в одну завмерлу дію на одній картинній площині.

Картина «Похорон Карла I Доброго, графа Фландрії» художника Ян ван Беерса (рис. 2) також підкреслює, що формат перш за все говорить за довжину оповіді і тривалість часу, оскільки смерть та життя головного персонажу у картині символізує певну добу. На картині зображена траурна процесія, в якій бере участь увесь народ Фландрії. Ритм сформований за рахунок переднього плану, що складається з розвернутих до глядача монахів створюють певний заслон та перепону [3]. Цей прийом автор використав для того, щоби глядач підглядав за подіями, що зображені, і разом з цим був пасивним співучасником. Хрестоносці в білому одязі зосереджують увагу глядача у ритмічній паузі композиції картини, що пов'язані із часовим циклом життя Карла I. Уособлення минулого і майбутнього живе саме в них, через алегорію завершеності земного життя Карла і не завершення хрестових походів та їх ідей. Кругообіг часового дійства досягається за рахунок поєднання життя та смерті, оскільки композиційний центр розташований в одному місці у вигляді хрестоносців, що символізує теперішній та майбутній час, а змістовний центр розташований в іншому місці, у вигляді фігури Карла на смертному одрі, що символізує минулий час. Така довга і складна оповідь досягається в першу чергу автором вибором нестандартного формату.

Рис. 2. Ян ван Беерс «Похорон Карла I Доброго, графа Фландрії»

Зменшуючи довжину формату, художник створює коротше оповідь причинно – наслідкової дії, що має результат на зараз. Так, картина Тетяни Яблонської «Весілля» зображує святкове гуляння у меншій пропорційній горизонталі, що наближена до квадрату. Дія руху людей закладена в діагоналі і має висхідний ритмічний ряд, що позитивно впливає на глядача. Композиційний і змістовий центр зосереджений на

нареченій, що зв'язує невидимим ланцюгом усіх жінок, створюючи єдину оповідь жіночої долі. Час рухається не так лінійно і виважено, а швидше та динамічніше, оскільки стосується природньої зміни поколінь за рахунок створення нової родини. Сюжетна лінія рухається по жіночим фігурам, які розказують оповідь життя за рахунок різних вікових категорій, що і втілює контраст завершеності та незавершеності часу.

Рис. 3. Тетяна Яблонська «Весілля»

Оповідь довга, але не трагічна як у картині «Маски та страждання» Фернара Пелеца, оскільки не має рис приреченості.

Читання інформації зліва направо притаманне більшій частині людства і закладене на підсвідомість. Тому час на форматі легше розуміти в лінійному плані у горизонталі, як зазначалось раніше. Більш вертикальний чи квадратний формат може змінювати місце розташування часових поясів у картинному полі, що стає більш не стандартною і складною інформацією для читання глядачем, утворюючи нашарування змісту. В квадратному форматі час певною мірою завмирає, а у вертикальному стає вічністю [1].

Картина «Зняття одягу з Христа» Ель Греко показує дію, що націлена на одну фігуру головного персонажа. Мить зняття одягу та приготування голгофи для Христа коротка, але минуле, що передувало цим подіям довге, а майбутнє поза часом. Поєднання двох світів – земного, що характеризується минулим часом і небесного, що створює вічність балансують між Ісусом, який говорить за теперішній час в картині. Свого роду терези добра і зла, світла і п'їтьми, що досягається також за рахунок вертикального довгого формату. Це створює не стандартну картину світу і заставляє замислитися над вічністю.

Рис. 4. Ель Греко «Зняття одягу з Христа»

Таким чином, присутність часових категорій у станкової картини забезпечує зв'язок у сюжетній лінії на протязі всього формату. Читабельність глядачем внутрішнього задуму митця здобувається не вербальним та нематеріальним надбанням алегоричних сенсів, що накладаються на візуальну композиційну форму картини. Час виступає універсальною одиницею образності.

Література:

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. М. : «Прогресс». 1974. 186 с.
2. Волков Н. Композиция в живописи. М. : «Искусство». 1977. 263 с.
3. Глазычев В. Гемма Коперника.: Мир науки в изобразительном искусстве. М. : Советский художник. 1989. 416 с.
4. Даниэль С. Искусство видеть: О творческих способностях, о языке линий и красок и о воспитании зрителя. Л. : Искусство. 1990. 223 с.
5. Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції.: Навчальний посібник. К. : Каравела, 2018. 304 с.

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Галушак В. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету
м. Чортків, Тернопільська область, Україна*

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень у галузі професійної підготовки фахівця засвідчує різні підходи науковців щодо тлумачення категорії «професійна комунікативна компетентність». Дослідники розглядають її і як характеристику особи, і як реалізацію функцій, і як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь особи. Крім того, компетентність розглядається і через систему рівнів професійної майстерності. Також, на думку науковців, компетентність займає перехідний стан між старанністю і досконалістю. Її розглядають як поінформованість, обізнаність, авторитетність [8, с. 25; 10, с. 270]. Як бачимо, науковці виокремлюють не вузьке знання предмету, а оволодіння досвідом на основі філософії, психології, анатомії й ін., тобто, на глибокому всебічному знанні теорії. Уміння не тільки зацікавити інформацією, але і вміння вести діалог, обмінюватися думками стає показником професійної компетентності майбутніх економістів. Залучення студентів до наукової, дослідницької роботи, до розвитку в них наукового духу також є необхідним показником компетентності.

Термін «професійна комунікативна компетентність» фахівця є одним із найбільш уживаних нових понять, яке з'явилося в науці за останнє десятиріччя. Деякі науковці розрізняють два види професійної компетентності: спеціальну (особистісно-професійна діяльність, здатність проектувати свій професійний розвиток) і соціальну (спільна професійна діяльність) [8, с. 35]. Професійна комунікативна компетентність студентів є основним якісним показником освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її досягнення відбувається шляхом оволодіння ними необхідними компетенціями [9, с. 59]. Одним з основних критеріїв визначення професійної комунікативної компетентності майбутніх економістів є успішність їхньої діяльності та висока результативність роботи. Саме тому І. Бех, Т. Гуменникова, І. Кон, В. Сухомлинський вважають особистісний аспект професійної

компетентності провідним чинником, який визначає успіх навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі.

Семантично категорія «професійна компетентність» належить до понять «компетенція» і «компетентний». Поняття «компетентний» за своєю етимологічною основою походить від латинського «competens» (competentis) – належний, відповідний: 1) досвідчений у певній галузі, якомусь питанні; 2) повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи [3, с. 345]. А. Хуторський визначає загальнопредметні, предметні, а також ключові компетенції, які, в свою чергу, поділяються на ціннісно-змістову, загальнокультурну, навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудову та компетенцію особистісного самовдосконалення [9, с. 61]. Принципова, на наш погляд, відмінність компетенції і компетентності полягає в тому, що «компетенція» є інституційним поняттям, яке визначає статус якої-небудь особи, а «компетентність» є поняттям функціональним, що виявляється в діяльності.

Цілісний підхід у науці передбачає достатньо чітке визначення меж об'єкту, виступаючи підставою для відокремлення його від середовища і розмежування внутрішніх і зовнішніх зв'язків, виявлення та аналіз системотвірних зв'язків об'єкта і способу їх реалізації; встановлення механізму життя, динаміки об'єкта, тобто способу його функціонування і розвитку [4, с. 25]. Таке методологічне положення визначило напрям вивчення професійної комунікативної компетентності: виявлення сутності феномену «компетентність», виокремлення його структури і функцій.

У провідних зарубіжних країнах (США, Англія, Німеччина, Франція) відбувається зміщення акценту до вимог сучасного фахівця, виходячи з формальних чинників його кваліфікації і соціальної цінності особистісних якостей. Саме поняття «компетенція», входячи в ряд таких понять, як вміння, компетентність, здібність, майстерність, змістовно до цих пір точно не визначено. Проте, дослідники [10, с. 271] погоджуються з тим, що поняття «компетенція» за значенням ближче до «знаю, як», ніж до «знаю, що».

Відтак, вивчення наукової літератури свідчить про відсутність єдності щодо визначення поняття «професійна компетентність», адже саме «компетентність» найчастіше вживається в українських педагогічних дослідженнях. Суть цього поняття частіше пояснюється завдяки таким категоріям, як «готовність», «професійність», «майстерність», «здібність / здатність».

Цікавою також є думка про те, що поява термінів «компетенція» та «компетентність» була наслідком помилкового перекладу, оскільки вони дуже часто вживаються як синоніми [5, с. 36]. Щоб глибше

зрозуміти природу цих понять, звернемося до енциклопедичних джерел і словників, які розкривають їх багатогранність і неоднозначність. У перекладі з англійської «competence» означає: здатність, уміння; компетентність; компетенція, повноправність [7]. Глумачні словники англійської мови трактують це поняття як відповідність, достатність, уміння виконувати певну роботу, завдання та обов'язок; розумові здібності або загальні уміння та навички; властивість за значенням «компетентний» [6, с. 116].

Іншими словами, компетенція є нормативною, ідеальною метою навчального процесу у ВНЗ, що моделює якості майбутнього економіста, а компетентність – його результатом, рівнем прояву (сформованості), зоною актуального розвитку. З цієї точки зору, комунікативна компетенція є загальною метою професійної підготовки майбутніх економістів, а комунікативна компетентність – результатом освітнього процесу у вищому педагогічному закладі, рівнем його прояву. Таке тлумачення дозволяє визначити, як переконаний А. Хуторський, загальне й індивідуальне в змісті компетентнісної освіти [9, с. 62].

Проблема професійної підготовки майбутніх економістів перебуває в центрі нашої уваги у зв'язку з реалізацією її практичної мети. Важливими механізмами, що забезпечують і регулюють оптимальну взаємодію студентів з майбутньою професією є професійні знання, уміння та навички.

Варто зазначити, що термін «комунікативна компетенція» вперше був запроваджений у науковий ужиток Д. Хаймзом, який визначив його як «знання, що забезпечують індивіду можливість здійснювати функціонально спрямовану діяльність» [10, с. 275]. Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що зміст поняття «комунікативна компетентність» пояснюється завдяки таким категоріям, як здібність та готовність, хоча між ними є різниця. Якщо здібність та готовність вказують на потенційні можливості особистості, то термін «компетентність» спрямований на кінцевий результат навчання.

Також дослідники розглядають професійну комунікативну компетентність майбутніх економістів як умову якісного здійснення діяльності, що виражається в стійкій ефективній роботі, в здатності в умовах нестабільності різних труднощів знаходити адекватне раціональне вирішення професійної проблеми. Однак, практика засвідчує, що жоден навчальний заклад ніколи не давав і не може дати всіх тих знань і умінь, які може зажадати від випускника його професійна діяльність. Це твердження пояснює специфіку знань, умінь і особистісних якостей, котрі відносять вчені до складу компетентності, яка, на їхню думку, є наслідком самоорганізації та узагальнення

діяльнісного й особистісного досвіду. Іншими словами, компетентність – це спосіб існування знань, умінь, особистісної самореалізації і знаходження свого місця в світі [4, с. 56].

Зазначимо, що принциповою є думка А. Алексюк про те, що професійна комунікативна компетентність – це явище динамічне, оскільки залежить від багатьох чинників, зокрема, є мірою моральності психолога [1, с. 72]. А кваліфікація його визначається як:

1) ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ним певного виду роботи;

2) характеристика певного виду роботи, що встановлюється залежно від її складності, точності й відповідальності;

3) характеристика предмета, явища [4, с. 68].

На основі аналізу наукових джерел відзначаємо, що думки всіх учених збігаються в тому, що основною характеристикою комунікативної компетентності є врахування психологічних, соціальних і культурних чинників, які залежать від соціальної приналежності індивіда та конкретної ситуації. Але на комунікативну компетентність майбутніх економістів також впливають особливості професійної діяльності та її спеціалізація.

Таким чином, комунікативна компетентність майбутніх економістів є інтегруючим компонентом їхньої професійної компетентності під час навчання у вищому навчальному закладі і розглядається як інтегровані професійні знання, навички, вміння й якості, що забезпечують ефективне виконання комунікативної функції у професійній діяльності та сприяють їхньому подальшому самовдосконаленню й самореалізації в ній.

Література:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи. Київ: ІСДО, 1993. 286с.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Київ: ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 376 с.
4. Дьяченко М. І., Кандибовіч Л. А. Психологія вищої школи. Особливості діяльності студентів і викладачів вузу. Мінськ: Виц. шк., 1978. 383 с.
5. Зимня І. А. Ключові компетенції – нова парадигма результату утворення. *Вища освіта сьогодні*. 2003. № 5. С. 35-37.
6. Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. Київ, 1977. 775 с.

7. Сучасний енциклопедичний словник. URL: <https://www.ranok.com.ua/ru/info-suchasniy-entsiklopedichniy-slovník-ukraina-vid-a-do-ya-3978.html> (дата звернення 21.05.22)

8. Трофимова Г.С. Дидактические основы формирования коммуникативной компетентности обучаемых: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. СПб., 2000. 37с.

9. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Школьные технологии*. 2003. № 2. С. 58-64.

10. Hymes D. Communicative Competence. In J.B. Pride and J. Holmes (eds.), *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin, 1972. p. 269-293.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ВЛАДИ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ НА ГУМАНІСТИЧНИХ ЗАСАДАХ

Дрозд В. О.

магістрант спеціальності 073 «Менеджмент»

Науковий керівник: Яблонський А. І.

доктор психологічних наук,

професор кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти

*Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства дедалі більше приходить усвідомлення того, що від якості освіти залежить економічний добробут держави. Щороку тривають дискусії, якій бути освіті, яких навичок не вистачає молодому поколінню, які тенденції будуть актуальними на освітньому ринку. Ринок праці потребує фахівців, які вміють критично мислити, досягати цілей, працювати в команді, творчо розвиватися й бути конкурентоспроможними [3, с. 23]. Як зазначає О. Годна, «реформування національної системи освіти відіграє велику роль у трансформаційних процесах, які відбуваються зараз в Україні, визначаються масштабністю і радикальністю змін. Мова йде про перехід систем освіти на якісно новий рівень функціонування із зміною фундаментальних основ свого розвитку і саме на гуманістичних засадах» [2, с. 41]. Відтак, виховний процес у закладах освіти має покладатися на принципи пріоритетності людини.

В умовах становлення Нової української школи передбачаються зміни у моделі управління закладом освіти. Вони вимагають від

сучасного керівника лідерської позиції та вміння так організувати роботу школи, щоб педагогічний колектив, батьки, учні та громада відчували себе єдиною командою. Саме тому зростає роль нарощування мотиваційної влади керівників закладів освіти. Ми переконані, що гармонійне поєднання в керівникові пізнавальної, творчої активності та мотиваційних характеристик дозволяє зробити висновок про наявність або відсутність гуманістичних установок.

У зв'язку з цим для керівників закладів освіти особливо значимим є вміння переосмислити свій управлінський досвід, подолати власні стереотипні уявлення про мотивацію діяльності педагогічних кадрів, а як результат – сформувати в колективі сучасні управлінські взаємовідносини, застосовуючи мотиваційний менеджмент із опертям на гуманістичні засади.

Проблемі мотивації у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях з управління присвятили свої праці (А. Альберт, Л. Безтелесна, У. Бреддік, О. Виханський, Ф. Герцберг, Е. Ільїн, С. Каверін, Л. Карамушка, А. Карпов, Р. Кричевський, М. Мескон, Е. Молл, А. Наумов, В. Олійник та ін.); сучасні концепції гуманізації освіти знайшли своє втілення у науковому доробку таких вітчизняних учених (Г. Балл, В. Білоусова, Є. Бондаревська, С. Гончаренко, М. Євтух, Ю. Мальований, О. Сухомлинська та ін.).

Гуманізація влади керівника закладу освіти розглядається як сучасна освітня стратегія, у центрі якої конкретний працівник з його можливостями, правом на творче самовираження, вільний розвиток і реалізацію природних здібностей. Якщо ж аналізувати основи виховання гуманної особистості в контексті сучасного розуміння його сутності та пріоритетів, варто звернутися до концепції виховання гуманістичних цінностей учнів (І. Бех, О. Вишневський, Н. Ганнусенко, Ю. Мальований, К. Чорна) [1]. Автори концепції акцентують: «У вихованні мають гармонійно поєднуватися інтереси особистості – вільний саморозвиток і збереження своєї індивідуальності; суспільства – щоб саморозвиток особистості здійснювався на моральній основі, а виховання сприяло репродукції культурних, соціалізованих людей; держави, нації – щоб усі діти стали компетентними громадянами-патріотами, гуманістами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі». Нам імponує бачення науковців щодо змісту виховання гуманістичних цінностей, адже базовими гуманістичними цінностями визначено такі, що характеризують індивідуальну культуру особистості, рівень її вихованості, добро, відповідальність, совість [1, с. 4–11]. Відтак, професіоналізм керівника закладу освіти визначається не тільки знаннями, вміннями та досвідом, але й загальною

культурою, ціннісними орієнтаціями, мотивами його діяльності, стилем педагогічного спілкування, творчим потенціалом.

Гуманізація виховного процесу передбачає орієнтацію на вихованця як на найвищу цінність, повагу до його особистості, довіру до нього, прийняття його особистісних цілей, бажань та інтересів, створення сприятливих умов для розкриття його здібностей і обдарувань [4]. Ми твердо переконані, що гуманізація освіти починається зі змін у свідомості керівників, їхнього бажання по-новому поглянути на свою діяльність, збагатити досвід, розширювати світогляд. Важливим чинником гуманізації є формування ціннісного ставлення усіх працівників закладів освіти одне до одного, опора на позитивне в кожній особистості, створення «ситуації успіху» та ін.

Так, майже століття тому відомий педагог А. Макаренко вірив у безмежні можливості людини, яка зростає, а тому закликав підходити до кожної дитини з оптимістичною гіпотезою, хай навіть із певним ризиком помилитися. У своїй практиці педагог нерідко діяв радикально. В колонії, до якої надсилали малолітніх правопорушників, їхнє минуле не бралось до уваги. Біографічні дані навмисно приховувалися від вихователів та інших вихованців. Діти входили в новий колектив, начебто починаючи життя з «чистого аркуша», позбуваючись своїх колишніх помилок символічним актом: спалюючи старий одяг [5, с. 138]. На наш погляд, такий підхід не втратив актуальність і дотепер.

Ефективними шляхами формування мотивації влади керівника закладів освіти на гуманістичних засадах є оволодіння алгоритмом реалізації інтерактивного спілкування, який складається із чотирьох взаємопов'язаних етапів (мотивація, рефлексія, інтеракція, саморефлексія). На особливу увагу заслуговує використання різноманітного спектру ігор: сюжетно-рольових, імітаційних, комунікативних, ділових; інсценізацій; обговорення моральних дилем; розв'язання конфліктних ситуацій; аналіз інцидентів; групових бесід; розмов за «круглим столом». Спеціально спроектовані виховні ситуації сприяють формуванню мотивів позитивної взаємодії у керівника та подоланню недоліків.

Важливою ознакою гуманістичної установки керівника, спрямованої на компроміс і співробітництво, є навички міжособистісної взаємодії, які формуються завдяки таким інтерактивним методам: «велике коло», «мозковий штурм», «акваріум», «обмін ролями», «ломка стереотипів», «корекція позицій» та ін. Також добре себе зарекомендувало застосування елементів соціально-психологічного тренінгу: «Який я?», «Позитивне мислення», «Тренінг толерантності».

Отже, важливим аспектом прогнозованого результату щодо формування мотивації влади керівника закладів освіти на гуманістичних

засадах, відповідно до результатів дослідження педагогічної практики, є моральні якості особистості педагогів, учнів, їхні духовні цінності, загальна культура. Таке розуміння провідної мети власної діяльності керівниками мотивує і зумовлює позитивний досвід.

Література:

1. Бех І. Д. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів / Бех І. Д., Ганнусенко Н. І., Чорна К. І. *Шкільний світ*. 2005. № 45. С. 4-11.
2. Глобалізаційні процеси в єдиному освітньому просторі та їхній вплив на стратегічний розвиток професійної освіти / М. І. Пальчук. *Педагогіка і психологія*. 2010. № 1. С. 38-49.
3. Ковальчук В. І. Розвиток вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці. *Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації*. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 лютого 2016 року. Київ: В-во «Міленіум», 2016. С. 22-24.
4. Лугова В. М. Зростання ролі особистісної компетентності керівника в умовах гуманістичного підходу до управління [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.businessinform.net/pdf/2012/10_0/263_266.pdf
5. Макаренко А. С. *Флаги на башнях: повість в 3-х ч.* Москва.: Правда, 1983. 478 с.

РОЗВИТОК ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Косюхно Д. С.

*аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

За доволі короткий час інформаційні та комунікаційні технології, безперечно стали невід'ємною частиною суспільства. Документ II Міжнародного конгресу ЮНЕСКО «Інформатизація та освіта» вказує, що «розвиток інформаційно-комунікаційних технологій відкриває нові можливості, а в свою чергу ставить важливі питання перед сьогоdnішнім суспільством. Інформаційний шлях, який створюється завдяки цьому, обов'язково буде відобразитися у різних сферах, й освітня не буде винятком». Формування та розвиток ІКТ-компетентності в багатьох країнах світу є складовою базової освіти. На сьогоdnішній день,

враховуючи широке впровадження дистанційного навчання, з'являються нові підходи й платформи для кращої взаємодії між об'єктом і суб'єктом освітнього процесу.

Однією із компетентностей учнів є інформаційно-комунікаційна. Саме ця компетентність, передбачає оволодіння основними навичками цифрової грамотності не тільки для розвитку та спілкування, а й для здатності безпечно та етично використовувати інформаційні та комунікаційні засоби з метою навчання [3].

Дистанційне навчання стало справжнім новаторством для загальноосвітніх закладів, оскільки це своєрідний метаморфоз для освіти в цілому. Так, до прикладу книжкові бібліотеки перетворилися на електронні; звичайна аудиторія в межах шкільного класу до якої всі звикли – змінилася на віртуальну, за допомогою різних можливостей комунікації; електронні дошки та різні мультимедійні засоби, мають можливість замінити дошку з крейдою та продемонструвати цілу екскурсію.

Для того, щоб відбувалося здійснення дистанційного навчання, обов'язковою умовою є вибір інструментів. Прикладом, можуть бути навчальні платформи, які підвищують ефективність, якість навчання та мотивацію до такого навчального процесу.

Зручне та правильно підібране освітнє середовище, дозволить особистий доступ, як для вчителів, так і для школярів для виконання поставлених цілей та завдань. Так, педагог зможе в електронному форматі розміщувати початкову інформацію, завдання та інші матеріали необхідні для вивчення певної дисципліни, а також здійснювати моніторинг навчального процесу та оцінювати його результати. Натомість учні, мають можливість отримувати навчальні матеріали, надсилати власні виконання завдання та підтримувати комунікацію з вчителем.

Платформа – це програмне забезпечення, яке дає можливість здійснювати процес навчання, а саме: розміщувати навчальну інформацію, підтримувати взаємозв'язок вчитель-учень, контролювати рівень знань учнів та здійснювати управління освітнім процесом [4].

Платформи дистанційного навчання включають засоби, які потрібні для трьох ланок загальноосвітнього закладу – вчителя, учня, адміністрації. Вчитель має можливість створювати загальні курси для відповідного навчання, використовувати певні педагогічні ресурси, індивідуалізувати й підлаштовувати процес навчання під особливості та потреби кожного учня та підтримувати діяльність школярів. Здобувачі освіти можуть комфортно організувати свою роботу, отримувати навчальний матеріал, виконувати та надсилати на перевірку завдання, а також бачити прогрес своєї діяльності. Адміністрація контролює освітній

процес та в разі необхідності може вносити корективи та рекомендації щодо педагогічної діяльності [2].

Google Classroom – це своєрідна цифрова альтернатива шкільному щоденнику чи журналу. Це, середовище для спільної роботи вчителів та учнів з використанням інструментарію платформи, що може підходити при дистанційному та змішаному навчанні.

Дана навчальна платформа дає можливість створити окремий клас, ділитися та розповсюджувати для учнів початковий матеріал, надсилати завдання і оцінювати виконану роботу, а також бачити прогрес навчання. Сервіс реалізує можливості поєднувати процеси вивчення, закріплення та засвоєння матеріалу.

Classroom дає можливість індивідуалізувати процес навчання, адже дозволяє збільшити кількість індивідуальних та групових методів та форм. Якщо говорити про мотивацію до активної навчальної діяльності, то безперечно її рівень має тенденцію до збільшення. Завдяки наочності, інтерактивній інформації при правильній організації навчального процесу відбувається краще засвоєння нової інформації.

Особливості щодо виконання роботи в Google Classroom:

1. Дана платформа дає можливість налаштування створеного віртуального класу. Це заключається у тому, що кожен окремий створений курс, має власний ключ доступу, який учні та вчителі використовують для того, щоб приєднатися.

2. Ще одним позитивним аспектом є інтеграція з Google Диском, адже при використанні Google Classroom, для кожного учасника створюється папка «Клас» на робочому диску, що дозволяє окремо переглядати вкладені папки з потрібним матеріалом.

3. Одним із найважливіших елементів навчальної платформи, є можливість створювати завдання у вигляді Google Документів, Google Презентацій, Google Малюнків, Google Таблиць та Google Форм. Крім цього, є можливість додавати вже готові матеріали та посилання.

4. Однією із вагомих можливостей є перегляд виконаних учнями робіт. При створенні завдань, вчитель може обмежувати час, після чого перевіряти надіслані школярами роботи та об'єктивно оцінювати й додавати коментарі, або ж повертати роботу для повторного опрацювання.

5. Сервіс «Оголошення» та коментування, дає можливість комунікувати в класі, підтримувати зв'язок та слідкувати за доданими новими навчальними матеріалами [1].

Moodle – навчальна платформа, що дозволяє чітко та логічно структурувати навчальний матеріал, представити наочність, забезпечити доступні електронні матеріали, створити індивідуальну траєкторію навчання для учнів різної вікової категорії, дає можливість проводити

перевірку та контроль виконаних робіт, зберігати роботи учнів, вести облік навчальних досягнень, відвідуваності й активності школярів.

Moodle дозволяє містити систематизований навчальний матеріал з тієї чи іншої дисципліни, бути електронним навчальним середовищем, що сприяє активній самостійній навчальній діяльності учнів під керівництвом вчителя. Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) – це модульне об'єктивно-орієнтоване динамічне навчальне середовище. Система Moodle призначена для навчання в мережі Інтернету, що має доволі багато можливостей.

Zoom – це один із онлайн-сервісів, що дозволяє організувати відео зв'язок та віртуальні зустрічі, що стали альтернативою реальним. Наче своєрідна цифрова кімната переговорів у яку учні можуть підключатися автоматично за посиланням чи ідентифікатором конференції, так і за дозволом вчителя з метою покращення конфіденційності та протистоянню кібербулінгу.

Так, до прикладу є можливість запланувати відео зустріч у конкретний час, відповідно до розкладу в загальноосвітніх закладах; наявність як відео-, та аудіозв'язку; текстовий чат дозволяє додатково спілкуватися обмінюючись повідомленнями під час уроку, або задавати питання; наявність кнопки для учасників «Підняти руку», дає можливість перевірити присутність учнів, а також виявляти бажання для подальшої відповіді або запитання школярів; у даному сервісі є змога записати коротке відео та поділитися ним із дітьми; уявна дошка стає унікальною можливістю для того, щоб робити потрібні записи та позначки; демонстрація екрану є чудовим наочним матеріалом, що дає право побачити потрібні об'єкти, явища, процеси тощо; зрозумілий та легкий інтерфейс дозволяє учням швидше ознайомитися та правильно користуватися сервісом; можливість поділу класу на окремі віртуальні кімнати для виконання самостійних чи групових робіт;

Виходячи з вищезазначеного, часткова віртуалізація та цифровізація освітнього процесу є безповоротною. Потрібне переосмислення освітньої парадигми, що передбачає пріоритетним компетентнісний підхід до навчання. Адже, життя третього тисячоліття потребує формування інформаційно-комунікаційної компетентності для того, щоб нагромаджувати теоретичні знання й реалізовувати їх на практиці та входити до комп'ютеризованої частини суспільства.

Література:

1. Гриценко В., Юстик І. Використання сервісу Google Classroom для управління освітніми процесами. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ntmd/konferentsiy/2015-10-06-06-17-54/%20seksiia4/3930-vykorystannya-servisuu-google-classroom-dlya-upravlinnya-osvitnimyprotsesamy>.

2. Горбатюк Р.М. Формування готовності майбутніх педагогічних фахівців засобами мобільних технологій до професійної діяльності / Р.М. Горбатюк, О.І. Потапчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2017. – Вип. 48. – С. 106 – 109.

3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 03.09.2019).

4. Ткаченко Л.В., Хмельницька О.С. Особливості впровадження дистанційного навчання в світній процес закладу вищої освіти. Педагогіка 45 формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя: КПУ. – 2021. – Вип. – 75. 182 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Кузнцова М. О.

*кандидат медичних наук,
асистент кафедри загальної та клінічної патофізіології
імені Д. О. Альперна*

Харківський національний медичний університет

Кузнцова І. К.

*асистент кафедри медичної біології
Харківський національний медичний університет*

Не зважаючи на військову агресію освітній процес в українських закладах вищої освіти (ЗВО) не припиняється [1]. В багатьох університетах було прийняте рішення продовжувати навчальний процес у дистанційному форматі [2]. Не дивлячись на попередній досвід дистанційної освіти під час пандемії COVID-19 [3] можна зазначити, що організація дистанційної освіти в військовий час має свої особливості [4].

Метою цього дослідження було встановлення основних складнощів з якими зіткнулися сучасні викладачі при організації дистанційного навчання в умовах військового конфлікту.

Матеріали та методи. До дослідження залучено 44 викладача з Харківського національного медичного університету, які викладають медико-біологічні дисципліни на I – III курсах медичного та стоматологічного факультетів. З них 28 перебувають за кордоном та 16 знаходиться в різних регіонах України. Дослідження проведене

шляхом телефонного опитування та з залученням соціальних мереж (Telegram, Viber, Facebook). Визначалися основні складнощі в організації навчального процесу.

Результати. В ході аналізу отриманих даних була отримана наступна інформація: 53% опитаних респондентів зазначили наявність певних проблем в організації навчального процесу; у 47% опитаних не виникало суттєвих проблем в організації педагогічного процесу. У 18% випадків респонденти скаржились на відсутність вільного доступу до інтернет мережі; у 8% опитаних виникали проблеми з технічним забезпеченням (відсутність засобів зв'язку); у 20% випадків неможливість евакууватись з зони активних бойових дій; у 19% опитаних респондентів проблеми пов'язані саме з ознаками синдрому емоційного вигорання; у 15% опитаних виникали побутові проблеми пов'язані зі зміною місця проживання або відновленням втрачених документів; у 13% опитаних зазначали погіршення стану здоров'я; 7% скаржилися на фінансові проблеми, які були пов'язані з затримкою заробітної плати. Найбільший відсоток скарг відмічався після прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 року № 481 «Деякі питання організації роботи працівників державного сектору економіки на період воєнного стану», оскільки після затвердження цієї постанови працівники освіти, які перебувають поза межами країни вимушені або взяти відпустку за свій рахунок без збереження заробітної плати або тимчасово розірвати трудові відносини з установою або взагалі звільнитись.

Висновки. Таким чином на основі отриманих нами даних можна виокремити цілий спектр проблем з якими зіткнулися працівники освіти при організації навчального процесу в період воєнного стану, крім того варто зазначити, що більшість з них пов'язана саме з наслідками військової агресії в нашій країні. Для подолання цих проблем необхідно якнайшвидше настання миру в нашій країні.

Література:

1. Кошелева О., Цисельська О., Кравчук О. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти культурно-мистецького профілю в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022; 6 (11).
2. Кукса І. М., Васюренко Л. В. Деякі аспекти забезпечення якості вищої освіти в Україні в умовах воєнного конфлікту. 2019.
3. Султанова Л., Желуденко М. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток освітніх систем у глобальному, європейському та національному вимірах. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2020; 18: 171-183.

4. Родінова Н., Червоній М., Діордіца І. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*, 2022, 4 (9).

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЧОЛОВІЧОЇ МОДИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Лагода О. М.

*доктор мистецтвознавства,
професор кафедри дизайну тканин та одягу
Харківська державна академія дизайну і мистецтв*

Лінь Яньвень

*аспірант кафедри дизайну тканин та одягу,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

Сучасна чоловіча мода демонструє значне різноманіття. Насамперед, в образно-стильовому аспекті. Загально світова тенденція щодо універсалізації чоловічого костюму, яка зберігала актуальність протягом останніх десятиліть, докорінно змінюється. Оскільки в різних країнах світу технології виготовлення одягу (і не лише чоловічого) розвиваються в єдиному напрямку, а різні дизайнери і бренди досить часто застосовують ідеї та патенти одне одного, ринки збуту демонструють однотайність стосовно актуального асортименту, силуетних форм, матеріалів тощо. На споживчі запити частково впливають кліматичні умови конкретного ринку і рівень життя потенційних споживачів. Всі інші аспекти дизайну зберігають стабільну тотожність [2]. В цьому контексті особливо цікавим є дослідження основних тенденцій розвитку чоловічої моди, яка формує в наш час чисельні образи сучасників.

В історії розвитку форм костюма засновниками чоловічої моди вважають англійців, і мова заходить про чоловічий костюм як класичне поєднання брюк, жилета і піджака, так званого, костюма-трійки [1]. Як атрибут сильної статі, такий костюм ніколи не втрачав своєї актуальності. Втім, класичний стиль, лаконічність і мужність, інспіровані в мілітарному чи спортивному варіанті, надають йому бруталності [3]. А різноманітні трансформації під впливом субкультур – сприяють переосмисленню костюма як такого і формують нові форми його складників.

Подібні зміни стали можливими в другій половині ХХ століття. І з того часу ставали дедалі вагомішими. Так, І. Чуботіна зазначає: «Зміни в соціальному і культурному просторах породжують докорінні зміни в естетиці чоловічого костюма та ставленні до нього. Увага звертається не тільки на внутрішній світ людини, а й на її зовнішній образ, і одяг згодом набуває ще й декоративного значення як символ нового мислення» [4, с. 19]. Саме з того часу відбулося певне розмежування між чоловічим класичним костюмом і чоловічим костюмом в широкому розумінні як одягом для чоловіків. І якщо перша частина, умовно, дотримувалася ustalених рамок щодо форм, крою, технологій та матеріалів, іноді експериментуючи з кольором. То друга частина – чоловічий одяг впевнено рухалася в бік вільного неформального формоутворення, несподіваних поєднань в межах новоствореного асортименту спортивного, кежуел й інших стилів.

У одягу класичного стилю все ще залишається багато прихильників завдяки його універсальності та лаконічності, достатній демократичності, а останнім часом – вираженого мультикультуралізму. Змінюються форми, силуети, якість матеріалів і способи опорядження, фактури і рисунки тканин, конструктивно-декоративні елементи. Усе це можна розглядати як локальні тенденції розвитку чоловічої моди, які, в цілому, сприяють певному різноманіттю чоловічого одягу, але не привносять кардинальних змін в моду. На нашу думку, важливіше вивчати глобальні тенденції, які здатні змінювати не лише зовнішні характеристики чоловічого костюма, але й його змістовне (внутрішнє) наповнення. Подібні глобальні тенденції можуть формуватися виключно в рамках загальних глобальних тенденцій розвитку дизайну, інформацію щодо яких можна віднайти в «прогнозах» від світових лідерів аналітики моди, наприклад, Лі Еделькорт [5].

Свої прогнози Еделькорт вибудовує через глибинний аналіз розвитку культурних і соціальних процесів та систематизацію різномірної візуальної інформації, яку вона збирає від 1980-го року. Її агенція Trend Union послідовно вибудовує саме глобальні тренди розвитку індустрії моди, дизайну архітектури та інтер'єрів, автомобілів, одягу тощо. У 2015 році маніфест «anti-fashion» від тренд-сеттера з тезою, що мода померла і повинно з'явитися щось абсолютно нове замість неї, а попереду – «емансипація всього» в індустрії, світовою спільнотою була прийнята з пересторогою. Втім, вже за декілька років стало зрозуміло, що мода дійсно досягла власної критичної точки розвитку, стала «кволюю» та «хворою» і в «старому» вигляді вже нікому не потрібна.

Як шлях до цілення, Еделькорт запропонувала ідею нового матеріалізму, одухотвореності та екологічності. Такі орієнтири обумовили відмову від центричності (єдино подібності), відмову від

антропоцентризму та Slow life – «повільне життя». Мова йде про уповільнення виробництва і споживання з метою для людей зосереджуватися на всіх аспектах дій і на окремих предметах. Форми предметів не задаються, вони знаходяться в постійному процесі пошуку – form finding. Так званий, тренд анімізму не про те, що все стане стихійним і абсолютно довільним. Його ключова особливість полягає в тому, що він позачасовий. Анімізм (від лат. anima – «душа», animus – «дух») означає віру в те, що предмети, природні явища, тварини або люди наділені душею. В аніміністичному тренд буку від Еделькорт є галька з узбережжя, натуральне каміння, різноманітне листя тощо. Завдяки їм мотивами дизайну щодо форм і, особливо, кольорових сполучень, фактур і текстур постають природні візерунки, відтінки кольорів і т.п. Таким чином, в тренді зернисті, гранульовані та тактильні, тверді та м'які одночасно поверхні. У текстильному еквіваленті – це тканини з конопель, льону, органічної бавовни і обов'язково з виразною фактурою. Виготовлення таких матеріалів тяжіє до ручної праці, відкриває нові можливості для творчої реалізації хенд мейд майстрів. «Текстильні орнаменти в цій парадигмі не раз будуть затребувані, можливо в більш грубому або абстрактному стилі, у вигляді принта, відбитка або вишивки. Тут можливе переосмислення фолькових східноєвропейських та скандинавських тенденцій у рафінованому ключі», – відмічає Еделькорт [5].

Необхідно зазначити, що такі передбачення досить виразно проявилися під час пандемії, коли світ болісно усвідомив трансформативний характер загальносвітової кризи і концепцію анімізму, як один із найбільш продуктивних шляхів її вирішення. Як тренд на усвідомлюване споживання, орієнтоване на екологізацію всіх дотичних процесів, анімізм ще й здатен забезпечувати чуттєве, тактильне сприйняття, коли, компенсуючи тактильне голодування, тканини ніби перетворюються в живих істот і комунікують з нами. Екологічне споживання стане переломним моментом в індустрії моди, що означає, моду на все «немодне» та індивідуальне, відсутність прагнень до новизни як такої, натомість, прагнення практичності та функціональності, комфорту. Цікаво, що цей тренд Еделькорт розглядає в синтезі з високотехнологічними процесами і 3D технологіями, які будуть застосовувати традиційні принципи, наприклад, створення текстилю чи пошиття одягу. Подібне сполучення новітніх технологій з традиційними матеріалами і техніками також стане панівним трендом.

На переконання Еделькорт, вираженою стане також «втома» від спортивного стилю в одязі, що спровокує розвиток більш чуттєвих та емоційних стилів. Завдяки чому, зокрема, актуалізуються етнічний та фолк-стилі, але обов'язково у їх новітньому прочитанні, без автентичних

цитувань. Те, що залишатиметься незмінним, – це бережливе ставлення до речей, які, однозначно, стануть красномовними суб'єктами міжособистісної та міжкультурної комунікації. Будь-які речі повинні відображати, насамперед, людські цінності та цінності екології виробництва і споживання.

Якщо екстраполювати окреслений тренд анімізму, зумовлений екологічною парадигмою сучасності, на процеси, які стосуються розвитку чоловічої моди, можна припускатися думки, що для чоловіків одяг (костюм) ХХІ ст. надає нових можливостей самовираження. Це, передусім, буде стосуватися образних і стильових трансформацій, які можливі завдяки концепції анімізму і будуть втілюватися через синтез «традиційного» та «інноваційного» – текстильних матеріалів, технік і технологій. Подібний акцент, ймовірно, не внесе суттєвих змін в асортиментну групу чоловічого вбрання, в його призначення. Однак, значною мірою урізноманітнить формально-стилістичні та художньо-естетичні якості костюма. Привнесення значної рукотворності, штучності (ексклюзивності) тощо, своєю чергою, актуалізує *Elegance Sartorial* – «сарторіальну елегантність», тобто – вишуканий одяг, виготовлений на індивідуальне замовлення. Власне, саме такий чоловічий класичний костюм залишався затребуваним завжди, обумовлюючи синонімічність «сарторіального» як «вестиментарного» коду. Його унікальність завжди була виражена в деталях, які довершують образ. А довершеність – це вже не стільки естетичний, скільки ціннісний орієнтир. Таким чином, самий новий тренд для чоловічої моди може виявитися її «класикою», яка ніколи не полишала сарторіальний етикет в чоловічій моді.

Література:

1. Елизаров А.А. Эволюция мужского классического костюма в XX – XXI вв.: монография. СПб.: СПбУ, 2015. 224 с.
2. Lahoda O., Lin Y. Men's Costume and «Masculine shaping» in Design. *Актуальні проблеми сучасного дизайну: Збірник матеріалів МНПК*. Київ: КНУТД, 2021. Том 1. С. 17-19.
3. Лінь Я., Лагода О. Естетика маскуліності в дизайні чоловічого одягу як наукова проблематика. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса: МГУ, 2021. С. 176-180.
4. Чуботіна І.М. Трансформація чоловічого костюма 1960-1970-х років: мистецтвознавчий аналіз українського досвіду: Дис... док. філ.: 022 – дизайн. Київ: КНУКіМ, 2022. 201 с.
5. Эделькорт Л. Анимизм. Эстетическая медитация с Ли Эделькорт: веб-сайт. URL: https://carreblanc.com.ua/blog/animizm_esteticheskaya_meditaciya_s_li_edelkort/

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Левченко Т. О.

викладач першої категорії

Харківський машинобудівний коледж

м. Харків, Україна

Українська культура – це сукупність духовних і матеріальних цінностей та надбань, які формувались протягом історії українським народом і відображають розвиток його світогляду, а також соціального, економічного і духовного життя. До української культури слід віднести і творчість українців, які працювали і працюють за межами батьківщини (діаспора).

Українську культуру слід розглядати як цілісну систему. Під категорією «українська культура як цілісна система» розуміється [5]:

– українську культуру слід розглядати як єдине ціле витворене в галузі матеріального і духовного виробництва українським народом як в Україні, так і за її межами (близькому та далекому зарубіжжі);

– цілісна система культури включає в себе об'єктивну оцінку ідейно-протилежних течій і напрямів у ній. Адже у створенні української культури брали участь усі класи, усі верстви нашого суспільства;

– відмова від підходу до вивчення української культури як замкнутого соціального організму. Українська культура на всіх етапах розвитку була включена в регіональний і світовий культурний процес;

– об'єктивно спричинена нерівномірність розвитку культури, відсутність прямолінійного, одночасного прогресу всіх її видів, галузей і напрямків не можуть слугувати обґрунтуванням надання переваги у вивченні та аналізові тієї чи іншої її складової;

– цілісний підхід до культури передбачає такий її аналіз, коли до уваги однаковою мірою береться безперервність її розвитку, всі її періоди.

Одним з основних чинників розвитку нації є високий рівень її культури. Проголошення незалежності України викликало високе піднесення національного духу, нові сподівання. У цей період було досягнуто значних успіхів у поширенні української мови як державної, було прийнято Закон про мови та інші важливі акти, зазнали розквіту різні види мистецтва та галузі науки.

Основним змістом українського культурного оновлення і відродження на всіх етапах існування нашої держави була самовіддана праця багатьох дослідників, ентузіастів, практиків з реконструкції тяжко zdeформованої культури, залучення до нового життя великих набутків минулого й сучасного.

Розвиток культурної сфери в Україні в період з 1991 року і до Євромайдану можна охарактеризувати як перехідний. Державне управління значною мірою вважалася застарілим та корумпованим, а державні чиновники – далекими від громади та неефективними. Водночас слід зазначити, що держава не заважала розвитку незалежного культурного середовища або комерційно привабливих креативних індустрій, а також не здійснювала систематичної цензури [1].

Революція гідності 2013–2014 років створила імпульс для змін у культурній політиці. Вона стала масивним полотном для мистецького вираження та важливим етапом для різноманітних громадських організацій, які відстоювали своє право «бути громадянином, претендувати на владу та ініціювати зміни» [6, с. 75]. Російська агресія проти України та її використання культурної ідентичності як зброї ще більше посилили потребу в перегляді культурної політики, і це дало поштовх для формування політичного лобі в українському парламенті, яке просувало стратегію прихильників реформ у цій галузі.

Воно видало низку ключових законодавчих ініціатив та сприяло створенню двох абсолютно нових установ, які отримали статус незалежних агентств «на відстані витягнутої руки»: Українського культурного фонду (УКФ) – установи, яка забезпечить підтримку державою грантових проєктів та підпорядковується МКІП, та Українського Інституту, створеного для просування «позитивного іміджу України на міжнародному рівні» та підпорядкований Міністерству закордонних справ.

Створений у 2017 році після прийняття «Закону про Український культурний фонд» [4] – є найбільшою державою установою, яка виділяє грантове фінансування в галузі мистецтва та культури, реалізуючи широкий спектр програм.

Український культурний фонд ставить схожі задачі: сприяння реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, розвитку сучасних напрямів культурної і мистецької діяльності, виробленню конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного культурного продукту. Також він підтримує митців, популяризує українську культуру та сприяє формуванню позитивного іміджу України у світі.

ARTEFACT – арт-проєкт за участю міжнародних та українських митців, що єднає медіа, digital та арт. Проєкт присвячений актуальній проблемі маніпулювання інформацією, фейкових новин, пост-правди та

має за мету звернути увагу суспільства на необхідність свідомого споживання та поширення інформації, та підвищити медіаграмотність суспільства.

Проект реалізується за підтримки Українського Культурного Фонду, Міністерства інформаційної політики України, Міністерства культури України, Міністерства екології та природних ресурсів України та Державного агентства з управління зоною відчуження [2].

Рік тому, у дію вступив оновлений Закон України «Про культуру», який покликаний реформувати надання культурних послуг в Україні. Попри те, що реформа децентралізації почалася ще у 2014 році, зміни у сфері культурного забезпечення фактично розпочалися лише у 2019 році. Фокус реформи направлений більше на вимір економічних показників та оптимізацію культурних послуг і закладів культури [3].

Отже, безпрецедентний рівень культурного виробництва та культурного активізму останніх років виявився важливим фактором трансформації України у декількох сферах. Перехід України до громадянської ідентичності, яка ґрунтується на спільних цінностях, відбувався у тісній синергії з діяльністю її креативного класу, спрямованої на розвиток плюралістичного та інклюзивного культурного простору. Цей культурний плюралізм допоміг протистояти тривалому наступу Росії у гуманітарній сфері, її історичним та культурним наративам про Україну, спрямованим на загострення розколу суспільства.

Література:

1. Максименко О. (2013). «Новітні традиції «аполітичного мистецтва», Тиждень, 31 липня 2013 р., <https://tyzhden.ua/Culture/85912>.

2. Навіщо країні потрібна культура? URL: [https://artefact.live/Навіщо країні потрібна культура](https://artefact.live/Навіщо_країні_потрібна_культура).

3. Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг: Закон України від 29.04.2021 № 1432-IX. *Відомості Верховної Ради*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1432-20#Text>.

4. Про Український культурний фонд: Закон України від 23.03.2017 № 1976-VIII. *Відомості Верховної Ради*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#top>.

5. Феномен української культури. Тенденції розвитку сучасної української культури. URL: <https://studfile.net/preview/5437159/page:17/>.

6. Botanova K., (2016 р.), ‘Culture and Art in Transforming Society’ [Роль культури та мистецтва у перетворенні суспільства], ‘Culture and Education Academy 2016: Encouragement and Guidance’ [Академія

ВИВЧЕННЯ СПАДЩИНИ КОЗАЦЬКОГО БАРОКО СУЧАСНИМИ ВЧЕНИМИ

***Лепеха К. Ю.**
слухачка МАН,
учениця 9 А класу*

***Яковець А. Ю.**
слухачка МАН,
учениця 9 А класу*

*Науковий керівник: **Бурлак Д. М.**
кандидат історичних наук,
вчитель*

*Березанська ЗОШ I-III ступенів № 1 Березанської міської ради
Київської області
м. Березань, Київська область, Україна*

Опрацювання наукової літератури дозволило простежити зацікавленість вчених бароковим стилем в різних галузях мистецтва. Зокрема, дослідниця В. Піщанська вивчала питання козацького різьбярства як одного з найпоширеніших різновидів декоративно-прикладного мистецтва доби українського бароко. У своїй статті [4] розкрила образно-символічну природу композиційних, орнаментальних та пластичних особливостей декоративного різьблення XVII – XVIII століть. Авторка наголошує, що не зважаючи на велику кількість наукових розвідок, недостатньо дослідженою залишається проблема синкретизму релігійного та естетичного в культурі українського бароко, особливо в декоративному різьбленні, що прикрашало козацькі храми та оселі [4, с. 194-195].

У роботі [5] даним автором було висвітлено особливості козацького іконопису барокової доби, яка вважає, що саме барокова ікона визнається естетичним відображенням духовності та релігійності України XVII – XVIII ст.

Також В. Піщанська [6] стверджує, що одним із основних чинників формування релігійно-світоглядних та художньо-стильових особливостей козацького бароко є український фольклор. Світоглядно-естетичні особливості українського фольклору є джерелом духовної

культури українського козацтва та становлять один із базових принципів розвитку козацького бароко.

Л. Семенюк у своїх працях [7] розглядає українську барокову історичну поезію як відображення художньої свідомості козацької суспільної верстви. Зазначає, що дана поезія підносить козацько-лицарські ідеали, утверджує демократичні настрої в козацькому середовищі. Передусім у ній відображений етнотип людини-козака, носія лицарських-чеснот. А під козацькою свідомістю слід розуміти систему ідей та концептів, притаманних тому культурному середовищу, що сформувалося в українському суспільстві козацької доби. Автори художніх історичних творів славлять козаків та їх полковників, воєначальників як справжніх героїв та захисників нації. Проте у 20-х роках XVIII ст. спостерігається зміна войовничості на роздуми над дійсністю, розчарування і прозріння, співчуття [7, с. 208].

Наукові публікації О. Хававчака [8] присвячені бароковій поетиці козацьких літописів. Розглядаються концепції української барокової літописної парадигми і визначається місце «Історії Русів» у ній. Автор зазначає, що вивчаючи літописання барокової доби, вирізняється саме козацьке, де ознаки барокового стилю є особливо виразними. Зокрема, літопис Самійла Величка – класична пам'ятка барокового літописання.

Дослідники Ю. Нікольченко та Т. Нікольченко [3] прослідкували барокову традицію козацького літописання у зображенні битви під Берестечком у літописах Самовидця, Григорія Грабянки та Самійла Величка. Літопис Самовидця є традиційно хронікальним: простежуються події за роками, назва твору коротка, стиль без надмірних прикрас. Літописець безпристрасно описує події, але дозволяє собі висловити і особисте відношення до рішень гетьмана Богдана Хмельницького. Літопис Григорія Грабянки більше наближений до художніх творів та його можна назвати бароковим історичним романом. Тут вжито великий спектр художніх засобів. На сторінках твору зустрічається символіко-алегоричне зображення персонажів у поєднанні з історичними подіями. Літопис Самійла Величка у зображенні даних події суттєво відрізняється від попередніх літописів. Художність, образна гнучкість, майстерне володіння народно-епічними та літописними традиціями визначають літопис цього автора як високохудожній літературний твір [3, с. 50-51].

Л. Хмельницька у своїй статті [9] дослідила процес формування основних рис барокового мистецького стилю в архітектурі, образотворчому мистецтві під впливом чинників як національних, так і загальноєвропейських тенденцій доби бароко. Автором виділено три етапи українського бароко та охарактеризовано притаманні риси архітектурним спорудам кожного періоду. А саме, для раннього етапу

українського бароко були характерні складна композиція об'ємів споруд. Головні храми-портали прикрашали профіліровкою, виконаною з цегли, а в районах, багатих на камінь, їх витесували з вапняку. В дерев'яній архітектурі спостерігалися вишукані форми кронштейнів, аркади, різьблення на одвірках. Другому етапу українського бароко притаманні експресія та мальовничість, застосовувалися розписи, ліпка, колір. Третьому етапу властиві рафінована архітектурна композиція, широке використання монументально-декоративних скульптур. У цей період барокова традиція доповнилася стилем рококо, що додав мистецьким витворам елегантності та стриманості декору [9, с. 21].

Л. Баранівська у своєму дослідженні [1] розглядає барокознавчі студії українських музикознавців та підкреслює на важливість їхнього доробку для розвитку національної музичної культури в Україні.

Навчальні посібники та фундаментальні праці з історії української культури та мистецтва надають загальні відомості про стиль бароко та характерні йому знакові риси.

Література:

1. Баранівська Л. Гетьмансько-старшинське середовище і культурно-музичне життя в Україні другої половини XVII – XVIII ст.: автореф. дис. канд. мистецтвознав.: 17.00.03. Київ, 2001. 24 с.

2. Зіновченко Н. Л. Св. Димитрій (Туптало) – філософ козацького бароко. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 280-285.

3. Нікольченко Ю. М. Барокова традиція козацького літописання у зображенні битви під Берестечком. *Вісник Маріупольського державного університету*. Сер. Філософія, культурологія, соціологія. 2013. Вип. 5. С. 47-54.

4. Піщанська В. М. Декоративне різьблення в козацькій культурі доби Бароко. *Мистецтвознавчі записки*. 2016. Вип. 29. С. 193-200.

5. Піщанська В. М. Сакральне мистецтво доби козацького бароко. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2014. Вип. 20(2). С. 247-251.

6. Піщанська В. М. Український фольклор як етнокультурне джерело козацького бароко. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2016. Вип. 36. С. 46-54.

7. Семенюк Л. Українська історична поезія XVII–XVIII ст. як феномен «козацького бароко». *Волинь філолог.: текст і контекст*. 2015. Вип. 19. С. 203-209.

8. Хававчак О. Валерій Шевчук про барокову поетику козацьких літописів та «Історії русів». *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2009. Вип. 13. С. 194-196.

9. Хмельницька Л. Українська архітектура доби козацького бароко в контексті національних традицій та європейських впливів. *Наукові записки з української історії*. 2014. Вип. 35. С. 20-25.

КОЗАКИ ЧОРНОМОРСЬКОГО ВІЙСЬКА В ОЧАКІВСЬКІЙ КАМПАНІЇ 1788 РОКУ

Ложешник О. С.

*аспірант II року навчання кафедри історії України
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Очаківська кампанія 1788 р., що «започаткувала» російсько-турецьку війну 1787-1791 рр., «zareкомендувала» козаків Чорноморського війська – здебільшого колишніх запорожців. Вони завжди перебували на найнебезпечніших ділянках фронту. Але після перемоги про них «забували»: нагороди «діставались» регулярній армії, а чорноморці «очікували» наступного бою.

Не дивлячись на «заслуги» чорноморців, вони довгий час в історіографії перебували «в тіні»: згадувались в основному лише дотично. І лише низка істориків, серед яких: П. Короленко [6, 7, 8], Ф. Щербина [12], С. Феліцин [11], І. Дмитренко [4]. В другій половині ХХ ст. їх дослідження продовжили В. Голобуцький [2], Т. Гончарук [3], І. Сапожников [10], О. Бачинська [1], А. Ложешник [9] тощо.

Але на сьогодні не існує узагальнюючої роботи, присвяченої дослідженню відношення уряду Російської імперії до рядових козаків Чорноморського війська – учасників військових кампаній російсько-турецької війни 1787-1791 рр. в Буго-Дністровському межиріччі.

Мета – висвітлення ролі козацької флотилії Чорноморського війська в Очаківській кампанії, що довела боєздатність іррегулярного формування та відношення до козаків уряду й командування регулярних військ Російської імперії.

На початковому етапі війни турки зосередили основну увагу на Кінбурнському напрямі. Зокрема, 1 жовтня 1787 р., розділившись на дві частини вони спробували фальшивим десантом, який висадився за 12 верст на схід від Кінбурна, виманити війська Російської імперії з Кінбурнської фортеці, в той час як основними силами захопити її з боку моря. В битві за Кінбурн турки скористались «секретною» зброєю – направили на допомогу десантному корпусу яничар майже чотири тисячі козаків Задунайської Січі. Ескадра Сидора Білого вийшла назустріч

ворожому десанту, але, побачивши в чайках братів-запорозжів, його козаки домовилися з ними не воювати і, пострілявши для вигляду з гармат, козацькі ескадри повернулися кожна до своїх берегів: Сидір Білий – до О. Суворова, а задунайці – до Очакова» [7, с. 26]. Відмова задунайських козаків від штурму Кінбурна дозволила О. Суворову разом із пішими козаками скинути яничар у лиман.

Після закінчення битви замість 190 медалей із написом «Кінбурн 1 жовтня 1787», Монетний двір виготовив лише... 19 медалей: шість з яких отримали козаки. На жаль, встановити хто з козаків одержав медаль, поки що не вдалося.

Після штурму Кінбурна обидві сторони взяли перерву в активних бойових діях. Зокрема, Російська імперія для того, щоб збільшити військові сили на Півдні України, в основному за рахунок запорозжів. І це уряду вдалось. 23 травня 1788 р. для укріплення узбережжя біля Кінбурна до О. Суворова направили команду із 120 козаків на чолі з військовим полковником С. Білим на «двох легких човнах та одному побільше» [4, с. 58], а до складу Лиманської флотилії принца К. Нассау-Зігена ввійшли команди двох військових полковників, армії секунд-майорів Івана Сухина та Левка Малого – «15 човнів запорозьких великих, 5 менших» [4, с. 59], тобто дві команди із 684 козаків.

25 травня 1788 р. частина кораблів турецької ескадри заблокувала вихід з лиману до моря, намагаючись знищити Лиманську флотилію, що змусило 28 травня 1788 р. принца Нассау-Зігена попрохати кошового отамана С. Білого із рештою човнів приєднатись до нього. У Коші залишилися «лише 200 козаків для заготівлі похідному товариству сухарів і для оборони Коша дві гармати; Кіш очолив військовий полковник Мокрий» [7, с. 28]. У весловій флотилії Нассау-Зігена на той час нараховувалось 80 козацьких човнів, що охороняли узбережжя біля Кінбурна [8, с. 8] та поділялись на курені під керівництвом полковників Остапа Іванова, Якова Мокрого, Івана Сухини, Мокія Гулика та Левка Малого.

Протягом червня 1788 р. козацька флотилія не лише довела своє право на існування, а й завдала нищівного удару турецькій армادі. Здійснюючи за наказом принца Нассау-Зігена постійні нічні роз'їзди на своїх човнах від Очакова до самих турецьких берегів [7, с. 28], козаки вміли маленькими човнами непомітно лавірувати між турецьким флотом, що стояв біля очаківських берегів. Але не завжди вдало. Так, 1 червня 1788 р., відбиваючись від турків, вони втратили вбитими «курінного отамана та п'ятьох козаків й пораненими трьох козаків; чотири човни були також пошкоджені турецькими гарматними пострілами» [4, с. 27; 7, с. 28].

7 червня 1788 р. 57 турецьких трипалубних фрегатів вступила в бій проти Лиманської флотилії, яка хоча й мала втричі менше флотського екіпажу, ніж у турецького адмірала, але здебільшого це були запорозжці,

що сміливо вступали в бій [7, с. 28-29]. Під час сильного шторму, коли вітрильники регулярної армії не змогли йти проти вітру й опинилися під нищівним артилерійським обстрілом, козаки на веслах зі спущеними вітрилами, взявши на буксир неповороткі скампавеї, буксировали їх на стратегічно вигідні позиції, разом з тим й самі розстрілювали з гармат та брали на бордаж неповороткі турецькі фрегати. І це все так стрімко, що турки незчулись, як з атакуючих перейшли до розряду тих, кого атакували. Від запорозького натиску вони почали відступати; а коли влучними пострілами було підірвано три турецьких кораблі, решта почала рятуватись втечею. Капітан-паша до того був приголомшений цим, що почав стріляти навздогін по своїх човнах, намагаючись зупинити їх та направити проти Російської імперії [7, с. 29].

Того дня «вірні» козаки здобули першу велику перемогу в Дніпро-Бузькому лимані над флотом капудан-паші Ескі-Гассана з «мінімальними» втратами – загинув козак Рогівського куреня Андрій Андрійчук [5, с. 24]. Щоправда, нагорода була «в дусі» Катерини II: кошового отамана С. Білого нагородили чином армійського полковника, а решті козаків, що знаходились в тій битві, видали по 1 рублю [7, с. 30].

Як бачимо, героїзм чорноморців під час Очаківської кампанії був «гідно» відзначений урядом, але невдовзі про козаків і зовсім «забули». Їм не видали платні й провіанту, а тих, кого відпустили по домівках, місцеві поміщики без церемонії перетворювали на кріпаків.

Та, не дивлячись ні на які перешкоди чорноморці, жертвуючи своїми родинами та майном, залишали все та йшли до військового Коша, щоб врятувати рідний край від загарбників. Наприкінці травня 1788 р. лише кінноти вже було 1000 чоловік, а піхоти набагато більше.

Література:

1. Бачинська О. А. Козацтво в «післякозацьку» добу української історії (кінець XVIII–XIX ст.). Київ: Вища школа, 2011. 287 с.
2. Голобуцкий В. А. Черноморское казачество. Київ: Академия наук УССР, 1956. 416 с.
3. Гончарук Т. Г. Участь чорноморських козаків у військових діях під час російсько-турецької війни 1787-1791 років. *Одеса козацька*. Одеса, 2008. С. 39–54.
4. Дмитренко И. И. Сборник исторических материалов по истории Кубанского казачьего войска. СПб., 1896. Т. 3. 799 с.
5. Кияшко И. И. Именной список генералам, штаб и обер-офицерам, старшинам, нижним чинам и жителям Кубанского казачьего войска (бывших Черноморского и Кавказского линейных казачьих войск), убитым, умершим от ран и без вести пропавшим в сражениях, стычках и перестрелках с 1788 по 1908 г. Екатеринодар: Тип. Кубанского обл. правл., 1911. 340 с.

6. Короленко П. П. Головатый – кошевой атаман Черноморского казачьего войска. Екатеринодар, 1904. 410 с.
7. Короленко П. П. Предки кубанских казаков на Днепре. *Кубанский сборник*. Екатеринодар, 1900. Т. 7. С. 1-70.
8. Короленко П. П. Черноморцы. СПб., 1874. 212 с.
9. Ложешник А. С. Старшина козацьких військ на Півдні України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): просопографічний портрет: дис ... канд. іст. наук. Одеса, 2017. 239 с.
10. Сапожников І. В. Штурм острова Березань чорноморськими козаками. Київ, 2000. 128 с.
11. Фелицын Е. Д. Материалы для истории Кубанского казачьего войска. *Киевская старина*. Т. 57. 1897. С. 1-57.
12. Щербина Ф. А. История Кубанского казачьего войска. Екатеринодар, 1910. Т. 1. 734 с.

ВИКОРИСТАННЯ СЕРВІСІВ GOOGLE НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Малярчук Д. І.

студентка V курсу

*Науковий керівник: **Василюк А. В.***

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри початкової освіти

Вінницький державний педагогічний університет

іменні Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

На виховання й навчання учнів усе більшою мірою впливає потужний потік нової сучасної інформації, реклами, застосування комп'ютерних технологій, стрімкий розвиток Інтернет – технологій. Те, що раніше вони могли отримати за різними джерелами: із підручника, довідкової літератури, на уроці від учителя, із конспекту заняття тощо – сьогодні можна знайти в мережі Інтернет. Нині дистанційне навчання набуває актуальності та сприяє інтенсифікації освітнього процесу і є універсальною формою моделі сучасного навчання. Завдяки сервісам Google стає можливим використання веб-технологій на уроках української мови під час дистанційного навчання, що дає змогу не лише отримати доступ до освітніх матеріалів різного вигляду (текстових,

графічних, мультимедійних), але й виконувати спільну роботу з учителем або групою.

Пропонуючи учням різні види роботи за допомогою використання сервісів Google, учитель може:

- урізноманітнити уроки української мови, створити сприятливу атмосферу для розвитку здібностей кожної дитини;
- підвищити мотивацію учнів шляхом зацікавлення їх навчальним матеріалом та способом його подачі;
- формувати освічену, творчу, морально розвинуту особистість;
- сприяти вихованню особистості, яка здатна й хоче вчитися;
- здатність осмислювати вивчене: виділяти основне сприяє виробленню вмінь свідомо застосовувати знання на практиці, активізувати розумову діяльність учнів, формувати в них глибокі й міцні навички;
- розвивати комунікативні вміння та навички учнів;
- підвищувати результативність та якість навчання.

У плануванні та підготовці уроку можна застосовувати такі інструментарії:

– Google документи: презентації, таблиці, малюнки тощо – можна разом з учнями створювати і спільно використовувати їх, а також залишати коментарі.

– Програма для створення скріншотів, записів відео дозволяє робити їх у вигляді зображень, редагувати й обмінюватися, записувати відеоуроки.

– Сервіси для створення «хмари» слів, інтерактивних вправ, ребусів, інфографіки, кросвордів урізноманітнюють завдання.

– Віртуальні дошки дозволяють зібрати в одному місці різноманітні ресурси до уроку та надати можливість учням залишати свої відповіді, посилання на виконані завдання.

Моделі дистанційних уроків української мови містять окремі блоки, а саме:

1. Мотиваційний блок. Мотивація – необхідна складова дистанційного навчання, яка повинна підтримуватися впродовж усього процесу навчання.

2. Інструктивний блок (інструкції й методичні рекомендації).

3. Інформаційний блок (система інформаційного наповнення).

4. Контрольний блок (система тестування і контролю).

5. Комунікативний і консультативний блок (система інтерактивної взаємодії учасників дистанційного уроку з учителем і між собою).

Виокремлюють два режими дистанційного навчання:

– синхронний (усі учасники освітнього процесу перебувають у вебсередовищі одночасно);

– асинхронний (освітній процес здійснюється за зручним для вчителів та учнів розкладом).

Синхронний та асинхронний режими навчання можуть як не збігатися в часі, так і відбуватися в певній послідовності – у залежності від складності матеріалу та видів і форм самостійної роботи.

Приклади синхронного і асинхронного режимів навчання (у межах тридцяти хвилинного навчання) представлено у таблицях 1-4.

Таблиця 1

Поєднання синхронного і асинхронного режимів навчання

Тривалість	Зміст навчальної діяльності	Режим
до 5 хв.	Відеолекція (скринкаст, телеурок...).	асинхронний
до 25 хв.	Відповіді вчителя на запитання учнів у режимі чату (відеоконференції). Визначення способу, демонстрація засобів і пояснення критеріїв самоперевірки рівня сформованості результатів навчання.	синхронний
за потребою учня в зручний для нього час	Самоперевірка (найчастіше у формі виконання онлайн-тесту з автоматичним зворотним зв'язком).	асинхронний

Таблиця 2

Тривалість	Зміст навчальної діяльності	Режим
15 хв.	Інструкція вчителя щодо виконання завдань. Приклади виконання. Відповіді на запитання учнів. Визначення дедлайну (крайнього терміну надсилання вчителю для перевірки).	синхронний
15 хв.	Самостійне виконання учнями завдань: – тесту для контролю з боку вчителя та самоконтролю; – письмового завдання, пов'язаного зі створенням, трансформуванням, редагуванням тексту, таку роботу надсилають для перевірки вчителю.	асинхронний

Таблиця 3

Тривалість	Зміст навчальної діяльності	Режим
10 – 15 хв.	Самостійне опрацювання учнями теоретичного матеріалу (правила або статті в підручнику чи посібнику).	асинхронний

15– 20 хв.	Відповіді вчителя на запитання учнів. Дискусія (у разі потреби). Підбиття підсумків.	синхронний
------------	---	------------

Таблиця 4

Тривалість	Зміст навчальної діяльності	Режим
до 20 хв.	Самостійне виконання учнями письмової роботи (наприклад, написання есе) з попереднім ознайомленням із письмовими інструкціями та зразками.	асинхронний
10 хв.	Читання виконаних робіт, обговорення почутого. Підсумки та узагальнення. Визначення крайнього терміну надсилання виконаної роботи вчителю для перевірки.	синхронний

Заздалегідь одержавши адресу розміщення відеолекції, учень може переглянути її в зручний для нього час (це можна зробити кількаразово), поставити учителю запитання за змістом сприйнятого учні мають у певний час у режимі відеоконференції. Здобуті теоретичні знання мають бути закріплені в процесі виконання вправ. Стійкі автоматизовані навички мають формуватися при виконанні практичних завдань. Тестові завдання з метою самоконтролю учні виконують у зручний для них час, за потреби можуть виконати й повторно, самостійно усунувши виявлені в знаннях пробіли. Головною особливістю дистанційного навчання є ретельне відстеження успішності кожного учня.

Завдяки впровадженню інформаційних технологій у освіту з'явилися нові можливості для індивідуалізації та диференціації навчального процесу, зорієнтованого на розвиток самостійного мислення та ефективну організацію пізнавальної діяльності учнів. Такі технології активізують урок, рівень володіння знаннями стає значно вищим, а процес засвоєння набагато глибшим, що дає можливість учителю збільшити обсяг матеріалу та впроваджувати самостійну пошукову та навчально-дослідницьку роботу учнів. Школа має дати учням не лише певний обсяг знань і вмінь, а й сформувати людину, здатну творчо мислити, приймати рішення, мати свою позицію, брати на себе відповідальність, адаптуватися до умов життя, здатну до мобільності, швидкої зміни соціальних ролей, тобто бути людиною компетентною. Важливими компонентами дистанційного навчання є створення наближених до реального життя навчальних ситуацій та компетентісно орієнтовані завдання, виконуючи які, кожен учень зможе проявити свої здібності, ініціативність, гнучкість, здатність розв'язувати проблеми та співпрацювати з іншими людьми.

Література:

1. Дистанційне навчання української мови: особливості, переваги та перспективи: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.2.14>(дата звернення: 04.05.2022).
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 04.05.2022).
3. Онлайн-сервіси для вчителів. URL: <https://osvita-omr.gov.ua/onlajn-servisuy-dlia-vchyteliv/>(дата звернення: 10.05.2022).
4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (зі змінами № 898 від 30 вересня 2020 р.) / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.05.2022).

ANIME IN CULTURE

Marakhovska K. D.

*Postgraduate Student at the Department of Art History
and General Humanities*

Scientific director: Uvarova T. I.

Candidate of Art History,

Professor at the Department of Art History and General Humanities

International Humanitarian University

Odesa, Ukraine

In recent years, Japanese animation has grown beyond its traditional audience, becoming one of the main symbols of the new generation. Anime, another name for Japanese animation, emerged in the 1910s and developed its current distinctive form in the 1960s. [2] Anime originated almost half a century ago but still does not lose ground. There is probably no such person who has not even heard of anime.

Anime is a big layer of Japanese culture. If all over the world animated films and series are shot, as a rule, based on live-action films, then in Japan anime is the primary genre that influences the rest. Movies, clips are shot based on anime, theme parties are held. Each anime character has a date of birth and blood type, which allows the Japanese to judge their character. When drawing characters, the creators adhere to a certain color aesthetics. For the Japanese, the color of the eyes, hair and clothes of the hero is a message that tells who he is and how he relates to the situation.

Directors in their films refer to anime, musicians are inspired by characters and even take their pseudonyms, and designers release entire collections dedicated to Japanese animation. How did it happen that anime took over the world culture?

Anime as a large-scale phenomenon arose under the influence of Japanese comics (that is, manga). If we talk about the origins, then several groups can be distinguished at once. Firstly, traditional Japanese culture: hieroglyphic writing (in ancient times, it was customary to add illustrations to the text, it turned out something like ancient comics), theatrical traditions and folk art (engravings and illustrated books).

Secondly, Western animation (including comics) had a special influence on the development of anime. In 1945, Japan was defeated in World War II, and its territory was under American occupation, and foreign comics, animation and films appeared on the Japanese market. Soon the Japanese began to create their own animation.

So, in 1948, the first anime studio Nihon Douga Eiga appeared. she specialized in making short films. In 1956, it was acquired by a large company, Toei Animation, and two years later was released the first full-length animated film, *The Legend of the White Snake*.

In 1963, the series *Astro Boy* Osama Tezuka was released, which was a real breakthrough in the industry. It was shown in different countries and translated into many languages. And the protagonist of the series became one of the national symbols and the basis of the anime style.

In addition, it is worth noting the contribution of Osamu Tezuka to anime. He made a great contribution to the animation industry. Before him, full-length animated films were usually made, and he proposed the format of the series (first 15 minutes, then 25), which still exists today.

The peak of anime popularity came in the 80s. In that decade, many new studios opened, animators experimented with mixing different genres, and the development of technology made it possible to achieve high quality films. It was then that the world learned about Hayao Miyazaki.

In 1984, his first animated film, *Nausicaa from the Valley of the Wind*, was released, two years later, *Laputa Castle in the Sky* appeared on the screens, in 1988, *My Neighbor Totoro*, and in 1989, *Witch's Delivery Service*.

Anime expert Takamasa Sakurai felt that the genre gained popularity and mainstream acceptance due to its unconventional nature: «Japanese anime broke the convention that cartoon is something only kids watch.» And it is true! If American animation was created primarily for children, then anime was aimed at teenagers. In other words, anime is not a cartoon in the usual sense of the word. It differs not only in unusual drawing, but also in adult plots. In anime, by the way, the theme of erotica and death has never been taboo (this is another important difference from foreign animation).

As for the draw style, it is worth noting that in anime, special attention is paid to the eyes, their animators draw the most noticeable ones, since they reveal the character's character and his emotional state. Everything else on the character's face is secondary: the nose is covered with one line, the mouth is also not drawn.

Another distinguishing feature is hypertrophied emotions, but this does not look strange, but is perceived by the audience simply as an integral part of the genre.

Anime is watched by both adults and children all over the world. The secret of popularity is very simple: original stories, unusual drawing and all kinds of genres. Anime has dramas and thrillers, adventures, melodramas and even erotic films.

Anime culture originated in Japan but quickly gained fans all over the world thanks to its clear aesthetics and simple emotional stories. Today it is a significant part of world popular culture.

References:

1. Tze-Yue G. Hu. Frames of anime. Culture and image-building. Hong-Kong University Press (2010). Hong Kong, China. 227 p.

2. Amy Shirong Lu. The Many Faces of Internationalization in Japanese Anime. Animation: an interdisciplinary journal. URL: https://www.researchgate.net/publication/215595104_The_Many_Faces_of_Internationalization_in_Japanese_Anime

ПРОБЛЕМАТИКА ЗДОБУВАННЯ ЗНАНЬ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ВТРАТА МОТИВАЦІЇ ЧИ НЕПРАВИЛЬНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ?

Мігрін Б. О.

курсант

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

В сучасному суспільстві, ми можемо побачити один із головних чинників, який наносить найбільший шкоду для будування нашого світлого майбутнього, якого кожен із нас бажає. І це зовсім не економічний фундамент держави, не політичні погляди громадян і політичних угруповань, не внутрішня безпека правлячого режиму, а втрата дуже великої кількості дорогих кадрів, які могли би змінити ситуацію в кожній сфері до яких вони мають талант, або бажання

змінити положення діл на краще. Якщо, ми розглянемо ситуацію країн в світі та поспілкуємося з іноземцями, то можемо виявити, що проблема у недостатності досвідчених та освічених людей, які можуть змінити ситуацію в країні та покращити ситуацію в тих проблемах, які негайно потребують вирішення та прийняття рішення щодо цих казусів.

А для того, щоб такі люди з'явилися необхідна правильна система, яка буде направляти та заохочувати їх для підвищення ефективності й бажання творити. І більш всього для цього слугує наука педагогіка, що необхідна для подання молодому поколінню знань, які напряду впливають на майбутнє кожної сфери життєдіяльності та законів цього світу.

Сама наука пов'язана з багатьма предметами навчальних дисциплін: філософією, соціологією, естетикою, психологією, анатомією, фізіологією, економікою, етнологією, педіатрією, кібернетикою та багатьма іншими важливими науками, що мають свій вплив на саму науку педагогіку [1, с. 17]. Тому кожна наука є і буде важливою для більш правильного виховання нового покоління та збагачення їх знаннями, які будуть необхідні їм для покращення свого життя та життя оточуючих, але ми стикаємося з проблемою, що здобувачі знань будь-якого закладу іноді втрачають бажання вчитися та здобувати необхідні для існування знання.

І це не просто не слова, що діти та молодь не бажає навчатися. В кожному закладі освіти, де навчався кожний із нас, ми зустрілися із дітьми, що не мали будь-якого бажання отримувати знання й змінювати своє положення у колективі. Придивляючись за ними, можна зробити умовивід, що вони втратили будь-яке бажання пізнавати нове, намагались створити інноваційне, змінити до себе ставлення однолітків і педагогів. Через втрату цього бажання та проблем, педагогіка потребує їх приписувати до *важковиховуваних* і намагається їх перевиховувати шляхом багатолітнього й важкого шляху, а також поділяючи їх на чотири ступені. Розбираючись у цій проблемі ми можемо погодитися із думкою англійського соціаліста-утопіста Роберта Оуена, що асоціаційна, злочинна поведінка індивіда залежить не від нього, а від системи, в якій він виховувався [2, с. 217]. І ці чинники виникають не тільки від неблагополучної сім'ї, низької культури, а також і від педагогів, які мають також недостатній рівень культурності й виховання. Таким чином, можна цілком правильно сказати, що проблема виникає не тільки з сторони здобувача знання, а з педагога й самої системи освіти, яка також принижує їх самих.

Тому роздивившись цю ситуацію з різних боків, виникає потреба признати, що бажання здобувати знання зникає не тільки через «розвинену потребу пізнання навколишнього світу», а й через недбале ставлення педагога до факторів, що також впливають на здатність

здобувача отримувати необхідні пізнання у розумінні світу. Також, кількість матеріалу, що надається педагогами, впливає на інтерес та бажання до знань, які подаються в будь-якому закладі та педагогом. Заглиблюючись далі у цей прецедент, виникає також думка, що в результаті психологічного і соціологічного впливу здобувачі втрачають не тільки бажання отримання нового, а й бажання зовсім перестати існувати в цьому середовищі, оскільки за останній час можна побачити, що збільшилось кількості випадків булінгу як серед здобувачів одне одного, так і педагога до здобувача. Тому чинники, неможливо приховати, оскільки кожен рік все більше у дітей зникає бажання вчитися в закладах освіти, а не здобувати знання.

Аби розібратися точніше, що спричиняє виникненню такої проблеми, необхідно подивитися на процес здобування знання в закладах освіти з багатьох ракурсів, а зрозумівши звідки зароджується ця проблема, осмислити чому вона виникає. А сама проблема виникає, через не повноцінну систему освіти, яка була ухвалена в багатьох країнах світу, та пригнічення з образами над здобувачем, яке виникає під час спілкування з однолітками та самим процесом пізнання нового матеріалу. Кожен здобувач, хоч раз стикався з такою проблемою на своєму шляху, коли приходячи в заклад освіти, ми бачимо сірість однотипності днів, булінгу серед здобувачів, стресу через розчарування у людях чи ситуаціях, які виникають під час навчання, а також звичайного стресу і проблем в спілкуванні та багато інших чинників, які можуть призвести до виникнення ригідності, яка веде перерости у стрес та розлад. Такі наслідки, змінюють бажання ходити в загальноосвітні заклади на небажання вчитися та переводять отримувача знань у режим автономної життєдіяльності, яка являє собою життя звичками, які замінюють бажання на просту потребу виконувати дії, які знаходяться на підсвідому рівні. Тому, аби не переходити в такий режим життя людина і повинна розвиватися та самовдосконалюватись й змінюватись, аби залишатися живим організмом, а не об'єктом, котрий веде своє існування лише звичками та на підсвідому рівні.

А основним фактором, що призводить до становлення таких людей стає небажання отримувати знання, яке виникає після небажання ходити в закладах освіти, а також проблеми на психологічному й соціальному рівні, що призводять виникнення обох негативних почуттів. Таким чином, сама система освіти призводить до того, що здобувачі знань можуть втрати спочатку бажання ходити в заклади, а потім і зовсім вдосконалюватись задля покращення благоустрою оточуючих та свого. Тому, метод передачі знань, спілкування здобувачів одне з одним, відношення як педагога до учнів, так і учнів до свого просвітителя, підтримка та «створення другої сім'ї» відіграє важливу роль у боротьбі

з небажанням вчитися та заохоченням до навчання. Але, в сьогоденні ми можемо спостерігати, що існують проблеми, наприклад: розподілу здобувачів на категорії, таких як «відмінники» й «важковиховувані»; низько культурне відношення педагога до своїх здобувачів; булінг серед однолітків та відносини засновані на перевазі однієї групи над іншою; однотипність та великий об'єм інформації, який повинен знати кожен, призводять до розчарування й приниженого відчуття у внутрішньому світі людини.

Приводячи такі приклади, можна зробити, що задля збереження бажання отримувати нові знання та отримання досвідчених та кваліфікованих людей, необхідне взаємне бажання як педагога, щоб передати знання і правильно виховувати свого учня, так і здобувача, шукати підтримку і бажання отримувати просвітлення від свого наставника. Але для цього необхідно відійти від принципу фактичного насадження отримування, а дійсно перейти до правильної передачі знань, яка буде поєднувати у собі не лише принципи, що дає нам Волкова, а також новий принцип. Принцип *просвітлення*, що ставить перед собою ціль не просте вивчення матеріалу з книжок та інших джерел, а навчання здобувача освіти, застосовувати ці задля просвітлення інших та перетворення науки на мистецтво творення інноваційних та ефективних речей, що можуть принести користь суспільству та розповсюдити бажання до нових горизонтів і нових можливостей.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Видавничий центр << Академія >>, 2002 – 576 с. (Альма-матер).
2. Волкова Н.П. Педагогіка для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Видавничий центр << Академія >>, 2002 – 576 с. (Альма-матер).
3. Дуг Лемов. Майстерність вчителя. перевірені методики видатних викладачів, 2010 – 416 с.
4. Пітер Грей. Свобода вчитися. Гра проти школи. 2016 – 336 с.

ГРА У СВІТОБАЧЕННІ МИСЛИТЕЛІВ ХІХ – ХХ СТ.

Мовчан Н. А.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського рівня)

спеціальності 034 Культурологія

*Науковий керівник: **Казначесва Л. М.***

кандидат історичних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

Теоретичне обґрунтування дослідження гри, розкриття її потенціалу, функції в соціальному процесі сьогодні є доволі репрезентативним, і водночас постійно знаходиться в стадії розробки. Проблеми походження, сутності та будови гри, умов та механізмів її становлення та розвитку, зв'язку з іншими видами людської діяльності – ці та інші питання були і залишаються в центрі уваги представників найрізноманітніших галузей знань – філософії, соціології, культурології, педагогіки, психології, фізіології та ін. І важливим для вивчення різних аспектів гри є звернення до концепцій найвидатніших мислителів XIX – XX ст., котрі приділили значну увагу дослідженню феномену гри і виходили із тези, що ігрові елементи присутні майже у всіх галузях культури: «Homo ludens невіддільний від homo faber та homo politicus» [6].

Одним із перших, хто порушив усталеність традиційних інтерпретацій та вивів розуміння гри на інший рівень презентації був німецький філософ Ф. Ніцше. Гра в текстах Ф. Ніцше знає трансгресивних змін, виходячи за ті межі, що були окреслені для неї раніше, вона сконцентрована навколо тем переоцінки цінностей, становлення надлюдини та сприйняття гри як гри в житті. Мислитель не лише розширив межі розуміння самого цього феномену, але й кинув виклик соціальному та моральному укладу тогочасного суспільства. Гру у філософії Ф. Ніцше можна уявити інструментом для розкриття ігрового потенціалу особистості, яка здатна на вчинок – піднятися над суспільною мораллю, розігруючи буття як таке, граючи в житті.

У праці «Так казав Заратустра» з перших сторінок Ф. Ніцше апелює до поняття «гра»: «Дитина – це невинність і забуття, новий початок, гра, колесо, що крутиться само собою...» [4]. Гра у Ф. Ніцше є провісником нових починань, що беруть участь в утворенні нових цінностей. З іншого боку, гра виступає ніби інструментом, за допомогою якого автор намагається надати певної легкості своїм поглядам та позиціям, гру тут можна вважати всюдисушою. Мислитель міркує: «Насправді ж із нами постійно хтось грається» [3]. Ф. Ніцше закликає до розкріпачення ігрового потенціалу особистості, бо за його допомогою людина здатна стати над суспільною мораллю. Мислитель відводить грі важливу роль, закликаючи в ігровій формі подолати мораль та засади. У праці Ф. Ніцше «Есе Homo»

можна зустріти підхід до гри як до одного із способів розв'язання складних екзистенційних завдань, а у роботі «По той бік добра і зла» саме за допомогою ігрової основи відбувається звільнення людини.

У творчості іспанського мислителя Хосе Ортеги-і-Гассета тема гри розглядається у контексті актуалізації однієї із центральних тем його творчості – теми культури. У роботі «Дегуманізація мистецтва» автор стурбований долею сучасної культури, кризовим буттям особистості в умовах «масового суспільства» [5]. Шлях порятунку культури він бачить у збереженні духовних цінностей аристократичної еліти. А життя видатних людей, на думку мислителя, зосереджене у сфері ігрової діяльності. Гра, таким чином, замінює звичайне і звичне життя мас, його утилітаристський настрій, вульгарне буття.

Автор простежує різні орієнтири на гру: як невід'ємної частини культури, культури минулих «піднесених епох», як частини елітарної культури сучасності, із високим рівнем закритості, як один із способів протистояння, можливо, висміювання сучасної буденності та вульгарності людського буття.

Х. Ортега-і-Гассет, створюючи свої роботи у культурному просторі ХХ ст., вважав сучасну гру фальшкою, сурогатом, що зберіг у первозданному вигляді тільки спортивний елемент суперництва, ігри насправді ж, на його думку, – нецікаві, вони порожні та обмежені. Філософ вважає, що в сучасній культурі ігровий елемент зникає, що сучасне суспільство не здатне створити якісної гри, що зникнення гри в сучасній культурі веде до її руйнування.

Тема гри є однією з важливих складових у творчості німецького письменника-мислителя Германа Гессе. У його «Нарцисі та Гольдмунді» головний герой, граючись, пізнає науку кохання і, одночасно, пізнає світ саме так, як властиво тільки йому. А в «Грі в бісер» сама гра стає засобом збереження культурних цінностей минулого. Гра у творчості Г. Гессе не ґрунтується на абсолютному свавіллі, а виявляється підкореною дисципліні та якимось вищим принципам, закладеним у культурі. Суттю ігрового процесу гри в бісер є саме співвідношення і приведення ніби до спільного знаменника різних ідей і понять, що виникали за довгу духовну історію людства [2]. Автор робить застереження про те, що як ідея гра існувала завжди і є невід'ємною від духовної історії людства: гра в бісер у Г. Гессе свого роду – метафора самої культури. Це роздуми про культурне існування, про дозволеність зберігати інтелектуальність, душевність у світі гри.

Концепція ігрової генези культури викладена у праці німецького філософа Ейгена Фінка «Основні феномени людського буття» [6]. Для нього гра – це, перш за все, один з п'яти основних феноменів людського буття (поряд зі смертю, працею, пануванням та любов'ю), який являє

собою спосіб спілкування з можливим і несправжнім, народженим здатністю людини фантазувати. Філософ закріплює за грою статус одного з найважливіших способів осмислення буття людини, що пронизує усе життя людини. Оволодіння грою істотно визначає буттєвий склад людини, ігрові аспекти супроводжують її усе життя і допомагають їй зрозуміти сутність існування.

Е. Фінк вважає, що гра є найважливішим способом втілити людську діяльність, який не властивий представникам фауни: лише людина має фантазію, якою користується під час трансформації навколишнього середовища. Фантазія і є основою гри, з допомогою якої здійснюються духовні можливості культури. Здатність нестандартно мислити, фантазувати проявляється, як здатність управляти уявним і властива лише людині. У ході гри, основою якої є фантазія, людина реалізує високий духовний потенціал. Таким чином відбувається розуміння піднесення людини над світом культури, отже – так народжується нова культура.

Цілісно ігрова культура вперше була сформульована нідерландським істориком, філософом та дослідником культури Йоганом Гейзінгою у праці «*Nomo ludens*. Стаття з історії культури». Гру в рамках своєї концепції Й. Гейзінга розцінював як культурно-історичну універсалію. Дослідник міркував про ігровий характер мистецтва як спонтанної діяльності, яка приємна сама по собі й незалежна від будь-якої мети. З погляду дослідника, гра набагато старша за культуру, бо поняття культури передбачає людську спільноту, а гра властива і тваринам. Гра переходить межі суто біологічної, або суто фізичної діяльності, тому що вже у своїх найпростіших формах, зокрема й у житті тварин, гра є чимось більшим, чим фізіологічне явище чи психічна реакція. На думку Й. Гейзінги, у грі є щось, що виходить за межі безпосереднього прагнення до підтримки життя, сутність гри містить нематеріальне начало, вона належить до сфери ірраціонального – оскільки гра є і у тварин, і у людському світі, то вона, не може бути обґрунтована ніякими раціоналістичними зв'язками. Гра передує самій культурі, супроводжує й пронизує її від виникнення і досьогодення. Вона наявна в культурі як певна поведінка, відмінна від повсякденної поведінки в житті. Більше того – культура виникає у формі гри, культура спочатку розігрується. Гра є первинним, об'єктивно сприйнятим, конкретно визначеним фактом, тоді як культура є лише характеристикою, яку наше історичне судження прив'язує до цього випадку [1, с. 87].

Й. Гейзінга пропонує основні ознаки гри: свобода, вихід з повсякденного життя, замкненість, відособленість, гра встановлює порядок у житті й мистецтві, вона покликана естетизувати дійсність. Крім того, однією з найважливіших ознак гри є напруження та

безперечність й обов'язковість правил. Істотною ознакою гри є те, що гравці створюють нове співтовариство – групу, яка зберігає свій склад і після закінчення гри. На думку мислителя, основна функція гри, по суті, зводиться до двох аспектів: гра як боротьба за щось і показ цієї боротьби.

Отже, у працях видатних мислителів, письменників, філософів гра виступає об'єктом вивчення. Гра у філософії Ф. Ніцше є інструментом для привертання уваги до розірваності людського існування, за допомогою гри філософ намагається описати зневіру і занепад сучасного йому суспільства, закликаючи до переоцінки сталих цінностей. Іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет зазначив, що гра і культура – елітарні і доступні небагатьом. У творчості Г. Гессе гра підкоряється дисципліні та якимось вищим принципам, закладеним у культурі. Найбільш гостро відчували особливий статус гри в існуванні культури та особистості Е. Фінк та Й. Гейзінга, імена яких пов'язують з ґрунтовно розробленими та «людинорозмірними» концепціями гри у філософії ХХ ст.

Література:

1. Гейзінга Й. Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури / пер. з англ. О. Мокровольського. Київ : Основи, 1994.
2. Гессе Г. Гра в бісер: роман / пер. з нім. Є.О. Поповича. Харків : Фоліо, 2001.
3. Ніцше Ф. Весела наука. Харків: Фоліо, 2020.
4. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3781>
5. Ортега-і-Гассет Х. Дегуманізація мистецтва. Вибрані твори. Київ : Основи, 1994. С. 238-272.
6. Фінк Е. Основные феномены человеческого бытия. *Проблема человека в западной философии* / общ. ред. Ю.Н. Попова. Москва, 1998.

VIDEO BLOG OF A MODERN TEACHER OF THE MEDICAL UNIVERSITY AS A RESULT OF THE DIGITAL REVOLUTION IN EDUCATION

Bellary Nandini
Student
Scientific supervisor: Krupiei K. S.
PhD in Biology,
Senior Lecturer at the Department of Microbiology,
Virology and Immunology
Zaporizhzhia State Medical University
Zaporizhzhia, Ukraine

The creation of video blogs by educators in formal education institutions builds an educational domain aimed at student-centeredness, which will provide the future expert with outstanding knowledge outcomes and modern competencies.

In the circumstances of the COVID-19 pandemic, the efficiency of tutoring medical specialties to students increases with the widespread introduction of media technologies in medical universities. Creating excellence and informational video blogs obliges the teacher not only the skills and capabilities to use relevant software (exp., OBS Studio, FastStone Capture, Adobe Systems: Adobe Premiere Pro, Adobe After Effects, Adobe Photoshop, Adobe Audition), but also the experience of public speaking, scientific interviews, the desire to constantly develop public speaking that improves the program skills. Today, the use of video blogs in practical classes and to prepare for them is actively introduced in the study of foreign languages [1, p. 753]. The Students of the Department of Microbiology, Virology, and Immunology of ZSMU are interested in the blogging activities of teachers, so they are actively involved in creating quality videos and providing technical support to teachers.

Our video blogs aimed to highlight the main educational videos for medical students in the discipline of «Microbiology, Virology, and Immunology» and post them on YouTube video hosts.

The main characteristics of the blog providing the following: recommend convenient quality, accessibility, authorship, interactivity, and video archiving.

The first step to starting a video blog is overcoming fear. Unfortunately, many highly qualified research and teaching staff are unsure of their abilities, and emotional intelligence («Do I like the audience? Do I have enough rhetorical experience?», etc.). Therefore, the key to the success of a professional blogger is personal criteria (emotional culture, ability to regulate, feel and understand not only their emotional state, but also the audience), but to begin to develop them, you must dare to make the first video, finalize shortcomings and publish on the video platform.

In universities, multimedia support is the most important part, where the teacher covers all elements of the topic (lecture title, purpose, plan, introduction, lecture sections, conclusions, test / creative / discussion tasks, etc.). The presentation illustrates the materials presented by the teacher and promotes the formation of operational thinking style in students. There are many types of educational presentations (slide shows, text, animated schemes, reference signals, etc.), scientific publications on how to create them and form the structure of infographics. In the context of distance learning, many teachers post recordings of lectures and other forms of classes on YouTube. Watching this type of video often irritates the viewer (student) because the timing of the video contains fragments of organizational issues, poor Internet connection, etc. Video recording should be performed in a calm atmosphere, without unnecessary noise and distractions. The best way to record video with a presentation is to use screen recording programs (OBS Studio, FastStone Capture, etc.) with audio and video. The advantage of such programs is that you can temporarily pause video recording and then resume. If your teacher has basic skills in Adobe Premiere Pro, you can upload videos and crop unwanted snippets, or add other video and photo snippets to a specific video timeout code. Sound quality is also an important part of creating a video. Sound can completely change the perception of video, so it is desirable to record video from a loop microphone. An example of an educational video with a presentation of a teacher of our department without editing sound, brightness, contrast), which was made with screen recording in OBS Studio (camera quality 1280 x 720, microphone – buttonhole, omnidirectional) is given at [2].

The prospect of creating quality educational videos is mastering video editing programs (Adobe Premiere Pro, Adobe After Effects, Adobe Audition) and keying techniques (separation of static background (chromakey) from the object). The technology allows you to create almost any background and implement computer special effects. These programs can also be used to edit practical videos. An example of educational videos created by teachers of these technologies is given in the links [3, 4].

The next important step after creating a video is to upload it to a YouTube channel. When uploading a video, in addition to a concise informative title, you should make a description under the video, where you can highlight the main provisions of the video / plan (preferably with time codes) and specify the target audience. After two digressions under the video description, it is appropriate to present hashtags on the presented topic (for example, #Kingels #Moraxels #Acinetobacteria #Children'sDiseases #Commensals #GramnegativeBacteria), in order to increase the probability of watching the video at the request of viewers. It is also desirable to open access to comments when downloading the material, so that each viewer can highlight their opinion (even if this opinion is critical of the author), clarify with the author

of the video information on the topic, write recommendations, suggestions and more. Lastly, it should be noted that on the YouTube channel it is desirable to design attributes in the author's style: description of the channel, banner (upper part of the channel, the informativeness of which depends on its presentation); icon (personalizes the channel); original preview (screensaver for the video, the appearance of which determines the user's desire to switch to the YouTube channel). All these elements can be made in Adobe Photoshop, where you can install the desired extension.

Thus, the didactic value of educational video blogs is recognized by many teachers and students, so the study of software for creating and editing videos, continuous self-development, improving public speaking skills, and creating demonstration material in the presentation for the video should be an integral part of modern medical education.

References:

1. Dragomyretska O. Using video blogs as an extracurricular activity for international students at the initial phase of foreign language learning. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*. Volume 4, Issue 2. 2018. P. 752-760.

2. Krupiei K.S. KROK-1 / Microbiology, Virology and Immunology / Laboratory diagnostics of Staphylococcal infections. *Video consultation is intended for 3rd year students of medical faculties*, 30 July 2021, Zaporizhzhia: ZSMU. 2021. URL: <https://youtu.be/KHFUIWkuwSQ>

3. Крупей К.С. Кінгели, мораксели, ацинетобактерії: від коменсалів до патогенів. *Навчальний відеоматеріал призначений для студентів 3 курсу медичних факультетів*, 9 лютого 2022 р., м. Запоріжжя. Запоріжжя: ЗДМУ, 2022. URL: <https://youtu.be/e eo2ZoKeVqU>

4. Krupiei K.S. Gram Staining: Principle, Procedure and Interpretation. *Video consultation is intended for 3rd year students of medical faculties*, 23 September 2021, Zaporizhzhia: ZSMU. 2021. URL: <https://youtu.be/8jjnKCB89Sc>

РОЗВИТОК КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ У ПРОСТОРИ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРИЙ УКРАЇНИ

Плецан Х. В.

ORCID: 0000-0002-8179-7896

кандидат наук з державного управління, доцент

Навчально-науковий інститут

Київського національного університету культури і мистецтв

м. Київ, Україна

*«Той, хто по-справжньому любить свою Батьківщину,
з усякого погляду справжня людина...»*

В. Сухомлинський

Креативні індустрії реалізують можливість відкривати українську колоритність і самобутність для мандрівників. Синергетичний вимір культури і туризму у креативному просторі актуалізує потребу знайомства з культурою, культурними цінностями, креативними ініціативами, звичаями і традиціями кожного регіону, крізь призму культуротворчих процесів. Що й підтверджує актуальність дослідження культурного туризму.

Так, культура і туризм нерозривно пов'язані у креативному просторі. Відповідно до даних Всесвітньої туристичної організації, близько 40% туристів визначає ціль своєї подорожі на основі культурної пропозиції [8]. Збільшення інтересу до культурної унікальності народів, етносів та регіонів, їх унікальності сприяє динамічному розвитку подорожі з метою отримання нових знань, знайомства з культурою і розширення кругозору, встановлення нових культурних зав'язків у просторі креативних індустрій України.

Культурний туризм об'єднує в собі широкий спектр споживчої туристичної діяльності, яка формує розуміння відмінних характеристик окремої дестинації, будь то культурно-історична спадщина, сучасне мистецтво, повсякденний стиль життя, а також креативні ініціативи, що забезпечує доступність та інтерпретацію культури дестинації. На основі ретроспективного аналізу можемо стверджувати, що зв'язок між культурою і туризмом був віддавна в полі наукових дискусій, починаючи з 1980 років. З цього періоду розпочався процес ціленаправленого дослідження та осмислення впливу культури на туристичний сектор креативних індустрій, що стимулювало ряд факторів. Серед яких виокремимо: зріст рівня культурного капіталу, стимульований зростанням рівня освіти; стиль споживацької культури постмодерну, акцентуючи на людиноцентризмі; зріст значення нематеріальної культури та ролі іміджу та «атмосфери»; зріст мобільності, що забезпечує простіший доступ до інших культур; зріст доступності інформації про інші культури за допомогою нових

технологій; поява нових націй та регіонів, які прагнуть сконструювати та презентувати свою ідентичність; актуалізація проблеми фінансування культури, пов'язана зі зростом культурних потреб населення/кількості культурних інституцій [6, с. 7]. Відповідно зауважимо, що культурний ефект від туризму виражається у модифікації культурного збагачення і розвитку особистості, впливу культур, крос-культурної взаємодії, верениці культурних подій і культурної самосвідомості туристичної діяльності, що сприяє створенню нових якостей і мотивацій туриста.

Теоретичні осмислення публіцистично-наукової літератури дають можливість виокремити основні мотиви туристів у процесі культурних мандрівок, а саме: пізнання, комунікації, самореалізації, релаксації, соціального престижу. Водночас доречно з'ясувати практичне значення подорожі у культурологічному розвитку і світосприйнятті туриста. Зокрема такі, як: задоволення потреб у самоактуалізації; розширення горизонту знань і кругозору; збагачення культурними цінностями; формування ідеалів і зразків поведінки, стилів життя; відкриття і засвоєння нових знань про культуру; засвоєння соціальних і культурних норм; занурення в інший культурний контекст; реалізація розважально-релаксійного ефекту; підвищення рівня культурно-комунікативної взаємодії; розвиток творчого потенціалу туриста; збагачення духовного світу людини тощо [1; 3; 7]. Відповідно аналізуючи специфіку культурно-креативного простору, пропонуємо ввести поняття креативний мандрівник. Під яким розумітимемо особу, яка здійснює подорож з метою розширення вектору знань, творчої самореалізації, розвитку креативного потенціалу, поєднуючи відпочинок, нові враження та активізуючи потребу пізнання культурних цінностей. Розширення вектору культурологічних досліджень сприятиме збагаченню детермінантів креативного простору, розкриваючи культурно-філософське поняття як екзистенціальне самовизначення людини у сьогочасному культуротворчому процесі. Ця необхідність має бути реалізована у знайомстві з історією та культурою країни в архітектурних, музичних, живописних, фольклорних, театральних, унікальних традицій, звичаїв, способів і стилів життя місцевостей України.

В означеному контексті, дослідження специфіки попиту і пропозиції на туристичні поїздки з культурними цілями, дає можливість стверджувати, що в практику креативного простору ввійшло декілька видів культурного туризму. Мова йде про: *культурно-історичний* (інтерес до історії країни, відвідування історичних пам'яток і пам'ятних місць, тематичних лекцій з історії та інших заходів); *культурно-подієвий* (інтерес до старовинних традиційних або сучасних постановочних культурних заходів або «подій» (свят, фестивалів) і участь в них); *культурно-релігійний* (інтерес до релігії або релігій країни, відвідування

культурних споруд, місць паломництва, тематичні лекції з релігії, знайомство з релігійними звичаями, традиціями, обрядами); *культурно-археологічний* (інтерес до археології країни, відвідування пам'яток старовини, місць розкопок, участь в археологічних експедиціях); *культурно-етнографічний* (інтерес до культури етносу (народу і народності), об'єктів, предметів, явищ етнічної культури, побуту костому, мови, фольклору, традицій і звичаїв, етнічної творчості); *культурно-етнічний* (відвідування батьківщини предків, знайомство з культурною спадщиною свого споконвічного народу, етнічних заповідних територій, етнічних тематичних парків); *культурно-антропологічний* (інтерес до представника етносу в розвитку, з точки зору еволюції; відвідування країни з метою знайомства з сучасною «живою культурою»); *культурно-екологічний* (інтерес до взаємодії природи і культури, до природно-культурних пам'яток, відвідування природно-культурних ансамблів, участь в культурно-екологічних програмах) [3; 4]. Відповідно нові виклики сьогодення вимагають нестандартних рішень.

Нині можемо спостерігати справжній бум виникнення великих і малих тематичних місць (подієвих, музичних, театральних, гастрономічних тощо). Культуровані на основі культури ідеальні виміри простору перетворюють туристичну мандрівку на яскраву культурно-історичну подію. При цьому пріоритетну роль відіграє унікальність кожної місцини та формування культурного брендингу. Важливо, щоб культурні бренди ґрунтувались на історико-культурних особливостях, видатних особистостях, пам'ятках або на історико-культурних подіях, які мають відношення не тільки до культури і історії цього регіону, але і мають величезну вагу в історико-культурній спадщині. Особливо важлива роль у формуванні регіональних культурних брендів належить місцевим бібліотекам, архівам, театрам, музеям, креативним просторам, які реалізують можливість представлення культурно-історичного, природного та туристичного потенціалу місцевості [1]. Оскільки креативні мандрівники все частіше відмовляються від традиційних місць відпочинку і обирають атмосферні, колоритні місця з історією, потенціалом культурної спадщини регіонів, країни.

Цікавим є досвід крос-культурних вражень та емоційного насичення культурної столиці України, міста Львова. Де креативний мандрівник має можливість познайомитись з багатою культурною спадщиною древнього і колоритного міста. У Комплексній стратегії розвитку Львова до 2025 розкриті вектори культурного, креативного, економічного, соціального та інвестиційно привабливого розвитку Акцентуючи увагу на тому, що Львів – це місто традицій, культури й освіти, де питанням культури та туризму відведено ключові позиції [4]. Водночас креативних мандрівників приваблюють інноваційні креативні простори м. Львова.

До прикладу такі, як: «!FESTrepublic», «Фабрика повидла», «Lem Station», бізнес центр «Промисловий», бізнес-сіті «Технопарк», IT-простори тощо [7], де поєднується культурний розвиток з креативними ініціативами, відпочинком і пізнанням культурних цінностей.

Гранично вагоме у цьому контексті поєднання креативності і місць проживання, що відображено у феномені «Baukultur». Як зазначено у Декларації країн-учасниць Європейської культурної конвенції (м. Давос, 2018 рік) «Baukultur» потрібно розуміти як культура середовища проживання. Залучення ресурсів креативних індустрій дає змогу містам органічно популяризувати культурний туризм, вписуючи традиційний культурний спадок території у нові урбаністичні практики, інтегрувати архітектурні форми в природне довкілля задля створення комфортних та інклюзивних просторів, передбачати потреби наступних поколінь [2]. Цікавим прикладом для нашого дослідження є наскельна фортеця-місто і заповідник Густань. Тут відбуваються культурно-креативні трансформації крізь призму фестивалів, ярмарків, креативні ініціативи, воркшопи, креативні простори. Як результат, кількість креативних мандрівників зростає швидкими темпами. Найяскравішим і привабливим для креативного мандрівника є фестиваль з однойменною назвою «Ту Стань!». Зазначений фестиваль проводиться з 2006 року і є визначений найстарішим історичним в Україні фестивалем. Протягом трьох днів давньоукраїнське місто-фортеця в селі Урич, на території якого відбувається дійство, повністю оживає та наповнюється яскравою сумішшю барв, звуків та ароматів древності. Вуличні музики, середньовічна кухня, стрільба з луків та арбалетів, ремісничі майстер-класи, нічні етнотанці та, звісно, традиційні лицарські турніри і видовищний нічний штурм фортець – ось основні компоненти цього дивовижного фестивалю [5]. Головною відмінністю «Ту Стань!» від інших фестивалів є участь глядачів у всіх елементах фестивалю.

Підсумовуючи вищезазначене зауважимо, що культурний туризм з унікальними, колоритними та креативних туристичними маршрутами сприяє творчій реалізації креативних мандрівників, реалізує можливість долучитись до історико-культурних процесів та якнайкраще познайомитись з усією неповторністю українських звичаїв, обрядів, традицій, культури, українською самобутністю та забезпечує розвиток креативних індустрій України загалом.

Література:

1. Дичковський С. І. Нові тенденції культурного туризму в парадигмі діджитал-ейч від індустрії вражень до культурного брендування. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. Вип. 4. 24-31.

2. Креативні міста. *Методичні рекомендації щодо приєднання українських міст до Мережі креативних міст ЮНЕСКО*. Київ, 2019. 14 с.
3. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності. Вилучено з http://www.tourlib.net/statti_ukr/kuzmuk.htm.
4. *Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України*. Вилучено з <https://mkp.gov.ua/> (дата звернення 20.03.2022).
5. *Офіційний сайт Тустань. Місто – фортеця*. Вилучено з http://tustan.ua/tu-stan_(дата звернення 20.03.2022).
6. Сприяння розвитку культури в Україні: дослідження зв'язків культурно-мистецької сфери та туристичної привабливості територій. *Український культурний фонд*. Львів. 2020. 200 с.
7. Щеглюк С. Д. Активізація культурного туризму як драйвера розвитку креативної індустрії України. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції «Туристичний бізнес: сучасні тренди та стратегії розвитку» (КНЕУ, 16 березн. 2018)*. Київ. 2018. 204-209.
8. World Tourism Organization (2018), *Tourism and Culture S Madrid*, DOI, 2018. Вилучено з unwto.org/doi/book/10.18111/9789284418978 (дата звернення 20.03.2022).

ГРИМ ЯК МЕХАНІЗМ УСВІДОМЛЕННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Проскуракова О. В.

*викладач кафедри майстерності актора,
аспірант кафедри культурології
Науковий керівник: **Панков Г. Д.**
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри культурології
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна*

Мистецтво гриму протягом своєї багатомісячної історії зазнало багато трансформацій. Але незмінним залишається активне використання його не тільки на сцені, але й у повсякденному житті (мейк-ап).

З давніх часів, люди прагнули до прикрашання свого тіла найрізноманітнішими засобами: татування, шрамування, пірсинг, гримування та мистецтво мейк-апу. Зазвичай, ці поняття пов'язують з жіночими образами та ідеалами краси, але історія доводить, що і чоловіки звертаються до цього способу вираження себе. Але, як відомо,

за цим стоїть не тільки задоволення естетичної функції, але й проблема репрезентації себе у соціумі. Тобто, за допомогою гриму людина може ідентифікувати себе. Мова йде про акт зачислення себе чи інших до якоїсь конкретної спільності, групи або класу, чи певного ідеалу (образу, зразку). Етнічна приналежність, вік, етап розвитку, мова, склад сім'ї, навіть, місце проживання, могло бути відображене та «закодоване» на тілі певними знаками-символами, гримом. У якості механізмів, що допомагають відтворювати такі «висловлювання» процесу ідентифікації, часто виступає перформативність. Таким чином, мистецтво гриму виступає не просто повідомленням, а дійством самопрезентації, елементом власної презентації. Перехід з одного акту якогось дійства на інший, зазвичай супроводжується певними перформативними практиками, такими як ритуали, що підпорядкований звичаям та канонам. Зауважимо, що для чоловіків нанесення гриму часто пов'язано з воєнними діями, або підготовкою до них. Такий грим прийнято називати «бойовий раскрас». Так, наприклад, чоловіки племені Сурма (Ефіопія), для проведення дуелей на палицях донго, розфарбовували своє тіло орнаментом. Розташуванням ліній акцентують увагу на фізичній формі учасника, підкреслюючи свої переваги перед жіночою половиною плем'я. Тому, що у разі перемоги, у зазвичай важкому бою, переможець не тільки вшановується своїм успіхом перед спільнотою, а й може обрати собі дружину. У повсякденному житті, чоловіка такого плем'я можна ідентифікувати за незвичними лініями уздовж всього тіла. Такий розкрас традиційно виконується білим кольором, горизонтальні лінії переплітаються. Цей незвичний орнамент символізує окуви, якими скований чоловік. Це пов'язано з віруванням плем'я. За повір'ям, бог смерті, що зветься Ямде, вселяє у чоловіка своїх непокірних духів. І відтоді, чоловіче тіло стає земними окувами цього духа. Саме в такий спосіб розвивається «мова гриму», де кожна лінія проведена, для того, щоб передати певну інформацію. Людина прагне ідентифікувати себе та оточуючих, дізнатися більше про співрозмовника, чи майбутнього чоловіка. Тіло виступає певним «паспортом», з якого глядач може зчитати, «закодовану» інформацію, наприклад, про приналежність людини до певної спільноти тощо. Так, чоловіки племені Шиллук із Судану прикрашають чоло ланцюжком з округлих шрамів, а чоловіків племені Тава із Заїру можна впізнати за низькою довгих смуг, що перетинають щоки та чоло. Йдеться про усвідомлення себе, як члена певної групи, усвідомлення приналежності себе до громади, і навпаки, підтвердження та визнання особи іншими членами групи, що не менш важливе. Одним з перших таких татуювань прийнято вважати та-моко (моко) – татуювання народів маорі, виконано у техніці шрамування, що вказувало на статус людини, та дозволяє

увійти у «родовідне дерево» свого племені. Кожна лінія такого гриму несе велику змістовну навантаження.

Також, для персоніфікації грим використовували північно-американські індіанці. Було популярним залишати такі візерунки і на худобі, зокрема на конях. Деякі символи, ми можемо зустріти вкрай рідко, тому що, такі лінії індіанець міг нанести на себе тільки після перемоги, як нагороду за певні відзнаки, символ досягнень. Хочемо зауважити, що кольорова гама відігравала не менш важливу роль, ніж символи, їх розташування та кількість. Таким чином, наприклад, червоні лінії позначали кров та смерть, а також перемогу у бою, а у мирні часи – красу та багатство. Ці знання передавалися з покоління у покоління. Пізніше індіанці починають розфарбовувати своє тіло, або його окремі частини, не тільки задля задоволення даної функції та залякування противника, але й у якості «камуфляжу».

Що стосується сьогодення, ми можемо помітити, що незважаючи на соціокультурні зміни, грим не втрачає свою функцію соціокультурної ідентичності. Наприклад, у сучасній культурі грим часто використовує молодь, як певний атрибут тієї чи іншої субкультури. Наприклад, «готи» – специфічний похмурий образ підкреслюється яскравим макіяжем у чорно-білих тонах. Тон обличчя ближчий до білого, підкреслює блідість. Затемнені сірим, або чорним вилиці, брови тонкі та чорні, очі зазвичай підкреслені чорним олівцем, тіні в ахроматичному кольоровому спектрі, на губах чорна помада. Такий макіяж, зазвичай виконують за схемою «похмурого» або «сумного» обличчя. Таким чином, кожна окремо взята субкультура диктує не тільки систему цінностей, манеру поведінки, мову, але й формує та розвиває свій неповторний імідж, важливим елементом якого є грим.

Таким чином, грим постає перед нами не просто артефактом культури. Він являє собою певний знак, створюючи складну знакову систему, що є одним із провідних механізмів усвідомлення та здійснення соціокультурної ідентичності особистості. Окрім того, ототожнюючи себе з культурним взірцем, формується і закріплюється культурний образ, що може розкривати характер часу і суспільства. Отже, грим, як культурний код, формує за допомогою ідентифікації культуру тілесності.

СЛОВА «ЕТНІЧНИЙ», «НАРОДНИЙ», «ФОЛЬКЛОРНИЙ» В ХАРАКТЕРИСТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Рибченко О. Г.

orcid.org/0000-0002-6253-9218

аспірант кафедри теорії та історії мистецтва

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

м. Київ, Україна

Українська стилістика формувалася на основі багатой культурної спадщини, а саме: побутові традиції, самобутній колорит календарних свят, обрядові звичаї, традиційні сільські розваги, символи і реліквії, творчість народних ремесел (декор тканини, кераміки, вишивка). Також слід згадати народні прикмети, первісну поезію народу, вечорниці, гуляння, ворожіння та інші обряди, вірування у міфічні створіння, народні ігри та пісні. Цей перелік – багатотомова спадщина українського народу, яка є джерелом натхнення для митців різного спрямування, і сценографія не є виключенням.

Основною відмінністю стенографічного мистецтва є поєднання художніх систем, що всебічно охоплюють і відтворюють режисерський задум та ідею твору засобами живопису, музики, костюма, пластики, жестикуляції та мови. У сукупності ці системи утворюють масштабний театральний простір, досліджуючи який можна скласти уявлення про творче середовище того чи іншого періоду. Не аби якого значення для виявлення національних рис театру належить сукупності таких ознак і особливостей, що притаманні лише певній території і відрізняють її від інших сусідніх народів, надаючи характерного українського колориту.

Серед театральних художників, які творили театр нової доби, виділялися амбітними і революційними ідеями і працювали в тогочасних провідних театрах Києва та Харкова, були Михайло Бойчук, Анатоль Петрицький, Вадим Меллер, Матвій Драк, Олександра Екстер, Марк Епштейн, Костя Єлева, Борис Косарев, Василь Кричевський, Фавст Лопатинський, Майя Симашкевич, Олександра Хвостенка-Хвостова, Валентин Шкляєв та ін.

Слова «етнічний», «народний», «фольклорний» можна вважати синонімами, які характеризують традиції в певній місцевості, окреслюючи спільну мову, звичаї, споріднені образно-візуальні рішення та мотиви, саме до них звертались українські митці театру, щоб яскравіше і виразніше передати культурний код нації.

Мова стенографічного мистецтва це гармонійне поєднання певних систем, які перевіряють задум режисера, драматурга і художника у єдине дійство. Це свідомо і підсвідомо діє на глядача системами – візуально: світло, колір і форма, аудіо: взаємодія звуків і тиші, моторика: тіло актора і його психічне наповнення, через знак і символ, вербально і не вербально комунікує з глядачем.

Щоб зрозуміти масштабний театральний простір в Україні початку ХХ ст. звернемося до аналізу творчості театру «Березіль», головним режисером якого був Лесь Курбас. Саме Курбасу вдалося створити навколо себе таке театральне середовище, що мало б виховати нових революційних митців, спрямувати їхній погляд в авангардне русло, також вдалося створити такий потужний український вектор розвитку мистецтва, який вкарбувався в світову систему цінностей.

Цікаво, що в науковому середовищі сценографія розглядалась як напрямок мистецтва, або окремо вивчалась біографія певних митців – режисерів, драматургів, художників. А от вивчення самого поняття театр, через призму народної традиції, символіки, знаку – це і є важливим актуальним питанням, яке ще треба глибоко і детально досліджувати. Адже кожна нація несе в своїй культурі концентрацію мотивів і елементів традиційної орнаментики і символіки, що має для цього народу вагомое сакральне значення. На прикладі театральних вистав поч. ХХ ст. можна дуже потужно дослідити цю тему, звернувшись до аналізу архівних матеріалів, періодичних видань зазначеного часу, фото, нарисів та спогадів.

Дослідивши художній образ, символіку, орнаментуку, мотиви й елементи народної творчості у виставах театру «Березіль», можна скласти уявлення про активне звертання митців до національних рис, постійне використання в спектаклях народних ознак і особливостей, що притаманні лише нашій території і відрізняють її від інших сусідніх народів. Слова фольклорний, етнічний можна вважати синонімами, які характеризують традиції українського мистецтва, з своєю мовою, звичаями, обрядами, образними знаками і символами, як основних елементів аналізу творчості провідних митців в українській сценографії поч. ХХ ст.

СПРИЙНЯТТЯ СХІДНОЇ ВІЙНИ (1853-1856) В ІСПАНСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТУ ХУАНА ДЕ КІРОГІ «ІСПАНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СХІДНЕ ПИТАННЯ» (1855)

Розлуцька С. Б.

аспірантка програми Історія та археологія

Український католицький університет

м. Львів, Україна

У 1833 році, після встановлення в Іспанії ліберального режиму, Російська імперія, з її консервативно-абсолютистським поглядом на ведення політики, розірвала дипломатичні стосунки з цим піренейським королівством. Офіційні відносини між державами було відновлено лише у 1856 р. Через відсутність офіційних дипломатичних стосунків іспанці отримували обмежену інформацію про Російську імперію. Зазвичай, джерелами таких відомостей були преса, іноземні видання та література, подорожні записки. Подією, яка активізувала взаємне зацікавлення обох держав стала Східна або Кримська війна (1853-1856), підтвердженням чому є жваві дискусії іспанських інтелектуалів на сторінках публіцистичних видань.

Незважаючи на старання, які союзні війська та Росія застосували для залучення іспанців до війни, Іспанське королівство притримувалося нейтралітету. Таку позицію можна пояснити внутрішньо- та зовнішньополітичними проблемами країни: небезпека з боку карлістів, слабкість внутрішньої адміністрації країни, необхідність реорганізації армії для захисту африканських та заморських володінь Іспанії [4, сс. 82-83]. Спротив щодо безпосереднього втручання в конфлікт також висловлювала і громадська думка всередині Іспанії.

Загалом, в той час, в іспанському суспільстві існувало дві точки зору щодо Кримської війни. По-перше, це середовище інтелектуалів, що визначалось прихильним ставленням до альянсу Англії і Франції, через те, що останні запевняли у своїй допомозі при вирішенні кубинського питання та були економічними і політичними партнерами королівства. По-друге, група авторів, які вважали, що підтримка Росії поверне Іспанії її колишній статус як однієї із провідних держав тогочасної Європи [1, сс. 45-46]. Навряд чи ті іспанці, що зайняли проросійську позицію були русофілами. Радше йдеться про те, що вони вбачали реальну причину війни не в захисті Османської імперії від «варварської» Росії, але в тому, щоб «виштовхнути» останню з Європи [1, сс. 49-50].

Найбільш відомим представником проросійської позиції в Іспанії був майор піхоти, професійний військовий, топограф – Хуан де Кірога (1827-

1900), який описав свої думки в книзі «Іспанський погляд на Східне питання».

У своїй книзі іспанець намагається деконструювати популярне у той час твердження про варварську природу Росії та її нецивілізованість. Він зауважує, що саме завдяки росіянам провінції північного Причорномор'я почали рясніти ознаками «прогресивної цивілізації» [5, с. 6]. На його думку, образ російського варварства є ніщо інше як західноєвропейська пропаганда [5, с. 7].

Оцінюючи військову підготовку та стратегію обох сторін іспанський офіцер визнає, що поразка росіян дійсно полягала в ряді внутрішніх проблем та браку модернізації. Серед переліку таких проблем Хуан де Кірога виділив наступні моменти: чисельність війська, погані шляхи комунікації, відсутність патріотичного спротиву татарського населення, недостатня захищеність Севастополя, вбогість ресурсів, несприятливі кліматичні умови [5, с. 32].

Ще одним важливим аспектом в описі Східної війни, на думку Хуана де Кіроги, є намагання європейської суспільної думки очорнити образ російського солдата, описуючи його як приниженого раба, а російських офіцерів, своєю чергою, як розпусних невігласів [5, сс. 41-42]. Кірога був не єдиним іспанцем, хто намагався виправити таке уявлення про російського військового. Його попередником можемо вважати іншого іспанського офіцера, учасника Кавказької війни (1817-1864) – Хуана ван Галена (1788-1864) [7, с. 284].

У протилежність російському солдату перед читачами конструюється негативний образ французьких та англійських військових. Найперше, Хуан де Кірога звинувачує союзницькі загони в руйнуванні та грабуванні торговельних міст Азовського моря, що до їх приходу вирізнялись багатством та цивілізацією. Наводячи такі приклади жорстокості, іспанський офіцер намагався дискредитувати образ Франції та Англії як провідних носіїв цивілізації [5, с. 62].

Здавалося б географічне розташування Іспанії на південному заході Європи мала б автоматично визначити її геополітичну позицію, а саме прихильність до союзних військ Франції та Англії. Однак Іспанське королівство обрало нейтралітет, хоча й продовжувало загравати з обома сторонами чи то в питаннях торгівлі, чи потенційного надання військової допомоги.

Видається, що найпростішим способом пояснити ідеї Хуана де Кіроги було б зарахувати його до групи іспанських консерваторів. Однак при уважному аналізі біографії іспанського офіцера з'ясується, що за своїми політичними переконаннями він був лібералом [2]. Проте чи справді в його тексті йдеться про прихильність до Російської імперії, а чи про неприязнь до Франції та Англії?

На середину XIX століття Іспанія не входила до числа держав, що диктували порядок на світовій геополітичній арені. Однак частина іспанських інтелектуалів усе-ще перебували під впливом імперської традиції ранньої модерності, коли монархія Габсбургів була одним із домінантних центрів Західної Європи та світу. Ці автори старалися реабілітувати зовнішній образ Іспанії, що сприймалася більш успішними сусідами як екзотична, варварська, приречена на занепад держава. Незважаючи на всі старання, орієнталізований образ Іспанії продовжував продукуватись європейцями. Хуан де Кірога вважав, що саме французькі та англійські автори утвердили романтизований образ Іспанії [5, с. 96].

Окрім іміджевих конструктів, ще однією причиною недовіри до країн-союзниць була їхня нерішучість в питаннях підтримки Іспанії та її права володіння Антильськими островами в протистоянні з США. Англія та Франція неодноразово намагалась схилити іспанський уряд на свій бік у Східній війні. Своєю чергою, іспанські політики, в обмін на приєднання Іспанії до союзу, вимагали в потенційних союзників підписання спільного договору, який би гарантував піренейському королівству його африканські та заморські володіння. Французи були готові гарантувати цілісність африканських колоній, але зволікали з прийняттям рішення щодо Антильських островів, аргументуючи це віддаленістю регіону [5, сс. 111-112]. Питання захисту заморських колоній (Куба, Пуерто-Рико, Санто-Домінго) було ключовим для Іспанії, адже зберігало за нею престижний статус колоніальної імперії.

Франція та Англія були домінантними центрами тогочасної Європи, які володіли першістю на геополітичному, економічному та культурному фронтах. На думку іспанців, єдиним суперником їм могла стати Російська імперія [5, с. 97]. Уявлення про Російську імперію як про рівного противника Західної Європи простежувалась в текстах іншого тогочасного іспанського письменника і дипломата— Хуана Валери (1824–1905) [6, с. 64]. Цікаво, що ні де Кірога, ні Валера не говорили про помилковість ліберальних, тобто західних цінностей. Натомість їхні твердження були радше демонстрацією розчарування в бездіяльності могутніх сусідів.

Хоча Іспанія зайняла нейтральну позицію, вона все ж орієнтувалась на Захід і в кінці Східної війни була готова до активніших дій з допомоги країнам-союзницям [4, сс. 115-116]. Її зволікання можна пояснити внутрішніми проблемами в країні, але найбільш логічним видається міркування Хуана де Кіроги про корисність нейтральності. За його словами, Іспанія водночас відчувала і користь і небезпеку від партнерства з обома сторонами, а тому вважала за найкраще зберегти за собою нейтральну позицію [5, с. 97].

Іспанський погляд на Східну війну був амбівалентним. Будучи країною, що географічно та культурно належить до західної цивілізації, вона довго сумнівалась яку із сторін підтримати. Серед її жителів були як і противники Російської імперії, так і противники союзницьких Англії і Франції. Неприязнь з боку іспанського суспільства до країн-союзниць не була продуктом XIX століття. Цьому передували століття чисельних війн, економічного суперництва, релігійної нетерпимості, династичних суперечок. Не забуваймо також і те, що саме Англія та Франція були найактивнішими творцями антиіспанської пропаганди (чорна легенда) ранньомодерного періоду. Східна війна стала потужним каталізатором для публічного та більш жвавого обговорення цих питань іспанськими елітами. Текст де Кіроги є показовим прикладом. Здавалося б, що первинною метою його книги є намагання описати хід Східної війни, військові помилки обох сторін, але в ній чітко виділяється тема розчарування іспанців в своїх стратегічних партнерах.

Література:

1. Петрова А. А. Крымская война и ее уроки в испанской публицистике. *Труды кафедры истории Нового и новейшего времени*. 2016. № 16(2). С. 44–57.
2. Albornoz J. C. d. La Real y Militar Orden de San Fernando y el Arma de Ingeniero. D. Juan de Quiroga y Espinosa de los Monteros (1827 – 1900). URL: http://www.altorres.synology.me/personajes/ingenieros/laureados/quiroga_espinosa.htm.
3. Borrego A. Estudios políticos: La guerra de oriente, considerada en si misma y bajo el punto de vista de la parte que España puede verse llamada á tomar en la contienda europea. Madrid: E. Serra, 1855
4. Menchen M. T. La neutralidad española ante la guerra de Crimea. *Cuadernos de Historia Moderna y Contemporánea*. 1983. No 4. P. 77–116.
5. Quiroga J. d. Ojeada española a la cuestion de Oriente. Madrid: Imprenta del memorial de ingenieros, 1856.
6. Valera J. Cartas desde Rusia. Tomo I. Madrid: Alfrudisio Aguado, 1950.
7. Van-Halen J. Dos años en Rusia. Valencia: Imp. de José Mateu Garin, 1849.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ АКТУАЛЬНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Скубиш О. В.

соціального педагога служби соціально-психологічної підтримки

Кропивницький міський центр соціальних служб

Науковий керівник: Тернавська Т. А.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри загальної підготовки та соціальної роботи

ПВНЗ «Кропивницький інститут державного

та муніципального управління»

м. Кропивницький, Україна

Українське законодавство перебуває на етапі свого становлення, а тому воно постійно змінюється, доповнюється: ухвалюються не завжди узгоджені між собою нові законодавчі акти, нормативно-правові документи, які мають забезпечити юридичну основу для розв'язання соціальних проблем.

За такої нестабільності законодавчої бази соціальним працівникам доводиться постійно стежити за змінами до законодавства. В Україні відбувається формування мережі соціальних служб, які б відповідали європейським вимогам та приведення галузевої нормативної бази у відповідність до вимог сучасності.

Спробуємо провести аналіз основних чинних на даний час нормативно-правових законодавчих актів, що регулюють надання соціальних послуг.

І. Закон України «Про соціальні послуги» остання редакція

З 1 січня 2020 року набув чинності Закон України «Про соціальні послуги» № 2671 Цей Закон вводить нові положення як в системі організації, так і в системі надання послуг. Зокрема: розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування – законом визначено три рівні відповідальних органів: державний регіональний місцевий; введення Реєстру отримувачів і надавачів соціальних послуг; запровадження ведення випадку тобто системи надання соціальних послуг; передбачення екстрених (кризових) соціальних послуг; введення базових соціальних послуг, отримання яких гарантується на місцевому рівні кожному громадянину; створення класифікатора соціальних послуг; запроваджується платна, безоплатна та диференційована системи надання соціальних послуг.

Серед позитивних нововведень Закону слід відзначити такі: зміна самого підходу до надання соціальних послуг. Увага приділяється не наданню соціальних послуг, а більшою мірою на профілактичній роботі, що є перевагою, адже профілактика є ефективнішою ніж подолання вже наявних проблем (Ст. 1 ч. 1); звернутися щодо необхідності надання соціальних послуг відтепер може не лише особа, яка потребує послуг або її законних представник, а також і інші особи, що діють в інтересах осіб, які потребують таких послуг (Ст. 19 ч. 1). Це також є важливим елементом профілактичної складової соціальної роботи. Тут необхідно відзначити важливу роль вчителів, які повинні співпрацювати з соціальними працівниками, визначаючи та повідомляючи про, наприклад, випадки насильства в сім'ї, складне матеріальне становище; запровадження переліку 18-ти базових соціальних послуг (Ст. 1 ч. 1, Ст. 16 ч.6);

встановлення нової класифікації соціальних послуг, а саме – поділ на соціальну профілактику, соціальну підтримку та соціальне обслуговування (Ст. 16).

За недоліки вважаємо те, що теоретично вводиться Реєстр отримувачів і надавачів соціальних послуг, та на практиці він ще в тестовому режимі; відсутні як сам Реєстр, так і Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру; запроваджується ведення випадку, у тому числі і шляхом оцінювання потреб сім'ї\особи, та крім форми відповідного акту досі немає ні порядку здійснення оцінювання ні методичних рекомендацій, навіть у формі проекту; вводиться платна, безоплатна та диференційована система, та досі не встановлено вартість кожної окремої послуги. [3].

II. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VIII набрав чинності 28.04.2019 р., однак почав діяти з 01.01.2020 р. Нормативний акт визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, що забезпечують профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Стисло розглянемо, що змінюється. Реформа торкнулася центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Вони перейменовані в центри соціальних служб. У зв'язку з цим прописані нові завдання центрів соціальних служб. Крім того, визначено, що для реалізації своїх повноважень районні, міські, районні в містах, селищні та сільські центри соціальних служб утворюють: 1) стаціонарні служби (відділення); 2) денні служби (відділення); 3) мобільну бригаду екстреного реагування.

До працівників, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, будуть належати соціальний менеджер, фахівець із

соціальної роботи, та соціальний працівник. Їх повноваження визначені в оновленій ст. 18 Закону. Кваліфікаційні вимоги до соціальних менеджерів, фахівців із соціальної роботи, соціальних працівників визначаються Мінсоцполітики.

До закону додано Розділ III, яким передбачено відповідальність за порушення законодавства у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, чого у попередньому законі не було [4].

III. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насиллю» Нововведенням є створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, який надасть можливість скласти картину про масштаб проблеми домашнього насильства в Україні. Проте, на нашу думку, запровадження такого реєстру є не зовсім однозначним питанням: створює як багато плюсів, так і породжує чимало недоліків.

Позитив:

- профілактика повторних випадків домашнього насильства;
- облік випадків насильства, узагальнення та аналіз інформації про насильство;
- забезпечення захисту життєвоважливих інтересів постраждалих осіб, зокрема дітей;
- надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам;
- забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству.

Недоліками є:

- внесення даних про особу, яка повідомила про факт насильства у сім'ї, ставить під загрозу життя і здоров'я такої особи, бо кривдник таким чином буде знати, через кого він притягнений до відповідальності за домашнє насильство;
- небезпека розголошення інформації та неоднозначність конфіденційності цього Реєстру: до нього має доступ лише певне коло осіб, але це коло є досить широким (це тисячі осіб – від працівників сільських рад до працівників міністерств);
- загроза дискримінації осіб, чії дані містяться в реєстрі, наприклад, безпідставне відмовлення в працевлаштуванні;
- стигмація (навішування клейма) осіб, таких як «кривдник», «постраждала особа», «особа, що повідомила про факт домашнього насильства».

Крім того залишаються без відповіді такі питання: в разі заборони (припису) на якийсь час наблизитися до дружини і бачитися з дитиною, виникають питання «де буде жити кривдник на час дії припису?», «хто і як буде перевиховувати домашнього тирана?», «хто та як буде займатися підтримкою сімей, які залишаться без годувальника після його арешту?» [1].

IV. Абсолютно новий нормативно-правовий документ, який повністю перевернув всю соціальну роботу в Україні Постанова Кабінету міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг»

На практиці виявлено такі недосконалості: далеко не кожен отримувач послуги соціального супроводу осіб\сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах та інших послуг, які надаються Центрами соціальних служб звертається з заявою про необхідність отримання послуги до уповноваженого органу (алко-; наркозалежні, особи, що не виконують належним чином батьківські обов'язки, що вийшли з місць позбавлення волі і т. п.). Тим більш, такі категорії осіб не будуть збирати значний пакет документів, який необхідно додати до заяви. Така ситуація збільшить кількість не охоплених соціальними послугами сімей\осіб, які перебувають або мають великий ризик потрапити у складні життєві обставини; -створення Департаменту соціальної політики при міській раді привело до збільшення бюрократичних процедур, шляхом дублювання документів при взаємодії з іншими суб'єктами, що збільшує час на документообіг між відомствами та скорочує терміни роботи безпосередньо з отримувачем послуги; – система звітності залишилась не змінною, що не відповідає новому нормативно-правовому регулюванню соціальної роботи [2].

Звичайно, будь-яка реформа потребує ґрунтовно продуманого плану заходів і має здійснюватися комплексно. Необхідно докладно вивчити ситуацію і на місцевому, і на регіональному, і на центральному рівнях, важливо ретельно прорахувати наперед наслідки змін у такій важливій сфері, як соціальні послуги. Додаткового науково-практичного дослідження потребує впровадження зарубіжного досвіду соціальної роботи з кризовими категоріями сімей, дітьми-сиротами, дітьми позбавленими батьківського піклування, дітьми з функціональними обмеженнями тощо.

Література:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 01.01.2020р. № 2229-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 35.
2. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020р. № 587.
3. Про соціальні послуги: Закон України від 17. 01. 2019 р. № 2671-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. С. 73.
4. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001р. № 2558-III *Відомості Верховної Ради України*. 2001 № 42. С. 213.

Використані джерела:

1. <http://consultant.parus.ua/news-zakon?doc=.1D1VAFB17>
2. http://www.lsej.org.ua/2_2020/80.pdf
3. http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk14/fail/kravchenko.pdf
4. Закон України «Про соціальні послуги» остання редакція від 15.12.2021 року.
5. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» остання редакція 15.12.2021 року.
6. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насиллю» редакція 01.01.2020 року
7. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» в редакції від 31.12.2021 року
8. Постанова Кабінету міністрів України «Про організацію надання соціальних послуг» з найновішими змінами та поправками 28.12.2021 року

Деякі законодавчі акти у сфері надання соціальних послуг

Закони України:

«Про соціальні послуги» 17 січня 2019 року № 2671-VIII редакція зі змінами та поправками від 15.12.2021;

«Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» остання редакція 15.12.2021 року;

«Про запобігання та протидію домашньому насиллю» редакція 01.01.2020 року;

«Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» в редакції від 31.12.2021 року;

«Про охорону дитинства»

«Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» в редакції 01.01.2022 року;

Постанови Кабінету Міністрів України:

від 01.06.2020 № 587 «Про організацію надання соціальних послуг»;

від 22.08. 2018 № 658 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі»

від 22.08.2012 № 783 «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»

від 16.03.2017 № 148 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною»

від 03.03.2020 № 185 «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг»;

від 03.03.2020 № 177 «Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг»;

від 01.06.2020 № 429 «Про затвердження Порядку установлення диференційованої плати за надання соціальних послуг»;
від 01.06.2020 № 428 «Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги»;
від 01.06.2020 № 449 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг»;
від 01.06.2020 № 427 «Деякі питання здійснення контролю за додержанням вимог Закону України «Про соціальні послуги»;
від 01.06.2020 № 450 «Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення»;
від 01.06.2020 № 479 «Деякі питання діяльності центрів соціальних служб»;
від 27 січня 2021 р. № 99 «Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг».

Накази Міністерства соціальної політики:

від 07.08.2019 № 1209 «Про внесення змін до Порядку розроблення державного стандарту соціальної послуги»;
від 07.11.2011 № 429\831\769\3279\5 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб»;
від 12.06.2020 № 414 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги»;
від 23.06.2020 № 429 «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг»; від 23.12.2020 № 847 «Про затвердження Типового договору про надання соціальних послуг»;

**ІСТОРИЧНІ СЮЖЕТИ УКРАЇНИ В КАРТИННОМУ ЖИВОПИСІ
СУЧАСНОГО ІНТЕР'ЄРУ ГОТЕЛІВ КИЄВА**

Смоляр О. В.

*аспірант кафедри дизайну середовища
Київський національний університет культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Актуальність дослідження архітектури і мистецтва визначних міст України у всі періоди лишається невичерпним джерелом науки й творчості. Царина художніх виявів, презентованих в спектрі концептуальних ідей при проектуванні дизайну інтер'єрів, відкриває широту цінних складових і є невід'ємним завданням для глибокого вивчення теми. Наше дослідження 2021 р. ґрунтувалося на спостереженнях готелів Києва, які на сучасному етапі мають оригінальні мистецькі твори. Особлива увага надавалася монументально-

декоративному мистецтву у всіх його проявах, засобах, матеріалах. Велика кількість композицій була презентована глядачам, як принцип естетичного акценту на основі підкреслення концепції та стильового напрямку, що є стандартною складовою у розробці готельного середовища. Проте, серед різноманітної подачі художніх творів, була знайдена нова інтерпретація монументального мистецтва – картинний живопис, представлений як серія декількох творів чи у вигляді єдиного полотна, ідентичного до стінопису. Важливо наголосити, що джерелом інспірації теми таких творів є демонстрація зафіксованих сюжетів історії України, яка для відвідувачів з інших країн чи міст викликає інтерес у ознайомленні території Києва: визначними пам'ятками, відомими посталями, подіями різних епох. Серед низки громадської архітектури в такому дизайнерському формуванні набули яскравої відомості такі готелі столиці як: «Салют», «Дніпро», «Прем'єр Палац», «Либідь».

Футуристична архітектура 3* готелю «Салют» (архіт. А. Мілецький, Н. Слогоцька, В. Шевченко) починаючи з 1984 р. не перестає дивувати своїми неординарними формами і декоративним оздобленням фасадів. Потрапляючи до вхідної групи, можна побачити серію дизайнерських прийомів, які підсилюють стильове навантаження космічного формотворення: оббивка металом стелі і стін, скляні перегородки тощо.

В огляді інтер'єру вестибюля одна із внутрішніх стін біля ресепшн-стійки, запроєктована дизайнерами як монументальна композиція, що включає серію живописних картин олійними фарбами під назвою «Архітектурні пам'ятки Києва» (2011 р.) (Рис.1). Чотири полотна послідовно чергуються по лінії, а на відстані інтер'єр сприймається як розгортка стіни із віконними отворами, відкриваючи пейзажі чотирьох пір року. На пастельно-білому тлі композиція із картин утворює гармонію відтінків, наближених до реальних кольорів природи.

Перша картина зображує будівлю самого готелю на весняному фоні квітучих каштанів. Друга, несе у собі функцію сакральності релігійної архітектури – «Кирилівська церква» (XII ст. н.е.; реконстр. 1760 р. – архіт. І. Григорович-Барський) у зимовий період. Сучасна реставрація будівлі збережена у стилі Українського Бароко і має стан пам'ятки національного значення України.

Наступна картина є домінуючою, найбільшою по формату з горизонтальним видовженням. На ній зображена літня панорама Києво-Печерської лаври на зелених схилах берегів Дніпра. Історичні дані свідчать, що створення в 1051 р. одного із перших православних монастирів, який згодом став найбільшим із християнських центрів-святинь країни, належить засновникам Антонію Печерському і архітектору Феодосію Печерському. Збудована за часів князя Ярослава Мудрого, неодноразово зруйнована і відбудована впродовж драматичної історії свого існування, Києво-Печерська лавра набула сучасного

вигляду живописного архітектурного ансамблю прекрасних будівель у стилі Українського Бароко в XVII-XVIII ст. На сьогодні це національний заповідник, збудований за часів князя Ярослава Мудрого, де розміщено: Троїцьку надбрамну церкву, Велику лаврську дзвіницю, собор Успіння Пресвятої Богородиці, монастирські печери, Трапезну церкву Святих Антонія і Феодосія, фортечні мури.

Останній твір за форматом має такий самий розмір, як і два перші, завершуючи монументальну композицію осіннім пейзажем. Архітектура католицького Кафедрального собору Святого Олександра (1842 р., архіт. Людовік Станзані) у стилі неокласицизму, зображена в ракурсі перспективи із парку «Володимирської гірки», де довгий ряд ліхтарів наближається до собору. Перламутрові хмарини на тлі бірюзового кийського неба та колірні плями охристих відтінків осінніх дерев додають яскравості та психофізіологічних відчуттів підняття настрою.

**Рис. 1. Композиція «Архітектурні пам'ятки Києва» (фрагменти):
«Києво-Печерська лавра», «Кафедральний собор Святого
Олександра», 2011 р.; м. Київ, готель «Салют; вестибюль**

Ще одним із київських громадських закладів проживання, який використовує монументально-декоративне мистецтво у формуванні дизайну інтер'єрів є історичний 4* готель «Дніпро» (1964 р., архіт. В. Єлізаров, Н. Чмутіна, І. Красний, М. Сенін). Головна мета художнього оформлення інтер'єрів в даному закладі – дати уявлення про Україну, пам'ятки, її культуру.

Збережений монумент – насичена стіна бузкового кольору експонована декоративними тарілками (1964 р., худож. Н. Федорова, С. Отрощенко, Г. Зубченко, А. Шарай) демонструється, як і раніше, в ресторані «Дніпро» на другому поверсі, виконуючи функцію естетичного навантаження і транзитної зони з рядом вхідних дверей, прикрашених вітражними вставками.

На цій стіні попри різноманітність декоративних елементів, в нашому спостереженні, було знайдено живописне полотно над виходом із ресторану, яке відіграє роль концептуального елементу з підкресленням назви ресторану і самого закладу проживання. Ціннісно-символічний простір зали збагачує обрамлена картина – «Дніпро» (1996 р., худож. А. Захаров) (Рис. 2). Технікою олійних фарб поданий пейзаж широких просторів річки Дніпро, над якими скульптурна постать князя Володимира Великого благословляє Київ, тримаючи в руках хрест (1853 р., скульптор П. Клодт). Твір сприймається як просторове вікно на краєвид літнього, сонячного дня у різнобарв'ї відтінків на воді, де теплою палітрою переданий затишок і духовний спокій нашого міста.

Рис. 2. Монументальна картина «Дніпро», художник: А. Захаров, 1996 р.; м. Київ, готель «Дніпро; зала ресторану

Подальший процес створення живописних творів продовжується у громадському інтер'єрі одного із найвідоміших 5* готелів Києва – «Прем'єр Палац» (1912 р., архіт. А. Мінкус, Ф. Трауп'янський). Особливістю мистецького зразка вестибюльної групи постає класична

монументальна картина «Гетьман Богдан Хмельницький на раді з козаками» (Рис. 3). Формат твору відповідає масштабним параметрам: 2,5 м х 1,6 м. Картина в інтер'єрі сприймається, як сюжетна композиція у відкритому просторі, надаючи глибинної перспективи у зорових ракурсах при спогляданні.

Концептуальна ідея твору – перенести відвідувачів у період історичного дійства на Софіївській площі, де гетьман Богдан Хмельницький обговорює державні питання, керуючись булавою. Присутність великої кількості козаків і народу із прапорами, підкреслюються сучасними мотивами незалежної України, де взаємозв'язок презентації минулого і сучасного періодів базується на єдності держави, а мужність войовничих чоловіків, зосереджує на відважності нації й волі українського народу. Композиція зображує фрагмент

золотих куполів дзвіниці Софіївського собору – пам'ятника архітектури і мистецтва України, надаючи релігійної змістовності у вирішенні важливих завдань народу під керівництвом великого воеводи.

Рис. 3. Монументальна картина «Гетьман Богдан Хмельницький на раді з козаками», 1990-ті рр.; м. Київ, готель «Прем'єр Палац»; вестибюль

Завершує наше дослідження живописна експозиція 3* готелю «Либідь» в стилі Київської Русі (1970 р., архіт. Н. Чмутіна, А. Аніщенко, В. Єлізаров, О. Стукалов). Так само, як і в більшості готелів поряд із

ресепшн-стійкою, гості можуть бачити на стіні вестибюля істричну картину «Київська Русь» (1990-ті рр.). Центральна фігура князя Володимира Великого є доміантною у піднесенні сюжетних деталей всього твору. Розвиток йде від зображення діалогу із священниками, де означене широке впровадження православної церкви. Тема даного періоду подає архітектуру (церкви, будинки), релігію (святі великомученики, ікона), писемність (Нестор Літописець), мистецтво (майстри із музичними інструментами) і войовничість (воїни на конях), як особливі риси діяння. Модульні елементи геометризаних гострих форм створюють враження чіткої лінійності, проте нюансне вирішення по кольору робить твір м'яким завдяки теплому підбору відтінків. Картина вписується в інтер'єр як деталь продуманого дизайнерського проектування, не втрачаючи зв'язок з оформленням зали, облаштованого сучасним обладнанням.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновки і дати рекомендації по застосуванню живописних полотен при формуванні дизайну громадських інтер'єрів готельних закладів України. Провідна тема серії таких творів повинна подавати життєвість історії, культури, кращих національних рис народу нашої держави для створення позитивної уяви і відчуттів гостей, які проживають в містах, подорожуючи країною. Перші враження у людини запам'ятовуються найбільше, тому картини з яскравим індивідуальним почерком художника, стильовими рисами і темою реальних подій стають для неї цінним джерелом мистецького зразка!

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИЙ КОНТЕНТ АКАДЕМІЧНОЇ МУЗИКИ: ВИКОНАВСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА

Стародубцева О. О.

старший викладач кафедри сольного співу

Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової

м. Одеса, Україна

Музика відіграє величезну функціональну роль у формуванні людської поведінки: люди користуються музикою для регулювання своїх емоцій, підтримання міжособистісних відносин та вираження власної ідентичності. Саме завдяки музиці емоційний стан може легко передаватися між незнайомими людьми. Крім того, тип та об'єм інформації, що передається через музику та музичні уподобання,

комунікативна сила музичного враження така, що можна передбачити існування інтуїтивного розуміння зв'язку між музичними враженнями та особистістю [1].

Сучасні тенденції у виконавському мистецтві примушують музиканта переглянути свій власний внесок у практику інтерпретації. Визнаючи композитора головним творчим джерелом музики, сучасні підходи до інтерпретації включають можливості для певного «виконавського соавторства» у творенні музики. Особливо такий підхід є актуальним у жанрах з так званим перформативним елементом – театральньо-музичних, насамперед опері, у комбінації жанрових елементів якої дії та перспективи кожного виконавця стають безпосередньо частиною інтерпретативної концепції творчого продукту [3, с. 337-352].

У цьому контексті імпровізація, як виконавське явище, часто сприймається як протилежність ретельній підготовці до виконання, такої собі непередбаченої випадкової дії, що позбавлена рефлексії, дії, котра ігнорує будь-яке поняття додержання певних правил. Такі концептуалізації, однак, розвивалися пліч-о-пліч з сприйняттям імпровізації як вікна можливостей у виконавській свободі, як акту подолання певних меж, нав'язаної логіки та стереотипних засобів поведінки. Можна стверджувати, що амбівалентне сприйняття імпровізації стало проявом боротьби, яка є результатом основних модерністських дуальностей – оригінальність проти стилістичної ретельності, безпосередність проти ретельного планування великих форм, відмови від звичок та пам'яті проти творчості – все, що зберігається у вигляді закінчених музичних творів у відповідності до ідеалу.

Імпровізація відіграла центральну роль у визначенні того, що суспільство може називати «сучасною суб'єктивністю», що служить моделлю для виявлення складних відносин та взаємозалежностей між протилежними поняттями, наприклад, між свободою та обмеженням, між особистим та суспільним, та у більш широкому розумінні, між приватним та загальним [4, с. 113-139].

У контексті нашої проблематики, імпровізацію в академічному вокальному виконавстві ми розглядаємо як інтерпретаційний контент.

Інтерпретаційний потенціал у виконавській творчості є певним відображенням музичного інтелекту виконавця, який включає творчі, аналітичні та практичні аспекти, а також фактори, що базуються на досвіді. Такі компоненти музичного інтелекту притаманні як композиторській творчості, так й виконавській творчості. Крім того, ці аспекти сприяють музичному розумінню та набуттю майстерності у музичному виконанні під час навчання. Наприклад, у своєму виконанні певна частина вокалістів наново винаходить творчі інтерпретації, здавалося б, досить відомої музики, причому інтерпретації іноді доволі інноваційні та сміливі. Але при всьому новаторському підході до

виконання відомих творів, вокалісти аналізують свої інтерпретації задля того, щоб переконатися в тому, що вони історично та стилістично виправдані, але з урахуванням практичних аспектів виконавства, що сприяють сприйняттю певних аудиторій, та, крім задоволення слухачів, дарують своїй аудиторії новітні засоби мислення про світ [5].

З академічної точки зору інтерпретація музичного твору має фундаментальне значення у виконанні західної музики. Але саме інтерпретація дозволяє виконувати академічну (іноді, дещо стереотипну з точки зору трактування) музику сьогодні, залишаючись при цьому сучасним.

Однак, багато виконавців навіть у процесі отримання вищої музичної освіти мають обмежений досвід або зовсім не мають досвіду самостійного формування інтерпретаційного контенту виконуваного твору. Це явище пояснюється тим, що, як правило, у процесі академічної музичної освіти викладач «нав'язує» учню своє власне бачення твору та свою власну інтерпретацію твору.

Такі студенти, без сумніву, могли б стати найкращими виконавцями, якщо б їм показали, що власна інтерпретація музичного твору є невід'ємною частиною успішного виконання, а саме вміння інтерпретувати музичні твори, використовуючи не тільки стереотипи якісного виконання минулого, але й активно просуваючи у інтерпретаційний контент власні особистісні смисли, є одним з головних факторів успішності сольної кар'єри виконавця.

Звичайно, базовий рівень знання інтерпретаційного контенту певного твору є необхідним, але він тільки базовий, такий, що потребує доробку та наповнення музичного тексту та усталеного інтерпретаційного контенту музики особистісними смислами конкретного виконавця.

У процесі творчого становлення, в тому числі й у навчальному закладі, виконавці вже починають демонструвати різні стратегії для створення оригінальних інтерпретацій. Ці стратегії відповідають існуючій науковій літературі та включають у себе чергування конвергентного мислення та творчих асоціацій. Однак, важливим є те, що за результатами вивчення стратегій інтерпретацій виконавців виявилось, що всі вони передбачають наявність фазового етапу художнього присвоєння, який є специфічним для кожного музиканта [2, с. 304-324].

Література:

1. Flannery, M., Woolhouse, M. 2021. Musical preference: Role of personality and music-related acoustic features. *Music & Science*, 4. <https://doi.org/10.1177/20592043211014014>

2. Heroux, I. 2016. Understanding the creative process in the shaping of an interpretation by expert musicians: Two case studies. *Musicae Scientiae*, 20(3), 304-324.

3. Hubrich, S. 2016. The performer's body in creative interpretations of repertoire music. *Arts and Humanities in Higher Education*, 15(3-4), 337-352.

4. Siljamaki, E., Kanellopoulos, P. 2020. Mapping visions of improvisation pedagogy in music education research. *Research Studies in Music Education*, 42(1), 113-139.

5. Sternberg, R. 2020. Toward a theory of musical intelligence. *Psychology of Music*. <https://doi.org/10.1177/0305735620963765>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ РІДНОЮ МОВОЮ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Трушкова Н. А.

магістрант кафедри мов і методики їх викладання

Науковий керівник: Мірошник І. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри мов і методики їх викладання

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Розвиток мовлення рідною мовою в житті дитини дошкільного віку тісно пов'язаний з розвитком свідомості, пізнанням навколишнього світу та розвитком особистості дитини в цілому.

Мова в житті дитини відіграє величезне значення. Дослідження психологів довели, що оволодіння мовою не просто додає до розвитку дитини, але й перебудовує всю її психіку та діяльність [1].

Мова є фундаментом національної культури в широкому розумінні, і дитина стає її частиною.

Вивчення рідної мови дітей дошкільного віку, в першу чергу, пов'язано з формуванням естетичних почуттів та естетичного виховання дитини. У словах відображається особистість людини, суспільства, мистецтва, природи. Закладаючи мовні вміння рідною мовою, ми виховуємо естетичне ставлення до людини, суспільства, мистецтва, природи. Велике і особливе значення для естетичного розвитку дитини мають художнє слово, словесна творчість та художньо-мовленнева діяльність дітей [1].

Мова – це знаряддя мислення, показник культурного рівня розвитку людини, мова – це візитна картка. Мова – це не природжена здібність, вона розвивається разом з дитиною від народження і до кінця життя [1].

Встановлено, що найважливішими для розвитку мовлення дитини є перші два-три роки її життя.

До першого року життя у дитини завершується домовленнєвий період і починається власне розвиток мовлення.

Другий рік життя – це критичний період розвитку дитини, адже починається розвиток мовлення і зростає потреба у спілкуванні.

Між другим і третім роками життя мовлення дитини активно розвивається, починається період запитань («чомучки»), як прояв мовленнєвої та інтелектуальної активності.

Рівень розвитку дітей визначається характером їх спілкування з дорослими та однолітками. Вплив середовища на розвиток мови може бути позитивним, якщо дитина оточена людьми, які володіють культурою мовлення, і дорослі спілкуються з дітьми виключно рідною мовою. У свою чергу, недостатня увага до мовлення дитини, неправильне мовлення оточуючих має негативний вплив на мовленнєвий і психологічний розвиток дитини.

Шестирічна дитина повинна мати правильну вимову всіх звуків української мови і правильно їх використовувати.

Розвиток мовлення – це одна з основних характеристик розвитку дитини.

Якщо у віці трьох-чотирьох років дитина має мовленнєві порушення, це свідчить про затримку у мовленнєвому розвитку. Термін «затримка мовленнєвого розвитку» пояснюється як затримка темпу формування засобів спілкування та мовленнєвомислительної діяльності за нормальної будови артикуляційного апарату та розвитку слуху [2].

Мовленнєві звички, закладені в дитинстві, відрізняються високою стійкістю; дефекти мовлення зберігаються і закріплюються. Якщо дорослі вживають «зпсовані» дитиною слова, які вона ще не в змозі вимовити, то тим самим вони завдають великої шкоди розвитку мовлення дитини. Кожне слово батьків має бути значущим, воно має допомагати дитині пізнавати навколишній світ та оволодівати мовою [2]. З ранніх років життя необхідно впливати на оволодіння мовою, бо вона є основою мовлення дитини, без якого неможливо здійснити спілкування з оточуючими людьми.

Спілкування – одне із найбільших чинників загального розвитку дитини. Воно завжди було і залишається важливою умовою розвитку нормального мовлення. Дитина починає говорити лише за потреби у спілкуванні і на вимогу дорослого. Якщо з дитиною не розмовляти, мовлення у неї розвиватиметься повільно, із затримкою, що позначиться в подальшому. Необхідний комплексний підхід до вивчення і подолання мовленнєвих порушень та вторинних відхилень у розвитку, які вимагають спільних зусиль батьків, лікарів, логопедів, дефектологів, психологів, соціальних працівників. А тому, рання корекція і постановка

правильної вимови всіх слів рідної мови є актуальною проблемою педагогіки в усьому світі.

Література:

1. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови / Підручник для студентів вищих педагогічних закладів, які навчаються за спеціальністю «Дошкільне виховання». Київ: Вища школа, 2007.

2. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку / Підручник. Видавничий дім «Слово»: Київ, 2021.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ПІДРУЧНИКА З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В ЗВО МВС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Хайруліна Н. Ф.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри іноземних мов*

*Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка*

Тишакова Л. Т.

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри іноземних мов*

*Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка*

м. Северодонецьк, Луганська область, Україна

Реалії сьогодення ставлять перед викладачами України нові задачі та виклики, спрямовані на ефективність навчання слухачів ЗВО МВС України. В умовах воєнного стану процес навчання, переважно, реалізується у дистанційній формі. Дисципліни, сфокусовані на практичне опанування навчального матеріалу, мають на меті реалізацію практичних завдань, які б максимально допомогли слухачеві ЗВО МВС опанувати певну тему. Особливо така специфіка роботи стосується дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» для курсантів та студентів ЗВО МВС спеціальностей 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність».

Мета запропонованої розвідки – детально описати та проаналізувати ефективність імплементації мультимедійного підручника з іноземної

мови професійного спрямування в якості ключового елемента інтерактивної освіти.

Мультимедійний підручник з іноземної мови професійного спрямування – інтерактивна розробка, що розрахована на онлайн-навчання у такий спосіб, щоб здобувачі вищої освіти змогли повноцінно продовжувати своє навчання в умовах воєнного стану. Чітке планування нового дистанційного курсу дозволяє викладачеві мати менше корективів для внесення їх протягом всього викладання дисципліни.

Розглянемо критерії розробки та особливості використання мультимедійних підручників з іноземної мови під час дистанційного навчання у закладах вищої освіти. В умовах, що склалися, електронний підручник є дуже необхідним та виправданим навчальним засобом, оскільки передбачає можливість його використання як під час занять онлайн в режимі відеоконференцій (Microsoft Teams у ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, наприклад), так і під час офлайн-навчання, самостійної роботи здобувачів.

Розробляючи мультимедійний підручник, потрібно знати, що електронні навчальні засоби повинні відповідати основним дидактичним принципам: науковості, доступності, проблемності навчання, наочності, системності і послідовності викладення матеріалу, забезпеченню свідомості навчання, самостійності і активізації діяльності студента, єдності навчальної, розвивальної і виховної мети, забезпеченню систематичності і послідовності навчання з використанням електронного ресурсу.

При цьому компетентнісний підхід, як принцип побудови мультимедійного підручника, передбачає таку організацію навчального матеріалу, яка забезпечить взаємозв'язаний розвиток всіх компонентів іншомовної комунікативної компетенції: мовної, мовленнєвої, професійної, загальнокультурної, соціокультурної.

Можна погодитись з думкою про те, що «мультимедійний підручник повинен максимально полегшити розуміння та запам'ятовування (причому активне, а не пасивне) найбільш істотних понять, тверджень і прикладів, залучаючи в процес навчання інші, ніж звичайний підручник, можливості людського мозку, зокрема, слухову та емоційну пам'ять, а також використовуючи комп'ютерні пояснення» [1].

Незаперечними перевагами електронних підручників є можливість організації «живого» подання інформації – мультимедійні технології дозволяють створити відповідні моделі, включити аудіо- і відеофрагменти. Можливості наочного викладу матеріалу, привернення уваги і багатоканальний механізм подачі інформації є провідними досягненнями комп'ютерних освітніх систем. У цьому випадку викладачотримує потужний засіб, а студент – максимально ефективну можливість якісного засвоєння матеріалу [2; 3]. Серед інших переваг електронних підручників: оперативне внесення змін та доповнень,

зручність пересилання електронною поштою, компактність збереження у пам'яті комп'ютера або на диску, простий спосіб тиражування.

Таким чином, електронний навчальний підручник повинен містити певні необхідні елементи.

На базовому рівні:

– основний теоретичний матеріал, що відповідає вимогам стандартів;

– системи вправ і завдань, що дозволяють сформувати й розвинути практичні уміння і навички;

– методи і засоби підсумкової оцінки засвоєння базових знань.

На додатковому рівні:

– навчальний матеріал, до якого здобувач може звертатися для поглибленого вивчення питань курсу;

– навчальний матеріал, до якого здобувач може звернутися для задоволення професійних питань.

Викладачі можуть використовувати різноманітні прийоми та методи навчання, що пристосовані для дистанційних занять онлайн, в режимі відеоконференцій, та організовувати мовленнєву діяльність, яка б поєднувала зміст навчального матеріалу, максимально орієнтовану на здобувачів, яка є здійсненою для них і мала б чітко визначені цілі та терміни виконання. Так само, як і у традиційному форматі, необхідно розробити критерії визначення результатів навчання та повідомляти їх здобувачам. Слід чітко визначити навчальну діяльність та вправи або тестові завдання для оцінювання, які допоможуть здобувачам досягти результатів та правильно їх зрозуміти.

Таким чином, плануючи заняття із застосуванням телекомунікаційних та електронних навчальних засобів, як у звичайних умовах навчання, так і в період воєнного стану, необхідно «керуватися педагогічною доцільністю застосування того або іншого методу, а також способом його застосування під час викладання навчального матеріалу» [4].

Використання мультимедійних засобів навчання у процесі навчання іноземних мов значно впливає на форми і методи навчання, характер взаємодії між викладачем та здобувачами і, відповідно, на методику проведення занять у цілому. Безумовно, застосування телекомунікаційних технологій не замінює традиційні. При методично обґрунтованому застосуванні, електронні підручники та інтернет-технології стають основною базою сучасної освіти, що гарантує потрібну якість, варіативність, диференціацію та індивідуалізацію навчально-виховного процесу, а також, як показує досвід, може стати рятувальним засобом навчання при таких надзвичайно тяжких обставинах, як воєнний час, що став серйозним викликом для всіх галузей, та освіти зокрема.

Література:

1. Тишакова, Л. Т., Хайруліна, Н. Ф. (2022). Професійно-педагогічна підготовка майбутніх правників у середовищі ЗВО особливого призначення. *АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ*.
2. Серія «ПЕДАГОГІКА, 2(4)», 53-59. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.2.8>
3. Глибовець М.М., Гломозда Д.К. Формальна модель координаційно-орієнтованої мережі для колаборативної системи навчання. *Проблеми програмування*. Київ, 2006. № 2. С. 402–412.
4. Панова Е.В. Электронный учебник: преимущества и проблемы использования в учебном процессе. *Международная конференция «Библиотеки и Образование». 2007»*
5. *Информационные ресурсы и сервисы открытого образования*. URL: http://www.spbbt.ru/files/Conferens/pankovaev_01_2007.pdf
6. Шемякіна Н. В. Особливості реалізації дистанційного навчання іноземних мов під час карантину. *Освіта 2.0: збір.матер. наук.-практ.конф. (м. Сєвєродонецьк, 23 груд. 2020 р.)*; Луган. держ. ун-т внутр.справ імені Е.О. Дідоренка. Сєвєродонецьк: ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2021. С. 151–157.

ЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ

Харченко І. І.

*доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

Сучасна ситуація ставить перед українським менеджментом все більш складні завдання: аналіз і вихід з нестандартних ситуацій, швидке прийняття ефективних рішень, здатність ризикувати та брати відповідальність за це на себе. Для виживання і розвитку підприємствам потрібні активні, ініціативні особистості, які здатні як швидко, ефективно і нестандартно вирішувати власні професійні проблеми і завдання, так і розробляти нові інноваційні рішення та технології. Емоційний інтелект є одним з важливих чинників ефективного управління в тих аспектах цієї діяльності, які безпосередньо пов'язані з явищем міжособистісних відносин на підприємстві.

Сучасний світ системно диктує нові умови, тримає напруженим та динамічним тренд постійних змін, вимагаючи бути на крок попереду. Ми переконані, що завдяки лише звичайному інтелекту дуже важко

досягти успіху в житті. Однією з основних якостей щасливої людини сьогодення стає розвинений емоційний інтелект, основою якого є комунікація. Успіх визначає те, як ми вміємо спілкуватися з іншими людьми, впливати на них, керувати власним станом, поєднувати емоційний інтелект та управління конфліктами. Кожна емоція може стати ресурсом для досягнення мети, тому розвиток емоційного інтелекту – важлива складова успіху сучасного фахівця.

Багато управлінців, перебуваючи на відповідальній посаді, з часом стають дратівливими та емоційно-виснаженими. Все це, звісно, негативно відображається на їхній ефективності та відносинах з колективом. І це не дивно, адже справа йде про відповідальність за людей, за результати діяльності, прийняття важливих рішень, все це суттєво збільшує емоційне навантаження на психіку людини.

Поняття «готовність до професійної діяльності» в сучасній науковій літературі трактується по-різному. Існує щонайменше три наукових підходи до визначення сутності цього поняття – діяльнісний, особистісний, а також поєднання діяльності та особистих принципів [1, с. 44].

Сучасні українські дослідження стосуються насамперед відносно проблемних емоційних питань інтелекту, а саме: його діагностика [2, с. 420]; формування емоційної свідомості в майбутніх юристів та психологів; розвиток емоційної стабільності в працівників поліції [3, с. 10]. На їх думку емоційний інтелект включає самосвідомість емоцій, усвідомлення емоцій інших осіб, співчуття та розуміння цих емоцій, і здатність використовувати це усвідомлення для саморегулювання власної поведінки та поведінки інших.

Емоційна готовність є відповідним регулятором задоволення своєю роботою та задоволення її змістом, відчуття внутрішнього спокою на роботі, впевненість у собі, передбачає позитивне ставлення до себе як до особистості. Емоційна готовність до професійної діяльності зумовлена рівнем формування емоційної компетентності особистості спеціаліста як результат розвитку його емоційного інтелекту.

Розвиток емоційного інтелекту є головним чинником професійного становлення майбутніх керівників. Професійне становлення – це структурний процес накопичення особою нових умінь, знань, уявлень, що з'являються у процесі навчання або реалізації відповідної професійної діяльності. Результатом розвитку емоційного інтелекту в майбутніх фахівців є формування емоційної готовності до подальшої професійної діяльності. Формування емоційної готовності до професійної діяльності передбачає дотримання таких загальних положень, які базуються на емоційному інтелекті особистості, тобто на емоційно-когнітивних процесах, які супроводжує професійну діяльність особи: природні зв'язки між діями особистості та діяльністю суспільства; тенденції формування та змін професійної спрямованості

суб'єкта професійної діяльності та фактори, що їх визначають; формування та зміна психічних процесів.

Література:

1. Зарицька В.В. Емоційний інтелект як складова готовності особистості до професійної діяльності. Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, 2014. № 49. С. 42-51.
2. Куценко Я.М. Емоційний інтелект: проблеми діагностики. Проблеми сучасної психології. Харків. 2011. Вип. 14. С. 417–426.
3. Хворост М.Ю. Розвиток психологічної стійкості керівників рятувальних підрозділів в умовах професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09. Харків: Нац. ун-т цив. захисту України, 2012. 21 с.
4. Дерев'янко С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. 192 с.

МУЗИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ВЕРБАЛЬНОГО ТЕКСТУ ПАСХАЛЬНОГО ТРОПАРЯ У ПІСНЕСПІВІ «ХРИСТОС ВОСКРЕС» ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА

Чамахуд Д. В.

аспірантка І року навчання

кафедри історії української музики та музичної фольклористики

Науковий керівник: Пуятницька О. В.

кандидат мистецтвознавства,

в. о. професора кафедри історії української музики

та музичної фольклористики

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського

м. Київ, Україна

Хорові піснеспіви у духовних жанрах впродовж усієї історії розвитку музики займають важливе місце. Такі композиції не лише звучать у храмах під час служби, але й досить часто виходять за межі релігійної музики та призначені для виконання у концертах. Українські композитори першої третини ХХ століття створили як окремі канонічні богослужбові піснеспіви, так цілісні жанри масштабних сакральних циклів.

Окрім творів Літургії, Всеношної та інших богослужінь досить часто митці музично оформлюють музику до задостойників – піснеспівів, які виконують на дванадесятих (найбільших) Богородичних та Господських святах замість твору «Достойно є» (К. Стеценко, О. Кошиць), а також тропарів цих подій – невеликих за масштабом піснеспівів, у яких коротко розповідається основний зміст церковної події (П. Гончаров, О. Кошиць). Серед таких піснеспівів чи не найчастіше композитори зверталися до тропаря найголовнішого християнського свята Пасхи – «Христос воскрес». Тексти цього тропаря по декілька разів музично оформили М. Леонтович, О. Кошиць, М. Гайворонський, П. Гончаров, К. Стеценко, П. Козицький та інші.

Не оминув увагою тропар «Христос воскрес» Яків Яциневич – композитор, диригент, педагог, фольклорист, громадський діяч, священник, автор майже двохсот музичних творів у різних жанрах. Нотний матеріал твору вдалося віднайти у закордонному виданні – збірці В. Завітневича «Велика Субота і Пасха» (1964 р., Нью-Йорк) [1, с. 65–66]. До збірки увійшли як твори старовинних церковних наспівів, так і зразки оригінальної творчості українських композиторів-класиків (А. Веделя, Д. Бортнянського) та українських митців відродження УПЦ початку ХХ століття (К. Стеценка, П. Козицького, Г. Павловського, М. Вериківського, П. Гончарова, О. Кошиця та Я. Яциневича). Упорядник В. Завітневич зазначає, що головна мета видання – *«зібрати цей багатий прекрасний мистецький матеріал і зберегти його на довгі прийдешні роки»* [1, с. 7]. Основою україномовного перекладу у збірнику стали *«тексти «Служб Божих Страсного Четверга, П'ятниці, Суботи й Великодньої Служби» видання Всеукраїнської Православної Церковної Ради 1927 року»* [1, с. 7].

Тропар «Христос воскрес» Я. Яциневича невеликий за обсягом, але надзвичайно піднесений та святковий за образним змістом. Для створення відповідного характеру композитор використовує високі світлі регістри у партіях жіночих голосів, широке розміщення акордів. Досконалі каданси відділяють три побудови піснеспіву. Окрім того, з метою збільшення тривалості тропаря, Я. Яциневич кілька разів повторює однакові вербальні словосполучення та фрази. Цікаво, що сучасники митця у піснеспіві «Христос воскрес» зазвичай створюють або форму періоду з двох речень (К. Стеценко, О. Кошиць, Г. Давидовський, М. Вериківський), або тричастинну форму, у якій текст тропаря цілком повторюється тричі (П. Козицький, П. Гончаров), а для подовження звучання зазвичай вводять тривалі розспіви. Тобто тропар Я. Яциневича оригінальний за структурою та авторським задумом.

Уже в **першій побудові** *C-dur* (тт.1-7) композитор застосовує висхідний рух в усіх хорових партіях, який виражений поліфонічними прийомами: строфа «співом-перекличкою» між альтами та сопрано, які «відповідають» альтам, після чого баси і тенори точно імітують музичний матеріал жіночих партій (приклад 1). Завдяки такому

нашаруванню індивідуальних хорових ліній чотири рази звучить вербальний текст словосполучення «Христос воскрес», тим самим автор наголошує на важливості цієї фрази.

Приклад 1.

Я. Яциневич. Тропар «Христос воскрес» (тт. 1-6)

Згідно з християнським віровченням, до Воскресіння Ісуса Христа усі люди, незалежно від їх способу життя на землі, після смерті перебували у пеклі (грішники проходили митарства як відповідь за свої вчинки, а праведники знаходилися в окремому відділенні – шеолі). У момент Воскресіння Господь спустився до пекла і забрав праведників на небо у рай. Саме тому у головній темі твору важливий висхідний напрямок. Рух мелодії вверх є нагадуванням про шлях воскреслого Христа з праведниками до раю, про дорогу з темряви у світло, від холоду і страждань до сонця і спокою.

Середня побудова «смертью смерть» (тт. 7-11) контрастує тонально (*a-moll*) та фактурно із крайніми строфами. Це пов'язано зі звучанням головних слів тропаря – «смертю смерть подолав». Тобто підкреслюється факт перемоги Христа над гріхом і дарування можливості людям отримати вічне життя. В основі музичного матеріалу другої побудови – дві фрази з однаковим текстом, які ритмічно виражені синкопою. Очевидно, це пов'язано з наголосом у слові «смертю»: *перша побудова* звучить у хоровому триголоссі (без басів), з рухом секстами у сопрано та тенорах; *друга* – у хоровому *tutti*, динамічно напруженіша, мелодія у сопрано «відзеркалює» мелодію з першої фрази. Незважаючи на те, що **завершальна побудова** «і тим, що у гробах» (тт. 11-17) викладена силабічно, у ній відбувається кульмінація розвитку. Повторення кілька разів одного акорду нагадує про зв'язок із псалмодією та ритмікою швидкого читання, характерною для обиходних піснеспівів.

Таким чином, композиторські прийоми і засоби, використані Я. Яциневичем для музичного втілення тексту великоднього тропаря, спрямовані передати настрої і відчуття найвеличнішого християнського свята – Воскресіння Господнього. Разом з тим, композитор, з одного боку, апелює до концертного стилю (співставлення хорового *tutti* та групових *solo*, різкі контрасти на межі невеликих побудов), з іншого –

створює власний цілісний твір, який за авторським задумом та структурою є оригінальним.

Література:

1. Велика Субота і Пасха / ред.-упоряд. В. Завітневич. Нью-Йорк: Муз. відділ Наук.-богослов. ін-туту УПЦ в США, 1964. 207 с.

КУЛЬТУРНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ЄВРЕЇВ У АКСІОЛОГІЧНОМУ ПОЛІ КОМЕМОРАТИВНИХ ПРАКТИК ГОЛОКОСТУ В УКРАЇНІ: НА ПРИКЛАДІ ПАРТИСИПАЦІЙНИХ АРТПРОЄКТІВ МЕМОРІАЛЬНОГО ЦЕНТРУ «БАБИН ЯР»

Шарпило М. Ю.

аспірантка І року навчання спеціальності 034 культурологія

*Науковий керівник: **Кравченко О. В.***

доктор культурології, професор,

декан факультету культурології

Харківська державна академія культури

м. Харків, Україна

Рецепція змісту Голокосту у сучасній суспільній думці фіксується етнічними межами інтерпретації, які ототожнюються виключно з єврейським народом. Це створює міжкультурну дистанцію, яка табує трагедію та вписує її у локальне поле колективної пам'яті, розділяючи семіотичний простір на «свій – чужий». Даний регулятивний конструкт характерний для юдейської культурної парадигми, яка віддає перевагу статичності, заради збереження своєї ідентичності у межах релігійної традиції.

Інваріантність дозволяє трактувати Катастрофу з точки зору феноменології травми та post survivor суб'єкта, залишаю право на рефлексію смутку виключно в контексті обцинної групи. Варто зазначити, що наявність досить об'ємної фактологічної бази не позбавляє Голокост негационізму. Дослідниця заперечення Катастрофи Д. Ліпштадт неодноразово наголошувала, що заради глибинного осмислення трагедії та культивуванні співпереживань, потрібно пропустити біль через призму сприйняття єврейства [5, с. 10].

Саме тому, контекстуальність Голокосту виходить за рамки юдейської спільноти та стає універсалом усвідомлення масштабності події, яка потребує нової риторики. Семіотична мова трагедії здатна трансформувати сегмент пам'ятання, використовуючи комеморативні практики як головний інструмент для реалізації постмодерністичних ритуальних норм.

Формування культурної пам'яті містить в собі не тільки механізми передачі архаїчного досвіду, але й індивідуальну рефлексію, під впливом візуалізації образів минулого. Звертаюсь до пояснення фундаменталіста *memory studies*

Я. Ассмана, який стверджував, що зі втратою об'єкта вшанування, зникає колективна ідентичність. Структура соціальної групи розривається і асимілюється з навколишнім середовищем [4, с. 15]. Тому, у постіндустріальному суспільстві зростає роль «місць пам'яті», які направлені на конструювання ідеї поєднання повсякденності та концентрованого трагізму. Погоджується з цим твердженням французький дослідник концепції об'єктів пам'ятання П. Нора, який аргументував необхідність відходу від «тероризму пам'яті» – замикання фіксованих спогадів у статичних сакральний простір, до можливості реконструювати змісти у новій свідомості [6, с. 45].

Вшанування Катастрофи здатне створювати спільну постпам'ять, яка формує ціннісну структуру, актуальну для кожного народу. Разом з тим виникає проблема етичності в перефразуванні минулого та синхронізації інноваційних форм скорботи з єврейським світобаченням.

В умовах постійної інтеграції в український культурний простір, юдейська традиція залишається однією з канонічних форм етнічної самобутності, що протягом тривалого часу зберігає антисекулярність. Зокрема, за допомогою релігійних надбань, які є прикладом своєї національної ментальності, євреї побудували стійку аксіологічну ієрархію. Пам'ятання у межах цього контексту виступає квінтесенцією сакральних уявлень. Воно носить конструктивний функціонал та займає важливе місце у системі спадковості культури [3, с. 45]. Монументальна спадщина євреїв налічує сотні автентичних споруд, які будувались для реалізації церемоніальних практик. Вони не мають прямого відношення до комеморації Голокосту, бо позбавленні можливості інтерпретації увічнення пам'яті за допомогою меморіалізації. Саме тому, надважливим є створення відкритих майданчиків вшанування.

Меморіальний центр «Бабин Яр» [1] успішно репрезентує Катастрофу. Його можна вважати найвдалішим проєктом комеморації у сучасній Україні для прочитання та дослідження Голокосту, створення культури пам'ятання, яка наразі знаходиться у стагнації. Активне перефразування радянської тоталітарної ідеології «забуття Катастрофи», дозволяє говорити про «Бабин Яр» як про місце формування національної свідомості, об'єднаної на спільному спогаді. Воно є символом можливого міжнародного консенсусу.

Залишаюся у центрі суспільного дискурсу, комеморіальний комплекс «Бабин Яр» має внутрішньо-регулюючу місію, яка дозволяє ліквідувати стереотипні уявлення українців щодо належності трагедії тільки до євреїв. Перефразовуючи ствердження американського історика Т. Снайдера, то Голокост залишається універсальною константою та її не потрібно

розглядати у межах однієї країни чи етносу. Важливо включити Катастрофу у творення української самовизначеності [2, с. 52].

Символічне значення «Бабиного Яру» має позаетнічний характер, бо право на вшанування жертв мають не тільки євреї, але саме вони визначають дотичність репрезентації змістовності трагедії. Унікальні ресурси, що дозволяють перетворити репресивну культуру на вільне прочитання пам'яті, побудовані на нашаруванні символічних інструментів, для поглибленої партисипації учасників коємєрації. За допомогою візуальної симуляції створюється традиційний єврейський простір всередині меморіального комплексу: синагога, Кришталєва стіна плачу, аудіовізуальна інсталяція Дерево життя, зацікавлюють своїм революційним підходом до розширення значення пам'ятання.

У процесі коємєрації Голокосту, у просторі «Бабиного Яру» відбувається поєднання ролей «свідок – учасник» та руйнація окресленої етнічної ідентичності. Євреї виступають креатором передачі колективного спогаду, формуючи новий рівень культурної самопрезентації. Катастрофа «відкривається» для кожного без консервативного сприйняття. Учасники коємєраційних практик пізнають не Голокост, а свій катарсис. Така форма дає можливість юдейській громаді тимчасово позбутися своєї автономності та створити перформанс пам'яті для ствердження спільного майбутнього.

Література:

1. *Меморіальний комплекс «Бабин Яр»*. URL: <https://babynyar.org/ua/>
2. Снайдера, Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь. Київ: Дух і літера, 2017. 464 с.
3. Assmann A. *Cultural Memory and Western Civilization*. Cambridge: Cambridge UP, 2012. 403 p.
4. Assmann J. *Religion und kulturelles Gedächtnis*. München: C. H. Beck, 2000. 256 p.
5. Lipstadt D. E. *Beyond Belief: The American Press And The Coming Of The Holocaust*. Touchstone: Reprint edition, 1993. 384 p.
6. Nora P. *Present, nation, memory*. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Klio», 2014. 272 p.

МАТЕРІАЛИ
VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«ЧОРНОМОРСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ»

м. Одеса, 24 червня 2022 р.

Підписано до друку 08.06.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 22,79. Тираж 150. Замовлення № 0622-092.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглези, 6/1
Телефон: +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.